

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

STUDIA PHILOLOGICA

ЗБІРНИК
СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 3

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РІВНЕ 2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

STUDIA PHILOLOGICA

ЗБІРНИК
СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 3

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РІВНЕ 2019

Рецензент:

Мізін К.І. д-р філол. наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

S 90 **Studia Philologica** : зб. студент. наук. праць / редколегія:
О.В. Деменчук, О.В. Константинова, О.І. Павлова [та ін.].
– Рівне : РДГУ, 2019. – Вип. 3. – 239 с.

Studia Philologica : The Collection of Students' Scientific Works
/ O.V. Demenchuk, O.V. Konstantinova, O.I. Pavlova et al. (eds.).
– Rivne : RSUH, 2019. – Issue 3. – 239 p.

У збірнику студентських наукових праць «Studia Philologica» розглянуто низку питань, що стосуються актуальних проблем сучасної філології: германського та романського мовознавства, зіставного мовознавства, лінгвістики тексту, термінознавства, перекладознавства, літературознавства.

The Collection of Students' Scientific Works «Studia Philologica» focuses on the topical issues of contemporary philology: Germanic and Romance Linguistics, Contrastive Linguistics, Text Linguistics, Terminology, Translation and Literature Studies.

УДК 81+82:811.11+811.13

Редакційна колегія:

Головний редактор – **Деменчук О.В.**, д-р філол. наук, професор.

Відповідальний редактор – **Константинова О.В.**, канд. філол. наук, доцент.

Члени редакційної колегії:

Павлова О.І., канд. філол. наук, професор; **Аладько Д.О.**, канд. філол. наук, доцент; **Калініченко М.М.**, канд. філол. наук, доцент; **Кучма Т.В.**, канд. філол. наук, доцент; **Михайлова Є.В.**, канд. філол. наук, доцент; **Орел І.І.**, канд. філол. наук, доцент; **Павловська Л.О.**, канд. філол. наук, доцент; **Тарасюк Н.Ю.**, канд. філол. наук, доцент; **Чеберяк А.М.**, канд. філол. наук, доцент.

Рекомендовано до друку вченою радою

Рівненського державного гуманітарного університету

(*протокол № 4 від 25.04.2019 р.*)

© Автори публікацій, 2019

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2019

ЗМІСТ

ГЕРМАНСЬКЕ ТА РОМАНСЬКЕ МОВОЗНАВСТВО

Артемович К.В.	Структура фразеологічних одиниць-біблеїзмів англійської мови	6
Винарчик М.П. Капусняк М.В.	Enrichissement de la langue française et politique linguistique de sa défense	12
Винарчик М.П. Штефуца О.	Мовна компетенція як базове мовознавче поняття	17
Івасюк Д.П.	Лексико-семантичні особливості англійської розмовної мови (на матеріалі інтернет-блогів)	22
Кропива Т.Б.	Теоретичні передумови дослідження формування англомовної академічної письмової компетентності в старших класах	30
Литвин І.В.	Типологія та сфери вживання евфемізмів сучасної англійської мови	37
Феськова І.В.	Лексичні особливості англомовних інтернет-новин	43
Ясінська Т.А.	Strukturell-semantische Besonderheiten der phraseologischen Einheiten mit dem Komponenten «Sprachtaetigkeit» in der deutschen Sprache	50

ЗІСТАВНЕ МОВОЗНАВСТВО

Вейко К.С.	Семантико-структурні особливості інфінітивних вставних конструкцій в українській та англійській мовах	58
Дребот Л.С.	Національно-культурні стереотипи у фразеологізмах української та англійської мов	65
Дулюк С.А.	Відтворення культурних символів у семантиці фразеологічних одиниць в англійській та українській мовах	73
Колесник Ю.О.	Вербалізація концепту ПРАЦЬОВИТІСТЬ в англійській та українській мовах	79
Новікова О.Ю.	Лексико-семантичний аналіз молодіжного сленгу	83

Пасечник А.В.	Фразеологічні одиниці з компонентами на позначення їжі в англійській та українській мовах	88
Юрчук В.І.	Вербалізація концепту ДОБРО в англійській та українській мовах	92

ЛІНГВІСТИКА ТЕКСТУ

Григорчук Д.В. Палій В.П.	Функціональне навантаження епітетів та образних виразів в художніх творах французької письменниці Франсуази Саган	97
Паюк В.Л.	Визначення та ознаки політичного тексту	101
Підкуйко В.А.	Звертання як невід'ємна частина мовного етикету	105
Підкуйко В.А.	Етикет ділової телефонної розмови	111
Романюк В.В.	Прислів'я та приказки на позначення емоцій людини в сучасній німецькій мові	116

ТЕРМІНОЗНАВСТВО

Кравчук А.О.	Етимологічні особливості терміносистеми англійського літературознавства	121
Краснікова К.С.	Українські архітектурні терміни: походження, семантика, структура	126
Пелюхня П.Р. Черноватий Л.М.	Теоретичні основи класифікації англомовних та українськомовних термінів у сфері лінгводидактики	130
Стойка А.С.	Лексико-семантичні особливості економічних термінів сучасної англійської мови	137

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Бобешко М.О.	Лексичні трансформації в українських перекладах романів Ніколаса Спаркса	143
Бурковська І.О.	Лексичні перекладацькі трансформації у перекладі твору Лесі Українки «Дим»	148
Буткевич Д.С.	Способи перекладу національно-культурного компоненту в семантичній структурі німецьких ФО	153

Дворник І.В.	Значення сталих та змінних елементів у поетичних перекладах	163
Лопанчук Ю.В.	Способи передачі епітетів в англійському перекладі циклу поезій «Сім струн» Лесі Українки	170
Мельник О.Ю.	Особливості відтворення категорії детермінації при перекладі з англійської на українську мову	175
Портяник А.В.	Актуальні проблеми художнього перекладу	181
Урбанович Г.Р.	Переклад реалій англійською мовою в поемі Івана Котляревського «Енеїда»	186

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Возняк Ю.В.	Вплив американського соціуму на розвиток постмодернізму в США та його визначальні риси	193
Гаврилюк С.В.	Жанр «Мотиваційна книга» в сучасній американській літературі	197
Гладун І.В.	Сучасна англійська підліткова література	202
Головащук А.О.	Погляди М. Етвуд на роль жінки в сучасному суспільстві (на матеріалі роману-дистопії «Розповідь служниці»)	207
Гудим М.С.	Український постмодернізм	211
Калитка І.М.	Non-fiction медичної тематики у сучасній британській літературі на основі збірки Олівера Сакса «Чоловік, який сплутав дружину з капелюхом, Та інші історії з лікарської практики»	217
Ковлева О.В.	Еволюція жанру антиутопії у літературі ХХ століття	222
Хороша О.М.	Творчість Г. Мелвілла у контексті розвитку популярної культури США ХІХ століття	228

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	235
------------------------------	-----

ГЕРМАНСЬКЕ ТА РОМАНСЬКЕ МОВОЗНАВСТВО

Артемович К.В.

Рівненський державний гуманітарний університет

СТРУКТУРА ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ-БІБЛЕЇЗМІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. Статтю присвячено структурним особливостям фразеологічних одиниць-біблеїзмів англійської мови; структурні особливості виділено за граматичними та комунікативними характеристиками цих одиниць.

Ключові слова: фразеологія, фразеологічні одиниці, структура, ФО-біблеїзми.

Annotation. The article deals with the structural characteristics of phraseological units of the biblical origin in the English language, the characteristics being delimited on the basis of grammatical and communicative features of the units under study.

Key words: phraseology, phraseological units, structure, phraseological units of the biblical origin.

Постановка проблеми та її значення. Фразеологічні одиниці-біблеїзми поширені у багатьох мовах світу, але ще досі не існує їх сталого визначення. Щодо класифікацій біблеїзмів, також не було знайдено спільної мови у лінгвістичних колах, оскільки окрім питань значення і семантики, необхідно розглянути структурні типи цих одиниць.

Актуальність статті зумовлена необхідністю вивчення структурних особливостей ФО-біблеїзмів та створення їх структурної класифікації.

Метою статті є аналіз структурних особливостей фразеологічних одиниць-біблеїзмів англійської мови. Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити такі **завдання**: ознайомитися з процесом розвитку фразеології як науки; визначити значення терміну «фразеологізм»; дослідити та проаналізувати структуру фразеологічних одиниць-біблеїзмів англійської мови.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням біблійних фразеологізмів займалися такі вчені як А. Біріх, В.Г. Гак, Ю.А. Гвоздарев,

І.Б. Дубровська, О.В. Кунін, О.М. Лисенко, І. Матешич, О.В. Сафронова, З.І. Семьонова, Е.М. Солодухо, Л.І. Степанова та ін.

Виклад основного матеріалу. Шлях формування фразеології як лінгвістичної дисципліни був нелегким. Традиційно фразеологію вважають одним із розділів лексикології. Проте питання фразеології як самостійної дисципліни лінгвістики тривалий час уникали. Фразеологія є порівняно молодого галуззю лінгвістики, яка лише нещодавно стала автономною лінгвістичною дисципліною [9].

Фразеологія (від грец. *phrasis* «вираз, зворот» і *logos* «слово, вчення») визначається мовознавцями як сукупність фразеологізмів певної мови (у вузькому розумінні – лише ідіом та стійких сполучень слів), або ж як розділ мовознавства, який вивчає фразеологічний склад мови (у широкому розумінні – ідіоми, фразеологічні сполучення, прислів'я, приказки, крилаті вислови тощо) [4, с. 290].

Кілька десятиліть тому були опрацьовані основні засади фразеології, що дало можливість відокремити її від лексикології, стилістики та синтаксису. Фразеологія поширена в усіх мовних полях [9]. Тому зацікавлення цією дисципліною справді велике, і воно останнім часом зростає. Щоправда, в деяких мовознавчих працях фразеологія і далі розглядається як дуже вузька галузь із огляду на рамки інших дисциплін – загального мовознавства, лексикології, стилістики, лексикографії [2, с. 23].

Свого часу визначні лінгвісти Фердинанд де Соссюр і Отто Есперсен вважали стійкі сполуки слів одиницями мови. Ф. де Соссюр звернув увагу на існування стійких сполук слів, що належать до мови, а не до мовлення. Він писав: «Перш за все, ми зустрічаємося з величезною кількістю виразів, що належать, безумовно, до мови: це ті цілком готові вислови, в яких звичай забороняє що-небудь змінювати навіть тоді, коли за допомогою зрілого мислення в них можна розрізнити значимі частини» [7, с. 156]. У названих авторів фразеологія не була предметом спеціального дослідження, а становила окреме зацікавлення, наприклад, семантикою, синтаксисом чи словотвором [2, с. 24].

Родоначальником теорії фразеології є швейцарський лінгвіст французького походження Шарль Баллі (1865-1947). Баллі вперше систематизував стійкі сполуки слів у своїх книгах «Нарис стилістики» (1905) та «Французька стилістика» (1909) [6, с. 89]. У своїй праці «Французька стилістика» Ш. Баллі розглядає фразеологію у тісному зв'язку зі стилістикою. Також Ш. Баллі вивчає фразеологію шляхом порівняння різних мов, що особливо яскраво проявляється в 11-й главі

1-го розділу «Французької стилістики», він не ставить питання про виділення фразеології в окрему лінгвістичну дисципліну, але дає перше відоме визначення: «сполучення, що міцно увійшли в мову, називаються фразеологічними одиницями» [1].

В англійській і американській лінгвістичній літературі минулого століття було мало робіт, спеціально присвячених теорії фразеології, а в найвизначніших роботах, що торкаються питань фразеології [Weinreich, 1964; Makkaï, 1972; Сміт, 1959], не ставилися такі фундаментальні питання як науково обґрунтовані критерії виокремлення фразеологізмів, співвідношення фразеологічних одиниць і слів, системність фразеології, фразеологічна варіантність, фразоутворення, метод вивчення фразеології та ін. Англійськими й американськими вченими фразеологія не розглядалася тоді як окрема лінгвістична дисципліна, а лише у зв'язку з іншими питаннями граматики та семантики. [5, с. 6].

Але протягом останніх двадцяти років у Великобританії й інших країнах Західної Європи фразеологія як напрям досліджень зазнав значного розвитку. Діяльність Європейського товариства фразеології (EUROPHRAS) та Європейської асоціації лексикографії (EURALEX) зі своїми регулярними конвенціями та публікаціями свідчить про плідний інтерес європейської науки до фразеології [9].

В англійській та американській лексикографії фразеологічні одиниці прийнято називати ідіомами. Judith Siefring в «Oxford Dictionary of Idioms» подає таке визначення ідіоми: «Ідіома – це з'єднання більш ніж однієї лексеми, зміст якої не походить від значень її складових і яка не складається з дієслова плюс прислівник або прийменник» [12, с.13]. Ідіоми – це метафоричні, зафіксовані в мові одиниці. Ідіоми бувають традиційні; такі, в яких дії позначають емоції та відчуття; сполучення слів; типові розмовні фрази; однослівні алюзії; ідіоми з «it», приказки [10, с. 8-10].

У нашій статті ми розглядаємо ідіоми, фразеологічні словосполучення та ФО-речення.

Проблема класифікації фразеологізмів упродовж багатьох років знаходиться в центрі уваги мовознавців. Класифікація – це перш за все наукова систематизація різнорідного фразеологічного матеріалу, сформульована за єдиним принципом, щоб виявити співвідношення загальних і диференціальних ознак одиниць, що складають фразеологічний фонд. Важливою умовою класифікації фразеологізмів є повнота охоплення одиниць. В рамках класифікації фразеологізмів важливе значення має використання формальних критеріїв.

Формалізація критеріїв, тобто запобігання впливу суб'єктивного фактора, має значення і для розвитку теорії фразеології в цілому. Класифікація фразеологізмів може мати основне або допоміжне значення, в залежності від того, які критерії фразеологізмів беруться до уваги і яка мета самої класифікації. Безумовно, першочергове значення належить розкриттю найзагальніших ознак, які відображають лише окремі явища (наприклад, структуру, граматичні, функціональні і т. п. особливості фразеологізмів), мають допоміжне значення [2, с. 98-99].

О.В. Кунін здійснив класифікацію фразеологічних одиниць на основі їхніх структурних особливостей та виділив такі групи фразеологічних одиниць:

1. номінативні ФО: субстантивні, ад'єктивні, адвербіальні, прийменникові;
2. номінативно-комунікативні ФО: дієслівні;
3. ФО, які не належать ні до номінативних, ні до комунікативних;
4. комунікативні ФО: прислів'я та приказки (зі структурою речення) [5, с. 125-190].

І.В. Арнольд запропонувала класифікацію фразеологічних одиниць англійської мови за граматичною структурою. Вона визначає приналежність фразеологічної одиниці до тієї чи іншої частини мови за першим позначуваним словом у словосполученні. Фразеологічні одиниці бувають:

1. субстантивні: N + N; N's + N; Ns' + N; N + prp + N; N + A; N + and + N; A + N; N + subordinate clause;
2. дієслівні: V + N; V + and + V; V + (one's) + N + (prp); V + one + N; V + subordinate clause;
3. ад'єктивні: A + and + A; (as) + A + as + N;
4. адвербіальні: N + N; prp + N; adv + prp + N; prp + N + or + N; cj + clause;
5. прийменникові: prp + N + prp;
6. вигукowego характеру – часто побудовані як наказові речення [8, с. 166-174].

Біблійна фразеологія складає один із прошарків фразеологічної картини світу. Фразеологічна картина світу – це система мовних одиниць із образним значенням, яка є універсальною та притаманною всім мовам. Біблеїзми відображають особливості світобачення, принесені в картину світу християнством.

У своїй статті «Біблеїзми в нашому мовленні» Роксолана Петрівна Зорівчак дає таке визначення біблеїзму: «Біблеїзм – це окреме слово та фразеологізм (в широкому розумінні цього терміна, включно з прислів'ями та приказками), який, відірвавшись від біблійного тексту, широко вживається в мовленні, побутовому та літературному» [3].

Для цілей нашого дослідження було дібрано 100 ФО-біблеїзмів англійської мови методом суцільної вибірки із репрезентативних словників ідіом англійської мови [10; 11; 12; 13; 14].

Наш матеріал засвідчує, що фразеологічні одиниці-біблеїзми мають різну структуру. Ми виділили субстантивні, дієслівні, ад'єктивні ФО; найбільш чисельною (27 одиниць) виявилася група субстантивних фразеологізмів. Вони представлені одиницями із такою структурою:

N + prp + N, наприклад: *a drop in the bucket* 'щось дуже маленьке, порівнюючи з іншим або з тим, що потрібно'; *the writing on the wall* 'зловісна ознака'; *the crack of doom* 'ознаменування чогось поганого'; *feet of clay* 'прихований або несподіваний недолік чи слабкість, наявний у сильної, впливової людини'; *finger of Fate [of God]* 'знак долі'; *mark of Cain* 'тавро зрадника'; знак, що вказує на лихі вчинки людини'; *the patience of Job* 'неймовірне терпіння'; *road to Damascus* 'важливий момент, який веде до величезних змін'; *the gift of God* 'талант; несподівана удача'; *the power of darkness* 'непокаране та пануюче зло, несправедливість';

N's + N, наприклад: *Balaam's ass* 'тиха, покірлива, мовчазна людина, яка несподівано висловлює протест, обурення, сміливо захищає свою думку і впевнено боронить свої права'; *Judas's kiss* 'вчинок людини, що прикриває облесливістю свою зраду' та інші.

Другою найбільшою групою в нашому матеріалі є група дієслівних фразеологізмів-біблеїзмів (10 одиниць). Найчастіше зустрічається структура V + N: *to raise Cain* 'створювати неприємності'; *to serve Baal* 'прагнути матеріальних благ та грубих насолод'; *to move mountains* 'досягти чогось або зробити щось, що є неймовірно важким'; *bite the dust* 'бути вбитим; помирати'.

Невеликою кількістю представлена група ад'єктивних фразеологізмів: *as old as Methuselah* 'дуже старий'; *poor as Lazarus* 'дуже бідний'.

Група ФО-біблеїзмів, які мають структуру речення налічує 18 одиниць. Наприклад: *who is not with me is against me; there is nothing new under the sun; iron sharpens iron; he reaps where he did not sow; man*

shall not live by bread alone; a leopard cannot change its spots; answer a fool according to his folly; do not judge by the appearance; pride comes/goes before a fall; live by the sword, die by the sword; bad company ruins good morals; many are called but few are chosen; seek and you will find; no man can serve two masters; the hope does not disappoint; here there cannot be Greek and Jew; a fool's lips bring strife; children are an heritage of the Lord.

Наша вибірка показала також структурні різновиди вищеописаних ФО-біблеїзмів, де основним компонентом виступає іменник чи дієслово, які сполучаються з кількома додатковими компонентами. Наприклад: *the land of milk and honey; a thorn in our side; to limp with two opinions; to live on the fat of the land; to be as gods; to separate husk from the grain; to bury one's talent in the earth.*

Висновок. Отже, ФО-біблеїзми в англійській мові представлені різноманітними структурними одиницями. Найбільш поширеними у нашій вибірці є субстантивні та дієслівні ФО. Великою є група ФО-біблеїзмів, які мають структуру речення або іншої стійкої предикативної конструкції.

Перспектива подальших досліджень полягає у розробці подальших класифікацій ФО-біблеїзмів англійської мови, у вивченні семантичного функціонування ФО-біблеїзмів у реальних текстах та у порівняльному вивченні ФО-біблеїзмів англійської мови з ФО-біблеїзмами української мови.

Список використаних джерел

1. Балли Ш. Французская стилистика / Ш. Балли; [2-е изд., стереотипное]. – М.: Эдиториал УРСС, 2001: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.twirpx.com/file/1573385/>
2. Баран Я. А. Фразеологія: знакові величини : навчальний посібник [для студентів факультетів іноземних мов] / М.І. Зимомря, О.М. Білоус, І.М. Зимомря. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 256 с.
3. Зорівчак Р.П. Біблеїзми в нашому мовленні / Р.П. Зорівчак // Кримська Світлиця, 2006. – № 38 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://svitlytsia.crimea.ua/index.php?section=article&artID=4142>
4. Кочерган М.П. Загальна мовознавство : підручник / М.П. Кочерган. – К. : Академія, 2003. – 464 с.
5. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка / А.В. Кунин : учеб. [для ин-тов и фак. иностр. яз.] – 2-е изд., перераб. – М.: Высш. шк., Дубна: Изд. центр «Феникс», 1996. – 381 с.

6. Тер-Минасова С.Г. Синтагматика функциональных стилей и оптимизация преподавания иностранных языков: учеб. пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. [текст] / С.Г. Тер-Минасова. – М.: Изд-во МУ, 1986. – 234 с.
7. Фердинанд де Соссюр. Труды по языкознанию : [переводы с французского языка под редакцией А. А. Холодовича.] – Москва.: «ПРОГРЕСС» 1977. – 696 с.
8. Arnold I. V. The English Word / I. V. Arnold. – М. : Vyshaja Shkola, 1986. – 295 p.
9. Bally C. Theory of phraseology: lecture: [Електронний ресурс] / C. Bally. – Режим доступу : <http://studopedia.su>
10. Longman Dictionary of English Idioms / Thomas Hill Long. – London: Longman Group Limited, 1979. – 387 p.
11. NTC's American Idioms Dictionary 3d edition / Comp. Richard A. Spears, Ph.D. - McGraw-Hill, 2000. – 544 p.
12. Oxford Dictionary of English Idioms / Comp. A. D. Cowie, R. Mackin, I. R. McCaig. Oxford University Press, 1997. – 687 p.
13. Siefring J. Oxford dictionary of idioms / J. Siefring. – Oxford: “Oxford university press”, 2014. – Second edition. – 352 p.
14. The American Heritage Dictionary of English Idioms / Comp. C. Ammer. Boston – New York: Houghton Mifflin Co, 2003. – 480 p.

Винарчик М.П., Капусняк М.В.

*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

ENRICHISSEMENT DE LA LANGUE FRANÇAISE ET POLITIQUE LINGUISTIQUE DE SA DÉFENSE

Анотація: У статті висвітлено джерело збагачення французької мови в останні десятиліття. Досліджено шляхи збагачення словникового запасу, зокрема неологізмами та запозиченнями з англійської мови. Проаналізовано мовну політику захисту французької мови.

Ключові слова: французька мова, шляхи збагачення, словниковий запас, неологізми, запозичення з англійської мови, мовна політика, захист французької мови.

Résumé: dans l'article est envisagé la source d'enrichissement de la langue française. Les moyens d'enrichissement du lexique sont étudiés, y

compris les néologismes et emprunts à l'anglais. La politique linguistique de défense de la langue française est analysée.

Mots-clés: langue française, moyens d'enrichissement, lexique, néologismes, emprunts à l'anglais, politique linguistique, défense de la langue française.

L'objet d'étude est l'enrichissement de la langue française.

L'histoire de la langue française est celle de l'évolution du latin parlé en Gaule et de son enrichissement constant. Aujourd'hui, dans la langue moderne, le langage parlé est utilisé de façon régulière et ce fait sert à créer de nouveaux mots : pour les jeunes Français, une «*teuf*» c'est une «fête» et une «*meuf*» désigne une «femme». Dans le langage des cités, le «e» muet a tendance aussi à être supprimé : «*j'sais*», «*j'peux*», «*j'vais*», «*j'veux*», «*j'crois*». De plus, aujourd'hui, nous vivons à l'époque du langage abrégé. Les sigles «LOL» ou «MDR» («Mort De Rire» en français) sont depuis longtemps utilisés par les ados à l'oral ou dans les textos. Chaque année, de nouveaux mots sont officiellement acceptés dans le dictionnaire. Par exemple, en 2016, avec l'apparition des drones on commence à utiliser le mot «droniste» (une personne qui pilote un drone) ou le mot «youtubeur» ou encore «selfie». Il y a aussi des «néologismes» tels que «e-commerce» ou «courriel» qui sont créés pour s'adapter aux nouvelles technologies [7].

L'apparition de chaque nouveau mot a son histoire. Vincenti Aurore dans «Les mots du bitume» décrit mille et une historiettes qui se cachent sous les expressions qu'on utilise les dernières années. Plus qu'une langue de jeunes, le verlan, l'argot ou enfin le langage des rues fait aujourd'hui intimement partie de notre vocabulaire. Comme une deuxième langue, ces petits mots et expressions issus tantôt des cours de récré tantôt de l'étranger enrichissent chaque jour nos discussions : «kiffer», «grailer», «charbonner»... ce n'est pas facile de dire par exemple ce qu'est un «zbeul» ou ce que désigne le «tiekson» ou un «miskin»? [11].

Le dictionnaire Larousse définit le terme «néologisme» comme «mot de création ou d'emprunt récent ; acception nouvelle d'un mot existant déjà dans la langue» et «néologie» comme «ensemble des processus de formation des néologismes (dérivations, compositions, siglaison, emprunt, etc.)» [6, p. 695]. Dans Le petit Robert la néologie est envisagée comme «la création de mots nouveaux dans une langue, afin de l'enrichir» [10, p. 1662].

Selon Carole Rigoni, un néologisme est un mot nouveau, et la néologie désigne le phénomène de création de nouveaux mots. Les néologismes ne sont pas créés de manière aléatoire mais répondent à des règles de formation très précises. Les néologismes répondent au besoin d'exprimer ou d'appréhender des réalités nouvelles. On distingue d'ailleurs deux types d'apparition de mots nouveaux. Il y a ceux qui sont issus d'une production orale spontanée et ceux qui sont issus de la production artificielle par les commissions de spécialistes [3].

Le développement des sciences et techniques a contribué à l'apparition des néologismes et à l'enrichissement de la langue française : aéroglesseur, artéfact, deltaplane, disquette, épistémologie / épistémologique, fax, immunologie, ingénierie, in vitro / in vivo, logiciel, mastectomie, mélanine, mélanome, métallochromie, métamère, métastase, micro-onde, micro-ordinateur, micro-processeur, patch, phéromone, phytophage, phytopharmacie, polymère, polynévrite, préforme, préménopause, progestérone, progiciel... Certains néologismes sont d'emplois familiers : barbant, bêtisier, bigleux, carambouille, copinage, déboussoler, entourlouter / entourloupette, gamberger, grenouilleur, jeunot, lèche-bottes, lèche-vitrines, lève-tard / lève-tôt. La vie politique a apporté beaucoup de nouveaux mots : acculturation, activisme / activiste, affairisme / affairiste, antiracisme/antiraciste, apolitique, désescalade, ethnocide / génocide, euro, franglais, futurologie, laxisme / laxiste, marginaliser, marihuana, maquisard, néoréalisme, neurosciences, nudisme, nutritionnel, paparazzi, parapharmacie, pétainiste, populisme, prolétariser...

Les **mots anglais**, enfin, sont de plus en plus présents et sont entrés dans l'usage courant : «fast-food», «wifi» ou «football», «internaute» ou «franglais». Justement, le «franglais», c'est un mélange de français et d'anglais. Néologisme par l'emprunt est très répandu les dernières années. Il s'agit d'un emprunt à une langue étrangère ou à une langue de spécialité qui correspond à la néologie créée à partir d'emprunts. Les mots d'origine anglaise (anglicismes) ont pénétré le français et se prononcent généralement selon une phonétique anglaise simplifiée, adaptée au français. Certains ont été francisés (comme paquebot ou redingote), d'autres ont été adoptés dans leur orthographe d'origine (comme cocktail, pickpocket ou sandwich). Certains mots anglais utilisés en français n'existent pas en anglais, ou existent avec un autre sens. Il s'agit souvent de mots avec une terminaison en *-ing*, créés par les francophones à partir d'un verbe anglais, tels que forcing, footing,

parking, etc. [9]. Il est à noter que certains mots d'origine anglaise sont devenus les mots de la vie de tous les jours :

- 1) vêtements (un jean, des boots, un T-shirt, un short, un pull, un sweat...) ;
- 2) sports (le football, le handball, le rugby, le basketball, le tennis, le water-polo, faire un footing...) ;
- 3) monde du travail, des affaires (un job, le timing, le business, freelance, un sponsor, planning, management, un boycott / boycotter, un meeting, un break, un boss, feed-back, booster, un coach / coaching, start-up, lobby, marketing, faire un briefing, du brainstorming...) ;
- 4) informatique, Internet (un e-mail, un smartphone, liker, un post, faire le buzz, gamification, un fake...) [8].

La **langue française** s'enrichit et continue à évoluer. En France on a créé la Commission d'enrichissement de la langue française (appelée commission générale de terminologie et de néologie jusqu'en 2015) qui est une assemblée française de personnalités bénévoles au centre d'un dispositif interministériel dont la mission est de favoriser l'enrichissement de la langue française. Placée sous l'autorité du Premier ministre, elle a été créée par le décret n° 96-602 du 3 juillet 1996 relatif à l'enrichissement de la langue française, modifié par le décret du 25 mars 2015. Sa mission, outre l'enrichissement du vocabulaire spécialisé par la création terminologique et la néologie, est de favoriser l'utilisation de la langue française, notamment dans les domaines économique, juridique, scientifique et technique, mais aussi de participer au développement de la francophonie. Elle est en liaison avec l'Académie française et étudie les termes nouveaux proposés par les groupes d'experts. La Commission générale veille à mettre en cohérence et à harmoniser les termes, dont elle est responsable de la publication. Elle examine, en réunion, une fois par mois, les termes en présence des présidents des groupes d'experts, accompagnés des experts de leur choix. La délégation générale à la langue française et aux langues de France assure sa coordination avec les autres partenaires du dispositif d'enrichissement de la langue française [5].

La politique linguistique de l'Académie française aujourd'hui a pour but la défense de la langue française. On soutient l'usage de certains néologismes contre les anglicismes : «courriel» pour «e-mail», «coentreprise» pour «joint venture», «hameçonnage» pour «phishing», «fin de semaine» ou «reposailles» pour «week-end». La concurrence de l'anglais, même dans la vie courante, représente une réelle menace pour le français. Voilà pourquoi l'Académie française tâche de faire tout le possible pour

compléter le dispositif traditionnel de régulation de la langue. Fondée par Richelieu en 1635 l'Académie française avait reçu une mission de constituer avec sagesse et économie une langue qui ne fût pas celle des spécialistes, des érudits, ni celle des corporations, qui eût la clarté et l'élégance qu'on accorde au latin, qui tînt enfin sa force de son double attachement à l'usage et à la norme. Son activité a joué un rôle éminent dans l'histoire de la culture française [1].

Pour défendre la langue française à partir de 1972, des commissions ministérielles de terminologie et de néologie sont constituées. Elles s'emploient à indiquer, parfois même à créer, les termes français qu'il convient d'employer pour éviter tel ou tel mot étranger, ou encore pour désigner une nouvelle notion ou un nouvel objet encore innommés. Ces termes s'imposent alors à l'administration. On ne dit plus tie-break mais jeu décisif, baladeur remplace walkman, logiciel se substitue à software, etc. En 1975, la loi dite «Bas-Lauriol» rend l'emploi du français obligatoire dans différents domaines, comme l'audiovisuel ou le commerce (publicité, modes d'emploi, factures, etc.), et dans le monde du travail. Au cours des années 1990, un ensemble législatif plus cohérent et plus complet est mis en place. Un nouvel alinéa est ajouté, le 25 juin 1992, à l'article 2 de la Constitution : La langue de la République est le français. Se fondant sur ce principe, la loi du 4 août 1994, dite «loi Toubon», élargit les dispositions de la loi de 1975. Le décret du 3 juillet 1996 institue une nouvelle commission générale de terminologie et de néologie ; il étoffe le dispositif d'enrichissement de la langue française, l'accord de l'Académie française devenant indispensable pour que les termes recommandés soient publiés, avec leurs définitions, au Journal officiel. La magistrature morale de l'Académie se trouve ainsi confirmée par le droit, pour le plus grand bénéfice des instances et organismes impliqués dans la défense de la langue française [2].

En 2005 a apparu Le Manifeste progressiste pour la défense de la langue française sur le plan national et international, pour la défense du droit des citoyens français de pouvoir s'exprimer dans leur langue maternelle dans tous les actes de leur vie quotidienne comme la loi le prévoit [4]. Les auteurs du Manifeste Georges Hage et Georges Gastaud se sont prononcés non seulement pour la défense de la langue française mais aussi pour sa promotion. Le Manifeste promeut des valeurs de liberté, d'humanisme, de droits de l'homme, de démocratie, d'égalité, de dignité des hommes et des femmes, des cultures en dialogue.

Conclusion. Le français, comme beaucoup d'autres langues dans le monde, a beaucoup évolué depuis les dernières années grâce aux sources

différentes. Les nouveaux mots apparaissent régulièrement alors l'enrichissement de la langue française continue.

References

1. Académie française, Histoire [En ligne], consulté le 12 avril 2019. URL : <http://www.academie-francaise.fr/linstitution/lhistoire>
2. Académie française, Le français aujourd'hui [En ligne], consulté le 13 avril 2019. URL : <http://www.academie-francaise.fr/la-langue-francaise/le-francais-aujourd'hui>
3. Carole Rigoni, La néologie, ou la création de mots nouveaux [En ligne], consulté le 9 avril 2019. URL : <https://www.sites.univ-rennes2.fr/lea/cfttr/veille/2014/04/09/la-neologie-ou-la-creation-de-mots-nouveaux/>
4. Georges Hage, Georges Gastaud, Le Manifeste progressiste pour la défense de la langue française [En ligne], consulté le 13 avril 2019. URL : <http://www.defenselanguefrancaise.org/10.html>
5. La Commission d'enrichissement de la langue française [En ligne], consulté le 13 avril 2019. URL : [https://fr.wikipedia.org/wiki/Commission d%27enrichissement_de_la_langue_fran%C3%A7aise](https://fr.wikipedia.org/wiki/Commission_d%27enrichissement_de_la_langue_fran%C3%A7aise)
6. Le Petit Larousse. Paris : Larousse, 1996. 1872 p.
7. Les évolutions de la langue française depuis trente ans [En ligne], consulté le 11 avril 2019. URL : <https://www.cia-france.fr/blog/culture-traditions-francaises/evolutions-francais/>
8. Les Mots Anglais en Français [En ligne], consulté le 13 avril 2019. URL : <https://www.francaisavec pierre.com/les-mots-anglais-en-francais/>
9. Mots français d'origine anglaise [En ligne], consulté le 13 avril 2019. URL : http://cruciverbiste.club/index.php?id_cms=243&controller=cms
10. Rey, A., Rey-Debove, J. et col. Le petit Robert : Le Robert, Paris, 2012, p. 1662.
11. Vincenti Aurore, Les mots du bitume : Le Robert, 2017, 221 p.

Винарчик М.П., Штефуца О.М.

*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

МОВНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК БАЗОВЕ МОВОЗНАВЧЕ ПОНЯТТЯ

У статті досліджено концепт мовної компетенції. Обґрунтовано важливість проєвропейського законодавчого документа під назвою

CECR. Зосереджено увагу на основоположних принципах європейської мовної політики.

Ключові слова: мовна компетенція, проєвропейський законодавчий документ, основоположні принципи, європейська мовна політика.

The article deals with the concept of language competence. The importance of the pro-European legislative document (CECR) is substantiated. The focus is on the fundamental principles of European linguistic policy.

Key words: language competence, pro-European legislative document, fundamental principles, European linguistic policy.

Постановка проблеми. Мови є фундаментальним фактором у житті громадян і демократичному функціонуванні держав. Прислухаючись до потреб і викликів часу, Рада Європи протягом останніх десятиліть працювала над створенням ресурсів для реалізації цільової мовної політики в рамках Європейської культурної конвенції. Це завдання залишається є одним із найважливіших у діяльності Ради Європи і стосується, зокрема, прав громадян, позаяк сприяє соціальній згуртованості, міжкультурному розумінню, забезпечує рівність доступу до якісної освіти. Сьогодні ці європейські ідеї широко поширені за межами Європи. Людина, що навчається мови, знаходиться у центрі мовної політики. Незалежно від їх статусу, увага Ради Європи приділяється усім мовам: державним, регіональним, мовам національних меншин. Лінгвістична інтеграція мігрантів (дорослих і молодих людей, а також біженців) є предметом конкретної програми, що враховує мовний плюралізм та культурне розмаїття. Особливу увагу зосереджено на розвитку і умовах впровадження багатомовної та міжкультурної освіти, що реалізується департаментом освіти. Результати цієї роботи висвітлюються на спеціальних тематичних сайтах Ради Європи.

Мовна компетенція є важливою складовою особистісного розвитку, що лежить в основі знань на фонологічному, семантичному (лексичному і граматичному) і структурно-синтаксичному рівнях. Мовна компетенція – це засвоєння, усвідомлення мовних норм, що склалися історично в фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці та адекватне їх застосування в будь-якій людській діяльності в процесі використання певної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Рівні мовної компетенції визначає проєвропейський законодавчий документ CECR

(Cadre européen commun de référence). Основоположні принципи європейської мовної політики висвітлюють численні нормативні документи Ради Європи.

Мета статті – дослідити сутність та рівні мовної компетенції.

Об'єкт – мовна компетенція.

Предмет – концепт мовної компетенції у основоположних європейських документах.

Виклад основного матеріалу. У словнику Ф. Бацевича пропонується наступне визначення мовної компетенції: «знання учасниками міжкультурної комунікації мови (мовного коду), якою здійснюється спілкування, передусім володіння всіма рівнями мови, стилістикою мови і мовлення, правилами, за якими створюються коректні мовні конструкції та повідомлення, здійснюється їхня трансформація» [3]. Вона тісно пов'язана із **компетенцією інтерактивною**, що являє собою сукупність умінь, необхідних у спілкуванні в різноманітних умовах (ситуаціях) з різними комунікантами і включає в себе перш за все предметну і соціокультурну компетенції; із **компетенцією комунікативною**, яка є сукупністю знань і умінь учасників міжкультурної комунікації, інтеракції в цілому, в спілкуванні в різноманітних умовах (ситуаціях) із різними комунікантами; набір комунікативних стратегій разом із володінням комунікативними правилами, постулатами, максимами і конвенціями спілкування і включає в себе мовну, культурну, прагматичну, предметну й соціокультурну компетенції; із **компетенцією культурною**, яка **передбачає** розуміння і орієнтацію адресанта в базових елементах культури, крізь які усвідомлюється предметний (феноменальний) і духовний світ представників національної лінгвокультурної спільноти, мовою котрої ведеться міжкультурна комунікація і передбачає розуміння пресупозицій, фонових знань, ціннісних установок, психологічну та соціальну ідентичність, притаманні даній культурі [3].

Поняття мовної компетенції аналізується проєвропейським законодавчим документом під назвою CECR (Cadre européen commun de référence). Опрацьований завдяки науковому пошуку і широкому обговоренню, законодавчий документ CECR дав поштовх для опрацювання програм, підручників, завдань до тестів та екзаменів. Він став зразковим інструментом, що уможлиблював порівняти і уніфікувати системи оцінювання різних освітніх систем і досягнути у такий спосіб мету: полегшити навчальну та міжкультурну мобільність європейських громадян. З метою сприяння загальному розумінню

еталонних рівнів мовної компетенції, відділ мовної політики розробив матеріал, що ілюструє ці рівні. Усні виступи різними мовами, доступні як у форматі DVD, так і в режимі онлайн. Письмові виступи, представлені на прикладах, доступні в Інтернеті. У розділі «Випробування та іспити» наводяться приклади завдань для перевірки навичок розуміння на кількох мовах шести рівнів. Пропонується опис базового рівня для національних та регіональних мов. Спільна європейська система вивчення мов: навчання, викладання, оцінювання, потенційно охоплює всі мови, які вивчаються в Європі, але жодної конкретно, тому для авторів підручників, програм ці специфікації здавалися занадто широкими. У результаті було створено та опрацьовано окремі рівні для різних мов. Вони переносять дескриптори CEFR на певну мову, рівень за рівнем (з A1 до C2). Приклади усних творів молодих людей у віці від 13 до 18 років ілюструють шість рівнів Загальноєвропейської системи вивчення мов німецькою, англійською, французькою, іспанською та італійською мовами. Це засвідчив семінар, організований у червні 2008 р. за допомогою відділу мовної політики, що відбувся в Міжнародному центрі освітніх досліджень (CIEP) у Севре (Франція). DVD-диски, що представляють приклади визначення рівнів усних компетентностей, які ілюструють Загальноєвропейську нормативно-правову базу для мов, можна отримати у відділі мовної політики Ради Європи. Звіти, включаючи коментарі щодо ефективності та обґрунтування встановлених рівнів, доступні для усіх бажаючих у форматі PDF. Відділ мовної політики надає організаторам певні рекомендації стосовно керівництва та організації семінару. Деякі інструменти для визначення рівнів мовної компетенції, розроблені в рамках Ради Європи, зіграли вирішальну роль у викладанні іноземних мов, оскільки вони сприяли впровадженню методологічних інновацій у розробку навчальних планів, програм. Таким чином, вони визначили через ідентифікацію мовних потреб, рівень знання та ноу-хау, необхідні для досягнення спілкування.

CEFR визначає мовні компетенції в шести рівнях, від A1 до C2, які можна згрупувати за трьома загальними рівнями (основний користувач, незалежний користувач і досвідчений користувач) або поділити відповідно до потреб місцевого контексту. Вони визначаються за допомогою дескрипторів «я можу робити». Ці рівні не з'явилися раптово в 2001 р., але є наслідком їх опрацювання протягом тривалого періоду. Перша специфікація базового рівня була розроблена для англійської мови (Threshold Level, 1975), за нею слідує французька

(Un Niveau Seuil, 1976). Ці два інструменти слугували де-факто моделлю подібних довідкових документів, розроблених пізніше для інших мов, але були адаптовані для кожного відповідно до їх специфічних характеристик. Щоб задовольнити вимоги викладання і сертифікації, концепція рівня мовної компетенції була збагачена і призвела до уточнення цілей навчання на рівнях нижче і вище базового. З огляду на розвиток подій у цій сфері, зокрема стосовно її реалізації, для кількох мов були розроблені інші рівні. Ці описи рівнів компетентності є одним з витоків шестирівневої шкали CEFR. Створена в 2001 р., CEFR відзначила помітний розвиток у тому, що вона може бути адаптована і використана для кількох контекстів і застосована до всіх мов, оскільки спирається на попереднє навчання і розробляє опис знання мови за типом навичок дескрипторів для кожної компетентності. Ці дескриптори описуються поза будь-яким посиланням на конкретну мову, що забезпечує їх відповідність. Вони визначають прогресивну майстерність кожної навички, яка відзначається на 6-рівневій шкалі (A1, A2, B1, B2, C1, C2). Для фахівців, таких як автори підручників або вчителів, специфікації CEFR можуть бути занадто широкими, особливо в тому, що вони не стосуються окремих мов. З цієї причини, і для того, щоб задовольнити такі потреби, були проведені описи еталонних рівнів для національних та регіональних мов, які надають детальні специфікації змісту для CEFR. Для того, щоб орієнтувати учнів, вчителів та інших користувачів системи освіти на практичну мету, було окреслено інструмент самооцінювання, спрямований на те, щоб допомогти учням самостійно визначити рівні мовних навичок, дізнатися, яким чином вони повинні шукати більш детальні дескриптори, щоб самостійно оцінити їх рівень компетентності. CEFR не тільки описує знання іноземної мови на шести рівнях A1 та A2, B1 та B2, C1 та C2, але також визначає три проміжні рівні (A2 +, B1 +, B2 +). На основі емпіричних досліджень і широких консультацій ця шкала дозволяє:

- 1) встановити цілі викладання / навчання;
- 2) (пере)організувати навчальні плани;
- 3) розробляти навчальні посібники та порівняти тести і іспити на різних мовах, створивши основу для взаємного визнання мовних сертифікатів, сприяючи таким чином освітній і професійній мобільності.

Висновки. Мовна компетенція – це інтегративне явище, що охоплює цілу низку спеціальних здібностей, знань, умінь, навичок, стратегій і тактик мовної поведінки, установок для успішного

здійснення мовленнєвої діяльності в конкретних умовах спілкування. Концепт мовної компетенції та принципи визначення її рівнів знайшли своє висвітлення у проєвропейських документах з мовної політики. Глибокий аналіз наукової літератури засвідчив, що цей вид компетенції властивий високоосвіченій, культурній людині, сформованій особистості.

Список використаних джерел

1. Винарчик М. П. Розвиток білінгвальної освіти у середніх навчальних закладах Франції (70-ті роки ХХ – початок ХХІ століття) [Текст] : дис. канд. пед. наук: [спец.] 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Винарчик Марія Петрівна; Дрогобицький держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. – Дрогобич, 2014. – 243 с.
2. Ніколаєва С. Ю. Мовний портфель: призначення, структура види, укладання : посіб. / С.Ю. Ніколаєва Н. В. Ягельська // Бібліотечка журналу “Іноземні мови”, 2005. – Вип. 4. – 64 с.
3. Словник термінів міжкультурної комунікації / [автор-уклад. Ф. С. Бацевич] ; МОН України, ЛНУ ім. І. Франка. – К. : Довіра, 2007. – 205 с. Режим доступу <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/slovnyk>
4. Banon-Schirman P. Quelle place pour le Portfolio européen des langues? / Pascale Banon-Schirman, Chaké Makardidjian // Le français dans le monde. – Paris, 2006. – № 344. – P. 32 – 34.
5. Conseil de la coopération culturelle, Comité de l'éducation, “Apprentissage des langues et citoyenneté européenne”. Un Cadre européen commun de référence pour les langues : apprendre, enseigner, évaluer. – Strasbourg, 2005. – 188 p.
6. Conseil de l'Europe, Comité de l'éducation. Cadre européen commun de référence pour l'apprentissage des langues. – Paris : Didier, 2001. – 192 p.

Івасюк Д.П.

Рівненський державний гуманітарний університет

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОЇ РОЗМОВНОЇ МОВИ (на матеріалі інтернет-блогів)

У статті розглядаються лексико-семантичні особливості, характерні для розмовного стилю англійської мови у віртуальному середовищі. Проведене дослідження показало, що розмовний стиль

інтернет-комунікації зазнає суттєвих трансформацій, що неминуче призводить до змін у лексиці мови, появи нових мовних явищ. Дослідження проводилось на основі аналізу блогів англomовного інтернет-середовища.

Ключові слова: розмовний стиль, лексико-семантичні особливості, інтернет-комунікація, блог, словотвір.

The article deals with the lexical-semantic features of the English spoken language in a virtual environment. The English-language online media blogs were analyzed in the article. Conversational Internet communication style undergoes significant transformations, which inevitably leads to changes in the vocabulary of the language, the emergence of new linguistic phenomena.

Key words: conversational style, lexical-semantic peculiarities, Internet communication, blog, word-formation.

Постановка проблеми. У сучасній філологічній науці тексти інтернет-комунікації привертають велику увагу дослідників. Причиною слугує той факт, що мова Мережі безпосередньо відображає сучасні суспільні реалії і є головним джерелом появи неологізмів та нових мовних явищ. Виникає необхідність комплексного дослідження процесів, характерних для розмовного стилю в інтернет-комунікації. Їх аналіз дає змогу зрозуміти тенденції розвитку мови у віртуальному середовищі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багато відомих лінгвістів вивчали та продовжують вивчати особливості англійської мови в кіберпросторі, оскільки мова сама по собі змінюється повільно, але Інтернет значно прискорює цей процес. Люди формують нові граматичні, синтаксичні, семантичні, пунктуаційні, лексичні та інші норми. Це викликає велику лінгвістичну та філологічну зацікавленість мовознавців. До дослідників, що вивчали особливості інтернет-комунікації з лінгвістичної точки зору відносяться: Горошко Є. І. [2], Сафонова О. Є. [5] та їхні іноземні колеги Крістал Д. [7], Херрінг С. [9].

Зокрема, Горошко Є. І. виділяє в своїй роботі такі ознаки інтернет-комунікації:

— обмін інформацією відбувається повільніше, ніж в усній комунікації, але значно швидше, ніж у письмовій формі. Це зумовлено тим, що люди друкують повільніше, ніж говорять;

— істотне місце займає неформальна лексика, характерна для усного мовлення (лексичний рівень);

— використання скорочень, аббревіатур, еліптичних конструкцій [2, с. 55].

Д. Крістал, один з перших учених, який на систематичному рівні описав функціонування англійської мови в Інтернеті, вказував, що саме Інтернет став тим «Знаменням часу», який призвів до революційних перетворень всієї мовної системи англійської в минулому столітті [7]. Його аналіз особливостей англійської інтернет-лексики показав перевагу вживання в Інтернеті вступних, неповних, паралельних і еліптичних конструкцій. На його думку, ця електронна мова рясніє повторами, частим використанням прийомів зворотного цитування (які досить зручно відтворювати в умовах електронного середовища), питальних і окличних речень (особливо риторичних), інтенсивним використанням паралінгвістичних засобів для вираження й опису емоційної сторони мови при виборі й використанні лінгвістичних засобів спілкування.

Метою даної роботи є комплексний опис англійської розмовної інтернет-лексики, виявлення її лексичних та семантичних особливостей, специфіки функціонування.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день віртуальне спілкування все частіше замінює реальну міжособистісну комунікацію. Незважаючи на зростаючу роль фото й відеоматеріалів та Інтернеті, основним джерелом інформації у віртуальному середовищі залишається текст.

Сфера функціонування Інтернету давно вийшла за межі його початкових завдань, що підтверджується проникненням функцій цієї глобальної мережі в усі аспекти життєдіяльності людини. Це виявило нові можливості для людства, але й поставило нові проблеми, які потребують осмислення й розв'язання. Серед них — питання функціонування мови у віртуальному середовищі.

Сьогодні сформувався такий особливий різновид мови, як знакова система в Інтернеті, який дає можливість по-новому організовувати комунікаційний процес. Мову Інтернету не можна вважати окремим жанровим різновидом чи функціональним стилем, оскільки поняття жанру й стилю для неї вузькі. Визначальними характеристиками мови Інтернету є різноструктурованість, поліфункціональність.

Вплив віртуального простору на сучасні стилі й жанри визначається їх трансформацією. Не змінюються лише ті стилі, диференційні ознаки яких не пов'язані зі сферою інформаційних технологій, наприклад сакральний стиль. Проте в інших жанрах комунікації, наприклад у розмові з відвідувачами сайтів, спостерігаємо адаптацію до мови читача-користувача Інтернету, коли,

звичайно, нейтралізуються ознаки високого стилю, спрощується синтаксична будова конструкцій.

Розмовний стиль — категорія стилістики й культури мови, «що безпосередньо пов'язана з тенденціями розвитку літературної мови, виробленням і змінністю її норм в усній мовній практиці, стильовим розмежуванням усно-розмовних і книжно-писемних норм, динамічним процесом взаємодії книжної й розмовної лексики в мові ЗМІ, у жанрах художнього стилю, у мовній практиці художнього перекладу тощо» [3]. Характерними для цього стилю є розмовна лексика й фразеологія, використання коротких, простих синтаксичних конструкцій, зворотів, що передають безпосередньо реакцію співрозмовника — прохання, здивування, схвалення, заперечення, відмову, радість тощо [3].

У розмовному усному стилі англійської мови значну роль відіграють наголоси та інтонація. В Інтернеті як засобі комунікації спілкування здійснюється лише за допомогою писемних текстів. Тут усна розмовна мова має тільки писемну фіксацію. Відсутність усного варіанта розмовного стилю в Інтернеті спричиняється до його суттєвих змін. При заміщенні «усності» на писемну форму, одиниці писемного тексту перебирають на себе функції усної мови.

Помітити особливості функціонування розмовної писемної мови можна проаналізувавши інтернет-жанри безпосереднього й спонтанного спілкування, одним з яких є блог.

Горошко Є. І. виділяє чотири види блогів [2, с. 55]:

1) фільтри, що представляють собою певні текстові записи у формі коментарів, забезпечені зовнішнім апаратом гіперпосилань (тобто гіперпосиланнями, що ведуть на зовнішні, інші сайти Мережі);

2) онлайніві щоденники, у яких міститься особиста (внутрішня) інформація блогера (його роздуми, відгуки, посилання на особисті роботи і досвід і т.д.);

3) записна книжка, у якій міститься як зовнішня, так і особиста інформація про її власника (для внутрішнього користування);

4) к-логи (скорочення від англійського knowledge-blog), у яких розміщується зазвичай тематична наукова або освітня інформація про проекти, продукти, проблеми з відповідним посилальним апаратом [5].

Описуючи жанр блогу, Херрінг С. виділяє ряд його конститутивних характеристик. До них відносяться: мета створення блогу; особистісні характеристики його власників (вік, стать, професія, рід занять та інше); структурні характеристики: кількість і характер гіперпосилань, часовий чинник (коли був створений блог, частота його оновлення, останнє оновлення), наявність коментарів, їх кількість і

структура (заголовок, посилання й т.д.), довжина повідомлень у коментарях та інше; тематичні рубрики блогу; його моно або політематичність; наявність мультимедійних інструментів (графічних, аудіо й відео фрагментів, а також анімації). Всього понад 50 характеристик [9, с. 7].

Тематичні блоги відносяться до асинхронного типу комунікації, тобто спілкування з деяким відривом у часі, що при спілкуванні дає як автору, так і співрозмовнику час для обмірковування і вибору мовних засобів вираження. Мовні засоби інтернет-спілкування вивчаються протягом останнього десятиліття, і дослідники відзначають «крайню бідність», «обмеженість» [2, с. 55] людини у виборі вербальних засобів; необхідність інтернет-користувача вдаватися до інтернет-неологізмів, вживання знакових (емотиконів) і графічних систем [2, с. 55]:

big lol — дуже смішно

I was always crazy on Twitter fyi :^D — я завжди поведився божевільно у Твіттері, до вашого відома

Користувачі каналів онлайн-спілкування повністю позбавлені можливості використання паралінгвальних засобів, які становлять основну частину комунікативного акту. Так, інформація в процесі комунікації передається за допомогою значення слів лише на 7 %, характером звучання та інтонацією — на 38 %, а інші 55 % інформації — невербальними засобами — жестами, мімікою, зовнішнім виглядом [4, с. 9-10]. Відповідно у віртуальній передачі інформації втрачаються такі аудіовізуальні можливості комунікації, як тембр вимови, акцентуація частини фрази, дикція, жести, міміка. Така проблема частково компенсується використанням у розмовному дискурсі елементів, які перебирають на себе ці функції. З лінгвістичної точки зору, мова, яка використовується в блогах, постає «в своєму найприроднішому вигляді» [8]. Інша особливість блогів на відміну від майже всіх інших друкованих форм літератури - можливість публікації тексту без редакторської правки й стандартизації матеріалу [6]. Крістал Д. стверджує, що блоги стали «початком нової стадії в еволюції писемної мови» [8]. Розвиток інтерактивної блогосфери призвів до появи нових лінгвістичних позначень і стилів, ще більша кількість яких має виникнути в майбутньому.

Вживання специфічної лексики в мережі є найбільш цікавим аспектом досліджень. Словотвір англійської інтернет-мови дотримується методів і принципів словотворення стандартної англійської. Нові слова англійської інтернет-лексики успадкували

певні традиційні типи словотвору, як-от аббревіатура, скорочення, деривація тощо [10, с. 99].

У наш час, коли інформаційне суспільство інтенсивно розвивається в науці й техніці, довгі слова та вирази скорочуються. Саме тому, аббревіатура є найбільш часто використовуваним засобом побудови слова в сучасній англійській інтернет-мові. Вона не тільки збагатила словниковий запас англійської мови, але також стала своєрідною тенденцією до його спрощення. Наприклад, веб-сайти зазвичай починаються з «www», що є типовим прикладом аббревіатури.

Скорочення слів — як у розмовному мовленні, так і у офіційно-діловому є надзвичайно продуктивним типом словотворення. Це особливо актуально в інтернет-лексиці англійської мови. За нашими спостереженнями, особливо часто підлягають скороченню багатоскладові слова-запозичення. Найчастішим випадком скорочення слова є збереження початкового складу слова при опущенні кінцевих, тобто апокопа. Наприклад: *bike* (*bicycle*) — велосипед, *auto* (*automobile*) — автомобіль, *uni* (*university*) — університет, *econ*, *gym*, *math*, *trig* замість *economics* — економіка, *gymnastics* — гімнастика, *mathematics* — математика, *trigonometry* — тригонометрія. Спостерігаються також типи скорочення, як-от афери́за (збереження кінцевого елементу при опущенні початкового) — *cause* (*because*) — тому що, *phone* (*telephone*) — телефон; складноскорочені слова — *hi-tech* (*high technology*) — високі технології.

Іншим поширеним способом скорочення слів є акроні́мія — процес формування нових слів шляхом поєднання початкових літер. В англійській мові активно використовуються акроніми, особливістю яких є те, що вони не є власне словами, й отже не є частиною словника, а скоріше специфічною знаковою системою, своєрідним кодом [1, с. 82]:

ASAP — *As soon as possible* — якнайшвидше

PLS, PLZ — *Please* — будь ласка

THX — *Thanks* — дякую

LOL — *Laugh out loud!* — сміятися в голос

OMG — *Oh my god! Oh my goodness! Oh my gosh!* — О Боже!

BRB — *Be right back* — скоро повернусь

B2W — *Back to work* — назад до роботи

В число специфічних інтернет-акронімів входять акроніми-ребуси з включенням цифр. Можливе також включення букв у їхньому абетковому читанні та дериваційних морфем:

b4 — Before — до

W8 — Wait — чекаю

CUL8tr — See You Later — Бувайте!

rehi — hello again — І знову привіт!

Аналізуючи механізм творення семантичних неологізмів, слід відзначити велику роль метафоричного переносу. В інтернет-лексичі англійської мови багато поширених слів наділені метафоричними значеннями. Часто вживають, наприклад, слово «Virus» в значенні комп'ютерної програми, яка має здатність до прихованого самопоширення. До подібних неологізмів відносяться терміни: *memory* — комп'ютерна пам'ять, *mouse* — комп'ютерна миша, *navigator* — навігатор, *firewall* — Мережевий екран, *Internet Explorer* — програма-браузер.

В англійських чатах активно використовуються лексичні одиниці, утворені за принципом співзвуччя або використання деяких букв слова:

— *Nice to meet u*

— *приємно познайомитись*

— *Nice to meet u 2 :)*

— *взаємно*

— *«It's 4 u» — це для тебе*

— *«Hi h r u ?» — Привіт, як ти?*

Крім того, часто можна зустріти лексичні одиниці, що базуються на явищі ониматопеї:

shhh — тсс

pfff — пфпф

twah — цьом

Висновки та перспективи подальших розвідок. Проведене дослідження вказує на той факт, що інтернет-комунікація слугує джерелом виникнення неологізмів у сучасній англійській мові, а мова Інтернету, виразником якої є розмовний стиль, — це своєрідний полігон для випробування нових словоформ. Проаналізувавши блоги й коментарі до них, ми дійшли до висновку, що специфіка лексики у віртуальному середовищі полягає у стислості передачі інформації, найпоширенішим способом якої є різні типи скорочень.

У світлі зростаючої кількості інтернет-користувачів, майбутній розвиток досліджень філологами лексичних та семантичних особливостей інтернет-комунікації визначено, оскільки з'являються нові комп'ютерні технології, і користувачі будуть намагатися створювати нові способи спілкування в онлайн-просторі. Інтернет і

надалі буде грати істотну роль у створенні нових мовних явищ, що привертатимуть увагу дослідників.

Список використаних джерел

1. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов: посібник [для перекладацьких відділень вузів]. — 4-е вид., перероблене та доповнене. / Лідія Георгіївна Верба. — Вінниця: Нова Книга, 2008. — С. 246.
2. Горошко Е. И. Гендер и блоггика Интернета (психолінгвістический анализ) [Електронний ресурс] / Е. И. Горошко // Вопросы психолінгвістики. — 2007. — Вып. 5. — С. 53-62. — Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/gender-i-bloggika-interneta-psiholingvisticheskiy-analiz>
3. Єрмоленко С. Я. Розмовна мова // Українська мова. Енциклопедія. — 2-е вид., випр. і доп. / Ред. кол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова). — К., 2004. — С. 561.
4. Пиз А. Как читать мысли других по их жестам [Електронний ресурс] / Аллан Пиз // Язык телодвижений. — 2006. — Режим доступу: https://vegas2011.at.ua/jazyk_telodvizhenij.pdf
5. Сафонова О. Е. Английский лингвистический компонент в языковой ситуации современной России [Електронний ресурс] / О. Е. Сафонова // Теоретическая и прикладная лингвистика. — 2000. — Вып. 2. Режим доступу: <http://www.philology.ru/linguistics3/safonova-00.htm>
6. Cicognani A. On The Linguistic Nature of Cyberspace and Virtual Communities / Anna Cicognani — London: Springer-Verlag, 1998. — С. 16-24.
7. Crystal D. The Language Revolution. / David Crystal — Cambridge: Polity Press, 2004. — С. 64.
8. Crystal D. The scope of Internet linguistics [Електронний ресурс] / David Crystal. — 2005. — С. 1-3. — Режим доступу: www.davidcrystal.com/?fileid=-4113
9. Herring S. C. Weblogs as a bridging genre [Електронний ресурс] / Susan C. Herring, Lois Ann Scheidt, Elijah Wright, and Sabrina Bonus // Information, Technology&People. — 2005. — № 2. — Режим доступу: https://www.academia.edu/233577/Weblogs_as_a_Bridging_Genre
10. Hong-mei S. A Study of the Features of Internet English from the Linguistic Perspective / SUN Hong-mei // Studies in Literature and Language. — 2010. № — 7. Режим доступу: <http://cscanada.net/index.php/sll/article/view/j.sll.1923156320100107.010>

Кропива Т.Б.

*Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки*

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ПИСЬМОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СТАРШИХ КЛАСАХ

Анотація. У статті висвітлено надзвичайно актуальну проблему формування англомовної компетентності в сфері академічного письма в старших класах. Через взаємодію з іншими компонентами навчання, такими як аудіювання, читання та говоріння, грамотне академічне письмо сприяє формуванню інтерактивних рис старшокласників. Проаналізовано зарубіжний та вітчизняний досвід розробки навчальних курсів, що дозволяють випускникам шкіл інтегруватись в міжнародне наукове середовище. Використання особистісно-орієнтованого підходу, практичної доцільності, акцент на розвиток комунікативних, реферативних та науково-дослідницьких навичок, а також опора на дидактичні принципи сприяють ефективному вирішенню поставлених завдань.

Ключові слова: академічне письмо, академічна компетентність, тексти академічного спрямування, навчальний курс, принципи навчання

Abstract. The article deals with the extremely topical problem of English competence formation in the field of academic writing in high school. Through involvement of other learning components, such as listening, reading and speaking, literate academic writing fosters the interactive features formation of high school students. The foreign and domestic experience of educational courses development is analysed, allowing school graduates to integrate into the international scientific environment. The use of personality-oriented approach, practical expediency, emphasis on the development of communicative, referential and research skills, as well as the emphasis on didactic principles contribute to the effective solution of the tasks.

Key words: academic writing, academic competence, academically oriented texts, educational course, teaching principles

Постановка проблеми. В сучасних шкільних програмах з іноземної мови важлива роль відведена розвитку навичок академічного письма, як одного із традиційних видів мовленнєвої

компетенції. Актуальність осмислення риторичних навиків продиктована дедалі більшою популярністю серед молоді міжнародних обмінів, інформаційної взаємодії, академічної мобільності. Письмова компетентність та розуміння стратегії її використання дають змогу майбутньому спеціалісту вийти в соціальний простір, бути конкурентоспроможним в професійній сфері та в міжнародних наукових комунікаціях. Всі ці навички повинні відповідати міжнародним стандартам.

Академічне письмо сприяє реалізації знань з іноземної мови через лінгвокраїнознавчий зміст навчального матеріалу, а також через взаємодію з читанням, говорінням, аудіюванням академічне письмо сприяє формуванню інтерактивних рис, таких як системність та компетентність мовленнєвої діяльності при професійному становленні майбутнього спеціаліста.

Метою статті є висвітлення теоретичних передумов дослідження академічного письма англійською мовою як одного з інструментів в навчальній підготовці учнів старших класів, що повинно стати не тільки самостійним видом мовленнєвої діяльності, але й допомагати вчителю виконувати освітні, розвиваючі та виховні функції.

Мета статті пов'язана з обґрунтуванням таких *завдань*:

1. Визначити сутність письмової компетенції академічного рівня та особливості її формування на уроках основної іноземної мови у старших класах.
2. Проаналізувати вітчизняні та світові методичні рекомендації щодо критеріїв підбору матеріалу для роботи з текстами академічного спрямування.
3. Проаналізувати принципи роботи з академічними текстами для подальшої демонстрації відповідних навчально-методичних прийомів на підготовчому етапі.

Задля збільшення ефективності навчання іноземної мови та оптимізації практичної спрямованості його змісту, необхідним є формування таких *дидактичних напрямів*:

- організації процесу навчання студентів на основі особистісно-орієнтованого підходу;
- використання продуктивних методів з метою практичного використання академічного письма при навчанні старшокласників;
- визначення методологічних аспектів організації процесу навчання академічному письму англійською мовою.

Розрізняємо такі *різновиди академічної компетентності*:

1. Оволодіння навиками структурування тексту на рівні грамотної організації його змісту;
2. Розвиток мовних навичок (стилю, лексики для грамотного написання інформаційних документів, статей та текстів);
3. Уміння аналізувати письмові роботи та тексти різного рівня складності та тематики;
4. Уміння працювати з автентичними джерелами та обґрунтовувати своє бачення прочитаного.

При навчанні академічному письму необхідним завданням учителя є демонстрація різних зразків текстів, навчання вмінь використовувати ці зразки для вираження своїх думок на письмі, використовувати різні жанри академічного письма: наукову статтю, реферат, анотацію, есе. В учнів необхідно розвивати навички аналізу нескладних для їхнього розуміння наукових статей з точки зору дослідницької стратегії автора, самостійно створювати реферат і робити анотації до наукових статей. Процес навчання тісно пов'язаний з можливістю для випускників шкіл інтегруватись в міжнародне наукове середовище. Для розвитку цих умінь потрібно мати не лише знання іноземної мови, але й елементарні науково-дослідницькі навички. Тому, особливу увагу на підготовчому етапі потрібно приділити письмовому спілкуванню у вигляді огляду наукових статей, доповідей, фрагментів ділових звітів.

Поняття «академічне письмо» ввійшло в науковий обіг наприкінці двадцятого століття. В англomовних країнах, а згодом і в Україні та СНД з'явилося багато відповідних наукових публікацій, підручників і посібників, хоча, переважно для студентів [1]. Зокрема, варто відзначити розробки Т.В. Яхонтової [14], І.Б. Короткіної [4], Г.Ю. Гребінник [3] та ін. Великий практичний внесок у методику навчання академічного письма зробили англomовні зарубіжні автори Т. Хатчинсон та А. Уотерс [22], Р. Джордан [24]; Т. Дудлі Еванс та М. Джон [19]; І. Лайанадж та Дж. Бірч [25], Дж.Ч. Гоше [21], Т. Армер. [17], П. Чин [16].

Академічним письмом називають всі види письмових робіт студентів, завдяки яким вони навчаються письма, як творчої продуктивної мовленнєвої діяльності, але які не мають серйозного практичного значення з точки зору професії [2, с. 61]. Проте така діяльність значно підвищує ефективність навчання, оскільки в даному випадку студент пише від себе, що ефективно розвиває його вміння творчого мислення та продуктивного письма. Воно базується одночасно на рухомоторному, зоровому, мовленнєво-моторному та

слуховому аналізаторі. Завдяки цьому академічне письмо відіграє також роль закріплювача. Встановлено, що академічне письмо розвиває процесуальну мотивацію та відіграє значно вагомішу роль за інші види письма у розвитку мовленнєвої діяльності [10, с. 16].

Як показує аналіз публікацій, серед назв навчальних курсів переважають: «Академічне письмо (Academic Writing)» [4; 5; 10; 11] або «Академічна грамотність (Academic Literacy)» [15]. У зарубіжних англійських працях можна натрапити й на такі назви: «Дослідницьке письмо (Research Writing)», «Наукове дослідницьке письмо (Research Scientific Writing)», «Англійське наукове письмо / Англійська для науковців (English Scientific Writing/English for Scientists)» [17] або «Англійська для академічних цілей (English for Academic Purposes)» [24; 25].

Дослідженню академічного письма українськими та зарубіжними вченими присвячено не лише цілу низку праць, а також розроблено курси основ академічного письма за підтримки міжнародних організацій для студентів вищих навчальних закладів. Одним із таких курсів є розроблений відповідно до формату WAC/WID, використовуваного в американській та британській системі освіти з 1970-х рр. Writing across the Curriculum / Writing in the Disciplines (Письмо в навчальному плані / Міжгалузеве письмо), що спрямований на формування академічної культури та грамотності, необхідних практичних навичок усної та писемної мови у студентів, необхідних для успішного навчання та майбутньої професійної діяльності [13].

Що стосується шкільних програм, в Україні, як засвідчує Навчальна програма для 10–11 класу загальноосвітніх навчальних закладів з іноземних мов (академічний рівень/рівень стандарту), після вивчення предмету «Англійська мова» учень має володіти рівнем B1 й сформованими компетентностями з писемної діяльності [8]. Ці рівні детально розписані в Загальноєвропейських вимогах до володіння англійською мовою (CEFR), де зазначено, що згідно рівня B1 учні вміють створювати за знайомими темами прості тексти, що містять кілька об'єднаних структурних підрозділів. Тематика текстів різноманітна: опис власного досвіду, почуттів, ставлень, твори про уявні події [9]. Для написання таких письмових робіт учень повинен мати здатність до логічного мислення та творчої уяви, вміти аналізувати та узагальнювати факти, тобто володіти академічною грамотністю. Отже, в Україні формування академічної грамотності відбувається протягом шкільного навчання у межах предмету «Англійська мова».

Процес формування навичок творчого академічного писемного мовлення складається з трьох етапів: рецептивного, рецептивно-репродуктивного та продуктивного [12, с. 18–21]. Відповідно до цього розподілу для вироблення ефективної навчальної стратегії та формування цілісної та послідовної технології ми спиралися на такі *принципи*: 1) принцип інтегрованості навчання письма з навчанням інших видів мовленнєвої діяльності; 2) принцип поєднання навчальних дій з розвитку техніки письма з навчальними діями; 3) принцип використання видів вправ для розв'язування різних задач у навчанні письма, що класифіковані за ознакою комунікативності – некомунікативності; 4) принцип раціонального сполучання вправ з різним ступенем керованості; 5) принцип широкого використання інформаційних/комп'ютерних технологій; 6) принцип отримання студентами всіх необхідних пояснень стосовно формату тексту, його структури, композиції, засобів виразності тощо; 7) принцип використання різних прийомів, що допомагають студентам генерувати та логічно розмістити ідеї в композиційному плані; 8) принцип поєднання кооперативного навчання студентів з індивідуальним; 9) принцип впровадження підходу, що базується на вирішенні задач (the task-based approach); 10) принцип впровадження спеціальних видів навчальної діяльності для розвитку високої мотивації студентів щодо оволодіння навичками та вміннями англомовного письма; 11) принцип урахування та раціонального використання основних методичних підходів до навчання текстового, жанрового та процесуального письма; 12) принцип урахування жанру текстів [11, с. 59–60].

Підбиваючи підсумки, наголосимо, що незважаючи на те, що формування англомовної компетентності в сфері академічного письма в старших класах не є вузькопрофільним інструментом у навчальному процесі, воно розвиває мотивацію учнів старших класів, формує потрібні для подальшої професійної діяльності комунікативні навички та вміння. У зарубіжній та вітчизняній освітній системі використовують різні назви для позначення академічного письма або як окремої дисципліни, або як компоненту навчання чи форму роботи на уроці англійської мови. Процес формування академічної грамотності проходить поетапно з опорою на основоположні принципи, що дозволяє відповідно до мети й завдань підбирати тексти та варіювати прийоми роботи з ними.

Список використаних джерел

1. Валеева Л.А. Развитие навыков академического письма у студентов неязыкового ВУЗа / Л.А. Валеева, А.Ф. Сиразеева, А.Ф. Морозова // Современные проблемы науки и образования. – 2015. – №3
2. Глушаниця Н.В. Навчання письма англійською мовою: практичне, академічне і креативне// Наука і освіта, 2006: Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конфер. – Дніпропетровськ: 2006. – Т. 6. – С. 60–62
3. Гребінник Г.Ю. Анотування та реферування англійською мовою загальнонаукової та фахової літератури : навч. посібник / Г.Ю. Гребінник, Г.І. Дідович, Г.В. Комова. – Х.: НТУ “ХПІ”, 2010. – 192 с. – Режим доступу: <http://skaz.com.ua>.
4. Короткина И.А. Академическое письмо: учеб.- метод. пособие для руководителей школ и специалистов образования. – Lambert Academic Publishing, 2011. – 179 с.
5. Короткина И.Б. Академическое письмо: процесс, продукт и практика : учеб. пособие для вузов / И.Б. Короткина. – М.: Издательство Юрайт, 2015. – 295 с.
6. Основи наукового мовлення: навч.-метод. посіб. / уклад.: О.А. Бобер, С.А. Бронікова, Т.Д. Єгорова та ін.; за ред. І.М. Плотницької, Р.І. Ленди. – К.: НАДУ, 2012. – 48 с.
7. Полонська Т.К. Профільне навчання іноземної мови учнів старшої школи : метод. рек. / Т.К. Полонська. – К.: Педагогічна думка, 2014 – 80 с.
8. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Іноземна мова. 10–11 класів. Рівень стандарту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: osvita.ua6.com.
9. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнок та ін. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.
10. Тарнопольський О. Методичні засади та принципи навчання академічного письма англійською мовою у вищому мовному навчальному закладі / О. Тарнопольський, С. Кожушко // 1-а міжнар.наук.-метод. конф. “Навчання англійської академічної комунікації в Україні: проблеми та перспективи”: Матеріали міжн. конф. Львів, 24 – 25 жовтня 2008. – С. 15–16.
11. Тарнопольський О.Б. Методика навчання студентів письма англійською мовою / О.Б. Тарнопольський, С.П. Кожушко. – Вінниця: Нова книга, 2008. – 288 с.

12. Філіппова Н.М. Англомовне академічне спілкування: актуальність проблеми / Н.М. Філіппова // Гуманіт. вісн. НУК. – Миколаїв, 2009. – Вип. 2. – С. 60–62.
13. Шліхта Н. Основи академічного письма / Н. Шліхта, І. Шліхта : Методичні рекомендації та програма курсу. – К., 2016. – 61 с.
14. Яхонтова Т. Основи англомовного наукового письма : навч. посібник для студентів, аспірантів і науковців / Т. Яхонтова. – Львів: ПАІС, 2003. – 220 с.
15. Academic Literacy: A Statement of Competencies Expected of Students Entering California's Public Colleges and Universities (Spring 2002) [Electronic resource]: / K. Clark, B. Bamberg, K. Flashmann and others. – California: Intersegmental Committee of the Academic Senates (ICAS), 2002. – 82 pp. – Available at : <http://www/academicsenate.cc.ca.us>.
16. Academic Writing Skills : Student's book / Chin P., Koisumi Y., Reid S., Wray S., Yamasaki Y. – Cambridge University Press, 2012. – 122 pp.
17. Armer T. Cambridge English for scientists / T. Armer; Series Editor J. Day. – Cambridge University Press, 2012 – 128pp.: Audio CDs.
18. Bailey S. Academic writing: a handbook for international students / S. Bailey. – 3rd ed. – London, New-York: Routledge, 2011. – 314 p.
19. Dudley Evans T. Developments in English for specific purposes: A multi-disciplinary approach. [Electronic resource]:/ T. Dudley Evans, M.J. St John. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. – Available at: <http://www.aelfe.org/documents/text2-Palmer.pdf>.
20. Evans S. Why EAP is necessary: A survey of Hong Kong tertiary students. [Electronic resource]: / S. Evans, Ch. Green // Journal of English for Academic Purposes. – 2006. – C. 6, 3–17. – Available at: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jeap.2006.11.05>.
21. Goshert J.Ch. Entering the Academic Conversation: Strategies for Research Writing [Electronic resource] : / J.Ch. Goshert. Longman, 2010. – Available at: <http://www.mybooklibrary.com/pdf/goshert-entering-the-academic-conversation.pdf>.
22. Hutchinson T. English for Specific Purposes: A learning-centered approach / T. Hutchinson, A. Waters. – Cambridge: Cambridge University Press, 1987. – 183 p.
23. Irvin L. Lennie. What Is “Academic” Writing? // Writing Spaces: Readings on Writing, [Electronic resource]: South Carolina: Parlor Press, – 2010. – Volume 1. – C. 8. Available at : <http://wac.colostate.edu/books/writingspaces1/irvin-what-is-academic-writing.pdf>.

24. Jordan R. English for academic purposes: A guide and resource book for teachers. / Cambridge (1997).: Cambridge University Press.
25. Liyanage I. English for general academic purposes: Catering to discipline-specific needs. / I. Liyanage, G. Birch // Queensland Journal of Educational Research. – 2001. – 17(1). – P. 48–67.

Литвин І.В.

*Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка*

ТИПОЛОГІЯ ТА СФЕРИ ВЖИВАННЯ ЕВФЕМІЗМІВ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті розглянуто основні сфери функціонування евфемізмів сучасної англійської мови; висвітлено особливості їхнього вживання у різних сферах життєдіяльності людини (суспільній, політичній, військовій, медичній, інформаційній); виокремлено евфемізми, що пов'язані з дискримінацією (расовою, культурною, релігійною, статевою), страшними та неприємними явищами дійсності, зовнішнім виглядом та віком людини, засобами масової інформації, впливом держави на життя людей та навколишнє середовище. Наведено приклади евфемістичної лексики, що пом'якшує дискримінацію осіб за етнічними, расовими, релігійними, розумовими, статевими, фізичними та іншими ознаками.

Ключові слова: евфемізми, конотація, сфери функціонування евфемізмів, денотат, класифікація евфемізмів, номінація.

Abstract. The article deals with the basic spheres of euphemism functioning and its classification in Modern English. The peculiarities of the use of English euphemisms in various spheres of human activity (social, political, military, medical, informational) have been highlighted; the ethical, cultural, religious, moral, racial and social reasons for this phenomenon have been singled out. Examples of euphemistic vocabulary that mitigates discrimination against individuals on ethnic, national, racial, religious, cultural, intellectual, sexual, physical and other characteristics have been also provided.

Key words: euphemisms, connotation, spheres of euphemism functioning, denotatum, the classification of euphemisms, nomination.

Евфемія постає доволі різноаспектним, але дуже вагомим лінгвістичним явищем у лексичній системі англійської мови.

Актуальність вивчення евфемії визначається інтенсивністю використання евфемізмів у різних жанрах за останні десятиріччя, які набули поширення у суспільно важливих сферах мовної діяльності.

У Словнику Лінгвістичних Термінів О.С. Ахманової подано таке тлумачення поняття: евфемізм (або антифразис) – троп, що представляє собою непряме, прикрите, ввічливе, пом'якшувальне позначення якого-небудь предмета або явища та виникає за низкою прагматичних причин: ввічливість, делікатність, благопристойність, прагнення завуалювати негативну сутність окремих явищ дійсності [3, с. 521].

Постановка проблеми. Упродовж останніх десятиліть зріс інтерес мовознавців до проблеми мови як засобу людської комунікації та її функціонування в суспільстві. Ця увага зосереджена й на такому різноструктурному та важливому для лексичної системи мови лінгвістичному явищі як евфемія. Різноманітні спроби класифікувати евфемізми відображають прагнення дослідників глибше проникнути в їхню суть, розглянути їх із різних точок зору, детальніше описати структуру. Запропоновані класифікації (Л.В. Артюшкіна [2], А.М. Кацев [10], Р. Голдер [17] та ін.) свідчать про складність і багатогранність цього явища. За останні роки з'явилося чимало досліджень, у яких розглядаються різні аспекти евфемії у сучасній англійській мові, що свідчить про неабиякий інтерес до цієї проблематики. Так, на евфемізмах у російській та англійській мовах як засобі маніпулювання у мові ЗМІ зосереджує увагу Ю.С. Баскова [4]; питання евфемії і дисфемії в газетному тексті знайшли відображення у дисертації Т.В. Бойко [5]; В.Б. Великорода аналізує семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові [7]; питання контекстуальної евфемії у сучасній англійській мові розглядає Н.Ц. Босчаєва [6].

Окремі аспекти досліджуваного явища висвітлено у працях як українських (І.О. Алексеева [1], Л.В. Зайко [9], Н.В. Таценко [14] та ін.), так і зарубіжних учених (В.П. Москвін [13], К. Барідж [15], Дж. Гарнер [16] та ін.).

Однак, незважаючи на значну кількість праць, присвячених евфемії у сучасній англійській мові, у науковій літературі відсутні загальноприйняті критерії визначення досліджуваного явища, позаяк серед лінгвістів існують розбіжності щодо сфер їх функціонування та типології. Динамічність і багатоаспектна природа евфемізмів є причиною великої різноманітності їх лексико-граматичних форм, емоційної нейтральності та стилістичної забарвленості.

Відтак, в основі явища евфемії лежать:

- 1) глибоко анархічні пережитки мовних «табу» (заборон вимовляти прямі найменування небезпечних предметів та явищ);
- 2) чинники соціальної діалектології (так звані етичні та моральні евфемізми, зумовлені соціальними, моральними та етичними нормами поведінки в суспільстві).

Останнім часом формується й нова функція евфемізації мови – прикрашання деяких моментів дійсності. Окрім того, спостерігається збільшення кількості номінацій, які застосовують до багатьох речей, про які неприйнятно говорити відверто.

Суттєвим для евфемії є соціальний фактор: у різних соціальних прошарків неоднакове уявлення про те, що «пристойне» і «непристойне» та, відповідно, про те, що може іменуватися прямо, без натяків, а що повинно отримувати «завуальоване», евфемічне позначення [11, с.35].

Говорячи власне про лінгвістичний аспект, виділяють дві ознаки евфемії:

— описове визначення негативного денотату, коли мається на увазі предмет чи явище;

— непряма номінація меліоративного (покращеного) характеру.

Так, слово «tipsy» (напідпитку) є евфемічною заміною до слова «drunk» (п'яний), тому що, по-перше, співвідноситься з негативним значенням (пияцтво викликає у суспільстві негативну реакцію), по-друге, відрізняється непрямою, «м'якою» конотацією.

У нашому дослідженні виокремлено наступні тематичні групи функціонування евфемізмів:

— евфемізми, що пов'язані з дискримінацією: а) расовою, культурною, релігійною; б) статевою; в) сексуальних меншин; тощо. У США та багатьох Європейських країнах заборонено вживати слово «nigger», натомість використовується «Afro American». Евфемізм «black», який ще декілька років тому вважався прийнятним, тепер також вважається неввічливим.

— евфемізми, що позначають страшні та неприємні явища дійсності: а) смерть; б) хвороба; в) природні потреби людини; г) фізичні вади; д) розумові та психічні розлади. Наприклад, «neoplasm», «new-growth» (новоутворення) замість «cancroid» (ракова пухлина), але у наданому прикладі доцільно відзначити, що слово «cancroid» є прямою назвою різновиду хвороби - раку шкіри, тобто надалі потребує евфемічної заміни.

В англійській мові тема смерті вербалізується виключно за допомогою евфемізмів, наприклад, *to go west, to die, to depart, to pass away, to join the silent, to lose one's life* та ін.

Лексичні одиниці, які позначають фізичні чи психічні якості людини найближчі до евфемізмів, наприклад, «*cerebrally challenged*» — *stupid*, «*emotionally different*» — *crazy*, «*mentally sick*» — *mad*, «*unseeing*» — *blind*.

— евфемізми, що використовуються при небажанні прямо називати щось неприємне чи огидне. Наприклад, замість слів, що безпосередньо іменують комах-паразитів: «*louse*» (воша), «*bed bug*» (клоп), «*flea*» (блоха).

— евфемізми, що позначають зовнішній вигляд та вік людини: а) вага; б) вік; в) зовнішній вигляд. Наприклад, «*fat*» — *overweight*, *a person of size, a person with alternative body image*.

— евфемізми, що позначають вплив людини на навколишнє середовище (флору і фауну). Наприклад, «*processed animal carcasses*» (*meat*), «*processed tree carcasses*» (*paper*), «*stolen products*» (*eggs, milk, honey, wool*);

— евфемізми, що пов'язані з впливом держави на життя людей: а) воєнні дії; б) соціальні вади (пияцтво, наркоманія, проституція, злочинність); в) непрестижні професії; г) установи державного нагляду.

Пряме найменування непрестижних професій замінюється лексичними одиницями, що підкреслюють їхню необхідність для суспільства, наприклад, «*sanitation engineer*» (санітарно-технічний інженер) замість «*garbage collector*» (сміттяр), «*environmental hygienist*» замість «*janitor*» (двірник) та інші.

Репресивні дії влади — ще одна сфера евфемізмів, наприклад: «*arrest*» (затримати) замість (заарештувати); «*capital punishment*» (вища міра) замість (смертна кара); «*to off / waste someone*» (ліквідувати) замість «*to kill*» (вбити).

У сфері, пов'язаній з державними та військовими таємницями, евфемізми не менш частотні та позначають виробництво зброї, певних видів техніки, соціальний та кількісний склад державних установ, їхній профіль та багато іншого, наприклад «*peaceful nuclear device*» (мирна ядерна установка) замість «*nuclear bomb*» (ядерна бомба), «*radiation enhancement device*» (пристрій, який збільшує радіаційне випромінювання) замість «*nuclear reactor*» (атомний реактор) та інші. Евфемізмом «*morning up*» замінюють такі слова як «*invasion*» та «*attack*», що прямо іменують вторгнення та напад.

В інших випадках маємо спроби переосмислення звичних уявлень про людину і світ, наприклад, «animal companion» (pet), «floral companion» (plant, bouquet), та евфемізми, що підкреслюють рівноправність людини та інших живих істот: «human animal / non-human animal».

— евфемізми у ЗМІ («poor» – the needy, (socially) deprived, penniless, low-income family).

Американський лінгвіст, фахівець у галузі загального мовознавства, синтаксису та семантики, Джордж Лакофф наводить такі приклади евфемічної заміни у мові ЗМІ: «illegal wiretapping» (незаконне прослуховування телефонних розмов) замінюється на «electronic surveillance» (електронне спостереження); «nuclear war» (ядерна війна) — «push-button war» (війна кнопок); «aggression» (напад, агресія) на «peacekeeping mission» (миротворча місія).

На Б.О. Ларіна, підґрунтям тематичної класифікації евфемізмів є їх соціальна природа. Він виокремлює три типи евфемізації: 1) загальноновживані евфемізми національної літературної мови; 2) класові та професіональні евфемізми; 3) родинно-побутові евфемізми [12, 104].

Відтак, зважаючи на вищезазначене, евфемізми функціонують у багатьох суспільно-значущих сферах мовної діяльності, від опису зовнішності людини до політичної тематики. Все це супроводжується утворенням лексичних одиниць, які передбачають номінацію тих самих понять різними способами для передачі важливої інформації в сприятливішому ракурсі, позаяк серед лінгвістів існують розбіжності щодо сфер функціонування та тематичної типології евфемічної лексики у зв'язку з динамічністю та багатоаспектною природою евфемізмів. Проте, можна виокремити такі основні сфери їхнього функціонування: суспільна, політична, військова, медична та інформаційна. Перспективними напрямками подальшого дослідження є порівняльний аналіз евфемізмів в англійській та українській мовах за сферами використання та тематичною типологією.

Список використаних джерел

1. Алексеева І. О. Евфемізми як відображення соціальних мін: від позначення табу до етикетних форм та політичної коректності / І. О. Алексеева. // Мовні і концептуальні картини світу. Зб. наук. праць. – Київ, 2002. – №7. – С. 1–10.

2. Артющкина Л. В. Семантический аспект эвфемистической лексики в современном английском языке: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Л. В. Артющкина. – М., 2001. – 135 с.
3. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова // Русский язык. – Москва: Советская энциклопедия, 1969. – 608 с.
4. Баскова Ю. С. Эвфемизмы как средство манипулирования в языке СМИ (на материале русского и английского языков): автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филолог. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка» / Ю. С. Баскова. – Краснодар, 2006. – 16 с.
5. Бойко Т. В. Эвфемия и дисфемия в газетном тексте: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. филол. наук: 10.02.04 «Германские языки» / Т. В. Бойко. – Санкт-Петербург, 2006. – 25 с.
6. Босчаева Н. Ц. Контекстуальная эвфемия в современном английском языке: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филолог. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / Босчаева Наталья Цереновна. – Л. : ЛГУ, 1989. – 16 с.
7. Великорода В. Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові: автореф. дис. на здобуття наук. канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / В. Б. Великорода – Львів, 2008. – 19 с.
8. Дубенко О. Ю. Порівняльна стилістика англійської та української мов / Олена Юріївна Дубенко // Посібник для студентів та викладачів ВНЗ. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2005. – 224 с.
9. Зайко Л. В. Політкоректна лексика сучасної англійської мови як різновид евфемізмів [Електронний ресурс] / Л. В. Зайко // – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/filologiya/31/1893-politkorektna-leksika-suchasno%D1%97-anglijsko%D1%97-moviyak-riznovid-evfemizniv.html>.
10. Кацев А. М. Эвфемизмы в современном английском языке: Опыт социолингвистического описания: дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / А. М. Кацев – Л., 1977. – 190 с.
11. Крысин Л. П. Эвфемизмы в современной русской речи / Леонид Петрович Крысин // Русистика. – Берлин, 1994, №1-2. – С. 28-49
12. Ларин Б. А. Об эвфемизмах / Б. А. Ларин / История русского языка и общее языкознание. – М. : Просвещение, 1977. – С. 101-114.
13. Москвин В. П. Эвфемизмы: Системные связи, функции и способы образования / В. П. Московин // Вопросы языкознания. – 2001. – № 3. – С. – 58–70.
14. Таценко Н. В. Семантичні та прагматичні аспекти евфемії у англomовному політичному дискурсі (на матеріалі промов Барака

Обами) / Н. В. Таценко // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – Том 26 (65). – № 1 – С. 164–168.

15. Burridge K. Is Political Correctness a Euphemism for Euphemism? [Електронний ресурс] / K. Burridge. – Режим доступу: [http // www.abcnetaii/m/arts/Img.»stories/s21564htm](http://www.abcnetaii/m/arts/Img.»stories/s21564htm).

16. Garner J.F. Politically Correct Bedtime Stories. – New York: Macmillan; Toronto: Maxwell Macmillan Canada; New York : Maxwell Macmillan International, 1994. – 79 p.

17. Holder R.W. How Not To Say What You Mean: A Dictionary of Euphemisms / R.W. Holder. – Oxford-New-York : Oxford University Press, 2002. – 525 p.

Феськова І.В.

Рівненський державний гуманітарний університет

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ІНТЕРНЕТ-НОВИН

У статті досліджуються лексичні особливості англomовних інтернет-новин. Проаналізовано електронні версії американських, британських та європейських ЗМІ, зокрема електронні версії новин CNN, BBC та Euronews. У дослідженні розглянуто поняття медіа-тексту та гіпертексту, встановлюються їх функції та основні тенденції використання лексики.

Ключові слова: гіпертекст, інтернет новини, неологізми, запозичення, аббревіатури, кліше.

The article deals with the lexical features of English-speaking Internet news. Electronic versions of American, British and European media were analyzed, in particular CNN, BBC and Euronews electronic versions of the news. The concepts of media text and hypertext are considered in the work as well as their functions and the main tendencies of use of vocabulary.

Key words: hypertext, internet news, neologisms, borrowing, abbreviations, cliché.

Постановка наукової проблеми. Сьогодні суспільство переживає період «інформаційного вибуху», що тісно пов'язано з розвитком засобів масової інформації (ЗМІ) та їх взаємодією з

Інтернет-технологіями. Все більша кількість газет і журналів створюють Інтернет-версії своїх видань. Швидкий темп життя вимагає від ЗМІ більшої інформативності, оперативності, наглядності, що сприяє розширенню ролі текстів інформаційних жанрів, в першу чергу, текстів новин. За допомогою лексичних та стилістичних прийомів новина має привернути увагу читача, зацікавити його і викликати у нього бажання продовжити читати. В нашій роботі досліджуються тексти новин як ключові елементи нової інформації в умовах зростаючої ролі ЗМІ в житті суспільства і зростаючим значенням текстів новин як ядра якісної преси з урахуванням змін, що тривають в сучасному інформаційному просторі.

Аналіз останніх досліджень показав, що проблема «мас-медійного» дискурсу та особливостей публіцистичного стилю розглядалася в багатьох публікаціях (Воротнікова Ю.С, Гальперін І.Р, Добросклонська Т.Г, Фомічева І.Д). Ними була зроблена спроба визначити лексичні, стилістичні, та структурні особливості текстів «засобів масової інформації».

Мета статті – проаналізувати лексичні особливості текстів новин в американських, британських та європейських електронних ЗМІ в комплексному підході.

Мета статті передбачає вирішення таких завдань: схарактеризувати тексти новин в електронних ЗМІ, визначити функції Інтернет-ЗМІ та встановити лексичні особливості текстів інтернет видань.

Практичним матеріалом дослідження слугували 200 текстів електронних версій американських, британських та європейських ЗМІ, зокрема було обрано електронні версії новин американської телерадіокомпанії CNN, британської BBC та інформаційного телеканалу Euronews. Вибір цих електронних ЗМІ обумовлений, перш за все, кількістю їх аудиторії. Тільки в США за станом на грудень 2004 р. глядацька аудиторія CNN становила 88,2 млн чоловік, а загальна аудиторія теле- і радіопрограм, а також Інтернет-сайтів BBC, досягала 241 млн людей по всьому світу. Охоплення телеканалу Euronews в Європі, станом на 2005 рік, становить 165 мільйонів.

Виклад основного матеріалу. Однією з найважливіших ознак сучасної епохи є постійне удосконалення способів розповсюдження інформації. Поряд з традиційними засобами масової комунікації – пресою, радіо, телебаченням – бурно розвиваються глобальні телекомунікаційні засоби (мережа Інтернет). Інтернет значно розширив поняття «засобів масової інформації», які все частіше

заміняють терміном «засоби масової комунікації», що підкреслює інтерактивний характер сучасного комунікативного простору. Якщо ЗМІ розуміють як «сукупність технічних засобів, суспільних організацій та людських ресурсів, які задіяні в масовому розповсюдженні інформації, то масова комунікація є самим процесом розповсюдження інформації» [3, с.142].

Інтернет-ЗМІ (мережеві, електронні, он-лайнкові ЗМІ, веб-видання) є складною системою паралельного існування різних за типом комунікацій (текстової, аудіо, візуальної). Однією з необхідних умов розуміння сутності ЗМІ, зокрема Інтернет-ЗМІ, та виявлення функціонування мови ЗМІ є вивчення функцій ЗМІ.

Виноградов С.І. виділяє п'ять функцій засобів масової інформації: інформаційну, впливову або дієву, гедоністичну, коментарійно-оціночну та пізнавально-просвітницьку [4, с.167]. Добросклонська Т.Г. стверджує, що незважаючи на деякі термінологічні розбіжності, можна визначити такі функції ЗМІ: інформативну, розважальну, освітню, рекламну, ідеологічну [3, с.151]. Дослідниця соціальних функцій Інтернет-ЗМІ Фомічова І.Д. виділяє комунікативну, інформаційну, ціннісно-регулюючу, соціально-організаційну й соціально-креативну, функцію форуму і каналу соціальної участі, та розважальну функцію [5, с.79].

Інформація в Інтернет-ЗМІ має ряд загальних для всіх ЗМІ а також специфічні риси. До них належать: 1) оперативність, бо ЗМІ завжди націлені на висвітлення перш за все теперішніх подій; 2) відображення життя соціуму, а не власної діяльності творців ресурсу; 3) універсальність тематики; 4) жанрово-видове різноманіття матеріалів [5, с. 81].

Крім того, в якості критерію для класифікації Інтернет видань пропонується подібність до їх традиційних аналогів. Тому виділяють:

- а) Інтернет-газети – видання, що часто поновлюються та спеціалізуються на новинах;
- б) Інтернет-журнали – тематичні та суспільно-популярні видання в основному аналітичного характеру;
- в) Інтернет-радіо – веб-радіостанції;
- г) веб-телебачення – інтерактивне телебачення в розвитку;
- д) спеціалізовані інформаційні агенції – ресурси, що поставляють інформацію з телетайпних стрічок [6, с. 98].

У результаті розвитку засобів масової комунікації поняття «текст» розширило свої рамки, отримало нові елементи значення. Цей процес пов'язаний в першу чергу з накладенням вербального (мовного)

компонента тексту і медійного компонента, який транслює цей текст за допомогою певного ЗМІ. В результаті з'явилося поняття «медіа-текст», яке містить у своїй структурі як вербальні, так і медійні характеристики.

Текст мережевих новин становить собою гіпертекст, який визначають як цілісний текст, що містить зміст, який розкривається при читанні через актуалізацію зв'язків з іншими текстами та з текстом соціокультурної реальності в цілому [6, с. 125]. Гіпертекст як особлива організація й особливе уявлення інформації принципово відрізняється від традиційного лінійного тексту та характеризується трьома аспектами: по-перше, сегментним поданням тексту; по-друге, відсутністю видимих меж дискурсу; по-третє, відсутністю фіксованого порядку текстових компонентів, дія яких може привести до порушення процесу його сприйняття [7, с. 10].

Ключова особливість онлайн-текстів – невеликий розмір, а перегляд і читання і коментування новин є основним способом спілкування читачів з онлайн-ЗМІ. Дослідники сучасного медіа мають тенденцію послуговуватися граматичними та лексичними засобами, щоб досягти стилістичної експресивності, а отже привернути увагу аудиторії.

Публіцистичний стиль, як зазначає Гальперін І.Р, має свої специфічні особливості лексики і характеризується великим використанням наступних слів: спеціальних політичних і економічних термінів; нетермінованої політичної лексики; газетних кліше; скорочень та аббревіатур; неологізмів.

Практичним матеріалом дослідження слугували 200 текстів електронних версій американських, британських та європейських ЗМІ, зокрема було обрано електронні версії новин американської телерадіокомпанії CNN, британської BBC та інформаційного телеканалу Euronews. Вибір цих електронних ЗМІ обумовлений, перш за все, кількістю їх аудиторії. Тільки в США за станом на грудень 2004 р. глядацька аудиторія CNN становила 88,2 млн чоловік, а загальна аудиторія теле- і радіопрограм, а також Інтернет-сайтів BBC, досягала 241 млн людей по всьому світу. Охоплення телеканалу Euronews в Європі, станом на 2005 рік, становить 165 мільйонів.

Спираючись на проведений нами аналіз електронних текстів, ми встановили ще і велике використання запозичень та «внутрішньомовних запозичень». Ми зосередили нашу увагу на таких лексичних особливостях, як-от: неологізми, кліше, запозичення, скорочення та аббревіатури.

Абревіація та скорочення є одними з найпродуктивніших способів поповнення і збагачення мови мас-медіа. Використання аббревіатурних одиниць в медіа-текстах забезпечує поєднання високої інформативності викладу матеріалу, пов'язаної з необхідністю розміщення подій від міжнародного життя до спорту і світських новин, і стислості, яка полягає в економії місця, матеріальних витрат, бажанні журналіста дати повнішу картину подій дня.

Під час аналізу скорочень, отриманих методом суцільного вибирання зі статей, було виявлено, що алфавітні аббревіатури, утворені від словосполучень шляхом залишення початкових букв від кожного слова скороченого словосполучення, в англomовних медіа-текстах представляють собою найчисленнішу групу близько 58,6%. В англomовній медіа-текстах акроніми поступаються за чисельністю алфавітним аббревіаціям, а це становить близько 37,4%.

За семантичним наповненням більшість проаналізованих нами аббревіатур та акронімів, являються назвами міжнародних організацій: *UNESCO – United Nation Educational Scientific and Cultural Organization* (ЮНЕСКО-Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури); *NATO – North Atlantic Treaty Organization* (НАТО-Організація Північноатлантичного договору); *EUROSTAT – Statistical Office of the European Union* (Євростат – статистична організація Європейської Комісії); *OSCE – Organization for Security and Cooperation in Europe* (ОБСЄ-Організація з безпеки і співробітництва в Європі).

ЗМІ дуже швидко реагує на будь-який новий розвиток життя суспільства, науки та техніки. Найбільш рухливим пластом мови, що чуйно реагує на всі зміни у соціальній, культурній, економічній, медичній та інших сферах життя людського суспільства, є лексика. Гальперін І. Р. стверджує, що неологізми дуже часто зустрічаються в лексичі «газети». Таким чином, неологізми дуже легко й часто виходять на мову ЗМІ і часто виникають на сторінках газет, журналів та Інтернет-новин, наприклад, *lunik*, *sptash-down* (акт приведення космічного апарату на водну поверхню), *a teach-in* (форма агітації через розпалену політичну дискусію), *frontlash* (енергійний антирасистський рух), *stop-go policies* (суперечлива, нерішуча і неефективна політика).

В окрему категорію Зацний Ю.А. виділяє «словотвірні інновації», що матеріально втілюються в нових словотворчих елементах. Так наприклад, за останні десятиліття з'явилися нові афікси та слова, що можуть виконувати роль афіксів: *-erati* (*soccerati*- зірки футболу); -

friendly (*client-friendly*, *IT-friendly*; *-giga* (*gigastore*, *gigaburger*); *- bot* (*microbot*, *nanobot*).

Для того щоб максимально прискорити і спростити читання і розуміння тексту новин, вживаються слова і словосполучення, що повторюються з номера в номер. Вони складають свого роду термінологію газетного стилю і, по суті, являють собою газетні штампи, або кліше. Баллі Ш. застерігає від занадто частого вживання штампів, в результаті чого, на його думку, вони втрачають виразність, а їх вживання стає ознакою невисокої культури. Але, разом з тим, він визнає, що мова газет, оголошень не може обійтись без штампів, тому що «важко писати швидко й правильно, не вживаючи заялжжених висловів». [8, с. 108].

Публіцистичні кліше, які вживаються в публіцистичному дискурсі, який в свою чергу базується на емоційно-оцінних відносинах між членами суспільства загалом або ж між окремими соціальними групами зокрема, що суттєво відрізняє саме цей дискурс від «раціоналістичних» сфер діяльності (наукової та офіційно-ділової) насамперед установкою на різноманіття й новизну висловлювання: *genuine democracy* (справжня демократія); *well-deserved rest* (заслужений відпочинок); *national interests* (національні інтереси); *national safety* (національна безпека).

За семантичним критерієм тексти інтернет новин характеризуються наявністю суспільних кліше, до складу яких входять мовні одиниці на позначення явищ соціального характеру: *public project* (суспільний проект); *civic stand* (громадянська позиція); *public opinion poll* (опитування громадської думки).

На сьогодні англійська мова переймає іншомовні слова з дійсно глобальним розмахом. Сучасні інтернет видання активно «підхоплюють» запозичення і використовують у написанні медіа-тексту, через який слово і закріплюється у мові. Оксфордський словник англійської мови лише за останні 30 років долучив такі слова, як *tarka dal* (індійська кремкова страва із сочевиці; додано до словника в 1984), *quinzhee* (різновид укриття зі снігу; 1984). Розвиток англійської мови значною мірою детермінується взаємодією двох основних варіантів – британського й американського.

На сучасному етапі розвитку англійської мови справді зростає роль «внутрішніх запозичень» (Зацний Ю.А.) внаслідок взаємодії національних варіантів і стилістичних підсистем цієї мови з урахуванням помітної дії тенденції до демократизації англійської мови, до зближення її писемно-літературної частини з усно-розмовним

різновидом. Певною мірою орієнтація «на розмовність» стає характерною для англомовної преси [1, с. 108]. Про це свідчить насамперед уживання в ній сленгу. Слово *boomer*, наприклад, запозичене з американського сленгу, вживається навіть у «високоякісних» британських ЗМІ.

Висновки дослідження. Медійні тексти створені так, щоб привернути увагу читацької аудиторії та викликати її зацікавленість. Відтак, спроба привернути увагу виявляється у лексичних особливостях тексту. Здійснене з погляду мети нашої праці дослідження лексичних особливостей електронних текстів новин на сайтах BBC, CNN та Euronews дозволяє стверджувати наступні тенденції використання лексики: 1) вживання великої кількості кліше; 2) наявність скорочень та аббревіатур; 3) утворення неологізмів та «словотвірних інновацій»; 4) використання запозичень та «внутрішньомовних запозичень». Усі перелічені особливості роблять новинні повідомлення інформативнішими, красномовнішими і сприяють кращому сприйняттю інформації.

Перспективи подальших розвідок у визначеному напрямі полягають у контрастивних дослідженнях лексичних та функціонально-стилістичних характеристик текстів Інтернет-ЗМІ з огляду на процеси глобалізації і взаємовпливу культур на сучасному етапі.

Список використаних джерел

1. Балли Ш. Французская стилистика / Ш. Балли. – М., 1961. – 339 с.
2. Виноградов С.И. Язык газеты в аспекте культуры речи / С.И. Виноградов / Культура речи и эффективность общения. – М. : «Русский язык», 1996. – 346с.-350 с.
3. Воротникова Ю.С. Реализация новостного дискурса в электронных новостных СМИ [Текст] : автореф. канд.филол.наук: 10.02.04 / РГПУ им. А.И. Герцена. – Санкт-Петербург, 2005. – 25с.
4. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка. – М.: Изд-во литературы на иностранных языках, 1958. – 459 с.
5. Добросклонская Т.Г. Вопросы изучения медиатекстов (опыт исследования современной английской медиаречи) / Т.Г. Добросклонская. – М. : Едиториал УРСС, 2005. – 288с.
6. Зацний Ю.А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови. – Запоріжжя: Запорізький державний університет, 1998. – 431 с.
7. Калмыков, А.А. Интернет-журналистика [Текст] / А.А. Калмыков. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 383с.

8. Фомичева, И.Д. Социология Интернет-СМИ / И.Д. Фомичева. – М. : Изд-во факульт. журналистики Моск. гос. ун-та, 2005. – 79 с.
9. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://www.bbc.com/news>
10. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://edition.cnn.com/>
11. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://ru.euronews.com/>

Ясінська Т.А.

Рівненський державний гуманітарний університет

STRUKTURELL-SEMANTISCHE BESONDERHEITEN DER PHRASEOLOGISCHEN EINHEITEN MIT DEM KOMPONENTEN «SPRACHTÄTIGKEIT» IN DER DEUTSCHEN SPRACHE

Анотація. Стаття присвячена структурно-семантичним особливостям фразеологічних одиниць з компонентом «мовленнева діяльність» у німецькій мові. Розглянуто поняття «семантичного поля», особливості впорядкування лексичних та фразеологічних одиниць в певне поле. Проаналізовано фразеологічні одиниці з компонентом «мовленнева діяльність» у німецькій мові, визначено семантичні відносини між фразеологічними одиницями, структуру фразеологічних одиниць.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, семантичне поле, мовленнева діяльність

Zusammenfassung. Der Artikel ist den strukturell-semanticen Besonderheiten der phraseologischen Einheiten mit der Komponente «Sprachtätigkeit» gewidmet. Der Begriff «semantisches Feld» und die Besonderheiten der Einordnung von den lexikalischen und phraseologischen Einheiten einem bestimmten semantischen Feld wurden behandelt. Die phraseologischen Einheiten mit der Komponente «Sprachtätigkeit» wurden analysiert. Die semantischen Beziehungen zwischen den phraseologischen Einheiten und die strukturellen Besonderheiten wurden bestimmt.

Schlagworte: phraseologische Einheit, semantisches Feld, Sprachtätigkeit.

Heutzutage untersuchen die Sprachwissenschaftler die phraseologischen Einheiten in verschiedenen Richtungen gründlich.. Unter der großen Anzahl der Phraseologismen entstehen auch semantische Felder, die nach bestimmten Merkmalen organisiert sind.

Das semantische Feld der lexikalischen und phraseologischen Einheiten, die im Deutschen den Vorgang des Sprechens bezeichnen, verfügen sich über gemeinsame Merkmale (Menschliche Eigenschaften), (Artikulationsvorgang (mit der Stimme/Schallübertragungen)) und (dient

der Kommunikation unter Menschen (Informationsvermittlung)). Diese Grundmerkmale treffen aber nicht immer gleichermaßen zu: Man kann zu sich selber oder zu einem Tier sprechen. Die folgende Abbildung schildert das semantische Feld des Verbs *sprechen* und ist durch das Merkmal der Informationsvermittlung geprägt [2].

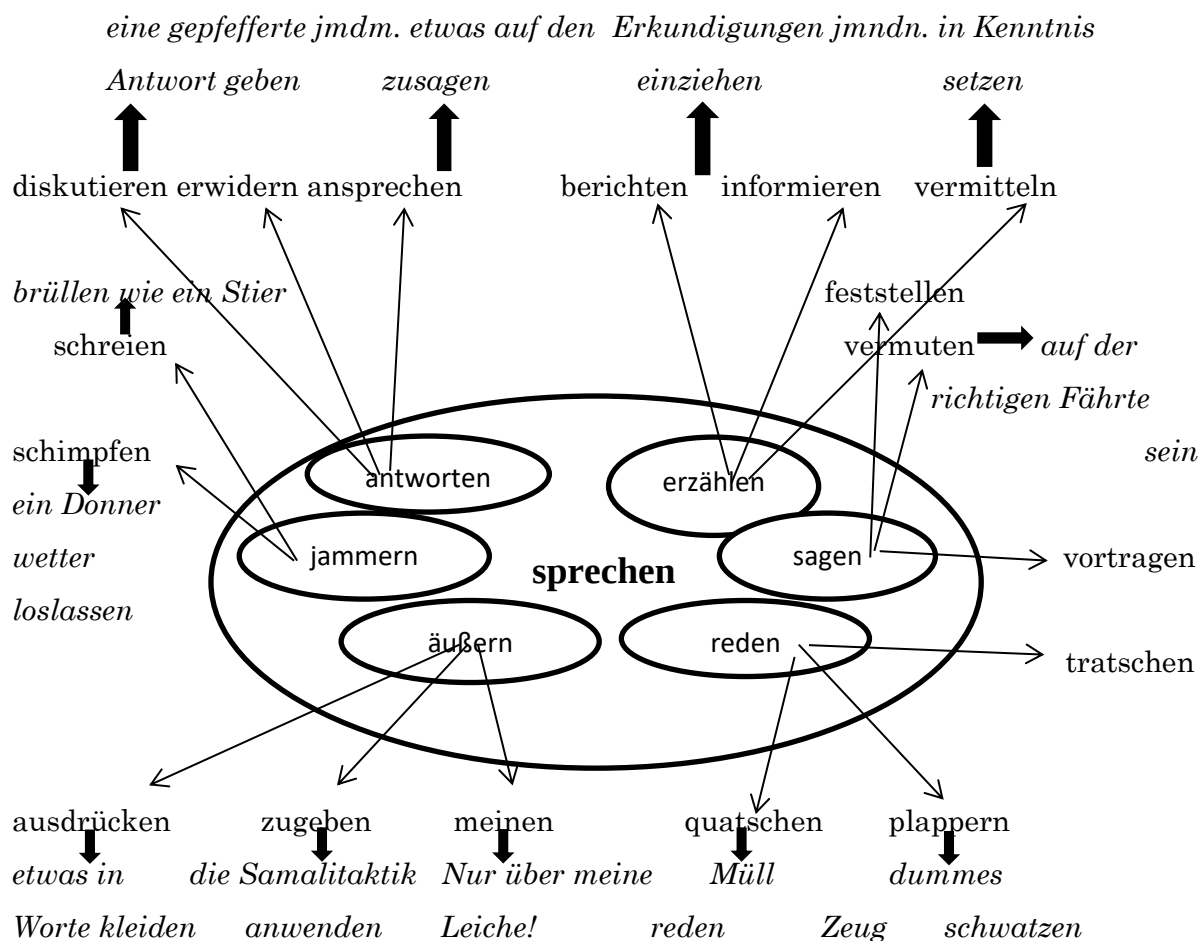

Abbildung 2

Dem Schema nach stehen die lexikalischen Einheiten antworten, erzählen, jammern, äußern, reden und sagen zum Basiskomponenten des semantischen Felds *sprechen* am nächsten. Sie bilden die erste Schicht des semantischen Felds. An der zweiten Schicht kommen die Einheiten vor, die die Bedeutungen der ersten Schicht erweitern. Weiter sind die phraseologischen Einheiten betrachtet, die die dritte Schicht darstellen [10].

Winkler hat die wesentlichen Merkmale der Gliederung von den Verben des semantischen Feldes «Sprachtätigkeit» entwickelt: Ausdruck einer Sprachtätigkeit, Ausdruck einer Sprachtätigkeit und des Inhalts, Ausdruck einer Sprachtätigkeit, des Inhalts, sowie des Ziels oder der

Funktion der sprachlichen Äußerung, Ausdruck einer Tätigkeit mit Sprache als einem Mittel zur Erreichung eines Ziels. Mit seiner Gliederung in «echte» (Sprechtätigkeit nur mithilfe von Sprache/Sprechaktbezug, z.B. *reden, erzählen, berichten*), «situative» (Sprechaktbezug, situationsbedingte Variationen möglich, z.B. *bitten, behaupten*), «pseudo» (primäre Bedeutung beinhaltet nicht Sprechtätigkeit, situationsbedingt kann ein Sprechhandlungsmuster repräsentiert werden, z. B. *demonstrieren, grüßen, zeigen*) und «fiktive» (Benutzung von Sprechwerkzeugen, jedoch keine Sprechtätigkeit, z.B. *singen*) [3].

Die in der Arbeit ausgewählten Phraseologismen des semantischen Felds «Sprachtätigkeit» werden in drei Wörterbüchern betrachtet, die unterschiedlich organisiert sind. Das erste ist DUDEN Deutsches Universalwörterbuch 8. Auflage. Da dieses Wörterbuch ein Bedeutungswörterbuch ist, sind die lexikalischen Einheiten alphabetisch zugeordnet. Um die Phraseologismen zu finden, braucht man ein Lemma zu bestimmen und dann unter diesem Lemma nach einer phraseologischen Einheit suchen. Zum Beispiel, die phraseologische Einheit *mit etwas hausieren gehen*. Das Lemma ist *hausieren*. Die Bedeutung des Phraseologismus im DUDEN Wörterbuch ist die nächste: «überall aufdringlich von etwas sprechen; etwas allen Leuten erzählen» [8, S. 808]. Oder zum Beispiel, *in allen/sieben Sprache schweigen* mit dem Lemma *Sprache* bedeutet *scherz.; sich überhaupt nicht äußern; [bei der Diskussion] stummer Zuhörer sein* [8, S. 1662]. Das zweite Wörterbuch ist das Wörterbuch der deutschen Idiomatik von Hans Schemann. Dieses Wörterbuch gibt zu jeder aufgeführten Redewendung – und für jede ihrer zu unterscheidenden Bedeutungen – ein ausführliches Beispiel, das den Ausdruck in seiner Umgebung situiert, die Sprecherhaltung - häufig anhand von Dialogen - exemplifiziert und, wo es geraten scheint, den Bedeutungskern zusätzlich durch Quasisynonyma im Beispieltext paraphrasiert [8].

Das Wörterbuch der deutschen Idiomatik im Kontext bringt den idiomatischen Wortschatz zum ersten Mal in einer streng alphabetischen Anordnung [9, S. 14]. Zum Beispiel, *hausieren gehen* – «Was erzählt der Schallberg da? – Er geht wieder einmal mit den Heldentaten hausieren, die er für den alten Chef vollbracht hat. – Ach, das haben wir doch schon x-mal gehört! – Vielleicht ist es nur Angeberei. Vielleicht meint er aber auch, ihr könntet ihn dem Juniorchef gegenüber unterstützen» [9, S. 327]. Oder *Rede und Antwort stehen* – «...Und wenn der Chef den Michael wegen seiner eigenmächtigen Entscheidung zur Rechenschaft zieht? –

Dann wird er dem Chef schon Rede und Antwort stehen. Der Michael weiß genau, was er gemacht hat und warum» [9, S. 651].

Das dritte Wörterbuch ist das Online-Wörterbuch der Redensarten «Redeindex». Man kann bestimmte phraseologische Einheiten dem Lemma von der Bedeutung oder dem Basiskomponent des Phraseologismus nach suchen. Die phraseologischen Einheiten sich auch synonymisch zugeordnet. Im Online-Wörterbuch gibt es die umfangreichste Anzahl der phraseologischen Einheiten.

Im praktischen Teil der wissenschaftlichen Arbeit werden die phraseologischen Einheiten in drei Gruppen eingeteilt: phraseologische Reihen, phraseologische Sachgruppen, phraseologische Synonyme und Antonyme.

Der Terminus paradigmatisch bedeutet «die Stellung einer lexikalischen Einheit in ihrem Verhältnis zu anderen Einheiten im Lexikon oder lexikalischen System einer Sprache.» Es handelt sich um Relationen der Phraseologismen, die sie zueinander aufweisen. Paradigmatische Beziehungen der Phraseologismen sind dadurch realisiert, dass die Phraseologismen entweder über gemeinsame Komponente verfügen (phraseologische Reihen), semantische Gemeinsamkeiten aufweisen (Synonymie), in einem gegensätzlichen Verhältnis zueinander stehen (Antonymie) oder einen gemeinsamen onomasiologischen Bezug aufweisen (phraseologische Sachgruppen) [5].

Fleischer umfasst der Begriff paradigmatische Beziehungen als Beziehungen der lexikalischen Einheiten im Rahmen des Wortschatzes. Phraseolexeme weisen dann ähnliche Einstellung wie die Einzellexeme im System auf [3].

Unter dieses Kapitel fallen Phraseologismen, die

- gemeinsame Basiskomponenten enthalten – phraseologische Reihen,
- über semantische Gemeinsamkeiten verfügen – Synonyme,
- semantische Gegensätze charakterisieren – Antonyme,
- sich auf einen gleichen onomasiologischen Bereich beziehen – Sachgruppen.

Feste Wortverbindungen aus zwei oder mehr Basiskomponenten. Diese Komponenten stellen hier hauptsächlich Verben und Substantive dar. Sie lassen sich je nach der Anzahl der Komponenten in verschiedene Reihen einordnen. Z.B. Schritt – *mit jemandem Schritt halten* – ebenso könnte es in eine Reihe von *halten* gehören *den ersten Schritt tun* – Komponente *Schritt* und *tun*.

Die phraseologischen Reihen sind durch gemeinsame Lexeme oder Grundmorpheme komplexer Benennungen gegeben und sie sind im Bereiche der Wortbildung als Wortfamilie oder auch Wortbildungsnetz bezeichnet. Für Phraseologismen gilt eine Regel, dass sie mindestens aus zwei Basiskomponenten bestehen, so dass sie auch entsprechend verschiedenen phraseologischen Reihen zuzuordnen sind. Sehr häufige Komponenten sind zum Beispiel menschliche Körperteile (*Somatismen*), Farben und Kleidungsstücke [4].

Die Phraseologismen mit einer gemeinsamen Basiskomponente bilden eine phraseologische Reihe. Für die Phraseologismen ist es typisch, dass sie aus mehreren Komponenten bestehen, die meist verschiedenen Wortklassen angehören. Phraseologismen sind also entsprechend verschiedenen phraseologischen Reihen zuzuordnen. Manchmal wird statt phraseologische Reihe auch der Begriff phraseologisches Nest benutzt. Beispielsweise hat der Phraseologismus *die Finger von etwas lassen* zwei Komponenten: *Finger* und *lassen*; der Ausdruck *sich keine grauen Haare wachsen lassen* besteht aus folgenden Komponenten: *grau*, *Haare*, *wachsen* und *lassen*. Es gibt Phraseologismen, die an nur zwei, und es gibt solche, die sogar an vier und mehr phraseologischen Reihen beteiligt sind. Der Phraseologismus *in allen Sprachen schweigen* (kein Wort sagen) bildet folgende phraseologische Reihen: *in sieben Sprachen schweigen*; *jemandem verschlägt die Sprache*; *ein paar Brocken einer Sprache können*; *zur Sprache kommen*; *offen mit der Sprache herauskommen* [6].

Der Phraseologismus *jemandem das Wort im Mund (her) umdrehen* (die Aussage von jemandem ins Gegenteil verkehren) bildet folgende phraseologische Reihen: *jemanden beim Wort nehmen*; *ein gutes Wort für jemanden einlegen*; *ein paar Worte mit jemandem wechseln*; *Wort für Wort*; *über ein Wort stolpern*; *Wort halten*; *jemandem das Wort aus dem Munde / Mund nehmen*.

Häufig dient im Lexikon die menschliche Erfahrung als Grundlage, um Abstraktes anhand von Übertragungen (Metaphern) zu begreifen [1].

In der Phraseologie sind unterschiedliche Bildspenderbereiche produktiv, die sich durch die Übertragung von Eigenschaften der objektiven Realität auf einen anderen Bereich ergeben.

Phraseologische Sachgruppen sind mentale Bilder, Leitbilder, die in der Phraseologie häufig genutzt werden. Beispielsweise sind somatische Phraseologismen (*Somatismen*, d. h. Phraseologismen mit Körperteil-Bezeichnungen) dadurch motiviert, dass Elemente des menschlichen Organismus mit Gefühlen und Verhaltensweisen vergleichbar sind. Ihnen

liegen spezifische metaphorische Konzepte zu Grunde. Es folgen Beispiele zur Komponente „Herz“ [6]:

- Das Herz ist eine Burg/Festung zum Erobern (*jmds Herz erobern*)
- Das Herz ist ein zerbrechliches Objekt (*jmdm bricht das Herz*)
- Das Herz ist ein kostbares Objekt (*jmdm sein Herz schenken*)

Phraseologismen können auch danach gegliedert werden, welchen Bereich des gesellschaftlichen Lebens sie angehören. Es handelt sich zwar auch um Bereiche, die ältere gesellschaftliche Realität widerspiegeln, aber einige Phraseologismen dieser Bereiche sind immer noch geläufig. Dies betrifft z.B. die Gruppe „ritterlicher Kampf und Waffen der Feudalzeit“, wo z.B. der immer noch benutzte Phraseologismus *den Spieß umdrehen* enthält. Aus den 19. Jahrhundert stammen diejenigen Phraseologismen, die mit der Entwicklung der Technik zusammenhängen (Dampfmaschine, Eisenbahn) und noch jüngere sind die Phraseologismen, die mit der Entwicklung in Rundfunk, Raketentechnik zusammenhängen wie z.B. *eine Antenne für etw. haben*. Weitere „moderne“ Sachgruppen sind z.B. *Film oder Fußball* usw. Bestandteile der Idiome bilden oft Körperteile (Somatismen), Tiere (Zoomorphismen), Farben, Zahlen, Naturerscheinungen (Pflanzen, Elemente, Wetter, Rohstoffe), religiöse Begriffe (Gott, Teufel, Engel), Bekleidungsstücke (Ärmel, Schuh), Instrumente (Flute), Eigennamen und geographische Namen [4].

Im Laufe der wissenschaftlichen Arbeit wurde eine Sachgruppe mit der Bezeichnung «Sprechapparat» bestimmt: *jemandem das Wort im **Mund** (her) umdrehen* (die Aussage von jemandem ins Gegenteil verkehren); *wie aus einem **Munde** / **Mund** (sprechend; im erweiterten Sinne: die gleiche Meinung vertretend)*; *kein Blatt vor den **Mund** nehmen* – (unbeschönigt / direkt sagen; offen reden; auch Unangenehmes/Kritik zur Sprache bringen); *sprechen , als wenn man einen Kloß im **Munde** hatte* (etwas Unklares sagen); *mit gespaltener / doppelter **Zunge** reden / sprechen* (lügen; gesinnungslos gerade das sagen, was der andere hören will; Widersprüchliches sagen); *das **Maul** / **den Mund** / **die Schnauze** aufmachen* (seine Meinung sagen; sich trauen, etwas zu sagen); *sich auf die **Lippen** beißen* (etwas nicht sagen; sich beherrschen, um nicht die Meinung zu sagen; eine Bemerkung/ein Lachen unterdrücken) [10].

Die Sachgruppe, die als Basiskomponent einen Teil des Gesichts haben, wird durch ihren Zusammenhang mit dem Aufbau des Sprechapparats verursacht.

Unter phraseologischen Synonymen werden Phraseologismen verstanden, die mindestens in den wesentlichen Bedeutungselementen übereinstimmen. Die Kombination mehrerer Sprachzeichen erlaubt

unterschiedliche bildliche oder auch nichtbildliche sprachliche Fixierung gleicher oder ähnlicher Begriffe und Sachverhalte.

Im Laufe der wissenschaftlichen Arbeit wurden mehrere synonymischen Paaren festgestellt. Zum Beispiel, *saftige Aussprache – eine feuchte (nasse) Aussprache haben; Wort halten – kein Sterbenswörtchen / Sterbenswort sagen; jemanden beim Wort nehmen – ein gutes Wort für jemanden einlegen; nicht der Rede wert sein – von etwas kann keine Rede sein; (einen) Smalltalk halten / machen – ein paar Worte mit jemandem wechseln; ein babylonisches Sprachengewirr / Sprachgewirr; eine babylonische Verwirrung/ Sprachverwirrung – wie beim Turmbau zu Babel; etwas in den Raum stellen – ein Fass aufmachen; offen mit der Sprache herauskommen – kein Blatt vor den Mund nehmen; in den Tag [ins Blaue] hinein schwatzen – etwas aus der Schule schwatzen.*

Phraseologische Antonyme sind durch Bildung eines semantischen Gegensatzes auf der Grundlage auch gemeinsamer Bedeutungselemente gegeben. Antonyme wurden von verschiedenen Formativen gebildet: durch Adjektive (*alt – jung*), Präfix (*schön – unschön*), Suffixe (*fehlerhaft – fehlerlos*), Präposition, zum Beispiel, *j-m **unter** die Arme greifen* (j-m helfen) – *j-n **im** Stich lassen* (j-n im Notfall lassen), ***mit** dem Strom schwimmen – **gegen** dem Strom schwimmen.*

Im Laufe der wissenschaftlichen Arbeit wurden einige antonymischen Paare bestimmt. Zum Beispiel, *in allen Sprachen schweigen – etwas aus der Schule schwatzen; zur Sprache kommen (in medias res) – (einen) Smalltalk halten / machen; ein babylonisches Sprachengewirr / Sprachgewirr; eine babylonische Verwirrung/ Sprachverwirrung – sprechen , als wenn man einen Kloß im Munde hatte; offen mit der Sprache herauskommen – mit gespaltener / doppelter Zunge reden / sprechen; etwas aus der Schule schwatzen – in sieben Sprachen schweigen.*

Die gesamte Anzahl der Antonyme von den Phraseologismen ist höher als der synonymischen Paare.

Also, die Definitionen der Phraseologismen sind in unterschiedlichen Wörterbüchern zu finden. In der Arbeit wurden die Phraseologismen im Duden Universalwörterbuch, im Wörterbuch der deutschen Idiomatik im Kontext und im Online-Wörterbuch Redensartenindex verglichen. Die Forschung hat bewiesen, dass die meisten Phraseologismen im Online-Wörterbuch vorkommen. In diesem Wörterbuch gibt es nicht nur eine klare Definition der Phraseologismen, sondern auch Beispiele, wo diese phraseologischen Einheiten angewendet

sein können. Mit dem Online-Wörterbuch ist es bequem zu arbeiten, weil man eine bestimmte phraseologische Einheit dem Bestandteil sowohl in der Bedeutung als auch im Phraseologismus nach finden kann. Im Wörterbuch der deutschen Idiomatik im Kontext gibt es nur Beispiele am meisten in den Dialogen.

Im Laufe der wissenschaftlichen Arbeit wurde das semantische Feld «Sprachtätigkeit» eingeordnet und in die bestimmten Schichten eingeteilt. Das hat gezeigt, dass sich die phraseologischen Einheiten in der dritten Schicht befinden. Sie können nicht immer mit einander gewechselt sein.

Literaturverzeichnis

1. Burger H. Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen / Harald Burger. – Berlin: Erich Smidt Verlag, 2010. – 325 S. – (5. Auflage).
2. Cruse D. Lexikologie. Ein internationales Handbuch zur Natur und Struktur von Wörtern und Wortschätzes / D. Cruse, F. Hundznurscher. – Berlin: deGruyter, 2005. – 234 S.
3. Hessky R. Deutsche Redewendungen. Ein Wörter- und Übungsbuch für Fortgeschrittene / R. Hessky, S. Ettinger. – Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1997. – 233 S.
4. Frey C. Deutsche Sprichwörtern für Ausländer / C. Frey, A. Herzog. – Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie, 1986. – 542 S.
5. Dobrovolskij D. Phraseologie als Objekt der Universalienlinguistik / Dmitrij Dobrovolskij. – Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie, 1988. – 254 S.
6. Dönninghaus S. Sprache und Täuschung / Sabine Dönninghaus. – Wiesbaden: Harrasowitz Verlag, 1999. – 211 c.
7. Steger H. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft / H. Steger, H. Wiegand Ernst. – Berlin: Walter de Gruyter, 1991. – 122 S. – (Band 6).

Wörterbücher und Nachschagwerke

8. Duden. Deutsches Universalwörterbuch / Duden. – Berlin: Dudenverlag, 2015. – 2127 S. – (8. Auflage).
9. Schemann H. Deutsche Idiomatik. Wörterbuch der deutschen Redewendungen im Kontext / Hans Schemann. – Berlin: De Gruyter, 2011. – 1037 S. – (2. Auflage).
10. Schemann H. PONS. Deutsche Redensarten / Hans Schemann. – Stuttgart: Klett, 2012. – (3. Auflage).

ЗІСТАВНЕ МОВОЗНАВСТВО

Вейко К.С.

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

СЕМАНТИКО-СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНФІНІТИВНИХ ВСТАВНИХ КОНСТРУКЦІЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Анотація. Стаття є спробою порівняти семантичні різновиди вставних компонентів, виражених інфінітивами, в українській та англійській мовах, а також особливості їхньої структури.

Ключові слова: вставні конструкції, суб'єктивна модальність, інфінітивні комплекси, експресивність.

Summary. The article is an attempt to compare the semantic varieties of parenthetical constructions expressed by infinitives in the Ukrainian and English languages, as well as the peculiarities of their structure.

Key words: parenthetical constructions, subjective modality, infinitival complexes, expressivity.

Сьогодні питання природи та лінгвістичного статусу вставних компонентів становить значний інтерес для вітчизняних та закордонних мовознавців. Якщо в україністиці типологія вставних елементів є досить добре вивченою і виструнченою, то в англійському мовознавстві єдиного підходу до визначення їхнього місця у системі мови, єдиної назви феномену та класифікації засобів вираження не запропоновано. Це зумовлено їхнім «периферійним статусом, що виходить за межі синтаксису» [8, с. 26], адже вони видаються лінійно залученими у т. зв. «речення-носії» (host sentence), однак структурно незалежними від нього [5, с. 4]. В українському мовознавстві проблему вставних компонентів вивчали Є. Кротевич, А. Мойсієнко, С. Бевзенко, П. Дудик, І. Слинько. Дослідження вставних компонентів англійської мови представлені у працях Н. Бертона-Робертса, Л. Хегеманн, Дж. Урмсона, Р. Квірка та Д. Блейкмор, а також радянських лінгвістів В. Каушанської, Н. Кобріної, Б. Хаймовича та Б. Роговської. Окрім того, зіставне дослідження вставних елементів в українській та англійській мовах висвітлене у посібнику І. Корунця,

проте мусимо відзначити його стислий виклад і загальність викладеної інформації.

Граматичні засоби вираження таких елементів є досить численними в обох мовах [2, с. 379; 3, с. 778]. Помітне місце серед цих засобів посідають інфінітивні комплекси. Попри це, їхніх спеціалізованих досліджень у наукових працях не виявлено, але завдяки своєрідності інфінітива як форми дієслова, якій властиві певні іменні риси, такі комплекси являють собою перспективний для вивчення матеріал.

Метою статті є окреслити та проаналізувати семантичні та структурні особливості вставних компонентів, які містять інфінітив, в українській та англійській мовах, що передбачає виконання таких завдань:

- схарактеризувати й порівняти семантичні розряди вставних інфінітивних компонентів української та англійської мов;
- дослідити структурні особливості цих вставних компонентів у зіставлюваних мовах.

Об'єктом дослідження є ускладнені вставним інфінітивним компонентом речення англійською та українською мовою, а предметом — семантичні особливості та структура цих вставних одиниць.

Матеріалом дослідження є художні прозові та поетичні твори українських та англійських авторів XIX — XXI ст.

Попри деяку варіативність у визначенні семантичних розрядів вставних компонентів та потрактуванні їхньої кількості можна виокремити такі їхні групи [1, с. 127-128]:

1. Компоненти зі значенням достовірності, впевненості, категоричності. У межах цієї групи представлені такі інфінітивні комплекси, що структурно аналогічні односкладним безособовим реченням із залежним інфінітивом у поєднанні з модальними дієсловами: *Трохи забув, — зніжковів Муталіб, докоряючи собі за таку помилку: Степана ж по батькові Іванович, тут не треба й думати, а він наче з неба упав: Кіндрат...* (В. Шкляр); та подібні до детермінантно-кореляційної предикативної частини складнопідрядного речення: *Мені лишилося тільки мовчки вивчати цього великого чоловіка, великого не тільки тілом і словами, в чому не могло бути сумніву, але й ділами, про що свідчила його висока нагорода* (П. Загребельний). Задля посилення експресивності можливе поширення конструкції підсилювальними частками: *Та що ж тут думати, мерщій треба бігти на автостанцію* (Там само).

В англійській мові науковці також виокремлюють різновид вставних компонентів, "що демонструють, який рівень достовірності має бути приписаний твердженню" [9, с. 486], але як приклади подають прислівники, що є вставними словами: *certainly, probably, obviously, clearly: Obviously, the ball was over the line* [7, с. 194]. Проте цілком нормативними та поширеними в англійській мові є вставні компоненти, виражені інфінітивами у поєднанні з прикметниками та прислівниками: *She is in the window-seat, to be sure, Jack* (Ш. Бронте); *The horses, needless to say, were not mentioned again* (Ф. Фіцджеральд).

2. Компоненти на позначення непевності, сумніву, припущення. Інфінітивні компоненти в цій групі представлені вузько, єдиним засвідченим випадком є поєднання інфінітива з модальним дієсловом: *Та от зовсім несподівано ти раптом помічаєш когось, і так собі, між іншим, починаєш дивитися на це обличчя, і обманюєш себе, що твоя цікавість — випадкова, але раз по раз, гейби несамохіть, знову позираєш туди і десь підсвідомо розумієш, що це лиш мить, бо так не буває, не може бути, не треба, я й сам нічого не хочу, то таке собі* (Ю. Покальчук). Також можливе функціонування компонента у вигляді слова-відповіді: — *Все ясно! Знаєш, Петре, це ми вчора десь плугом зачепили. Точно, так воно і є. Лемешем шпортнули. — Може бути, може бути,* — замислився Шкандиба (В. Шкляр).

В англійській мові вставними словами такого зразка є *presumably, possibly* та *probably* [9, с. 486], а також вставні двоскладні речення *I believe, I reckon, I guess, I suppose, I suggest* і формально двоскладні, семантично односкладні *it seems, it appears* [6, с. 896]. Інфінітивних компонентів серед аналізованих сполук не виявлено.

3. Компоненти, в основі яких — емоційно позитивна чи негативна оцінка висловлюваного. В українській мові інфінітивні елементи на позначення позитивної оцінки представлені фразеологізованими компонентами [1, с. 130] з інфінітивами *хвалити, дякувати*: *Усі цілі, хвалити ласку отця небесного* (І. Нечуй-Левицький); *Ну, й священник же, дякувати Богу, тепер же розрішили, з хрестом і з Євангелією...* (П. Загребельний). Компоненти негативної оцінки здебільшого виражені поєднанням іменника чи прислівника з інфінітивами дієслів на позначення мовленнєвої діяльності: *Сором сказати, але він знепритомнів і не бачив, хто його підхопив і поклав на тачанку, як доправили до табору Гупала...* (В. Шкляр); *Соромно зізнатися, але я тепер і справді, як той*

жалюгідний Вессон, лише озирався через праве плече на Хеду, яку довготелесий уже тримав за лікоть (Там само).

В англійській мові серед вставних компонентів цієї групи також функціують сполуки з інфінітивом, структурно подібні до підрядної частини мети, виражені інфінітивом у поєднанні з іменниками та прикметниками: *To make matters worse, as if anything could make matters worse, Christmas was upon us, and Abby was ten* (Е. Фелдман). Цікавою з класифікаційного погляду є ідіоматична конструкція *to crown it all*, адже вона поєднує значення негативної оцінки з відтінком градаційності та наслідковості, оскільки її вживають на позначення найгіршої ситуації, що відбулася в ланцюжку неприємних подій [4]: *But here she was on the line saying things about "The Diary" and its impact on her life since she began reading it and how she needs more copies because all her friends must read it, and, to crown it all, she was crying* (Б. Есьен); *And to crown it all, shaving and washing and brushing had not prevented him from doing up the buttons on his overcoat wrongly* (Дж. Лоутон).

4. Компоненти, що вказують на звичайність (постійність), обмежену тривалість (непостійність) повідомлюваного у висловленні. Виразниками цього семантичного класу вставних слів є сполучниково-іменні та сполучниково-дієслівні комплекси, а також одиничні дієслова як *правило, як водиться, бувало* тощо [1, с. 131]. В англійській мові такого різновиду вставних сполучень не виокремлюють, однак вбачаємо, що вислови на зразок *as usual, as always* слугують носіями семантики звичайності.

Прикметним є те, що інфінітивних вставних конструкцій цієї семантичної групи не виявлено в обох аналізованих мовах.

5. Компоненти, що вказують на спосіб об'єктивації вираженої думки, є одними з найширше представлених в обох мовах. На нашу думку, причиною цього є високий ступінь індивідуальності висловлень цього зразка, а також значний набір дієслівних форм "на позначення усного і писемного мовлення, думки, сприйняття", які є одним зі способів репрезентації семантики об'єктивації думки [1, с. 132]. В українській мові для їхнього вираження використовують як поєднання інфінітива з часткою: *В розмові я, сказати б, то не дуже* (Л. Костенко), так і більш комплексні утворення, що містять предикативні прислівники: *Різдво справили, можна сказати, по-людському* (В. Шкляр), прикметники вищого ступеня порівняння: *Однак Робін Гуд зустрів наш білий кабріолет не в буарі, а за селом на шосейній розвилці, з охороною, як і*

годиться, чи, може, **ліпше сказати**, зі світою, і це, треба зізнатися, був справжнісінький шайба, не менший за Султана Чорного (Там само); Вона і кілька місцевих молодих поетів чи, **краще сказати**, слемерів (Ю. Андрухович); усталені вислови, утворені поєднанням прислівників і часток: *Сьогодні ми його, так би мовити, посіємо, потім почнемо підгодовувати...* він почне швидко розмножуватися, і тоді ви побачите... (В. Нестайко); а також їхні варіанти, поширені прислівниками: — *Авжеж, — якось винувато сказав дядько — Тільки вони сьогодні, трошки так би мовити... не фотогенічні* (Там само).

В англійській класифікації цей тип відсутній, однак вставні компоненти з подібною семантикою представлені інфінітивно-іменниковими конструкціями: *Or, to put it another way, the Rector was part of Matthew by now: if he hadn't existed, it would have been necessary for Matthew to invent him* (Г. Свіфт); поєднанням інфінітива з прикметником вищого ступеня порівняння: *A nickname, to be more precise, which I acquired relatively late in life, as those things go* (Ч. Кідд); виразами з інфінітивами та прислівниками: *And we were, to put it mildly, shocked — and provoked* (Р. Міллер).

6. Компоненти — виразники інтимізувальної семантики. Серед цих компонентів, що позначають безпосереднє звернення до співрозмовника, представлені поєднання інфінітива з прийменниково-іменниковими сполуками: — *От і добре зробили, що показали й нам ці Улясині трофеї, бо я, **признатись по щирій правді**, їх ніколи не діставала, — сказала Мокрієвська* (І. Нечуй-Левицький); парцельовані утворення, структурно схожі на підрядну предикативну частину умовну: *Зосталась одна я з онучатами. **А якщо правду мовити**, з чужими сиротами* (В. Малик); подібні до складеного дієслівного присудка з допоміжним компонентом, вираженим особовим дієсловом: *Угадав, Вайзе! - сказав Пишор з сигарою в роті. — Я йому заздрю, заздрю чортячо, взагалі їм... слов'янам. Перед ними не лише простір, а й, **дозволь висловитись**, майбутнє...* (У. Самчук); та однокомпонентні вислови: *Ошукав я Ярину, **признатись**, бо мені доручили* (Р. Андріяшик).

В англійській мові лінгвісти цей тип не виокремлюють, однак вставні конструкції з семантикою звернення до співрозмовника (читача), покликані викликати довіру, представлені усталеними інфінітивно-іменниковими елементами: *To tell the truth, he never interested me that much* (М. Ґордон); та елементами з додаванням займенника для підсилення інтимізувального значення: *To tell you*

the truth, Miss Jean Louise, Helen's finding it hard to get work these days ... when it's picking time, I think Mr. Link Deas'll take her" (Г. Лі); поєднанням інфінітива з прикметником: *To be frank, her husband may not have been as helpful as Sarah (a good listener, Terri knows), because he adopts a fatalistic, purportedly practical stance in times of trouble: "It was his time", "Crying can't bring him back", "We'll get another one", et cetera* (А. Шихан).

7. Компоненти зі значенням логічного виділення, підкреслення, логічності викладу. Попри те що цей різновид широко представлений дієслівними формами (виходить, зазначимо, повторюю) [1, с. 135], інфінітивних елементів серед них не виявлено. В англійській мові, на відміну від української, є певна кількість усталених сполук, які слугують засобами вираження послідовного викладу думок. Це переважно препозитивні інфінітивно-прийменникові утворення *To begin with, this case should never have come to trial* (Г. Лі); фразові дієслова: *To sum up, college days provide a cushioned way to grow up that's unprecedented in history for so many to enjoy but seems on balance worth the cost to keep children from learning about real life the old hard way, too early* (С. Болдвін). З огляду на те, що такі вислови призначені для упорядкування викладу думок і позбавлені будь-яких ознак емоційності та персональності, вони є поширеними кліше наукового стилю, і рідше трапляються в художньому мовленні.

Отже, на підставі нашої розвідки можна зробити висновок, що, попри неоднакове потрактування статусу та засобів вираження вставних конструкцій в українській та англійській мовах, парентеза як явище представлена в обох мовах на достатньому для зіставного дослідження рівні. Як українській, так і англійській мовам притаманні вставні компоненти зі значенням достовірності, впевненості/недостовірності, сумніву, емоційної оцінки повідомлюваного, способу об'єктивації висловленої думки, інтимізувальної семантики та логічної впорядкованості думок. Найширше представлені семантичні групи на позначення способу об'єктивації думки, емоційної оцінки та інтимізувальної семантики висловлюваного через прагнення мовців унікально, у власний спосіб висловити свої думки. Менш поширеними є вставні компоненти зі значенням невпевненості, сумніву через вузькі можливості інфінітивних комплексів бути носіями такої семантики, а також семантичний різновид оцінки звичайності, обмеженої тривалості висловлюваного через свою специфічну семантику.

Як в українській, так і в англійській мовах можливі вставні компоненти різної структури: порівняно простої та більш ускладненої. Прикметно, що в англійській мові вставні елементи не можуть бути вираженими одним лише інфінітивом (на відміну від української, в якій наявні такі поодинокі випадки), адже його семантики замало для відтворення значення суб'єктивної модальності. Якщо в українській мові можливе поширення структури вставної конструкції частками, прийменниково-іменниковими комплексами, займенниками, прислівниками та прикметниками, а також модальними словами, то в англійській мові, з огляду на вищий ступінь фразеологізованості вставних конструкцій та аналітизм структур, поширювачами мінімальної структури постають переважно особові займенники.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в більш детальному аналізі семантики вставних компонентів української та англійської мов, а також вивченні інших типів цих утворень за основним компонентом.

Список використаних джерел

1. Сучасна українська мова: Синтаксис: підручник / [А.К. Мойсієнко, І.М. Арібжанова, В.В. Коломийцева та ін.] ; за ред. А.К. Мойсієнка. – Київ. нац. ун-т. ім. Т. Шевченка. – К. : Знання, 2013. – 238 с. – (Університетський підручник).
2. Слинько І. І. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання : Навч. посібник / І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. – Київ: Вища школа, 1994. – 670 с.
3. A Grammar of Contemporary English / R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik. – Longman, 1972. – 1120 с.
4. Cambridge Dictionary [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/to-crown-it-all>.
5. Dehé N. Parentheticals : An introduction / N. Dehé, Y. Kavalova // Parentheticals. Edited by Nicole Dehé and Yordanka Kavalova. – 2007. – Т. 106. С. 1–22.
6. Huddleston R. The Cambridge Grammar of the English Language / R. Huddleston, G. K. Pullum., 2002. – 1860 с.
7. Ifantidou-Trouki E. Sentential adverbs and relevance / E. Ifantidou-Trouki // Lingua. – 1993. – Т. 90, № 1–2. – С. 69–90.
8. Kaltenböck G. Spoken parenthetical clauses in English : A taxonomy / G. Kaltenböck // Parentheticals. Edited by Nicole Dehé and Yordanka Kavalova. – 2007. – Т. 106. – С. 25–52.

9. Urmson J. O. Parenthetical verbs / J. O. Urmson // Mind. – 1952. – Oxford University Press – Т. 90, № 244. – С. 480–496.

Дребот Л.С.

Рівненський державний гуманітарний університет

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ СТЕРЕОТИПИ У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ

Анотація. Стаття містить дослідження українських фразеологізмів та англійських паремій на наявність гендерної нерівності, що засвідчує національно-культурні стереотипи англійського та українського народів. У статті розглядаються витoki гендерної нерівності, як маркер національних особливостей українського та англійського суспільств. Паремійний фонд обох культур ілюструє багатогранність світоглядів та традицій, які перебувають у постійному розвитку.

Ключові слова: фразеологізми, гендерна нерівність, національно-культурні особливості, паремійний фонд, маскулінність, гендер.

Summary. The article contains research study of Ukrainian and English phraseological units, in which gender inequality is illustrated. This fact shows national and cultural stereotypes of English and Ukrainian people. Gender inequality is considered to be the markers of national peculiarities of Ukrainian and English societies. Phraseology of both cultures shows the variety of views and traditions, which are in constant development.

Keywords: phraseological units, gender inequality, national and cultural peculiarities, phraseology, masculinity, femininity, gender.

Постановка проблеми: Із розвитком життєдіяльності людини постає проблема лінгвістичної гендерології. Кожне суспільство має два профілі – жіночий і чоловічий. Така тенденція проявляється на різних рівнях мовної системи. Фразеологізми найбільш яскраво змальовують стереотипи гендерної нерівності. Різні мови відображають певні національно-культурні особливості по-різному, тому дослідження англійських та українських паремій є актуальним аспектом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Дослідження гендеру в паремійному фонді набуло популярності наприкінці ХХ

століття в час постмодернізму, коли виникла тенденція до осмислення гендеру не як біологічної субстанції, а як показника соціального статусу. Сьогодні ж над вищевказаним питанням працюють вітчизняні вчені-лінгвісти такі, як О. Л. Бессонова, О. І. Горошко, А. А. Денисова, О. Л. Козачишина, А. П. Мартинюк, І. І. Морозова, В. В. Потапов та інші. Слід також назвати праці таких вчених: О. С. Боднарченко (2005), С. О. Швачко (2005), О. В. Ткачик (2006), Ю. В. Абрамова (2007), І. М. Білоус (2008), З. Г. Коцюба (2008), А. С. Птушка (2008). Оскільки гендерні особливості пов'язані із національно-культурними традиціями, то одним із найважливіших аспектів аналізу постають паремії, що слугують важливим джерелом інтерпретації національного самовизначення. Наукові праці, які присвячені дослідженню англійських паремій як засобів реалізації концептів «чоловік» та «жінка», представлені такими вченими, як Б. М. Ажнюк, В. П. Анікін, М. І. Кравцов, О. В. Кунін, О. В. Сафронова, Л. І. Швидка.

Завдання статті: З'ясувати шляхи і способи продукування та використання фразеологічних одиниць з гендерними компонентами в англійській та українській культурах. Використання гендерно маркованих паремій дозволяє максимально повно розкрити культурну специфіку певного соціуму.

Виклад основного матеріалу: Суспільство - це організована сукупність людей на певному етапі історичного розвитку, об'єднаних характерними для них відносинами. Суспільство - самодостатня соціальна система, основою якої є взаємні стосунки людей, що складаються в процесі реалізації особистих потреб кожного [9]. Відносини людей у межах суспільства називають соціальними, і вони можуть мати різний характер. Із розвитком суспільства можна спостерігати актуальність проблеми гендеру.

Гендер, ґендер (англ. gender – «стать», від лат. genus - «рід») - у феміністичних та гендерних дослідженнях соціально-біологічна характеристика, через яку визначаються поняття «чоловік» і «жінка», психосоціальні, соціокультурні ролі чоловіка і жінки як особистостей, а також психобіологічні особливості, на які впливає біологічна стать [10]. Цілісна психічна репрезентація статі активно почала висвітлюватися в народних пареміях, що формувалися упродовж багатьох століть на підґрунті життєвого досвіду.

Фразеологізми – стійкі сполуки слів, що відображають своєрідність вираження та сприйняття світу, національні цінності культури того чи іншого народу. Найповніше простежуються

особливості укладу певного суспільства, висвітлення загальнолюдських цінностей через дослідження фразеологічного фонду, який чітко окреслює соціально-економічні зміни у суспільстві. Він ілюструє усі культурні та соціальні прояви нації, її цінності та менталітет.

Питання гендерної нерівності яскраво вражене в українських прислів'ях та приказках, а також простежуються вони й в англійських пареміях. Мовна картина світу створює підґрунтя для розуміння гендерних стереотипів. Під гендерними стереотипами розуміється рольова соціальна приналежність, форма поведінки, світогляд у співвідношенні «чоловік-жінка».

Аналіз питання гендерної нерівності «чоловік-жінка» дає можливість пізнати культурні та національні особливості українського й англійського народів. Через гендерно марковані фразеологізми ми можемо спостерігати значущість чоловіка чи жінки у певному соціумі. У кожній культурі стереотипи гендеру складають основу уявлень про чоловіка чи жінку, про те, якими якостями має бути наділена певна стать у тому чи іншому суспільстві.

Проаналізуємо національно-культурну специфіку маскулінності та фемінності через англійську фразеологію. Вчена Н.С. Христич обґрунтовано доводить, що в англійській мові стереотипне ставлення до чоловіка та жінки полягає в зображенні залежності жінок від чоловіків. Аргументом на підтвердження такого судження є той факт, що й до сьогодні прийнято називати заміжню жінку іменем її чоловіка, наприклад Ms John Smith. Науковець зазначає, що коли жінка бере прізвище свого чоловіка, вона певним чином втрачає свої здобутки у професійній сфері, так як її перестають асоціювати з цими здобутками через її нове ім'я. Саме тому відомі жінки - співачки та моделі - не втрачають популярності, залишаючи своє дівоче ім'я, і цікавлять публіку не тільки своїми творчими здобутками, а й сімейним життям.

Н.С. Христич досліджувала паремії англійської мови й відстежила гендерну нерівність у тенденції до зображення чоловіка у першій частині фразеологізмів, а жінки – у другій, що засвідчує домінування особи чоловічої статі над жіночою. Наприклад: *A man can be short and dumpy and getting bald but if he has fire, women will like him; Man has will, but woman has her way; To be happy with a man you must understand him a lot and love him a little. To be happy with a woman you must love her a lot and not try to understand her at all; You know, men and women are a lot alike in certain situations. Like when*

they're both on fire — they're exactly alike; Men marry women with the hope they will never change. "Women marry men with the hope they will change. "And they are both disappointed [11, с. 1].

Така тенденція простежується і в українській мові, де позначена вторинна позиційність іменників жіночого роду: *Вогонь – цар, а вода – цариця. Де плуг – господар, а борона – господиня, там повна бочка і скриня. Без газди які жінці гаразди? Газду можна пізнати по дворіві, а газдиню – по коморі [3, с. 123]. Хліб – батько, вода – мати. Хлопець воли гонить, а дівчина ще ся не вродить, як його догонить. Хлопське – сидлане, дівоче – чекане. Парочка: Мартин та Одарочка [3, с. 154]. Прийдеш до сина – гірка година, прийдеш до доньки – набереишся бідоньки. Сини до хати принесуть, а дочки й угли рознесуть [3, с. 213].*

Аналізуючи англійські паремії, в яких згадуються особи чоловічої статі, можна зазначити, що у них домінує висвітлення позитивних особистісних рис, наприклад: *Man is the measure of all things [8, с. 124].* Чоловікові надавали статус вершинності. Наприклад, вживаючи чоловічі конотації, змальовували риси обох статей: *Early to bed, early to rise makes a man healthy, wealthy, and wise. The man who has once been bitten by the snake fears every piece of rope, The busiest men have the most leisure, Every man is the architect of his own fortune [8, с. 245].* Таке явище пов'язане з тим, що в англійській мові слово «man» має значення «людина», окрім значення «чоловік». Тому констатуємо свого роду нерівність статей у соціальному устрої англійців.

Тенденція до висловлень із концептом чоловіка вказує на їх першозначущість у суспільстві, зокрема чоловік постає як голова сім'ї. Таку специфіку традицій демонструють такі фразеологізми, як: *Bread winner* – годувальник сім'ї, *a blue-eyed boy* – чоловік, який не може погано виконувати роботу, *big daddy, cock of the walk* – важлива персона [8, с. 356].

Серед багатьох варіацій фразеологічних одиниць зустрічаємо безліч із вживанням власних імен, зокрема чоловічих. Це пов'язано з тим, що жінка посідала другорядне місце у суспільстві. Патріархальний устрій тогочасного англійського суспільства чітко розподіляв соціальні функції між чоловіком та жінкою, їхні ролі й функції. Так, аж у 1918 році вперше жінки мали змогу брати участь у політичному житті країни та віддавати голос за обранця. Такі фразеологізми, як: *(as) patient as Job* – терплячий, як Джоб, *As loud as Tom of Lincoln*. – гучноголосий, як Том Лінкольн, *(as) wise as Solomon* –

розумний, як Соломон, а *Daniel come to judgement* – мудра людина – демонстрували найкращі чоловічі якості [8, с. 456].

Кількість фразеологізмів, які принижують чоловічу гідність, надзвичайно мала, і, можливо, саме жінки, які були не задоволені своїм становищем у суспільстві, створювали такі негативні конотації. До прикладу візьмімо фразеологізми, в яких скептично змальовані розумові та професійні здібності чоловіків: *Give a man rope enough and he will hang himself*; *Jack of all trades and master of none*; *Johnny-come-lately*; *Boys will be boys* [8, с. 476].

Оскільки применшення значущості та гідності жінок є типовим, то переноситься цей аспект «жінки» на чоловічу екзистенцію, змальовуючи його як невдачу: *ladies' man*, *mama's boy* – мамин синок, *whipping boy* – плаксивий хлопчик, *lizzie boy* – ніжний чоловік, *girl boy* – ніжний чоловік [8, с. 145].

Не зважаючи на те, що представниць жіночої статі змальовують з негативного боку, є та меншість, що підкреслює їхню вроду, грацію, розум та ніжність: *Cassandra warnings* – жіноча мудрість, *Sister Ann* – вірна подруга, *as beautiful as a doll*, *as beautiful as a butterfly* – красива, наче лялька [8, с. 675].

Починаючи з ХХІ століття, жінки ревно почали боротися за свої права. У результаті утворився невеликий фонд позитивно маркованих паремій щодо жіночої значимості. Так, тепер жінка брала верх над чоловіком: *wear the breeches* – жінка, яка керує своїм чоловіком, *the gray mare* – жінка, яка має владу над чоловіком, *Mr. Right* – чоловік, який виконує примхи жінки.

Приказка *A woman without a man is like a fish without a bicycle* [11, с. 4] стала лозунгом феміністичного руху, зазначає Коцюба. Жінки демонстрували свою поліфункціональність, в той час, коли чоловік ставить роботу на перше місце: *man of the cloth* – священник, *man of God* – священник, *a man (or woman) of letters* – письменник, *boys in blue* – поліцейський, *men in white coats* – лікар, *twelve good men and true* – присяжні, *company man* – начальник [8, с. 432].

Становище чоловіка не тільки було вищим у професійній діяльності, а й у сімейному вогнищі: *A good husband makes a good wife*; *Behind every great man there's a great woman*; *Girl-servant* – прислуга, *hello girl* – телефонний оператор [8, с. 125].

Така смислова концепція у національній свідомості англійців пов'язана і з тим, що жінка виконувала менш значущу працю і вона цінувалася набагато менше, ніж чоловіча. Такий стереотип мислення прослідковується і в сучасній Англії.

В Європі, та і в Україні зокрема, жінка поставала як берегиня домашнього затишку. В англійській культурі вона несе певну небезпеку чоловікові своєю хитрістю і підступністю. Її часто порівнюють із сатаною та чортом. Коцюба З.Г. стверджує, що така ситуація склалася у результаті певного статусу жінки у суспільстві. Саме жінки найдовше опиралися християнству язичницькою ворожбою і були володарками магічного знання. Така функція жінки сприяла творенню негативних паремій: *Women are devil's nets. A wicked woman and an evil is three halfpence worse than the devil. Women are the snares of Satan. Women have no souls. Where devil cannot come, he will send a woman* [8, с. 43]. Також віднайшлося таке явище і в українській культурі : *Добрий чоловік, лиш у нього з-за пазухи гадина сичить. Баба з пекла родом. Баба сім миль з-за пекла. Приплакала бабка увесь ліс, а по їй і біс* [3, с. 432].

З.Г. Коцюба також зазначає, що існує низка прислів'їв і приказок, у яких порівнюється жінка із котом, гускою та іншими тваринами: *Scared women and chilly cats are liars. A woman hath nine lives like a cat. Women's minds are like cat's eyes. Cold women and famish cats are sleight of hand. Geese with geese and women with women. A woman and a hen are soon lost through gadding. A woman has the form of an angel, the heart of a serpent, and the mind of an ass* [8, с. 2].

В англійській культурі жінку також порівнюють із рослинами або явищами природи. До прикладу: *A woman and a melon are hard to choose. A woman and a glass are always in danger. A woman and a ship ever want mending. Three women together make a din. Choose neither a woman nor linen by candlelight. A worthy woman is far more precious than jewels; strength and dignity are her clothing* [8, с. 1].

Українська культура значно багатша на фольклорні традиції. Жінка в українському суспільстві займала дещо вищий статус, ніж в англійському. Її оберігали, захищали та захоплювалися її чарівною вродою, на її честь створювали не тільки ліричні твори, а й закарбовували у пам'яті поколінь через надбання паремій. Культ жінки у національній свідомості - це культ берегині домашнього затишку та культ незмірної краси й жіночності. Як результат матриархату, жінка була центром дому, оберігала та створювала добробут для чоловіка (*Наша Параня встає зрання. Розумна Парася на все здалася*).

Наша культура розвивалася в общині, де вагоме значення посідала земля як годувальниця. Сільська громада розвивалася на основі тісних сімейних стосунків, а традиціями виступала щоденна

рутина. Тому у змалюванні позитивних чи негативних конотацій гендеру зустрічаємо фразеологічні одиниці із вживанням форм жіночих та чоловічих імен як узагальнену характеристику всього гендеру. Такий стереотип негативного ставлення до жінки змальовував ледарство: *Наша Федора до роботи хвора. У всякої Федори свої одговори. Наша Федора то шие, то поре. У лінивої Хими свято щоднини. Пішла Гандзя в поле жати та й забула серпа взяти. Як у поля – Анцю в боці коле, як до танцю – вже не коле Анцю. Дохазяйнувалася Гапка до чортового батька* [3, с. 125].

Незважаючи на вагому роль жінки у національній культурі, низка позитивних конотацій значно менша, ніж негативних. Оксана Мороз стверджує, що така тенденція могла виникнути як результат психологічної характеристики суспільства. До позитивних явищ у житті соціум ставиться спокійно, на противагу негативним моментам та невдачам. Так, жінка навіть у своїй стихії виступає як ледача нероба, сварлива нерозумна баба та невміла господиня: *Як були жнива, то й дівка крива, а як прийшла Покрова, то й дівка здорова. Брала дівка льон та й забула пов'язати. З господинею всі кутки в хаті плачуть. Буду господиня хоч над одним горшком. Велика газдиня: три городи – одна диня. Господиня: сорок грядок – одна диня* [3, с. 234]. *За курку судилася – гусака несе. У нашого старости три радості: корова здохла, хата згоріла, жінка вмерла. Дівка красива, та прости лінива. Дарма що дурна, аби чорноброва. Хороша, вродлива, тільки біда, що сварлива. Говорила баба, як літала жаба. Скажи бабі слово, тільки не проси, щоб повторила, бо з одного зробить десять. Бабська хвороба – язик* [3, с. 125].

Європейська культура здійснила істотний вплив і на українську культуру. Жінка як втілення зла і прибічник сатани виступає і в українській фразеології. Прислів'я і приказки про зв'язок баби і чорта мають зв'язок із давньою легендою про спілку чорта з бабою, які разом сіяли мак, садили моркву, і обидва рази чорт був обдурений, що зазначає Коцюба З.Г. : *Баба і чорта зведе. Бабу і чорт не змудрує. Це така баба, що їй чорт на махових вилах у вікно чоботи подавав. Баба з чортом, як пес з хортом. Коли баба захоче, то й сам чорт захихоче* [3, с. 125]. Не дивно, що жінці не довіряли, але, на думку дослідниці, такі еквіваленти, як «Жінці та попу правди не кажи» стосуються тільки заміжніх жінок.

Звернімося до паремій із висвітленням чоловічого гендеру. В українській культурі чоловік здебільшого постає як годувальник та голова сім'ї. Риси, які характеризують чоловіка, – це хоробрість,

рішучість, твердість характеру, справедливість, розум, працьовитість, сміливість: *Гриць за волами, Гриць і за дровами. У колгоспника Тита і хата вкрита. Для нашого Федота нестрашна робота. Казав Наум – візьми на ум! Відважний Артим іде сміло у воду і дим. Князь Борис все плуги ковав та людям давав* [3, с. 125].

Хоч роль господині й господаря рівноцінні у культурі українців, та можна знайти невелику кількість прислів'їв, які ілюструють вторинну позиційність жінки: *Якби я такий був розумний наперед, як моя жінка потім. Який Хомка, така й його жонка* [3, с. 135].

Негативних паремій значно менше, але ж все ж таки бачимо і принизливе ставлення й до чоловічої статі: *Добрий би був чоловік, та собаками підшитий. Що то старий чоловік, що то при розумі доброму* [3, с. 165]. *Не дав Бог чоловікові розуму змалку, не буде й до останку* [3, с. 125]. *Риба без води, а чоловік без землі гине* [3, с. 126]. *Чоловік на те й родився, щоб весь вік, скільки живе, розуму вчитися. Пани б'ються, а в мужиків чуби тріщать* [3, с. 127].

«Ожіночнення» завжди оцінюється вкрай негативно. Такі лексеми у фразеологізмах, як «*мамин мізинчик*», «*дівчачий хвіст*», «*мамин синок*» принижують чоловічу гідність.

Висновки. Отже, у процесі дослідження питання гендерної нерівності у фразеологізмах української та англійської мов, можна зробити висновок, що прояви гендеру у тому чи іншому суспільстві тісно пов'язані із національно-культурними його тенденціями. Жіноча гідність і роль дещо применшена в обох культурах, жіночі якості оцінюють як такі, що є приємні або корисні для чоловіків, а саме: жіночність, краса, хазяйновитість та невтручання у чоловічі справи. Центр суспільного ладу – чоловік, який керує, насолоджується, працює та відпочиває. Україномовна культура є певною мірою маскулінною, а англійська культурна свідомість піднімає чоловіка майже до ідеалу. Досліджувана проблема залишається актуальною, оскільки дає можливість глибше пізнати менталітет окремих народів, ознайомитися із звичаями, традиціями та укладом життя. Перспективою даної роботи може бути дослідження на синтаксичному, граматичному та морфологічному рівнях.

Список використаних джерел

1. Алімпієва О. І., Приходько А. М. Гендерно марковані фразеологізми англійської лінгвокультури // Наковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. – 2018. – №33. – С. 4-6.

2. Билиця У. Я. Гендерна релевантність компаративних фразеологічних номінацій людини в англomовній картині світу // Прикарпатський вісник НТШ. Слово. – 2015. – №2 (30). – С.158-167.
3. Українські прислів'я та приказки / [Зубков С. Д., Дей О. І., Березовський І. П. та ін.] ; під ред. С. Д. Зубков. – Вид. : Дніпро, 1984. – 389 с.
4. Коцюба З. Г. Вербалізація взаємозв'язку «жінка-чорт» у пареміях слов'янських, германських і романських мов // Зіставне вивчення мов. Проблеми перекладознавства та міжкультурної комунікації. – 2015. – С. 366-372.
5. Мороз О. Гендерні стереотипи у фразеології (на матеріалі фразеологічних конотацій чоловічих і жіночих особових імен) // Вісник Маріупольського державного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. – 2010. – №3. – С.160-166.
6. Рудюк Т. В. Вербалізація концептів чоловік, жінка в українській фразеології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Т. В. Рудюк. – Київ, 2010. – 20, [1] с.
7. Христич Н. С. Актуалізація гендерного аспекту в англійських пареміях (історія та сучасність) // Наукові записки. Сер.: Філологічна. – 2011. – №19. – С.165-172.
8. The Oxford Dictionary of English Proverbs. 3rd ed./ [ed. by F. P. Wilson]. – Oxford: Clarendon Press, 1992. – 930 p.
9. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
10. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
11. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [http:// www.englishclub. com/ ref/ Sayings/ Men_and_Women/ index. htm](http://www.englishclub.com/ref/Sayings/Men_and_Women/index.htm)

Дулюк С.А.

Рівненський державний гуманітарний університет

ВІДТВОРЕННЯ КУЛЬТУРНИХ СИМВОЛІВ У СЕМАНТИЦІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Анотація. У статті висвітлюється питання щодо виявлення культурного компоненту в семантиці англійських та українських фразеологічних одиниць. З'ясовується роль такого компоненту у

формуванні мовної картини світу та розвитку національно-культурної специфіки фразеологічного складу мови.

Ключові слова: фразеологізм, етнолінгвістика, культурний компонент, мовна картина світу.

Annotation. The article deals with the problem of cultural component of the semantic structure of English and Ukrainian Phraseological Units. The role of this component in the formation of the linguistic picture of the world is defined; its development of the national and cultural peculiarities of Phraseological Units is studied.

Key words: phraseology, ethnolinguistics, cultural component, linguistic picture of the world.

Розвиток когнітивної лінгвістики за кілька останніх десятиліть дає змогу по-новому розглянути багато питань та знайти вирішення. Розділ мовознавства, що досліджує зв'язки між мовними та культурними явищами, напрям лінгвістичних досліджень, який вивчає мову у її відношенні до культури, взаємодію культурних та психологічних чинників у функціонуванні та еволюції мови називається етнолінгвістикою. З її розвитком, ціла низка лінгвістичних проблем отримує нове розв'язання завдяки дослідженню під новим кутом. Зокрема вивчення наслідків впливу на мовну картину світу, розвиток фразеологічного фонду досліджуваних мов, співвіднесення мовних структур із когнітивним сприйняттям світу.

Проаналізувавши останні наукові праці лінгвістів було виявлено, що особливу увагу вони приділяють дослідженню функцій та значень фразеологізмів у відтворенні культурних символів. На цьому в різних аспектах зосереджували увагу й українські дослідники, а саме: Л.Г. Скрипник, Ф.П. Медведєв, Л.А. Авксент'єв, В.М. Білоноженко, І.С. Гнатюк, В.М. Мокієнко, В.Д. Ужченко, А.О. Івченко, П.О. Редін та ін. Потужний розвиток етнолінгвістики й когнітивної лінгвістики зробив свої корективи, відтак розгляд питання про стрижневий компонент фразеології переноситься на концептуальну основу — дослідження В.В. Жайворонка, О. Левченко, О. Селіванової та інших.

Метою даної статті є розгляд культурологічного аспекту та виявлення етнокультурного компоненту в фразеологічних одиницях англійської та української мов.

Реалізація цієї мети передбачає вирішення таких **завдань**:

— з'ясувати певні аспекти виокремлення культурного компонента фразеологізму як стрижневого;

- зіставити фразеологічні одиниці, які містять в семантиці культурні символи в англійській та українській мовах;
- схарактеризувати та проаналізувати засоби репрезентації культурних символів в семантиці фразеологічних одиниць;

Словосполучення, які закріплюються в мові в результаті частоті практики вживання, та маючи в своїй структурі сталий зв'язок між словами, де кожне слово втрачає своє лексичне значення, утворюючи нове смислове ціле називається сталим, або фразеологічним. Фразеологізми є важливим джерелом зберігання інформації про менталітет, культуру чи звичаї певного народу. Вони відображають погляди етносу, суспільний устрій в певний час та розвиваються паралельно з мовою. За допомогою фразеологізмів можна влучно презентувати будь-який фрагмент народного буття, бо вони, як переконана О.О. Селіванова, “є продуктом культурно-гносеологічної здатності етносу фіксувати як стереотипне власне антропометричне ставлення до об'єктивного світу” [7, с. 11]. Значення ФО проявляється безпосередньо у носіїв мови і пояснює його ментальну сутність, маючи зв'язок з мовною формою. Такі одиниці характеризують уявлення про той чи інший феномен культури нації — духовної чи матеріальної.

Культурна проблематика є особливо актуальною саме для антропоцентрично-зорієнтованої фразеології, в центрі якої стоїть людина та все що з нею пов'язано, адже вона відноситься того шару лексики, зокрема фразеології, котрий традиційна фразеологія вважає об'єктом вивчення психології та логіки. У фразеології, як переконана Н.В. Щербань, “чи не найяскравіше відбивається досвід народу, своєрідність його світобачення, оскільки в ній найбільш чітко виявляються специфічні засоби відображення концептуальної картини світу” [9, с. 1].

Світоглядний принцип, згідно з яким людина є центром і вищою метою світобудови називається антропоцентризмом. Сучасні етнолінгвістичні дослідження здебільшого ґрунтуються на антропоцентричній основі розуміння мовних явищ, що передбачає, у свою чергу, антропоцентричну парадигму їхнього опису. Для прикладу: *bury your head in the sand* — ігнорувати неприємні реалії; *to have a good head for something* — мати ясну голову; *високо нести голову* — бути гордою людиною; *порожньо в голові* — бути нерозумним, нетямучим. В наведених ФО в основі лежить антропоцентричний компонент виражений частиною тіла *head/голова* для обох мов. Можна спостерігати багатозначність символу як в українській, так і в англійській мові. ФО з лексемою *голова* містять як негативну, так і

позитивну семантику. Це пояснюється тим, що у мовній картині світу як англійської так і української мов, голова є найважливішою частиною тіла.

Сюди ж відноситься і сукупність морально-етичних цінностей, які представлені як універсальні та загальнолюдські цінності. Морально-етичні норми поведінки — це основа національної самосвідомості. Саме через це у фразеологізмах відображаються культурні норми поведінки того чи іншого народу і його цінності. ФО можуть бути прогруповані на основі загального домінуючого фактору — єдиного загального поняття чи єдиної суті, тобто вони можуть характеризуватись в семантико-тематичному плані. Традиційно всі фразеологізми з ширшим компонентом відносять до одного фразеологічного поля, а з вужчим і більш точним до фразеологічних груп.

У фразеосемантичному полі «*Морально-етичні цінності*» перераховані значення та функції різних моральних та етичних цінностей людини в англійській та українських мовах у всіх формах та представлені відповідні фразеосемантичні групи: «*Бережливість і турбота*», «*Щирість*», «*Любов*», «*Злість та впертість*».

Фразеосемантична група «*Бережливість і турбота*» включає одиниці в семантиці яких лежить антропоцентричні символи що розкривають суть фразеосемантичного поля — *око/eye, рука/hand*. Наприклад: *apple of one's eye* — зіниця ока; *to seek someone's hand in marriage* — просити руку і серце; *берегти як зіницю ока* – оберігати, старанно доглядати, охороняти когось; *на руках носити* — виявляти велику увагу. Такі антропоцентричні символи в свідомості обох народів показують, що бережливість проявляється тоді, коли людина знаходиться в полі зору і вона порівнюється до зіниці ока, без якої людина не зможе існувати повноцінно. А турбота проявляється тоді, коли людина має змогу доторкнутися до іншої, тому вона асоціюється з символом руки в обох народів.

До складу групи «*Щирість*» належать фразеологічні одиниці з відповідним концептом: англ.: *wear your heart on your sleeve* – не приховувати емоції; *from the bottom of heart* – від щирого серця; *bare one's heart* – вилити душу; укр.: *відвести душу* – відверто поговорити, довіритися; *виливати душу* – відверто висловлювати почуття. В свідомості англійців щирість пов'язана з символом серця, а в українців — душа. Це пояснюється тим, що англійці більш прагматичний та раціональний народ, а українці навпаки совісні, в них завжди залишається якийсь невпорядкований та неорганізований елемент.

Тому серце — це орган людини, який існує насправді і всі знають де він знаходиться і які його функції, а душа — внутрішня сутність людини, це поняття філософське і вона не представлена в організмі людини певним органом.

Фразеосемантичну групу «Любов» складають фразеологізми, основна частина яких в англійській та українській мовах передає емоційність цього психічного стану: втрачати голову. Основна частина англійських та українських фразеологізмів цієї підгрупи об'єднана лексемами *серце/heart* і *голова / head*: англ.: *lose one's heart to smb; head over heels*— закоханий по вуха; укр.: віддавати серце. В українських фразеологізмах використовується ще компонент душа: *до душі припадати; душі не чути, вкласти душу*. Знову ж проявляється характер народу. Навіть говорячи про таке високе почуття, в англійській фразеології воно представлене частинами тіла людини, про знаходження яких відомо всім, а у ФО української мови кохання асоціюється із нефізичною складовою людини, тобто душею.

Наведені вище фразеологічні групи в основі містять позитивну семантику. Проте, як в українській, так і в англійській мовах наявні фразеологічні одиниці які містять негативну семантику. Прикладом цього є група з концептом «Злість та впертість». В англійській мові до неї входять такі одиниці: *in your face* — очевидно агресивно; *leopard cannot change his spots* — горбатого могила виправить; *foam at the mouth* — в стані люті, з піною біля рота, і в українській мові: *важкий на руку* — сувора людина, яка може покарати; *важким духом дихати* — гніватися; *дивитися вовком* — дивитися неприязно, сердитися. Щоб описати негативні якості та емоції людини, в семантиці ФО лежать символи тварин, та певних частин тіла, з допомогою яких можна проявити свої емоції. В англійських ФО це зокрема леопард, обличчя, рот, а в українських — вовк, рука, дух.

Отже, майже всі фразеологічні одиниці які містять антропоцентричний компонент є символічними і передаються від покоління до покоління на підсвідомому рівні. Фразеологічний фонд мови — скарбниця пам'яті народу, який вивчається під різними кутами зору протягом довгого періоду часу. Виходячи із загального фразеосемантичного поля можна виділити похідні, які безпосередньо стосуються людини, але частково є незалежними. Для визначення культурного компоненту в семантиці ФО є важливим сам спосіб репрезентації значень, внутрішня форма. Відтворення культурних символів в семантиці ФО — це ціннісно-орієнтаційний чинник, який відображає ментальну сутність народу, його цінності та культуру.

Визначення цього компоненту дає змогу зрозуміти та проаналізувати мовну картину світу іншого народу, своєрідність його світобачення та відображення досвіду народу. При цьому, людина та її частини тіла є центром відтворення культурних символів у фразеологічному фонді мови.

Перспективою нашого дослідження є подальше вивчення культурних символів в семантиці ФО англійської та української мов, та їх відтворення і використання у лексиці цих двох мов.

Список використаних джерел

1. Білоноженко В.М., Гнатюк І.С., Дятчук В.В., Неровня Н.М., Федоренко Т.О. Словник фразеологізмів української мови. – К.: Наукова думка, 2008. – 1096 с.
2. Вежбицкая А. Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики / А. Вежбицкая / Пер. с англ. А. Д. Шмелева. – М.: Языки славянской культуры, 2001. – 272 с.
3. Жайворонок В.В. Українська етнолінгвістика: деякі аспекти досліджень / В.В. Жайворонок // Мовознавство. – 2001. – № 5. – С. 48-63.
4. Колшанский Г.В. Объективная картина мира в познании и языке / Г.В. Колшанский. – М.: Наука, 1990. – 108 с.
5. Кочерган М. Слово і контекст. Лексична сполучуваність і значення слова / М. П. Кочерган. – Львів: Вища школа, 1980. – 182 с.
6. Левченко О. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект: монографія / О. Левченко. – Л.: ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 352 с.
7. Селіванова О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти): Монографія / Олена Селіванова. – К. – Черкаси: Брама, 2004. – 276 с.
8. Черниш Т. Внутрішня форма мовних одиниць і проблема мовного образу світу / Т. О. Черниш // О.О. Потебня й актуальні питання мови та культури: зб. наук. праць. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2004. – С. 83–88.
9. Щербакова Н.В. Фразеологізми з назвами людей у лексичному наповненні: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 “Українська мова” / Н.В. Щербакова. – Харків, 2002. – 18 с.

Колесник Ю.О.
Рівненський державний гуманітарний університет

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ПРАЦЬОВИТІСТЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Анотація. У статті досліджується вербалізація концепту працьовитість в англійській та українській мовах. Розглядаються національно-культурні особливості фразеологізмів, зокрема стереотипні уявлення про працьовитість та асоціації, покладені в основу семантики фразеологічних одиниць в англійській та українській мовах.

Ключові слова: концепт, стереотип, фразеологічна одиниця, етнокультурний

Summary. The article deals with the verbalization of the concept of diligence in the English and Ukrainian languages. The national and cultural peculiarities of phraseologisms, in particular stereotypical notions of industriousness and associations, are based on the semantics of phraseological units in the English and Ukrainian languages.

Key words: concept, stereotype, phraseological unit, ethnocultural

Мова є найважливішим засобом формування та існування знань людини про світ. Відображаючи у процесі діяльності об'єктивний світ, людина фіксує результати пізнання в слові. Все те, що ми називаємо «мовною картиною світу», є свого роду програмою, в рамках якої і згідно котрій певний етнос думає, відчуває, реагує, діє. Велику частину структури мовної картини світу складає фразеологія, яка відіграє важливу роль в роботі цього механізму. Народжуючись та виховуючись у певному культурному середовищі, людина засвоює прийнятні їй норми поведінки. Фразеологія є засобом вираження ціннісних смислів, які відтворюють важливий якісний стан культури вцілому. Культура як система цінностей формує в людині конкретно визначені ціннісні потреби та орієнтації, яскраво виражених у мові. У формуванні ціннісних уявлень велику роль відіграє уява, за допомогою якої люди створюють розумові зразки об'єктів, які максимально повним і досконалим чином відповідали б їх потребам. Такі приклади є ідеалами і слугують еталонами цінностей. Концепт праці в мовній картині світу є лише однією із багаточисленних складових і, відповідно, не може відобразити всю повноту її складу.

Метою даної статті є визначення національно-культурної специфіки фразеологічних одиниць на позначення працьовитості в англійській та українській мовах, що вербалізують лінгвокультурні коди.

Вивчення концептів є актуальною проблемою лінгвокультурології та лінгвокогнітології. Лінгвокультурний підхід до розуміння концепту полягає в його визнанні базовою одиницею культури, її зосередженням. Ю. С. Степанов зауважує, що в структуру концепту входить і чинник культури, до якої належить – вихідна форма (етимологія), зведена до основних ознак змісту історії; сучасні асоціації, оцінки та ін. На думку В. І. Карасика, концепт є основною одиницею лінгвокультурології, де він розглядається як «багатовимірне смислове утворення, в якому виділяються ціннісна, образна й понятійна сторони» [4, с. 129].

Тобто концепти відбивають етнічне світобачення, маркують етнічну мовну картину світу. Концепт може бути представленим у мові готовими лексемами та фразеологізмами, вільними словосполученнями, структурними та позиційними схемами речень (синтаксичні концепти), текстами та сукупностями текстів. У мовознавстві, культурології та філософії мови загальноновизнаною є думка про те, що фразеологічний склад є найбільш прозорим для втілюваних лінгвістичними засобами концептів “мови” етнокультури, оскільки в образній основі фразеологізмів, прислів'їв та приказок відбиваються характерологічні риси світобачення, які виступають складовою частиною поняття “менталітет”. Саме фразеологічні вирази становлять найбільший інтерес у цьому плані, адже вони безпосередньо відбивають позамовну дійсність і мають образно-символічну основу. Найбільший інтерес у плані дослідження представляють концепти, що займають важливе місце в житті етносу. До таких концептів можна віднести і концепт «праця». Концепт «праця» має антропоцентричну природу та належить до фундаментальних ментальних уявлень, які категоризують та концептуалізують соціокультурну дійсність.

Фразеологізми на позначення працьовитості складають окрему групу в англійській мові та їх дослідження є актуальним. Фразеологічні засоби вербалізації концепту ПРАЦЬОВИТІСТЬ в англійській мові передають культурно специфічне уявлення про процес та результат роботи в мовній свідомості англійського лінгвокультурного соціуму. Концепт ПРАЦЬОВИТІСТЬ розглядається нами як діяльність, що потребує фізичних та розумових зусиль або

виконується постійно; обов'язок, який є частиною роботи; результат виконання роботи; фізична праця; важка неприємна робота, яка виконується довгий період часу. У свою чергу, робота розглядається як процес, що дозволяє людині досягти гарного результату. У цьому сенсі розуміння роботи граничить з чудом: *work wonders, work miracles*. Також існує відношення людини до роботи. Фразеологічний фонд сучасної англійської мови відображає відношення, яке може бути як позитивним *work like magic*, так і негативним – *dog-lazy*. При цьому, високо цінується працелюбність. Це відображено у фразеологізмі *good with your hands*.

Наполеглива людина порівнюється із собакою, яка усюди бігає та яка обов'язково знайде кісточку: *the dog that trots about finds a bone*; для позначення ледаря використані образи жебрака, тобто такого, що нічого не робить окрім того, що просить, образ собаки та кісток або скелета, що, звичайно, означає певну людину – *lazy beggar bones/dog*. Для досягнення певних результатів потрібно працювати, тож у даному випадку метою є горішок, а дістати його можна лише очистивши від шкарлупи. Як бачимо, акцент робиться саме на досягненні результату своєї праці, а праця не мала б цінності сама по собі, якби не приносила користі. Бездіяльність засуджується і в цьому окремо взятому фразеологізмі *he that will eat the kernel must crack the nut*.

В Англії високо цінують працю, вони вважають, що праця повинна давати людині щось більше ніж їжу. Вона має приносити моральне задоволення та матеріальні блага. Інакше праця спричиняє дискомфорт: *he that labors and thrives, spins gold*.

Сама по собі робота цінується, але коли йде мова про занадто тяжку працю, результат якої не є вражаючим, засуджується, і є немов прокляттям *better to be idle than badly employed; work is not the curse, but drudgery is*; важливе значення має терпіння *Rome was not build in a day*; в ідіомі *constant dropping wears away a stone* - акцент робиться на тому, що наполегливість та завзятість зроблять своє діло. З досвідом прийдуть і знання справи: *little strokes fell great oaks; drop by drop the sea is drained; experience is the best teacher; experience is the mother of wisdom; experience keeps no school, she teaches her pupils singly; experience without learning is better than learning without experience; no man is his craft's master the first day*. Також існує думка, що робота цінується незалежно від її престижності, будь-яка потрібна суспільству *all work is noble*.

Англійська лінгвокультурологічна спільнота приділяє увагу розпорядку дня, який починається вранці і закінчується теж рано. Тож

акцент робиться на дотриманні правил, розкладу, що привчає людину до дисципліни: *early to bed and early to rise makes a man healthy, wealthy and wise*. Цінується наполегливість у роботі, потрібно прагнути, намагатися досягти поставленої цілі, навіть якщо це виходить далеко не з першого разу: *if at first you don't succeed, try, try, try again*.

У кожній з культур людська істота відіграє певну роль і наділена низкою характеристик. Проте існують риси англійських та українських лінгвокультурних традицій, притаманні представникам обох етносів. У культурі англійців, так і українців важливим є працьовитість і завзятість у досягненні мети.

Наприклад у англійців працьовита людина досягає всього: *god gives food but doesn't cook it* – доля дає шанс і ним треба скористатися; *root, hog or die* – розм. працєю, як віл або зазнаєш поразки; *to hit the ball* – жарг. працювати, працювати; *to hit the books* – розм. посилено займатися, з ретельністю розпочати навчання; *to get up and go* – розм. наполегливість, ініціативність; *to be on all cylinders* – розм. бути в формі, працювати, не покладаючи рук; *like forty* – розм. Рідко, щосили.

В українців ставлення до працьовитості аналогічне. З давніх часів народ ставився до працьовитих шанобливо, а до лінивих з неповагою: *хто діло робить, а хто гави ловить - хтось працює, а хтось лінується; добре роби, добре й буде* - старанно працювати; *маленька праця краща за велике безділля* - означає наполегливість; *під лежачий камінь вода не тече* – про людину яка старанно працює. Високо цінується працелюбність і робота, що призводить до гарного результату.

Отже, концепт ПРАЦЬОВИТІСТЬ, представлений в українських та англійських фразеологічних одиницях, віддзеркалює етнічну специфіку поглядів на трудову діяльність, характеризує її як основний пріоритет, життєву необхідність. Особливості і тенденції мовного кодування світу сприяють виявленню універсальних символів та стереотипів, притаманних тому чи іншому культурного товариству. Співвіднесення мовних значень з тим чи іншим культурним кодом представляє зміст культурно-національної конотації, яка надає культурної маркованості не лише значенню фразеологізмів і слів, а й смислу цілих текстів. Виявлено домінування позитивного ставлення до праці, готовність багато, продуктивно і якісно трудитися. Це можна пояснити розумінням роботи як основної цінності соціуму, осмисленням її творчої сили. Внутрішня цілісність багатьох фразеологічних одиниць зумовлена єдністю образу як суть культурних символів в англійській та українській мовах.

Перспективи дослідження пов'язуємо з проведенням аналізу концепту неробство у різноструктурних мовах.

Список використаних джерел

1. Білоноженко В. М. Фразеологічний словник української мови : у 2 кн. / Білоноженко В. М. – К : Наукова думка, 1999. – Кн. 1. – 1999. – 528 с. ; Кн. 2. – 529 с.
2. Верба Л.Г. .Порівняльна лексикологія англійської та української мов: [навч. посібник] / Л.Г.Верба. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 250 с.
3. Дубенко О.Ю. Порівняльна стилістика англійської та української мов: [навч. посібник] / О.Ю. Дубенко. – Вінниця: Нова книга, 2005. – 76 с.
4. Карасик В. І. Языковая личность : проблемы лингвокультурологии и функциональной семантики : сборник научных трудов / Владимир Ильич Карасик. – Волгоград : Перемена, 1999. – 272 с.
5. Кононенко В.І. Українська народна фраземіка: трансформації образу / Мовознавство. – 1993.– № 5. – С. 129.
6. Dictionary of English Language and Culture. – Longman, Group Ltd, 1992. – 1560 p.
7. Longman Idioms Dictionary. – Addison Wesley Longman Limited, 1998. – 398 p.

Новікова О.Ю.

*Харківський національний університет
будівництва та архітектури*

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АНАЛІЗ МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ

Анотація. У статті розглянуто лексико-семантичні особливості сучасного молодіжного сленгу, вживання у повсякденному житті, вплив на духовну культуру людини. В основі українського молодіжного сленгу – загальнонародна мова. Необхідно проаналізувати особливості вживання та дослідження ролі сленгу в житті молоді. Для сленгу характерні ті ж явища, що і для літературної мови: зміна лексичного значення слова, синонімія й антонімія, багатозначність, запозичення з інших мов.

Ключові слова: сленг, арготизм, жаргонізм, діалект, арго

Summary: The article discusses the lexico-semantic features of modern youth slang, use in everyday life, the impact on the spiritual

culture of a person. In the course of the work, it turned out. What is at the heart of Ukrainian youth slang is the common language. Analyze the features of the use and study the role of slang in the life of young people. Slang is characterized by the same phenomena as a literary language, namely: a change in the lexical meaning of a word, synonymy and antonymy, polysemy, borrowing from other languages.

Key words: slang, argotism, slang, dialect, argo

Метою роботи є розкрити та дослідити застосування та використання слів з новим значенням різними групами людей.

Актуальність роботи полягає в тому, щоб розкрити уявлення про основні типи молодіжної сленгової лексики. Джерелом дослідження залишається повсякденне мовлення молоді.

Зараз сленг – одна з цікавих мовних систем сучасної лінгвістики, але не зважаючи на свою популярність, він не має точної термінології.

Сленг доволі поширене явище, він є засобом спілкування в найрізноманітніших прошарках населення і сягає своїм корінням у сиву давнину. «Великий тлумачний словник сучасної української мови» дає таке визначення цього терміна: «Сленг – це розмовний варіант професіонального мовлення, жаргон; жаргонні слова або вирази, характерні для мовлення людей певних професій або соціальних прошарків, які, проникаючи в літературну мову, набувають помітного емоційно-експресивного забарвлення [1, с. 1147].

Сленг не орієнтований на конкретну професійну або соціальну групу. Сленгом користуються люди різного соціального та освітнього статусу або різних професій тощо. Сленг присутній у молодіжній мові та мові людей середнього віку, людей малоосвічених і цілком інтелігентних. Ми вживаємо сленг при спілкуванні, зустрічаємо в художніх творах та в періодичних виданнях, на радіо та телебаченні. Тому сленг є загальновідомим і має широку вживаність (наприклад, «Вікно» – пара, на яку не призначено занять; «Екватор» – сесія на третьому курсі.; «Дедлайн» – кінцевий термін подання чогось, наприклад, реферату; «Попсовий» – такий, що належить до попси. Споситися – деградувати. та ін.)

Склад сленгу поповнюється матеріалами соціальних та професійних жаргонів. Сленгу властива підвищена експресія, мовна гра. Однак при цьому відбувається метафоричне переосмислення і розширення значення запозичених слів.

Без лексикографічної фіксації сленг приречений на зникнення, оскільки сленгові номінації швидко з'являються і так само швидко

зникають. Це доводить актуальність і доконечну потребу теоретичного й лексикографічного опрацювання сленгу, який останнім часом став одним з основних засобів спілкування молоді [5, с. 32].

У лексичній системі можна виділити декілька груп слів: слова, які пов'язані загальним значенням; слова з подібними стилістичними властивостями; слова із спільним словотвором; слова, які належать до активної або пасивної лексики і т.д.

Сленг – «особлива мова». Він передає наші думки більш точно, глибоко, гостро, емоційно і лаконічно. Насамперед, сленг уживаний молоддю та в окремих замкнених соціальних групах (референтні групи).

Сленгізми активно використовуються в пресі. Насамперед, сленгізми містяться у інформативних текстах, де йдеться про сучасне життя молоді, про їхні інтереси, свята. Проте сленгізми уживаються не тільки у матеріалах преси, які присвячені молоді, але і в виданнях, що адресовані читачам середнього та похилого віку.

Сленг відбиває спосіб життя тієї мовної групи, в середовищі якої він зародився. Людина починає знайомство зі сленгом уже у школі. Цей сленг ще називають «учнівський сленг». Учніський сленг – діалект соціальної групи дітей віком від 6 до 18 років. Він виникає внаслідок того, що дитина протиставляє себе офіційній системі. Учніський сленг пов'язаний з різними видами навчальної діяльності (домашня робота – домашка, контрольна робота – контрола тощо).

Склад сленгізмів постійно змінюється і оновлюється, що властиве молодіжному середовищі. Таким чином, у дослідженнях сленгу часто говориться саме про сленг молоді.

Молодіжний сленг – це спосіб творчого самовираження, а також інструмент відсторонення. Якщо функція, яка виражається в прагненні до привабливості мовної форми, як показав Хейзинг властива людині взагалі, то молодій людині вона властива тим більше [4, 284].

Одним з джерел появи сленгізмів стали комп'ютерні ігри. Останнім часом відбувається захоплення молоді комп'ютерними іграми. Як наслідок, з'являються нові слова, які використовують для назв чи понять, до таких сленгізмів можна віднести такі, як: Вогнелис – веб-оглядач Firefox; Живність – вірус; Мізки – оперативна пам'ять; Домен – ім'я комп'ютера або мережі в Інтернет; Хлоп, чайник – недосвідчений користувач, який нічого не розуміє у комп'ютерах та ін.

Ще одним джерелом появи слогізмів є спотворена вимова слів іншомовного походження. Ми часто користуємося англійською

термінологією, і часто неправильно вимовляємо або читаємо слово. Таким чином виникають слова з неправильною вимовою, які поповнюють наші словникові запаси.

До неологізмів належать і okazіоналізми. Okazіоналізмом називають індивідуально-авторські новотвори [3, с. 417–418], які характеризуються креативністю; є контекстуально залежними та мають непрозору семантику [2, с. 168]. Okazіоналізм може по-новому називати відомий предмет, а також позначати невідому реалію можливого чи реального світу.

Молодіжний сленг на сьогодні ще не став предметом докладного аналізу в україністиці. В академічних підручниках із сучасної української мови сленговій лексиці зазвичай присвячується мало уваги. Це пов'язано з тим, що й досі в науці побутує негативне, заперечне ставлення до сленгу як нестандартного явища лексико-семантичної системи мови, що не має права на вивчення та відповідну лексикографічну фіксацію. У контексті сучасної української мови соціально варіативна лексика потребує спеціального дослідження, бо сленг як соціолект є органічною частиною української мови, одним із її функціональних стилів, яким послуговуються зазвичай студенти – носії мови з відносно високим рівнем освіти [5, с. 31].

Словник подає лише два розуміння розуміння терміну «сленг» – широке та вузьке. В широкому значенні сленг – це розмовний варіант професійного мовлення, синонімом якого є жаргон. Натомість у вузькому розумінні сленг – це «жаргонні слова або вислови, характерні для мовлення людей певних професій або соціальних прошарків, які, проникаючи в літературну мову, набувають помітного емоційно-експресивного забарвлення».

За визначенням словника, жаргон – це «мова якоїсь соціальної чи професійної групи, що відрізняється від загальнонародної наявністю специфічних слів і висловів, властивих цій групі».

Сленг служить ідентифікацією того, що ця людина належить до даного соціального середовища. Своїм сленгом виділяються всі субкультури (хіпі, рокери, панки, готи, фанати і т. д.). Яскравим прикладом, сленгу субкультури є мова «ельфів», яка була сконструйована толкієністами – фанатами творчості Дж.Р.Р. Толкієна, автора книги «Володар кілець». Наприклад, на мові «ельфів»: місяць – Ітіль, сонячне світло – аре, метелик – вільварин, коли-небудь – іа, мудрий – іскуа.

Також існує спосіб утворення сленгізмів, який полягає у скороченні слів. З його допомогою легко породжуються найменування

різного роду, як правило, від багатоскладового слова: шизофренія – шиза; готівкові гроші – готівка.

Метонімія – заміна одного слова іншим на основі суміжності (тобто тісного зв'язку). Метонімія: волохаті – хіпі, скориночки – диплом.

Існує багато причин існування молодіжного сленгу. Основними причинами існування сленгу у молодіжному середовищі можна назвати такі, як:

1. Бажання зробити незрозумілою свою мову для людей, які не входять до певної групи суспільства.
2. Бажання висловитися емоційно (багато сленгових слів не можна перекласти на літературну мову одним словом).
3. Необхідність ідентифікації в «своїй» компанії.
4. Бажання вразити своєю індивідуальністю інших людей.

Висновок: Таким чином, можна зробити висновок, що сленг – це нові слова, словосполучення або використовувані слова з новим значенням, які застосовуються різними групами людей. Зараз сленг вживається на радіо і телебаченні, в пресі і художній літературі, в соціальних мережах та Інтернет-мережі, а також в спілкуванні людей різного віку, соціальних груп і класів.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови/ уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – Київ = Ірпінь : Перун, 2007. – С. 1736.
2. Малиновська І.В. Універсалізація термінології ХХІ століття: особливості вербалізації концептів у просторі англomовного дискурсу наук про складність / І.В. Малиновська // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи / НАН України. Центр наук. дослідж. і викладання інозем. мов; Редкол.: А.Д. Белова (голов. ред) та ін. – К.: Логос, 2007. – С. 189–198.
3. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава: Довкілля – К, 2006. – С. 716
4. Хейзинга Й. Homo Ludens: Статті по истории культуры / Пер., сост. и вступ. ст. Д.В. Сильвестрова. – Традиция, 1997. – С. 416.
5. Шумейко А. Сучасний український сленг: конотативний аналіз / А. Шумейко // Дивослово. – 2011. – С. 31-34.

Пасечник А.В.
Рівненський державний гуманітарний університет

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОМПОНЕНТАМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЇЖІ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

У цій статті досліджуються та порівнюються фразеологічні одиниці з концептом їжі в англійській та українській мовах. Наведені приклади, що найяскравіше відображають тенденцію використання в усному мовленні фразеологізмів пов'язаних із концептом їжі. Розглянута класифікація фразеологізмів, ранні дослідження фразеології як науки в цілому.

Ключові слова: фразеологія, фразеологічна одиниця, клас, їжа.

This article deals with the phraseological units with the food concept in English and Ukrainian languages. It contains examples of such units that are being actively used in everyday language. Early studies and classifications of phraseological units were reviewed.

Key words: phraseology, phraseological unit, class, food.

Постановка проблеми. Фразеологія є розділом науки про мову, що вивчає стійкі поєднання слів різного типу (фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності і фразеологічні сполучення).

Фразеологія як окрема наука є відносно новою, так як ще в ХІХ ст. праці стосовно її досліджень відносили до лексикології, граматики, стилістики, лексикографії, історії мови та мовознавства. Завдяки працям Ш. Баллі фразеологію було вперше віднесено до самостійного розділу лінгвістики. Подальшим розвитком її теорії займалися такі відомі дослідники як О. О. Потебня, І. І. Срезневський, О. О. Шахматов, Ф. Ф. Фортунатов та інші.

Фразеологізми є однією з мовних універсалій, оскільки немає мов де б не було фразеологізмів. Фразеологія як суспільне явище несе велику цінність в сучасному світі, адже завдяки їй передаються характерні особливості народів, їх звичаї та обряди. У деяких фразеологізмах зберігаються архаїчні елементи-представники попередніх епох. Завдяки дослідженню фразеології та знанню їх семантики можна зрозуміти менталітет носіїв певної чи іншої мови. Важливе місце серед них займають фразеологізми з гастрономічним концептом, оскільки і українська, і англійська мова багаті на них.

Мета статті – проаналізувати фразеологізми з компонентом на позначення їжі в англійській та українській мовах.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**: дібрати фразеологізми з компонентом на позначення їжі з фразеологічних словників англійської та української мов; розподілити фразеологізми на класи, порівняти фразеологізми з компонентом на позначення їжі в англійській та українській мовах.

Виклад основного матеріалу. Нині відомо багато фразеологічних класифікацій, сформовані такими лінгвістами як В. В. Виноградов (синхронна класифікація), І. В. Корунець (класифікація стосовно частин мови, до яких належать компоненти ФО) та іншими. В нашому дослідженні ми спирались на класифікацію О. В. Куніна, за якою гастрономічні фразеологізми діляться на чотири класи, а саме номінативні, номінативно-комунікативні, фразеологічні одиниці, виражені вигуками та вигукowymi сполученнями та комунікативні фразеологічні одиниці. [3, с. 56]

До фразеологічних одиниць (ФО) належать фразеологічні словосполучення, у яких складові частини слабо пов'язані між собою і можуть замінятись іншими словами, наприклад «*поставити питання*», «*порушити питання*», «*підняти питання*»; «*to pay attention to*», «*to draw attention to*». Головними особливостями фразеологічних одиниць, які впливають на переклад є стійкість, переосмислення, експресивність, дидактичність, афористичність, народність, синтаксична структура.

Отже, до першого класу класифікації О. В. Куніна входять фразеологічні одиниці, що містять в собі одне слово із гастрономічним значенням, наприклад англійські фразеологізми «*apple-pie order*» – ідеальний порядок, «*top banana*» – найважливіша людина в організації, «*milk-and-water*» – без смаку, та українські фразеологізми «*хатня морква*» – сварка між подружжям, «*капустяна голова*» – некмітлива людина, «*медові дні*» – щасливий час.

До другого класу входять гастрономічні фразеологічні одиниці які є дієслівними словосполученнями, і при вживанні дієслова у пасивній формі можуть трансформуватися у речення. Наприклад, англійський вираз «*to save one's bacon*» – врятувати когось від особистого ушкодження, може трансформуватися у реченні «*His bacon was saved*» та перекладається «*Його було врятовано*». Якщо брати українську мову, то вираз «*влити в бочку меду ложку дьогтю*» можна трансформувати у реченні «*І тоді ложка дьогтю була влита в бочку меду*».

У третій клас входять фразеологічні одиниці-вигуки. Такі сполучення виконують експресивну функцію у реченні. Наприклад, англійський вигук *«My cake is dough!»* – *«Я просто в шоці!»*, та український фразеологізм-вигук *«Хлібом й сіллю!»*. Основою для таких фразеологічних одиниць стали фрази, які в процесі активного вживання в мовлені були переосмислені і набули суто емоційно-експресивного значення.

До четвертого класу входять фразеологічні одиниці, які за своєю граматичною структурою виступають реченнями. Цей клас ділиться на підгрупу прислів'я та приказок.

Прислів'я (*proverb*) – влучний образний вислів, часто ритмічний за будовою, який у стислій формі узагальнює, типізує різні явища життя [4, 8 том, с. 24]. Наприклад, англійські фразеологізми *«an apple a day keeps the doctor away!»* – «в день по яблуку з'їдати – століття хвороб не бачити», *«it's no use crying over spilt milk»* – «сльозами горю не допоможеш», та українські *«без солі, без хліба – немає обіда»* та *«риба – вода, ягода – трава, а хліб – усьому голова»*.

Приказки (*saying*) – поширений у мові влучний, часто римований вислів, близький до прислів'я, але без властивого прислів'ю повчального змісту [4, 7 том, с. 631]. Наприклад, в англійській *«a bad egg»* – шахрай, негідник, *«apple of my eye»* – щось дуже дороге або важливе для мовця, *«bread and butter»* – засоби для існування, та в українській *«яка приправа, така і потрава»*, *«рятуйте хоч вареником!»*.

Хоча для української мови цей поділ зрозумілий, в англійській мові немає чіткого поділу на прислів'я та приказки.

Розглядаючи цю класифікацію можна дійти висновку, що гастрономічні фразеологізми обох мов мають велику варіативність у своїй структурі. Для визначення кількості фразеологізмів того чи іншого класу, була сформована добірка фразеологічних одиниць англійської та української мов.

Що стосується обох мов, гастрономічна фразеологія представлена у більшості першим та другим класом з перевагою лексеми «хліб». Наприклад, в англійській *«to break a bread with someone»* – ділитися з кимсь їжею, *«eat the bread of affliction»* – сьорбнути горя, та в українській *«їсти сухий хліб»* – жити у нестатках, *«хліб до хліба»* – необхідні засоби для існування, *«тяжкий хліб»* – заробіток. В обох мовах переважають й інші вироби з тіста, наприклад, лексема «вареники» у таких українських фразеологічних виразах, як *«догадався – та й вареники в шапку»* та *«вареники ті самі, та інша*

макітра», та лексема «cake» в англійських виразах «*piece of cake*» – щось дуже легке» «*icing on the cake*» – щось хороше додане до вже приємної речі.

Друге місце в англійській мові ділять лексеми «горіх» та «риба». Наприклад, «*to be nuts on anything*» – сильно чимось захоплюватись, «*a hard nut to crack*» – важка справа, або важка характером людина, та «*a queer fish*» – ексцентрична людина, «*to make fish of one and flesh of another*» – поводитися з різними людьми по-різному. В українській мові розповсюджені лексеми «мед» та «мак», в таких фразеологізмах як «з медом та з маком» – улесливо, «як мед пун» – в достатках, «з медом на вустах» – говорити нещиро приємні речі.

На третьому місці в англійській мові йде лексема «яблуко». Із зазначених мною прикладів це «*apple pie order*» – бездоганний порядок, «*the rotten apple injures its neighbours*» – одне гниле яблуко псує всі інші, «*upset the apple cart*» – зруйнувати вигідний проект, «*apple of discord*» – «яблуко розбрату». В українській мові це лексема «каша», наприклад «скуштувати каші» – пізнати горя, «березова каша» – різки для покарання, «на припичку кашу їсти» – бути в дитячому віці, «в кашу вкинути» – затіяти неприємну справу.

Далі йдуть фразеологізми меншого вживання. В англійській це позначання лексеми «сир» – «*to get the cheese*» – розчаровуватись, «*the cheese*» – прекрасний, першого сорту; «чай» – «*my cup of tea*» – щось, чим я захоплююсь, «*it's as good as a chocolate teapot*» – негодящий; «молоко» – «*the milk of human kindness*» – співчуття, емпатія. Для української це лексеми «сіль» – «відважити солі» – відповісти грубо; як і в англійській «молоко» – «аж молоко кисне» – моторошно, «пташине молоко» – щось найсмачніше; «сало» – «дурне сало без хліба» – нерозумна людина, «як салом по губах» – приємно.

Отже, дібрані гастрономічні фразеологізми були поділені на 4 класи: номінативні, номінативно-комунікативні, фразеологічні одиниці, виражені вигуками та вигуківими сполученнями та комунікативні фразеологічні одиниці. В обох мовах переважають гастрономічні фразеологізми двох перших класів. Досліджуючи ці фразеологічні одиниці ми вияснили, що найбільш уживаними лексемами є продукти, які більш характерні для кухонь країн. Для української це є мед, хліб, сіль так каша. Це частково характерно для англійської, хоча в ній більш переважають такі лексеми як сир, молоко та чай. Це повністю відповідає культурно-історичним вподобанням народів, а отже і підтверджує факт, що завдяки

фразеологічному словнику народів можна дізнатися їх культуру та звичаї.

Перспективи подальших розвідок полягають у подальшому дослідженню етимології фразеологізмів в обох країнах, їх походження, а також географічних чинників за яких сформувались ці усталені вирази.

Список використаних джерел

1. Квеселевич Д. И. Русско-английский фразеологический словарь / Д. И. Квеселевич. – 3-е изд., стереотип. – М.: Рус. яз., 2001. – 705 с.
2. Сучасна російська мова: Теорія. Аналіз мовних одиниць : Підруч. для вузів : У 2 ч. – Ч. 1: Фонетика і орфоепія. Графіка і орфографія. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. Морфеміка. Словотвір / Укл. : Діброва Є. І., Касаткін Л. Л., Ніколіна Н. А., Щеболева І. І. – М., 2001. – 544 с.
3. Кунин А. В. Фразеология современного английского языка. – М., 1972. – 200 с.
4. Словник української мови. В 11 т. – Київ : Наукова думка, 1970–1980. – 699 с.
5. Білоноженко В. М., Гнатюк І. С., Дятчук В. В., Неровня В. Н., Федоренко Т. О. Словник фразеологізмів української мови / відповідальний ред. Винник В. О. – К.: Наукова думка, 2003. – 788 с.
6. Oxford Dictionary of English Idioms / John Ayto. – Oxford: Oxford University Press, 2009. – 158 p.
7. Dictionary of Idioms and Their Origins. / Linda Flavell, Roger Flavell. – Publisher: Kyle Cathie Ltd, London, England, 1997. – 224 p.

Юрчук В.І.

Рівненський державний гуманітарний університет

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ДОБРО В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Анотація. У статті висвітлюється питання про засоби вербалізації концепту ДОБРО в українській та англійській мовних картинах світу. Культурне кодування постає інструментом дослідження фразеології та одним із потенційних засобів структурування концепту. Аналіз концепту добро у фразеології робить великий внесок в опрацювання проблем культурного кодування та національно-культурної специфіки.

Ключові слова: фразеологія, одиниця фразеологічної системи, концепт, мовна картина світу.

Summary. The article deals with the problem of methods of verbalization of concept GOOD in the Ukrainian and English linguistic world view. Cultural coding is a tool for research on phraseology and one of the potential tools for structuring the concept. The analysis of the concept of good in phraseology makes a great contribution to working out the problems of cultural encoding and national-cultural specifics.

Key words: phraseology, unit of the phraseological system, concept, linguistic worldview.

Постановка проблеми. У статті ми досліджуємо лінгвокогнітивні характеристики засобів вербалізації концепту ДОБРО у фразеології та організованої ним категорії в англійській та українській мовних картинах світу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз деяких концептів, значущих для мовної картини світу, подано у дисертаційних дослідженнях В. І. Харитонової (на матеріалі пісень, прислів'їв та билин), О. Ю. Печонкіної (на матеріалі прислів'їв та приказок), Л. В. Лотрі (на матеріалі як фольклору, так і творів художньої літератури та публіцистики ХІХ–ХХ ст.), Н. Ю. Моспанової та ін. Актуальність пропонованого дослідження зумовлена насамперед потребою зіставного вивчення національної специфіки та фразеологізмів із ключовою опозицією добро, яке додають до наявної мовної картини світу специфічну конотацію, що відображає менталітет та своєрідність національної культури порівнюваних мов.

Метою даної розвідки є виявити засоби вербалізації концепта ДОБРО в англійській та українській мовних картинах світу.

Виклад основного матеріалу. Фразеологія — розділ мовознавства, в якому вивчаються лексично неподільні поєднання слів. Фразеологія — сукупність зворотів і висловів (словосполучень, речень), фразеологізмів, властивих тій чи іншій мові. Одиниця фразеологічної системи називається фразеологізмом (лексико-граматична єдність двох і більше граматично оформлених компонентів). Термін вперше був використаний Ш. Баллі у книзі «Французька стилістика» (1909) у назві розділу, де розглядалися стійкі сполуки слів. Спробу систематизації стійких (фразеологічних) сполук у функціональному аспекті здійснив С. Г. Гаврин. Він виокремлює шість основних типів:

1. Образно-виразні стійкі сполуки, до яких належать метафоричні одиниці, сполуки з метафоричними компонентами, сталі порівняння: *берегти як зіницю ока*, сполуки, що створюються на основі поетичного синтаксису *правда — добре, а щастя — краще*.

Такі експресивно-емоційно забарвлені сполуки відзначаються певною художньою своєрідністю. Вони утворилися не тільки внаслідок звичайного добору слів, але і внаслідок вияву фантазії, гри уяви, що виражається у вдалому переносному вживанні слів, влучності зіставлення, порівняння тощо.

2. Еліптичні сполуки, що об'єднують усічені стійкі сполуки слів: *ні пуху ні пера*

3. Термінологічні фразеологізми, що охоплюють складені терміни науки, техніки, мистецтва та ін.: заломлення променів; річ у собі; колінчастий вал; соціалістичний реалізм; культ особи. Заміна в них одного з компонентів синонімом (пор. ланцюгова реакція — послідовна реакція) руйнує термінологічність.

4. Афористичні фразеологізми, що виражають узагальнюючі умовиводи: добра справа даремно не минає, *a good deed is never lost*.

5. Контекстологічні сполуки, які ототожнюються із стійкими утвореннями, що в класифікації В. В. Виноградова називаються фразеологічними сполученнями.

6. Ідіоми — всі стійкі словосполуки, що втратили внутрішню форму: *Сіяти добро, throw kindness around like confetti*.

Відповідно до поділу фразеологічних одиниць такими дослідниками, як О.В. Кунін, В.В. Виноградов та ін., виокремлюються основні їхні ознаки: 1) стала (стійка, фіксована) конструкція чи речення, що є фразеологізмом; 2) слова, які є компонентами фразеологічної одиниці, реалізують одне спільне значення; 3) фразеологічні одиниці не створюються в процесі мовлення, готові мовні одиниці відтворюються при потребі під час спілкування.

Концепт в філології — це змістовна сторона словесного знака, за якою стоїть поняття, що відноситься до розумової, духовної або матеріальної сфері існування людини, закріплене в громадському досвіді народу, що має в його житті історичні корені, соціально і суб'єктивно осмислюються і — через щабель такого осмислення — співвідносне з іншими поняттями, найближчі з ним пов'язаними або, в багатьох випадках, йому протиставляється.

Фразеологічні одиниці відображають історичний шлях створення нації, специфіку культури певного народу. Фразеологія англійської та української мов формувалася протягом багатовікового історичного

розвитку мовної творчості народів, їхніх контактів з іншими народами і культурами. До фразеологічні одиниці (ФО) вміщують в себе народні прислів'я, приказки, влучні вислови видатних людей („крилаті слова”), усталені звороти.

Фразеологічна картина світу є частиною мовної картини світу і відображає національно-культурну свідомість народу. Частиною змісту ідіоми є образна складова. Проаналізуємо фразеологізми з компонентом «добро» і з'ясуємо, які ситуації вони ілюструють і які уявлення про добро в них відображені.

Основним джерелом виникнення фразеологічних одиниць вважають живу народну мову, з якої надходять у літературу влучні вирази, прислів'я, приказки, жарти. Такі вислови пов'язані з обрядами, звичаями, побутом і характером народу.

Наприклад, щоб побажати добра, легкої праці чи хорошої дороги в українській мові використовують вислів релігійного характеру — «з Богом!» Це показує вірування народу в вищі сили. В англійській мові виражають ці побажання виразом «*Good luck*».

Висновок. Отже, проаналізувавши концепт добро, а також зробивши аналіз філософських досліджень природи добра, ми з'ясували, що в мовній свідомості існує кілька форм добра: етична, гедоністичних, утилітарна і естетична. Фразеологізми першої групи служать засобом позначення етичного уявлення про добро. В даному випадку добро виходить від людини, виражається в його намірах, бажаннях, словах і вчинках. Добрі вчинки, слова виникають від доброго серця.

Перспективи досліджень. Дослідження вербалізації концепту добра в українській та англійській мовах дає нам змогу говорити про нього як про складне багатогранне утворення, яке наділене великою кількістю специфічних особливостей. Мовна картина світу показує специфічну конотацію, яка відображає менталітет, моральні цінності та своєрідність національної культури.

Список використаних джерел

1. Гришкова Н. В. Концепт як мовно-культурний феномен / Н. В. Гришкова // Наукові записки НаУОА. Серія: Філологічна. – Острог.: Вид-во НаУОА, 2009. – Вип. 11. – С. 187 – 193.
2. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка / Д. С. Лихачев // Известия АН России. – Сер. Л-ра и яз. – 1993. – Т. 52. – № 1. – С. 2-9.

3. Лозова О. Ю. До проблеми визначення концепту / О. Ю. Лозова // Науковий вісник Волинського державного університету. Серія: Філологічна. – Луцьк.: Вид-во ВДУ. – 2007. – С. 139 – 143.
4. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика / В. А. Маслова. – Учеб. пособ. – Мн.: Тетра Системс, 2004. – 220 с.
5. Матвеева Т. В. Учебный словарь: русский язык, культура, речи, стилистика, риторика / Т. В. Матвеева. М.: Флинта; Наука, 2003. – 300 с.
6. Прохоров Ю. Е. В поисках концепта. / Ю. Е. Прохоров – М.: Наука, 2004. – 204 с.
7. Пушмина С. А. Мир героя: Реализация картины мира (на материале цикла произведений «Twin Peaks») [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://frgf.utmn.ru/mag/21/21>
8. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю. С. Степанов. – М.: Шк. «Языки рус. культурь», 1997. – 300 с.

ЛІНГВІСТИКА ТЕКСТУ

Григорчук Д.В., Палій В.П.

Рівненський державний гуманітарний університет

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ЕПІТЕТІВ ТА ОБРАЗНИХ ВИРАЗІВ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ФРАНЦУЗЬКОЇ ПИСЬМЕННИЦІ ФРАНСУАЗИ САГАН

Анотація. В статті розглядаються експресивні особливості використання епітетів та образних виразів в художній літературі, на основі творів французької письменниці Франсуази Саган. При написанні наукової роботи було поставлено завдання визначити епітет як стилістичний засіб французької мови. Епітет здавна привертав до себе увагу вчених-стилістів як лінгвістичного, так і літературознавчого напрямку. Образні вирази є потужним знаряддям не лише в повсякденному житті, але і в художніх творах, використання їх вносить неперевершений колорит.

Ключові слова: епітет, образні вирази, метафора, ідіома, фразеологізм.

Summary. The article deals with the peculiarities of the use of epithets and figurative expressions in fiction, on the basis of the works of the French writer Françoise Sagan. The writing a scientific work put before us the task of defining the epithet as a stylistic means of the French language. The epithet has long attracted the attention of scholar-stylists as a linguistic and literary trend. Figurative expressions are powerful tools not only in everyday life, but also in artistic works, the use of them to make unsurpassed color.

Key words: epithets, figurative expressions, metaphor, idioms, phraseologism.

Проблема даної роботи полягає у тому, щоб визначити мовно-експресивні функції епітетів французької мови та проаналізувати їх експресивне навантаження, а також дослідити образні вирази у творах французької письменниці Франсуази Саган.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки цілий ряд авторів присвятили свої статті й дисертаційні дослідження різним сторонам лінгвістичної природи епітета. Багато проблем в галузі вивчення епітета залишаються дотепер невирішеними: немає

єдності в підході до визначення категоріальної сутності епітета та до класифікації епітетів, не вироблені принципи, що дозволяють зробити таку класифікацію вичерпною і несуперечливою. Дотепер існують різні думки щодо емоційної й естетичної природи епітета; недостатньо досліджені семантичні процеси, які відбуваються в епітеті та в художньо-літературному тексті у зв'язку з функціонуванням у ньому епітета. Майже не вивченою є роль епітета в конвергенціях стилістичних прийомів.

Завдання:

- визначити епітет як стилістичний засіб французької мови;
- визначити функціональне навантаження епітетів та образних виразів в художній літературі, на основі текстів Франсуази Саган «Un peu de soleil dans l'eau froide», «Bonjour tristesse», «Un certain sourire».

Епітет – слово, що образно означає предмет або дію, підкреслює характерну рису певного поняття чи явища. Стилiстична функція епітетів полягає у тому, що вони дають змогу показати предмет зображення з несподіваного боку, індивідуалізують якусь ознаку, викликають певне ставлення до зображуваного.

Епітет є лексико-синтаксичним тропом, оскільки він виконує функцію означення, обставини, або звернення [3, с.76]. Він необов'язково має бути вжитим у переносному значенні, але обов'язково повинен мати емотивну та експресивну конотацію, завдяки якій передається ставлення автора до предмета.

У сучасній французькій мові можливо також збільшення експресивності епітетів за рахунок оказіонального функціонування словосполучення або навіть речення як цільного словотворення, яке графічно, інтонаційно та синтаксично уподібнені слову. На письмі в силу свого незвичного графічного образу такі словотворення носять підвищений експресивний характер. В цьому випадку такі словосполучення у зв'язку з їх атрибутивною функцією набувають характеру складного слова. Наприклад: Je-m'en-fiche, je-ne-sais-pas-quoi, je-suis-Tout-le-Monde.

Лінгвістична література приходить до індивідуалізованих унікальних епітетів. В системі епітетів відбивається стиль письменника, епохи, даного літературного напрямку. При цьому властивість «поетичності» набувають навіть самі тривіальні визначення, що опиняються в контексті поетичного і, ширше, художнього тексту: таким чином автор може досягати певного емоційного ефекту, а значить, реалізовувати основне завдання художнього тексту [1, с. 512-513]. Це ми можемо побачити звертаючись

до повісті Франсуази Саган: Et l'éventualité, pourtant si souvent rencontrée chez les autres, chez des gens qu'il estimait vraiment, d'une dépression nerveuse, l'humiliait comme une claque («Un peu de soleil dans l'eau froide», Sagan F, 5).

У сучасній лінгвістичній науці є чимало класифікацій епітетів. Незважаючи на давню історію епітета, загальноприйнятого погляду на цей поетичний прийом у теоретиків немає. Чіткого визначення поняття «епітет» не існує, хоча в сучасних лінгвістичних і поетичних словниках підкреслюється, що епітет обов'язково повинен носити подібний, експресивний, тропічний (метафоричний) характер, давати особі, явищу чи предмету додаткову художню характеристику у вигляді прихованого порівняння, яке легко вгадується [2, с. 65].

Прийоми зміни основного значення слова іменуються тропами. В тропях руйнується основне значення слова: звичайно за рахунок цього руйнування прямого значення в сприйнятті виступають вторинні його ознаки. Тропи мають властивість будити емоційне ставлення до теми, вселяти ті чи інші почуття, мають чуттєво-оцінний зміст.

До засобів словесної образності відносять, перш за все, тропи (метафору, метонімію, епітет, образне порівняння, уособлення і ін.) а також синтаксико-поетичні фігури (анафори, епіфори і ін.).

Метафора вже давно вийшла за межі тропу, ще за часів Аристотеля, який вперше представив теорію про метафору і виокремив її як спосіб переосмислення значення слова через подібність і схожість [4, с. 217]. У класичній риториці метафора розглядалась як відхилення від норми. Потім це поняття перейшло з риторики до лінгвістики, де з'явилась порівняльна теорія метафори. Огляд наукової літератури з теорії метафори свідчить лише про складність і багатоаспектність предмету вивчення.

Метафорична організація образу змушує активізувати асоціативне мислення читача і переводити абстрактне у конкретне чи, навпаки, орієнтує з конкретного на абстрактне. Здатність метафори віднаходити ознаку, на основі якої відбувається порівняння одного предмету з іншим, лягло в основу багатьох інших стилістичних фігур і тропів. Звернемося для дослідження цих особливостей, а саме до романів Франсуази Саган, стиль якої вирізняється великою кількістю метафор, епітетів та інших образних виразів. Об'єкти природи виходять за межі своїх первинних значень: Le ciel confonde notre amie, elle s'arrange toujours pour attraper des affections si sérieuses («Bonjour tristesse», Sagan F, 63). Завдяки образним виразам, ми поринаємо у атмосферу, яку намагається передати нам

письменница: *La vie La vie s'enfuit de lui semble t-il comme par une blessure secrète* («Un peu de soleil dans l'eau froide», Sagan F, 8).

Тропи - явища лексико-семантичні, це різні випадки вживання слова в переносному значенні, однак, як відомо, не всяке переносне значення для сучасної мовної свідомості є образним.

Висновки. Аналіз наукових джерел з питань художньої образності мовної картини світу дозволив з'ясувати, що епітет – стилістична фігура, троп, що є означенням чи обставиною в реченні як атрибут предмета, дії, стану й характеризується високою емотивно-експресивною зарядженістю, оціннісністю й образністю. Епітет має метафоричну або метонімічну природу. У широкому розумінні епітет є не лише метафорою чи метонімією, а й будь-яким емоційно-оцінним атрибутом. Розмаїття наукових досліджень про природу епітета як тропеїчного засобу мови дозволяє виділити декілька підходів до їх класифікації. Традиційним є поділ епітетів на: 1) логічні та художні (власне епітети) означення, 2) постійні (фольклорного походження), 3) загальномовні та індивідуально-авторські.

Перспективи подальших розвідок у зазначеному напрямі. До перспективних завдань, які необхідно буде розв'язувати вже в недалекому майбутньому, належить розробка індивідуальної класифікації епітетних структур. Таку класифікацію вдасться зробити із залученням кластерного аналізу, який у свою чергу передбачає звернення до багатомірної статистичної обробки епітетних структур. Це дозволить знайти дієві та концептуальні схеми типологізації та групування епітетних структур. А звідси – магістральний шлях до визначення загальних та окремих закономірностей розвитку епітета як елемента стилю, як показника експресивності мовних одиниць. Потрібно також брати до уваги те, що літературно-художня творчість продукуватиме все нові й нові епітетні структури, які важко буде звести до вже відомих моделей. Інша справа, – виокремлення нового типу епітетної структури є досить відповідальним кроком. На такий крок можна наважитися тільки за умови фіксованості певних епітетних структур у значному кількісному еквіваленті та аргументованого пояснення щодо відмінностей нового типу епітетної структури від уже відомих в епітетології. Епітетна структура, яку пропонується виділити серед інших, має чітко розташовуватися у відповідних класах чи підкласах.

Список використаних джерел

1. Литературный энциклопедический словарь. – М. «Советская энциклопедия» – 1987. – С. 218; 512-513.
2. Веселовский А. Н. Из истории эпитета // Веселовский поэтика. – М., 1989. – С. 59, 65.
3. Ганич І. Д. Словник лінгвістичних термінів / І.Д. Ганич, І.С. Олійник. – К.: Вища шк., – 1985. – 360 с.
4. Античные теории языка и стиля: (Антология текстов). – Санкт-Петербург: Алетейя, 1996. – С. 217.
5. Sagan F. Un peu de soleil dans l'eau froide / Françoise Sagan. – Paris: Flammarion, 1969. – 184 p. (SE)
6. Sagan F. Bonjour tristesse / Françoise Sagan. – Paris: POCKET, 1954. – 154 p. (BT).

Паюк В.Л.

Рівненський державний гуманітарний університет

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОЛІТИЧНИЙ ТЕКСТ» ТА ЙОГО ОЗНАКИ

Анотація. Статтю присвячено основним теоретичним аспектам та засадам дослідження політичного тексту. Здійснено аналіз наукової літератури, завдяки чому було розкрито зміст понять «текст», «політичний текст», «політичний дискурс». Обґрунтовано різницю між поняттями «політичний текст» та «політичний дискурс». Виокремлено основні ознаки політичних текстів.

Ключові слова: текст, політичний текст, політичний дискурс, прагматика тексту.

Summary. The article is devoted to the theoretical aspects and bases of political text research. The analysis of scientific literature was carried out and enabled the disclosure of the the notions of «text», «political text», «political discourse» meaning. The difference between the notions of «political text» and «political discourse» was substantiated. The main features of political texts were singled out.

Key words: text, political text, political discourse, text pragmatics.

Політична думка протягом усього періоду існування людства була важливою ланкою людської комунікації та соціалізації в суспільстві, адже уміння переконати та вплинути на аудиторію є дуже важливим у політичній сфері. Безумовно, з точки зору філології та

мовознавства, політична думка є цікавим предметом для досліджень через свою безпосередність, зокрема, зумовлену «в рамках дескриптивного підходу, пов'язаного з вивченням мовної поведінки політиків: мовних засобів, риторичних прийомів і маніпулятивних стратегій, що використовуються в цілях переконання» [2].

Проблему вивчення політичного тексту також вивчали такі науковці, як: Т. А. ван Дейк, С. П. Денисова, С. В. Кострюков, Л. Л. Семененко, Х. Ю. Скоренька, Р.А. Слобоженко, М.В. Ільїн, Ю.В. Шарапановська, Є. І. Шейгало тощо.

У даній статті ми ставимо перед собою наступні завдання:

- здійснити порівняльний аналіз визначень політичного тексту;
- розмежувати визначення «політичного тексту» та «політичного дискурсу»;
- визначити основні характеристики політичного тексту.

Дане питання варто почати розглядати з безпосереднього визначення терміну «текст» та «політичний текст». Лінгвістичний енциклопедичний словник визначає перше поняття як «об'єднану смисловим зв'язком послідовність знакових одиниць, основними властивостями якої є зв'язність і цілісність» [3, с. 57].

Згідно з визначенням Літературознавчого словника-довідника, текст – термін полісемантичний. Відкинувши технічні визначення, можна ствердити, що текст – це:

- 1) відтворені на письмі або друком авторська праця, висловлювання, документи тощо;
- 2) будь-яка послідовність слів (у семіотиці – знаків), зведена за правилами даної системи мови [4, с. 662].

Ю. А. Сорокін, у свою чергу, опираючись на комунікативну природу та орієнтованість на виявлення специфіки певного роду діяльності, пропонує визначати цей термін як:

- 1) текст, як набір певних знаків;
- 2) текст, як процес (породження знаків комунікатором та сприйняття-оцінки їх реципієнтом);
- 3) текст, як продукт знакової та паразнакової діяльності комунікатора та реципієнта [7, с. 8].

Стосовно ж, безпосередньо, політичного тексту, К. Шеффнер стверджує, що «це збірний термін, що включає велику кількість типів текстів та жанрів», однак підкреслює, що «політичні тексти є частиною та/або результатом політичних подій, вони історично та культурно визначені (...), виконують різноманітні функції відповідно до різноманітних політичних діяльностей» [8, с. 119].

Як стверджує Л. Л. Семенко, політичний текст «функціонує в політичній галузі, має відповідну тематику, створюється людиною, що займається політичною діяльністю (прямо чи опосередковано), а також має функції переконання, спонукання, інформування та ін. (...) Такі тексти пропагують визначене розуміння політичної ситуації і впливають на формування світогляду [6, с. 88].

А. Г. Алтунян стверджує, що політичний текст – це «такий текст, в якому йде мова про актуальні політичні проблеми і який звернений до масової аудиторії, при цьому під словом «масовий» ми розуміємо потенційно масову аудиторію» [1, с. 11].

Загалом, усі вищевказані визначення відштовхуються від політичної природи даного поняття, але розвивають його по-різному: К. Шеффнер, зокрема, апелює до історичної та культурної визначеності текстів, тобто, до традиції. Л. Л. Семенко зосереджується на функціонуванні тексту (як сфері використання, так і функціях), пояснюючи це поняття. А. Г. Алтунян вдається до пояснення через реципієнта тексту, тобто масову аудиторію.

Для кращого розуміння поняття «політичний текст», потрібно також розмежувати його від поняття «політичного дискурсу». Пояснення цих термінів опираються на базові визначення «тексту» та «дискурсу». Лінгвістичний енциклопедичний словник подає визначення другого терміну, як :

1) зв'язний текст в сукупності з екстралінгвістичними – прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами;

2) текст, розглянутий в аспекті подій;

3) мовлення, розглянуте як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і механізмах їх свідомості (когнітивних процесах) [3, с. 136-137].

Тобто, поняття «дискурс» включає у себе поняття «текст», але «текст» не обов'язково є частиною якогось дискурсу. Повертаючись до понять «політичного дискурсу» та «політичного тексту», можна говорити про аналогічне співвідношення, адже перше поняття являє собою «це комплекс мовленнєвих структур у певному лінгвістичному контексті – контексті політичної діяльності, політичних поглядів і переконань разом з її негативними проявами (наприклад, ухилянням від політичної діяльності, відсутністю політичних переконань та ін.) [5, с. 20].

Надавши поняттю «політичного тексту» чітких обрисів, варто також визначити особливості цього явища. А. Г. Алтунян, проводячи

паралель між політичним та поетичним текстами [1, с. 114], розділяє особливості на:

1) такі, що притаманні і для інших видів текстів:

- а) синтаксична, семантична, риторична упорядкованість;
- б) важливість образної системи;
- в) важливість системи риторичних образів.

2) такі, що обумовлені функціональними задачами саме цього виду текстів:

- а) функція переконання та мобілізації;
- б) не існує поза потенційною політичною аудиторією;
- в) принципова направленість на потенційного слухача.

Можна зробити висновок, що автор опирається одночасно і на притаманні цьому аспекту дискурсу особливості, як явищу, і на прагматичні функції та те, що забезпечує їх втілення.

Отже, порівнявши визначення «політичного тексту», ми дійшли висновку, що універсального визначення, яке б задовольняло всі аспекти даного поняття (себто, одночасно включало його функції, прагматичні особливості, вказувало адресата та адресанта), немає. Нами також була здійснена спроба розмежування понять «політичного тексту» та «політичного дискурсу», в ході якої ми дійшли висновку, що підпорядкування політичного тексту політичному дискурсу є рівноцінним і базується на підпорядкування базових понять «тексту» та «дискурсу». Що стосується особливостей політичних текстів, нами було виокремлено ключові особливості текстів даного типу.

Очевидно, що даний напрямок вивчення прагматики тексту потребує подальшого вивчення, адже включає в себе багато досі недостатньо з'ясованих питань, що і було засвідчено в даній статті.

Список використаних джерел

1. Алтунян А. Г. Анализ политических текстов: Учебное пособие / А. Г. Алтунян. – М.: Университетская книга; Логос, 2006. – 384 с.
2. Куценко О. В. Особливості англійських політичних промов [Електронний ресурс] / О. В. Куценко, Р. А. Слобоженко. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/21916>.
3. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В.Н. Ярцева. – 2-е изд., доп. – М. : Большая рос. энцикл., 2002. – 709 с.
4. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. — К.: ВЦ «Академія», 2007. — 752 с.

5. Опарина Е. О. Метафора в политическом дискурсе / Политический дискурс: история и современные исследования // Сборник научных. – М., 2002. – 184 с.
6. Семенко Л. Л. Політичний текст як засіб експлікації потенцій мовного знака / Л. Л. Семенко. // Наукові праці. Філологія. Мовознавство. – 2015. – № 253. – С. 87–90.
7. Сорокин Ю.А. Психолінгвістические проблемы восприятия и оценки текста // Сорокин Ю.А. Психолінгвістические аспекты изучения текста. М., 1985. – 167 с.
8. Schäffner C. Strategies of translating political texts / C. Schäffner // Text typology and translation. – 1997. – № 26. – 212 p.

Підкуйко В.А.

*Харківський національний університет
будівництва та архітектури*

ЗВЕРТАННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА МОВНОГО ЕТИКЕТУ

Анотація. У даній роботі проведено аналіз звертань у різних комунікативних ситуаціях, який свідчить про очевидну динаміку традиційних українських вокативних стереотипів і функціонування своєрідної системи звертань із виразною віковою диференціацією у використанні. У статті розглянуто основні функції звертання, особливу увагу приділено аналізу його особливостей в народній та літературній творчості. Також здійснено аналіз використання звертань в українському сучасному суспільстві та офіційному спілкуванні.

Ключові слова: звертання, мовний етикет, комунікація, народ.

Summary. The paper deals with the analysis of vocatives in various communicative situations demonstrating the obvious dynamics of traditional Ukrainian vocative stereotypes as well as functioning of a peculiar system of vocatives with a definite age differentiation in their use. The article considers basic functions of vocatives, with a special attention to their characteristics in folk and literary activities. The paper also analyses the use of vocatives in the modern Ukrainian society and official communication.

Key words: vocative, speaking etiquette, communication, nation.

Життя кожної людини підпорядковується мовному етикету – системі стійких мовних формул, рекомендованих суспільством для

встановлення мовленнєвого контакту співрозмовників, підтримання спілкування у відповідності до соціальних ролей в офіційних й неофіційних обставинах.

Треба зазначити, що ця система у різні історичні часи змінювала свої риси, норми, значущість, але завжди зберігала універсальні, загальновизнані форми ввічливості, такту, які є естетичною потребою людського співіснування. Основною складовою мовного етикету є звертання як одна з найважливіших мовних універсалій, тісно пов'язаних із мовною комунікацією – невід'ємною рисою життя і діяльності людського суспільства. Кожна наступна епоха вносила щось нове в сприйняття й дослідження цієї універсальної категорії. Еволюція його засобів і форм є своєрідним показником процесів і змін, що відбуваються у суспільстві. Водночас бракує ґрунтовних досліджень, присвячених цій темі. Цим і обумовлюється актуальність пропонованого дослідження. Метою роботи є вивчення особливостей функціонування звертання в українському мовному етикеті.

Звертання є дуже важливою частиною і речення, і висловлення. Воно є органічним і водночас специфічним елементом структури будь-якої мови, тобто однією з мовних універсалій комунікативно-функційного характеру, адже є обов'язковою частиною комунікативного акту. Категорія звертання активно вивчалася і вивчається у вітчизняному мовознавстві: розглянуто базові поняття, виявлено прагматичний зміст звертань у комунікативній ситуації як в усному спілкуванні, так, зокрема, і в художніх текстах. Його суть полягає у виділенні з ряду осіб потрібного індивіда, щоб назвати співрозмовника з метою привернути його увагу, звернутись з проханням чи пропозицією, встановити контакт. Звертання готує слухача до сприйняття основної інформації, в свою чергу має можливість надавати їй певних смислових відтінків [3, с. 58].

Форми звертання – засоби вираження ввічливості як важливої складової мовленнєвого етикету, адже цей лінгвістичний феномен входить до стратегії уникнення конфліктів та соціальної ідентифікації. Різноманіття вживаних форм звертання пояснюється тим, що кожна соціальна група послуговується певним, іноді особливим, лексико-семантичним інвентарем цих форм [8, с. 23].

Кожна людина користується тими чи іншими формами звертання, реалізація яких залежить від багатьох обставин екстралінгвального порядку, зокрема від таких чинників, як соціальний стан учасників мовленнєвого акту, їхній вік, службові та персональні стосунки, ступінь спорідненості, освіта учасників

комунікації, виховання, характер, смаки тощо [6, с. 70]. Також, спираючись на особливості звертання і на його призначення в процесі комунікації (встановлення контакту, спонукання, соціальної регуляції), можна визначити його основні функції:

- конотативну (орієнтовану на адресата мовлення);
- експресивну (оцінно-характеризувальну);
- атичну (установлення контакту);
- метамовну (організувальну та регулювальну) [1, с. 15].

Функційні вияви звертань можуть бути різноманітними залежно від комунікативної ситуації. Також необхідно враховувати, що звертання як актуальний компонент ситуації в одному вживанні може реалізувати кілька функцій, які актуалізуються залежно від конкретного комунікативного завдання.

Мовний етикет є національно специфічним мовним явищем. Він створювався і вдосконалювався віками. Щоб зрозуміти, які мовні засоби наші пращури використовували для виявлення поваги, треба не залишати осторонь насамперед народнопоетичну творчість, в якій звертання не лише називають певний об'єкт адресування, але й передають емоції мовця, створюючи ефект безпосереднього спілкування, наприклад: *«Та спасибі тобі, моя ненько, Що будила мене раненько»*; *«Товаришу, рідний брате, Виклич мені дівча з хати»* [4, с. 180].

Дей О. І. зазначав, що звертання в тексті українських народних пісень, як правило, подаються за певною ієрархією. Наприклад, спочатку подається звертання до батька (як голови родини), потім до матері, сестри, брата і т. д. У весільних піснях перше місце посідає звертання до молодого та молодої, а далі - до інших гостей обряду. У колядках початковим буде звертання до господаря, потім - до господині, а далі - до інших членів родини. Дослідник називає це явище **композиційним принципом ступенювання** [5, с. 140]. Тому звертання в народній поезії можуть виконувати текстотвірну роль. Вони сприяють мовній організації фольклорно-пісенних текстів (підкреслюють специфічність синтаксису), виступають засобом його зв'язності, емотивності, модальності та експресивності як основних категорій.

Серед агентивів, що в мові народної поезії функціонують як етикетні звертання, виділяються чотири функціональні групи:

1) номени побутового характеру: ремісничі (*бондар, гонтар.*); обрядові (*бояри, дружка.*); спеціальні (*бурлак. чумак*) та інші;

2) військової сфери: козацькі (*гетьман, кошовий, запорожець*), армійські назви (*воєвода, генерал, новобранець*) тощо;

3) суспільно-адміністративні: посади, звання (*виборний, війт, голова, і под.*);

4) церковного вжитку (*батюшка, владика, дяк, отець, паламар, піп, святитель*).

Для глибшого розуміння значення звертання важливим є також вивчення його впливу у літературних творах. Особливо виразним мовленнєвим матеріалом для нашого дослідження є творчість Тараса Шевченка, як глибоко народного українського поета, вірші і поеми якого сповнені духом народної творчості, близькі до народного фольклору, а фольклорний матеріал найглибше відбиває менталітет українця.

Зробивши аналіз етикетних формул, вжитих у «Кобзарі» Т. Г. Шевченка [10], можна помітити, що переважають формули звертань до неістот («...*моя ненько, моя Україно, Вкраїно! Мій любий краю неповинний*»), до рослин, тварин та птахів (*Спасибі тобі, мій голубе, що хоч ти мене не забуваєш...*), звертання закоханих («*Моя ти любо! Мій ти друже*»), слова-регулятиви («*пани-брати*», «*батьку отамане*», «*друже мій*»), звертання за власними іменами («*Петрусю! Друже мій єдиний!*»), звертання до Бога («*О Боже мій милий!*», «*Боже милий!*», «*Боже ти мій. Боже!*»).

Проаналізувавши твори Т. Г. Шевченка, також можна помітити, що він уводить у поетичний текст звертання переважно з емоційним забарвленням, які допомагають виразити суб'єктивне ставлення до адресата, дати йому певну характеристику, оцінку. Емоційне забарвлення передається найчастіше вживанням звертальних слів у переносному значенні, використанням означень-епітетів, суфіксами суб'єктивної оцінки, повторенням звертань тощо.

У наш час роль звертання особливо важлива, оскільки загальнолюдські і національні його особливості взаємопроникають і зближуються, набувають все ширшої глобалізації. В українській мові звертання виражають формою кличного відмінка іменника і формою називного відмінка: «*високоповажний пане голово*», «*глибокоповажні пані й панове*», «*шановні колеги*», «*блаженний митрополите*», «*преосвященні владыки*», «*чесні отці*», «*дорогі брати і сестри*», «*любі діти*» і т. ін.

Упродовж становлення й розвитку етносу українці нагромадили кілька номінацій адресата мовлення (передусім *пане / пані, товаришу / товаришко, добродію / добродійко та громадянине /*

громадянка та інші), які з кінця XIX - початку XX ст. вступили в активну конкуренцію за набуття ними статусу універсального звертання. З плином часу окремі з названих вище потенційно універсальних етикетних звертань (сказане, думаємо, стосується номінацій *добродію / добродійко та громадянине / громадянка*) послабили свій натиск і більшою чи меншою мірою вийшли з боротьби за універсальність. Із постановом незалежної Української держави намітилася виразна тенденція до набуття універсальності найменуванням адресата *пан, пані*. Але арсенал лексичних засобів вираження звертання до незнайомої людини дуже збіднений. Уникаючи прямих звертань, ми вдаємося до формул-замінників, а саме до формул, головною функцією яких є функція підтримання мовного контакту, а не його зав'язування. Наприклад: *Вибачте, як пройти до...? Дозвольте звернутися... Можна вас запитати (попросити)...?*

У родинному спілкуванні українців суттєвою ознакою є звертання батьків до дітей. Дотепер збереглися в народній пам'яті і використовуються пестливі слова–звертання до малого дитяти. Добрі, ласкаві, ніжні, всі вони призначені задля виховання любові до рідної мови, рідного слова – *сонечко, пташечко, ясочко, леліточко, котику, горобчику*.

Окремо слід сказати про такі важливі атрибути мовного етикету, як звертання *ви* і *ти*. Обидві ці форми характерні для сучасної української літературної мови. Спроба застосувати тут ще одну форму ввічливості через третю особу (типу: «Чи не бажає гість відпочити?»), як це поширено у польській чи шведській мовах, не вдалася. У практиці живого спілкування прийнято вдаватися до пошанної множини *ви* при звертанні до одного співбесідника, якщо він малознайомий, старший за віком, посадою. Цим підкреслюється повага до співрозмовника. *Ти* виражає близькі стосунки між людьми. Воно передає повагу, що виникла на основі дружби, товариськості чи кохання. Через *ти* спілкуються між собою товариші, колеги, співробітники, друзі, брати і сестри, подружжя.

До емоційно-нейтральних відносяться вигуки типу *доброго дня, добри вечір*. Для старшого покоління властиві такі формули: *здоровенькі були, ходіть здорові, доброго здоров'ячка*. Переважно чоловічим є звертання *моє шанування* [9].

Варто зазначити, що в українському мовленнєвому етикеті поступово відроджується форма звертання до незаміжньої жінки або дівчини – *панно*.

У офіційному спілкуванні звертання має підкреслено ввічливий характер, тому його вибір піддається жорсткому соціальному контролю з обов'язковим урахуванням статусної належності, соціальної ролі адресата. Сьогодні реєстр слів-звертань офіційного вжитку складають *пане (пані, панове), добродію (добродійко, добродії), друзі, товариство, колеги, громадо, громадянине (громадяно, громадяни), товаришу (товаришко, товариші)*, які супроводжують етикетні означення *вельмишановний, вельмиповажний, глибокоповажний, високодостойний, шановний, дорогий*, наприклад: *високоповажний пане Президенте, глибокоповажні пані та панове, дорогі друзі*. У розмові з колегами, звертаючись до керівників установи, організації узвичаєною є форма звертання на ім'я та по батькові, наприклад: *Вікторе Андрійовичу, Іване Степановичу, Юліє Володимирівно*.

Однією з форм звертання до незнайомих людей, яким наперед виказуємо „кредит довіри“, є слово *друзі*. Це звертання набуло особливого звучання через часте використання його Президентом Віктором Ющенком під час виборів Президента та Помаранчевої революції в Україні.

Українська мова протягом століть виробила цілий ряд звертань, які задовольняють потреби мовця в найрізноманітніших ситуаціях спілкування. Звертання – це той елемент мовного етикету, який передусім сигналізує про соціальні відносини, що встановлюються в рамках комунікативного акту [2].

Етикетні формули звертання українців формувалися з давніх часів, про що свідчить їх використання в народній творчості та в літературі. Їх система зазнала у своєму історичному розвитку найбільше змін, що пояснюється особливою залежністю від соціальної організації суспільства.

Отже, дослідження формул звертання етикетного мовлення української мови дає яскраве зображення національної специфіки саме українського народу. У цілому, можна говорити про те, що звертання характеризує комунікацію та її учасників. Форми, що входять до складу апелятивності конструкції, залежать від того, з ким ведемо розмову: з близькою, малознайомою чи незнайомою людиною — і з якою метою. Вибираючи звертання, потрібно враховувати ситуацію спілкування (в родині, з друзями, на роботі, з незнайомими людьми, в транспорті) і фактор адресата (його вік, стать, посаду, фах). Ми завжди повинні пам'ятати, що, як казала Алла Коваль: «Вибір

звертання – це вибір семантичного ключа спілкування, свідчення позиції автора стосовно слухача і навіть предмета промови» [7].

Список використаних джерел

1. Алексеева Н. О., Толстокора Н. Г. Звертання як синтаксична одиниця. Теоретичний і дидактичний аспекти / Н. О. Алексеева, Н. Г. Толстокора // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2010. – № 35-36. – С. 14-24.
2. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність / С. К. Богдан. – К. : Рідна мова, 1998. – 475 с.
3. Гольдин В. Е. К определению сущности обращения / В. Е. Гольдин // Язык и общество. – Саратов, 1982. – Вып. 6. – С. 46 – 59.
4. Данилюк Н. О. Поетичне слово в українській народній пісні : [монографія] / Н. О. Данилюк – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 512 с.
5. Дей О. І. Поетика української народної пісні / О. І. Дей – К. : Наукова думка, 1978. – 252 с.
6. Жанэ Д. Социальный подтекст языкового значения // Образные и экспрессивные средства языка (английского, немецкого, французского). – Ростов-на-Дону: РГПИ, 1986. – С. 69–76.
7. Коваль А. П. Культура ділового мовлення / Алла Коваль. – К. : Вища шк., 1982. – 287 с.
8. Кон И. Социология личности. – М.: Политиздат, 1967. – 383 с.
9. Рускуліс Л. В. Українська мова (за професійним спрямуванням): навчальний посібник / Л. В. Рускуліс, Т. А. Зайцева. – Миколаїв : Іліон, 2014. – 306 с.
10. Шевченко Т. Кобзар / Т. Шевченко. – Київ : Дніпро, 1976. – 598 с.

Підкуйко В.А.

*Харківський національний університет
будівництва та архітектури*

ЕТИКЕТ ДІЛОВОЇ ТЕЛЕФОННОЇ РОЗМОВИ

Анотація. Культура ведення ділової телефонної розмови – ознака загальної культури людини. Напрацювання принципів поведінки у діловому телефонному спілкуванні, дотримання соціально-психологічних вимог етикету не тільки характеризує людину як енергійну та цілеспрямовану, а й реально допомагає у виконанні функціональних обов'язків. В даній роботі широко

представлені правила ведення ділової телефонної розмови та основні вимоги до них.

Ключові слова: співбесідник, правила етикету, норми етикету, ділова телефонна розмова, лаконічність, компетентність, контакт.

Summary. The culture of conducting a business telephone conversation is a sign of a common culture of a person. The development of the principles of conduct in business telephone communication, adherence to the socio-psychological requirements of etiquette not only characterizes a person as energetic and purposeful, but also really helps in the performance of functional duties. In this paper, the rules for conducting a business telephone call and the basic requirements for them are widely presented.

Key words: interlocutor, etiquette rules, etiquette standards, business telephone conversation, concise, competence, contact.

Сучасне ділове життя неможливо уявити без телефону. Завдяки йому багаторазово підвищується оперативність розв'язання багатьох проблем і питань. По телефону можна зробити дуже багато різноманітних речей, а саме: провести переговори, домовитися про зустріч, надати консультацію, відзвітувати про виконану роботу та інше. Телефонна розмова є найпоширенішим і найефективнішим способом встановлення ділового контакту. Для досягнення високої результативності практично в будь-якому виді комерційної діяльності необхідно володіти певним набором знань, правил, формами і методами ведення ділового спілкування [3, с. 69].

Метою нашої роботи є аналіз особливостей ділової телефонної розмови. Актуальність пропонованої теми визначається загальною спрямованістю лінгвістичних досліджень на вивчення комунікативних процесів у реальних ситуаціях людського спілкування, необхідністю комплексного вивчення сучасної телефонної комунікації з огляду на її широке застосування у різних соціальних сферах і контекстах. Об'єктом дослідження в цій роботі обрано офіційно-ділове мовлення українського суспільства.

Телефонна розмова – один із різновидів усного мовлення, що характеризується специфічними ознаками, зумовленими екстрамовними причинами. Така розмова забезпечує безперервний двосторонній обмін інформацією незалежно від відстані.

Телефон не призначений для вирішення складних, комплексних проблем. Його покликано економити час! В середньому проста телефонна бесіда, метою якої є обмін інформацією, має тривати не

більше 1,5 хвилини. Бесіда, метою якої є розв'язання проблеми, — не більше 3 хвилин. Мистецтво ведення телефонних розмов полягає в тому, щоб стисло повідомити і отримати відповідь. Погана підготовка, невміння виділити в ній головне, лаконічно, повно і грамотно висловлювати свої думки призводять до марно згаяного робочого часу (до 20-30 %). Так стверджує американський менеджер А. Маккензі.

Специфіка телефонної розмови полягає в тому, що передання інформації відбувається лише вербально. Тому необхідно чітко промовляти слова, інтонацією голосу передавати свої емоції співрозмовнику. Оскільки по телефону голос часто видається зміцненим, а окремі звуки нечіткими, треба намагатися говорити не дуже швидко й по можливості чітко; говорити в мікрофон телефонної слухавки — інакше співрозмовник буде погано вас чути. Тон розмови має бути спокійним, витриманим, ввічливим.

Оскільки ділові партнери часто спочатку знайомляться заочно, по телефону, дуже важливо справити на співрозмовника добре враження.

Телефонуєте ви чи телефонують вам, а телефонна ділова розмова — це особлива розмова. Оскільки це форма ділового спілкування, вона присвячена вирішенню якоїсь конкретної проблеми. Саме досягнення мети в розмові робить її діловою.

Службова телефонна бесіда має таку структуру: момент встановлення зв'язку, виклад суті справи, обговорення справи або проблеми, закінчення розмови.

Людство користується телефоном уже більше століття. Здавалось би часу більш ніж достатньо для того, щоб навчитися розумно користуватися цим технічним засобом та вивчити притаманні йому правила спілкування. Але, на жаль, вміння говорити по телефону не передається за спадковістю. Культурою спілкування по телефону володіє не кожен. Тому якщо ви є цілеспрямованою і діловою людиною, якщо ви турбуєтеся за власний авторитет та престиж вашої фірми, завжди звикли все прораховувати до найменших дрібниць, то вироблення і дотримання певних правил телефонної розмови є просто необхідним та незамінним [1; 89].

Коли телефонують вам

- Знімати трубку краще всього після другого дзвінка. Якщо у вас відвідувач, вам вистачить часу закінчити фразу і, сказавши співрозмовнику “Вибачте”, зняти трубку.

- В діловому спілкуванні слід відмовитися від нейтральних “Так”, “Алло” оскільки вони не несуть інформації про те, хто саме зняв трубку і в якій організації або фірмі. Потрібно завжди привітатися,

представити фірму і назвати своє прізвище. Якщо секретар з'єднає з начальником, то він повинен, знявши трубку, сказати: “Я вас слухаю”, “Слухаю вас”, “Слухаю”.

- В розмові з клієнтом вживайте такі фрази: “Чим я можу допомогти вам?”, “Чим я можу бути вам корисним?” Це створює атмосферу довіри і допомагає краще зрозуміти співрозмовника.

- Якщо абонент просить запросити до телефону співробітника, який в даний момент не може взяти трубку, запитайте у того, хто телефонував, чи може він почекати.

- Під час ділової розмови не можна що-небудь жувати або пити.

- Якщо вам зателефонували в той момент, коли у вашому кабінеті знаходяться колеги, ви можете у ввічливій формі сказати їм, що хотіли б поговорити конфіденційно, запропонувавши повернутися в свої кабінети, випити чашку кави. Після закінчення розмови запросіть колег знову.

- Якщо ви не можете одразу дати точну відповідь людині, яка вам зателефонувала, не бійтеся сказати: “Я зателефоную вам пізніше”.

- В окремих випадках при телефонному спілкуванні використовуються телефонограми, які, як правило, містять інформацію, котра за обсягом не перевищує 50 слів. Обов'язковими реквізитами телефонограм є найменування установи (фірми) адресанта і адресата, реквізити “від кого” і “кому” з вказанням посади, прізвища, імені і по батькові посадовців, номер, дату і час передачі та прийому телефонограми, прізвища тих, хто передав і прийняв телефонограму, номери телефонів, текст і підпис. Телефонограма повинна мати заголовок.

Коли телефонуйте ви

- Якщо телефонуйте ви, перш ніж це зробити в інше місто або солідним партнерам, корисно написати на аркуші паперу основні пункти майбутньої розмови.

- Знявши трубку, потрібно завжди сказати «Доброго ранку», «Добрий день», «Добрий вечір» і представити фірму, а також себе.

- Якщо ви берете номер телефону вашого знайомого, співробітника, підлеглого, ви обов'язково повинні запитати, в який час їм можна зателефонувати.

- Якщо під час телефонної розмови на лінії відбувся збій і розмова перервалася, передзвонює той, хто тільки що телефонував.

- При веденні ділової телефонної розмови необхідно дотримуватися субординації.

- «Повислі дзвінки» – грубе порушення правил ділового етикету. Якщо змінилися обставини і ділова необхідність в дзвінку, про який ви домовлялися, відпала, все одно потрібно зателефонувати, вибачитися і повідомити, що питання вже вирішено.

- Якщо під час розмови була досягнута угода, потрібно якнайскоріше письмово підтвердити досягнуту домовленість.

Щоб про вашу фірму не склалося неправильне враження, Б. Можжевельніков радить уникати при телефонних розмовах таких виразів: *“Я не знаю”, “Ми не зможемо цього зробити”, “Ви повинні ...”, “Зачекайте секунду, я скоро повернуся”, “Ні”*[2; 75].

Для мови телефонного діалогу характерні певні конструкції (серед яких значна кількість еліптизованих), вигуків одиниць, кліше, формули мовного етикету.

У ряду компаній існує так званий кодекс, або фірмовий стандарт, поведінки співробітників. Слова, які вимовляє співробітник по телефону після того як зніме трубку, можуть бути свого роду візитною карткою фірми (*“Добрий день. Авіакомпанія-лоукостер” Перемога “ чи Слухаю вас” замість безликого і застарілого “Алло Хто говорить?”*)[4; 98].

У спонтанному усному мовленні рідко зустрічаються складні конструкції, розгорнуті і ускладнені пропозиції (*наприклад, причетними і дієприслівниковими оборотами*).

Ймовірно, при синтаксичному членуванні усного телефонного мовлення доцільно спиратися на такий критерій, як інтонація. У вузькому значенні інтонація - це мелодика мови, рух тону. В широкому - це ще й наголос, ритм, темп мови, інтенсивність звучання, темброва забарвлення. Завдяки цим особливостям інтонації звучить фраза завжди в смисловому плані більш насичена, багата відтінками значень, ніж письмова. Необхідно пам'ятати, що в діловому спілкуванні використання експресивного забарвлення і оціночних факторів інтонування має бути обмежена[5; 156].

Отже, основа успішного проведення ділової телефонної розмови – компетентність, тактовність, доброзичливість, володіння прийомами ведення бесіди, прагнення оперативно й ефективно вирішити проблему або надати допомогу в її вирішенні.

Список використаних джерел

1. Зусін В. Я. Етика та етикет ділового спілкування: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.

2. Можжевельников Б. В вашей фирме зазвонил телефон // Комерческий вестник, 1992. – № 2.
3. Пащенко В. Українська - не жаргон // Уряд. кур'єр. – 2005. – 15 квіт. – № 70.
4. Чмут Т. К. Етика ділового спілкування / Чмут Т. К., Чайка Г. Л., Лукашевич М. П., Осечинська І. Б. – Київ: МАУП, 2003. – 203 с.
5. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : [навч. посібник] / Ольга Володимирівна Яшенкова. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 312 с.

Романюк В.В.

Рівненський державний гуманітарний університет

ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЕМОЦІЙ ЛЮДИНИ В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Анотація. Статтю присвячено проблемі мовного вираження емоцій у пареміях сучасної німецької мови. У розвідці описано позитивні та негативні емоції людини. Досліджено синтаксичну структуру паремій.

Ключові слова: паремія, емоція, лексема, просте речення, складне речення.

Annotation. Der Artikel widmet dem Problem des sprachlichen Ausdrucks von Emotionen in Sprichwörter der modernen deutschen Sprache. In der Erkundung werden die positiven und negativen Emotionen des Menschen beschrieben. Es ist die syntaktische Struktur Sprichwörter untersucht.

Schlüsselwörter: Sprichwort, Emotion, Lexem, der einfache Satz, der komplexe Satz.

Annotation. The article deals with the problem of linguistic expression of emotions in the modern German paroemias. The positive and negative emotions of man are described in the exploration. It is investigated syntactic structure of paroemias.

Key words: paroemia, emotion, lexeme, simple sentence, complex sentence.

Прислів'я та приказки – мовне багатство, завдяки якому можемо досягнути національний склад мислення. Впродовж багатьох століть мова збагачувалася пареміями, у яких відбивалися погляди людей та суспільні відносини. У прислів'ях та приказках виражається

ментальність того чи іншого народу. Завдяки пареміям можемо пізнати характер, душу та мораль суспільства.

В. Архангельський, Д. Бранник, О. Кунін, Л. Булаховський, С. Гаврін, Л. Козирева, М. Шанський, Ф. Медведєв, Л. Скрипник, І. Чернишова та низка інших дослідників, спираючись на усталені ознаки фразеологізмів стійкість, цілісність, відтворюваність та експресивність, вважають паремії фразеологічними одиницями [1]. У нашому дослідженні ми розглядаємо паремії як фразеологічну одиницю, оскільки вони містять в собі вказані ознаки.

Паремії — це дискурсивні знаки мови, що означають певну стереотипну ситуацію, подію, факт, які узагальнюють властивості й ознаки різних індивідуальних подій та об'єктів, створюючи глобальний образ цілісного світу, своєрідну схему світобудови. Як і інші мовні знаки, паремії «є усталеними в тій чи іншій мові артикуляційними звуковими актами, кожен із яких осмислюється носіями мови в постійному зв'язку з якимось класом позамовних явищ і може довільно відтворюватися й комбінуватися з іншими знаками при необхідності позначення відповідних явищ» [2].

О.В. Кунін і Н.Н. Амосова відносять до паремій прислів'я та приказки. Прислів'я — це короткий образний влучний народний вислів повчального характеру, що виражає переважно морально-етичну проблему, узагальнює та типізує різні явища життя і входить, у свою чергу, до розмовного мовлення [3]. Приказка — це стислий образний алегоричний вислів, який не укладає в собі прямого повчального змісту, однак визначає якесь життєве явище.

Актуальність роботи зумовлена недостатнім вивченням фразеологічних одиниць на позначення емоційного стану людини.

Метою дослідження є виявлення та вивчення структурних і семантичних

властивостей паремій на позначення емоцій людини в сучасній німецькій мові.

Впродовж всього життя людина переживає безліч емоцій. Завдяки мовним засобам вона найкраще передає емоційні переживання. Визначень поняття «емоція» багато. Наприклад, А.В. Петровський і М.Г. Ярошевський у словнику «Психологія» зазначають: «Емоція - психічне відображення у формі безпосереднього небезстороннього переживання життєвого сенсу явищ та ситуацій, зумовленого відношенням їхніх об'єктивних властивостей до потреб суб'єкту» [4]. Німецький психолог Нільс Шпітцер вважає, що емоція — це психофізіологічне, навіть психічне явище, яке викликається

свідомим або несвідомим сприйняттям події або ситуації. Сприйняття супроводжується фізіологічними змінами, специфічними когніціями, суб'єктивним емоційним переживанням і реактивною поведінковою тенденцією людини [5].

За Аристотелем, налічують шість базових емоцій: радість, здивування, сум, гнів, страх і огиду. М. Арнольд подає такі базові емоції: гнів, відраза, сум, сміливість, бажання, відчай, страх, ненависть, надія, любов, печаль. П. Екман базовими емоціями вважає радість, печаль, гнів, страх, здивування та відразу [6]. К. Ізард виділяє наступні базові емоції: цікавість, радість, подив, мука, гнів, відраза, презирство, страх, сором, вина [7]. За наявністю відтінків задоволення або незадоволення розрізняють позитивні та негативні емоції. Позитивні емоції - задоволення, радість, захват, замилювання, самовдоволення, упевненість, задоволеність собою, повага, довіра, симпатія, ніжність, любов, подяка, спокійна совість, полегшення, безпека, каяття совісті, й ін. Негативні емоції – горе, невдоволення, туга, сум, нудьга, розпач, засмучення, тривога, переляк, страх, жах, жаль, розчарування, образа, гнів, презирство, обурення, гордість, ворожість, заздрість, ненависть, злість, ревності, сумнів, розгубленість, зніяковілість, сором, відраза і т. д.

У нашому дослідженні ми описуємо позитивні та негативні емоції: радість, надія, любов, задоволення, довіра, щастя, вдячність, каяття, сум, нудьга, страх, гнів, гордість та заздрість.

На матеріалі нашої розвідки встановлено, що позитивні емоції, а саме емоція радості виявляється у пареміях німецької мови лексемою «Freude», наприклад: нім. Geteilte Freude ist doppelte Freude. – укр. Поділена радість – подвійна радість. Надія - лексемою «Hoffnung», наприклад: нім. Die Hoffnung stirbt zuletzt. – укр. Надія помирає останньою. Любов – «Liebe», наприклад: нім. Die Liebe ist blind und macht blind. – укр. Любов сліпа. Задоволення - лексемою «Vergnügen». Наприклад: нім. Lasst ihm doch das kindliche Vergnügen. – укр. Чим би дитина не бавилась, аби не плакала. Довіра – «Vertrauen», наприклад: нім. Vertrauen ist gut, aber Kontrolle ist besser. – укр. Довіряй, але перевіряй. Щастя - лексемою «Glück», наприклад: нім. Dem Glücklichen schlägt keine Stunde. – укр. Щасливі годин не помічають. Вдячність - лексемою «Dankbarkeit», наприклад: нім. Dankbarkeit ist dünn gesät. – укр. Вдячність забудькувата. Каяття – «Reue», наприклад: нім. Reue ist der erste Schritt zur Besserung. – укр. Покаяння – перший крок до виправлення.

Негативні емоції у пареміях німецької мови, а саме емоція суму виражена лексемою «Traurigkeit», наприклад: нім. Einsamkeit bringt Traurigkeit. – укр. Самотність приносить сум. Нудьга - лексемою «Langeweile», наприклад: нім. Wer schafft, hat keine Langeweile. – укр. Хто працює, той не нудьгує. Страх – «Angst», наприклад: нім. Angst hat große Augen. – укр. Страх має великі очі. Гнів - лексемою «Zorn», наприклад: нім. Flöten geht des Menschen Witz, nimmt der Zorn von ihm Besitz. – укр. Розум людини пропадає, якщо ним керує гнів. Емоція гордості, зарозумілості - лексемою «Hochmut», наприклад: нім. Hochmut kommt vor dem Fall. – укр. Гордість приходить перед падінням. Заздрість виражається лексемою «Neid», наприклад: нім. Neid ist Wurzel alles Übels. – укр. Заздрість – корінь всього зла.

Синтаксична структура паремій побудована за моделями простого або складного речення. Складні речення поділяють на складні безсполучникові, складні сполучникові (складносурядні, складнопідрядні) і складні з різними видами зв'язку.

Складнопідрядне речення вводиться за допомогою сполучників сурядності, питальних та відносних займенників. Підрядне речення вводиться: 1) підрядними сполучниками dass «що, щоб», wenn «якщо, коли», als «коли», weil «тому що», наприклад: нім. Wenn Hochmut aufgeht, geht das Glück unter. – укр. Коли виникає гордість, щастя зникає; 2) відносними займенниками der, die, das, die «який, яка, яке, які», наприклад: нім. Liebe ist eine Krankheit, die man haben will. – укр. Любов – це хвороба, яку хочеться мати; 3) питальними займенниками wo «де», wer «хто», wann «коли», welcher «який» тощо, наприклад: нім. Wer Liebe sät, wird Freude ernten. – укр. Хто сіє любов, той пожинатиме радість; 4) питальними займенниковими прислівниками worauf, worüber, wozu.

Частини складносурядного речення можуть поєднуватись за допомогою сурядних сполучників: und «і, а», aber «але», oder «або, чи», denn «тому що», deshalb «тому, заради цього», doch «але ж, усе-таки», trotzdem «незважаючи на це», bald...bald... «то ... то...» тощо. Наприклад: нім. Freude dauert sieben Tage, Traurigkeit aber ein Leben lang. – укр. Радість триває сім днів, а смуток – все життя; нім. Vertrau, doch nicht zu viel. – укр. Довіряй, але не багато.

Отже, нами було проаналізовано значну кількість німецьких паремій на позначення емоцій і виявлено, що паремії з емоцією радості складають 10%, надії - 10%, любові - 15%, задоволення – 2%, довіри – 4%, щастя – 22%, вдячності – 4%, каяття – 3%, суму – 5%, нудьги – 4%, страху – 8%, гніву – 5%, гордості – 3%, заздрості – 5%.

Ми визначили, що основна кількість паремій утворена за структурою розповідних простих (приблизно 66%), складнопідрядних (близько 25%) та складносурядних (приблизно 9%) речень.

Результати даного дослідження можуть стати корисними для праць із міжкультурної комунікації, адже одиниці на позначення емоцій несуть в собі потужний оцінно-експресивний потенціал.

Список використаних джерел

1. Дуденко О. В. Номінативна та комунікативна природа українських паремій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Дуденко О. В. – Київ, 2002. – Режим доступу до ресурсу : <http://referatu.net.ua/referats/7569/144794/?page=7>
2. Гаврилова В. В. Структурний аспект англійських паремій із компонентом «назва свята» / Гаврилова В. В. // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. – 2016.
3. Кунин А.В. Фразеология современного английского языка / А.В. Кунин. – М.: Международные отношения, 1972. – 293 с.
4. Психология: Словарь / Под ред. А. В. Петровского и М. Г. Ярошевского. – 2-е изд. – М., 1990.
5. Nils Spitzer: Emotionale Welterschließung. Die aktuelle Rolle von Emotionen und die kognitiven Therapien. – 2014.
6. Paul Ekman (Hrsg.): Gesichtsausdruck und Gefühl. 20 Jahre Forschung von Paul Ekman. Paderborn – 1988.
7. Изард К. Э. Психология эмоций / К. Э. Изард. – СПб: Издательство «Питер», 1999.

ТЕРМІНОЗНАВСТВО

Кравчук А.О.

Рівненський державний гуманітарний університет

ЕТИМОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОСИСТЕМИ АНГЛІЙСЬКОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

Анотація: У статті досліджуються етимологічні особливості англійської літературознавчої термінології. Особлива увага приділяється різнобічному аналізу запозичених з інших мов термінів. Виявлено, що найбільша кількість англійських літературознавчих термінів походить із грецької мови.

Ключові слова: термін, літературознавча термінологія, запозичення, етимологія.

Summary: Etymological features of the English literary criticism terminology are examined in the article. Special attention is given to the many-sided analysis of borrowed terms. It has been revealed that the largest number of the English literary terms comes from the Greek language.

Key words: term, literary criticism terminology, borrowings, etymology.

Постановка проблеми. Словниковий склад англійської, як і кожної іншої мови, є наслідком довгого історичного розвитку. На сучасному шаблі – це складна система, елементи якої походять як з власних, так і з іншомовних джерел. З історико–етимологічного погляду словниковий склад сучасної англійської мови досить непростий: до нього увійшли лексичні одиниці сусідніх мов, що пов'язано з приходом на Британські острови різних племен. Протягом перших 700 років свого існування англійська мова контактувала з мовами кельтів, римлян та скандинавів, наслідком чого було поповнення словникового складу іншомовною лексикою.

М.І. Мостовий так пояснює різноманітність словникового складу англійської мови: «Етимологічна неоднорідність викликана наявністю різних за походженням лексичних прошарків – кельтських, латинських, скандинавських, французьких, грецьких, що утворили особливу сукупність лексичного складу. Походження словника, його історичний розвиток, умови існування відбиваються у словотворі,

фонетичній будові, семантичних і стилістичних особливостях. Стосунки між словами різних джерел і складають специфіку лексики на даному етапі її вживання» [4, с. 151].

Англійська літературознавча термінологія складається із власне англійських та запозичених термінів з інших мов. Це пояснюється історичним контактуванням англійської мови з іншими мовами, що, у свою чергу, привело до збагачення англійської літературознавчої термінології новими, досить суттєвими термінами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що проблема походження англійської літературознавчої терміносистеми на сучасному етапі не достатньо вивчена. В загальному, над проблемами запозичення у словниковому складі англійської мови працювали: М. Васильєва, Т.Я. Волкова, А.С. Д'яков, Д.С. Лотте, Т.Р. Кияк, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк, Т.І.Панько, В.І. Пілецький, Л.О. Симоненко, О.В. Суперанська та ін. До прикладу, Т.Я. Волкова займалася аналізом генетичних характеристик монолексемних термінологічних одиниць англійського літературознавства [3].

Завдання дослідження – розкрити етимологічні особливості англійських літературознавчих термінів з метою виявлення їхнього походження.

Матеріал дослідження – 226 англійських однослівних літературознавчих термінів, відібраних методом суцільної вибірки зі словників літературознавчих термінів сучасної англійської мови [6].

Виклад основного матеріалу. Аналіз англійської літературознавчої термінології показав, що основними мовами-джерелами для запозичення термінологічної лексики в досліджуваній терміносистемі є латинська, грецька, французька, італійська, німецька та арабська мови.

Дослідження свідчить, що найбільша кількість літературознавчих термінологічних одиниць походить з грецької мови – 120 термінологічних одиниць зі всього досліджуваного корпусу однослівних літературознавчих термінів. Переважно це терміни на позначення:

1) літературно-філософських течій та напрямів: *aestheticism* (грец. *aisthetikos* – що відчуває) – естетизм, *symbolism* (грец. *symbolon* – умовний знак) – символізм;

2) поняття віршування: *pentameter* (грец. *pentametros* – п'ятимірник) – пентаметр, *iamb* (грец. *iambos* – напасник) – ямб, *epode* (грец. *epōdos*, від *epi* – безпосереднє слідування за чимось, додавання до чогось і *ōdē* – пісня) – епод;

3) літературних жанрів та форм: *myth* (грец. *mythos* – слово, переказ) – міф, *chronicle* (грец. *chronika* – літопис) – хроніка, *panegyric* (грец. *panēgyrikos* – урочиста промова) – панегірик, *dithyramb* (грец. *dithyrambos* – урочиста хорова пісня на честь богів) – дифірамб, *melodrama* (грец. *melos* – пісня, *drāma* – дія) – мелодрама;

4) стилістичних засобів увиразнення мовлення: *apocorē* (грец. *apokorē* – утинання) – апокопа, *oxymoron* (грец. *oxymorōn* – букв. дотепне, безглузде) – оксиморон, *asyndeton* (грец. *asyndeton* – безсполучниковість) – асиндетон;

5) засобів контекстуально-синонімічного увиразнення мовлення: *litotes* (грец. *litotes* – простота, помірність) – літота, *allegory* (грец. *allos* – інший, *agoreuo* – говорю) – алегорія тощо.

Численними є однослівні літературознавчі терміни англійської мови, які походять з латинської мови, їхня кількість у нашому мовному матеріалі становить 49 термінів. Серед них переважають терміни, що позначають літературно-філософські напрями та течії: *expressionism* (лат. *expressio* – враження) – експресіонізм, *futurism* (лат. *futurum* – майбутнє) – футуризм, *classicism* (лат. *classicus* – зразковий) – класицизм; композиційну структуру художнього твору: *interpretation* (лат. *interpretatio* – тлумачення) – інтерпретація, *exposition* (лат. *exposition* – виклад, опис) – експозиція; роди та жанри літератури: *legend* (лат. *legenda* – те, що належить прочитати) – легенда, *pastoral* (лат. *pastoralis* – пастуший) – пастораль тощо.

Не менш важливої уваги вимагають літературознавчі терміни-слова, які були запозичені з французької мови. Їхня кількість становить 23 одиниці із всього досліджуваного мовного матеріалу. Наприклад, терміни на позначення літературно-філософських течій і напрямів: *imagism* (франц. *image* – образ) – імажизм, *impressionism* (франц. *impression* – враження) – імпресіонізм, *surrealism* (франц. *surréalisme*, букв. – надреалізм) – сюрреалізм; літературних родів і жанрів: *genre* (франц. *genre* – манера, різновид) – жанр, *essay* (франц. *essai*, букв. – спроба, нарис) – есе, *feuilleton* (франц. *feuilleton* – аркуш) – фейлетон та ін.

Умовно до окремої групи можна віднести однослівні літературознавчі терміни, які були запозичені з французької мови, але походять з латинської мови (9 термінологічних одиниць): *primitivism* (франц. *primitivisme* – спрощення, від лат. *primitivus* – початковий) – примітивізм, *assonance* (франц. *assonance*, від лат. *assono* – звучу до ладу) – асонанс, *novel* (франц. *novel*, *nouvel* – новий, свіжий, від лат. *novelles* – новий) – роман, *Renaissance* (франц. *renaissance*, від лат.

renascor – відроджуюсь) – відродження; та італійської мови (3 термінологічні одиниці): *baroque* (франц. *baroque*, від італ. *barocco* – дивний, химерний) – бароко, *grotesque* (франц. *grotesque*, від італ. *grotta* – грот, печера) – гротеск, *burlesque* (франц. *burlesque*, від італ. *burlesco*, від *burla* – жарт) – бурлеск.

Також серед англійських літературознавчих термінів є терміни-слова, які були запозичені безпосередньо з італійської мови (7 термінів): *sonnet* (італ. *sonetto* – звучати) – сонет, *madrigal* (італ. *madrigale* – пісня рідною мовою) – мадригал, *tercet* (італ. *terzetto*, від лат. *tertius* – тривірш) – терцет, *libretto* (італ. *libretto* – словесний текст опери) – лібрето та ін.

З німецької мови (1 термінологічна одиниця): *leitmotif* (нім. *leitmotif*, букв. чільний, провідний мотив) – лейтмотив.

З арабської мови (2 термінологічні одиниці): *ghazal* (*ghasel*) – (араб. *ghazal* – ліричний вірш) – газель, *almanac* – (араб. *almanac*) – альманах.

З японської мови (2 термінологічні одиниці): *tanka* – танка, *haiku* – хайку (хоку).

А також з давньоскандинавської мови: *saga* (сказання) – сага, кельтської мови: *bard* (співець) – бард, перської мови: *rubai* (чотиривірш) – рубаї.

Кількість літературознавчих термінів власне англійського походження – невелика, всього 7 термінологічних одиниць серед всього досліджуваного матеріалу однослівних термінів. Це переважно такі терміни, як: *aside* (ME *asidely* – опосередковано, на стороні) – примітка, *foreword* (German – *vorwort* – передмова) – передмова, *tale* (OE *talū* – підрахунок) – розповідь, *plot* (OE – маленька частка землі) – сюжет, *song* (OE) – пісня та ін.

Проведене дослідження показує, що вся досліджувана запозичена термінологічна лексика в системі англійського літературознавства поділяється на дві групи за ступенем асиміляції:

1) неасимільована термінологічна лексика, що практично цілком зберегла орфо-фонетичні особливості мовних одиниць відповідних мов-джерел, наприклад: *anakrusis* (грец. *anakrusis* – відштовхування) – анакруза, *epos* (грец. *epos* – слово, розповідь) – епос, *asyndeton* (грец. *asyndeton* – безсполучниковість) – асиндетон.

2) Асимільована термінологічна лексика, що «...входить у регулярну парадигму своєї частини мови, є активним компонентом словотворчих процесів (тобто є базою для подальшої деривації, словоскладання та семантичного розширення) і не має нехарактерних

для даної мови звуків» [2; с. 168]. Переважно ці терміни були запозичені з грецької та латинської мов, які під час взаємодії з англійською мовою повністю асимілювалися: *dithyramb* (грец. *dithyrambos* – урочиста хорова пісня на честь богів) – дифірамб, *epigram* (грец. *epigramma* – напис) – епіграма та ін.

Висновки дослідження. Отже, у даному дослідженні було розглянуто етимологічні особливості терміносистеми англійського літературознавства з метою виявлення їхнього походження. Аналіз генезису 226 монолексемних англійських літературознавчих термінів показує, що їх найбільша частина представлена термінами іншомовного походження (219 од. – 97%), і зовсім невелика частина термінів є власне англійськими одиницями (7 од. – 3%). Мовами-джерелами для англійських літературних термінів є грецька (120 од.), латинська (49 од.), французька (35 од.), німецька (1 од.), італійська (7 од.), східні (перська, арабська, японська) (5 од.), кельтська (1 од.), давньоскандинавська (1 од.) мови. Запозичення з грецької та латинської мов мають кількісну перевагу над запозиченнями із інших мов, що є лінгвістичним вираженням значущості античної культури як джерела формування терміносистеми англійського літературознавства.

Список використаних джерел

1. Антрушина Г.Б., Афанасьєва О.В., Морозова Н.Н. Лексикологія англійського мови / Г.Б. Антрушина, О.В. Афанасьєва. – М.: Высшая школа, 1999. – 288 с.
2. Верба Л.Г. Порівняльна лексикологія англійської і української мов / Л.Г. Верба – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 248 с.
3. Волкова Т.Я. Концептуальний апарат і структурно-семантичні та генетичні особливості термінології англійського літературознавства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Т.Я. Волкова. – Одеса, 2002. – 19 с.
4. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови. Підруч. для ін.-тів і фак. інозем. мов / М.І. Мостовий. – Харків: Основа, 1993. – 256 с.
5. Титаренко В.М. Теорія мовних контактів крізь призму сучасної термінології // Вісн. Житомир. пед. ун-ту. – 2004. – Вип. 14. – С. 207.
6. Martin Gray. A Dictionary of Literary Terms. Second Edition / Martin Gray. – Longman York Press, 2008. – 322 p.
7. Online etymology dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.etymonline.com>.

Краснікова К.С.

*Харківський національний університет
будівництва та архітектури*

УКРАЇНСЬКІ АРХІТЕКТУРНІ ТЕРМІНИ: ПОХОДЖЕННЯ, СЕМАНТИКА, СТРУКТУРА

Анотація: Архітектурна термінологія, як організована і впорядкована система найменувань спеціальних понять даної галузі знань, становить цілісну систему мовних одиниць, серед яких є власне архітектурні найменування та номінативні елементи, перенесені з інших споріднених галузей, таких, як будівництво, дизайн, мистецтво. У даній статті проаналізовано терміноодиниці за походженням, семантикою та структурою. Кількісні та якісні зміни в межах української архітектурної термінології є результатом взаємодії інтралінгвальних та екстралінгвальних чинників.

Ключові слова: «термінологія», «семантика», «інтралінгвальні чинники», «екстралінгвальні чинники».

Summary: Architectural terminology, as the well-organized system of the names of the special concepts of this area of knowledges, makes the integral system of linguistic units, among which the architectural names and nominative elements, carried from other family industries, such, as building, design, art. In this article such terminologically units is analysed by origin, semantics and structure. Quantitative and high-quality changes within the limits of ukrainian architectural terminology are the result of cooperation of introlingual and extralingual factors.

Key words: «terminology», «semantics», «introlingual factors», «extralingual factors».

Актуальність мого дослідження зумовлена необхідністю простеження специфічних взаємозв'язків у межах термінологічного поля архітектури. Мета роботи – аналіз лексико-семантичних, структурних особливостей українських архітектурних термінів, виявлення змін, які відбулися у складі досліджуваної термінології. Об'єктом нашого дослідження є українська термінологія архітектури, предметом – семантика, походження і структура терміноодиниць. Наукова новизна дослідження обумовлена тим, що в ньому використано значну низку наукових джерел архітектурної терміносистеми, яка ще не була предметом широкого аналізу науковців; зроблено відповідні науково-теоретичні висновки стосовно

розв'язання певних термінологічних проблем, пов'язаних із становленням та розвитком термінології архітектури, походженням термінів архітектури, упорядкуванням лексико-семантичних груп досліджуваної термінології, структурно-компонентної організації архітектурної терміносистеми.

Кожна з галузей знань, розвиваючись, потребує постійного перегляду своєї термінології. За останнє десятиліття з'явилася низка фундаментальних досліджень, присвячених вивченню окремих термінологій (Т. Кияк, Л. Симоненко, Н. Овчаренко, Т. Лепеха, О. Литвин, М. Паночко та ін). Сучасні вчені досліджують найрізноманітніші питання термінології. В українському мовознавстві існує значна кількість праць, присвячених вивченню термінів будівництва, архітектури, дизайну. Відомі науковці досліджували такі термінологічні шари: будівельної (В.С. Марченко), архітектурної (Є.А. Антонович, Я.В. Василишин, В.А. Шпильчак.), дизайну (С.А.Ничкало, О.И. Нестеренко) та ін. Дослідник В. П. Даниленко наголошує, що «у термінологічній системі терміни обов'язково об'єднані й організовані, і ця об'єднаність і організованість – відображення стану реалій і понять тієї галузі людської діяльності, яка зафіксована в галузевій термінології» [7, с. 52].

У контексті даної роботи передбачалося розв'язання таких завдань: дослідити етапи становлення та розвитку термінології архітектури й промислового дизайну, проаналізувати походження цих термінів, визначити лексико-семантичні групи досліджуваної термінології, охарактеризувати структурно-компонентну організацію архітектурної й дизайнерської терміносистеми. Термінологічним одиницям властива висока інформативність, фахово обмежена комунікативність. Разом із тим терміни не є ізольованими, незалежними одиницями загальноновживаної мови, а складають повноцінну частину загального складу мови, де властивості слів виявляються більш визначено, регламентовано, відповідаючи вимогам професійного спілкування та взаєморозуміння.

Архітектурний термін – це одиниця історично сформованої термінологічної системи, що визначає поняття та його місце в системі інших понять, виражається словом або словосполученням, служить для спілкування людей, пов'язаних єдністю спеціалізації, належить до словникового складу мови й підпорядковується її законам [15, с. 91].

Термін «архітектор» вперше зустрічається у праці Памви Беринди у 1627 р., він був запозичений через німецьку або голландську від пізньолатинського *architector* (за аналогією до

sculptor, pictor). Також зустрічається термін «архітект», який вперше зафіксовано у 1712 р., ймовірно запозичено з німецької мови «Architekt». Давньоруська мова фіксує термін «архитектонъ» прямо з грецької. Термін «архітектура» зафіксовано у 1705 р., у праці Феофана Прокоповича, запозичений українською мовою з польської від латинського – architectura, у яку, в свою чергу, потрапив з грецької мови (οικοδόμος – будівничий) [14, с. 42].

Українська термінологія включає в себе велику кількість слів, запозичених із інших мов, зокрема, багато з яких – слова інтернаціональної лексики з грецькими і латинськими коренями (з грецької, наприклад: дуплекс, камара, колос, периптер, протехизма, балюстра; з латинської, наприклад: апсида, едикула, канал, колона, кубікула, цоколь). Але й не останнє місце в цій системі посідають власне українські слова-терміни, які мають спільнослов'янські корні. Наприклад: вітряк, цегла, міст, підлога, піддашся, садиба тощо.

Як і в системі мові загалом, в українській архітектурній термінології розрізняємо лексико-семантичні групи. Виокремлюємо три: технологія; результат діяльності; мистецькі архітектурні терміни.

У межах лексико-семантичної групи виокремлюють мінімальні семантичні об'єднання (підгрупи), побудовані на парадигматичних відношеннях синонімії, антонімії, полісемії. Підставою для розвитку полісемії є динамічність структури мовного знака, внаслідок чого він набуває нового змісту на основі схожості, часової і просторової суміжності з іншими поняттями.

За спільними лексичними значеннями й граматичними ознаками синоніми об'єднуються в синонімічні пари та ряди рівнозначних термінів з однаковою або подібною семантикою. Наприклад: «дентикули», «зубчики», «сухарики» – декоративні прямокутні виступи на карнизі.

Розщеплення семантики багатозначних слів веде до омонімії. Наприклад: «жирандоль» – настінний фігурний свічник для декількох свічок, в архітектурі – фонтан у кількох струменів; «бісквіт» – солодке пухке бездріжджове печиво, а у дизайні це – непокрита поливою порцеляна.

На відміну від синонімії, антонімія для досліджуваної нами термінології не є характерною.

Структура архітектурних термінів є невід'ємною частиною нашого дослідження. Усі термінологічні одиниці можна поділити на дві великі категорії – однокомпонентні та багатокомпонентні. Однокомпонентні терміни складаються лише з однієї лексичної

одиниці, а до складу багатокomпонентних термінів входять декілька лексичних одиниць. На основі аналізу термінів архітектури можемо виділити наступні структурні типи термінологічних одиниць: прості (наприклад: абсида, міраклъ, цегла); складні (наприклад: автострада, сад-перистиль, світлотехніка); терміни-словосполучення та терміни-скорочення [12, с. 90].

Отже, українська термінологія архітектури – це відкрита система номінативних одиниць різних за походженням. Термінологія архітектури як невід’ємна частина лексичної системи мови належить до відкритих, що постійно розвивається, в її межах відбуваються такі процеси, як уживання застарілих термінів у новому значенні, поява нових термінів, ліквідація паралельних форм. Розвиток архітектури безпосередньо пов’язаний із розширенням і вдосконаленням термінології. Тому кількісні та якісні зміни в межах досліджуваної терміносистеми є результатом взаємодії інтралінгвальних та екстралінгвальних чинників.

Список використаних джерел

1. Антонович Є. А. Російсько-український словник-довідник з інженерної графіки, дизайну та архітектури/ Є. А. Антонович, Я. В. Василишин, В. А. Шпільчак. – Л.: Світ, 2001. – 240 с.
2. Архітектура. Короткий словник-довідник. / [за загальною редакцією А.П. Мардера]. – К.: Будівельник, 1995. – 333 с.
3. Ахманова О. С. Очерки по общей и русской лексикологии. – М.: Учпедгиз, 1957. – 295 с.
4. Безродний П.П. Архітектурні терміни: короткий російсько-український тлумачний словник / П.П. Безродний. – К.: Вища шк., 2008. – 263 с.
5. ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови / Упорядник В. Т. Бусел. – Київ-Ірпінь, 2007.
6. Гурко О. В. Словник термінів графічного дизайну / О. В. Гурко, І. С. Попова. – Д.: Пороги, 2009. – 157 с.
7. Даниленко В. П. Русская терминология: Опыт лингвистического описания / В. П. Даниленко. – М.: Наука, 1977. – 246 с.
8. Декоративно-ужиткове мистецтво: словник: [в 2 тт.] / [за заг. ред. Л. С. Спанатій]. – К.: Каравела, 2004. – 320 с.
9. Дизайн та образотворче мистецтво: Словник/ Орест Хмельовський. – Луцьк: ЛДТУ, 1999. – 15 с.
10. Етимологічний словник української мови: [в 7 тт.] / Редкол. О. С. Мельничук та ін. – К.: Наук. думка, 1983.

11. Жданова Н. Активні процеси в сфері української економічної термінології // Лінгвістичні студії: Зб. наук, праць. – Вип. II. – Донецьк, 2003. – С. 462-467.
12. Корж А.В. Ділова українська мова для юристів. – К., 2002. – 176 с.
13. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: Загальні питання мовознавства. Фонетика і графіка. Лексика і фразеологія. Граматика. Мовна типологія: [підручник] / М. П. Кочерган. – К.: Академія, 2000. – 368 с.
14. Лексикон словенороський Памва Беринди. –К.: Вид-во Акад. наук УРСР, 1961. –272 с.
15. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української літературної мови / О. Д. Пономарів. – Тернопіль, 2000. – 276 с.

Пелюхня П.Р., Черноватий Л.М.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КЛАСИФІКАЦІЇ АНГЛОМОВНИХ ТА УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ТЕРМІНІВ У СФЕРІ ЛІНГВОДИДАКТИКИ

Анотація. Обґрунтовано необхідність дослідження особливостей перекладу українською мовою англomовних лінгводидактичних термінів та відбору їх для аналізу за певними критеріями. Встановлено ознаки згаданих термінів, способи їх творення, а також підстави їх класифікації: за походженням (питомі й запозичені), структурою (прості, похідні, складні, словосполучення, аббревіатури) та ступенем спеціалізації їхніх значень (загальнонаукові, міжгалузеві та вузькоспеціальні). Окреслено перспективи подальшого дослідження.

Ключові слова: англійська мова, критерії класифікації, лінгводидактичні терміни, переклад, українська мова.

Summary. Peliukhnia P.R., Chernovaty L.M. **Theoretical basis for the classification of English and Ukrainian linguodidactic terms.** The paper substantiates the research into the specifics of rendering English linguodidactic terms into Ukrainian, as well as their selection for further analysis based on certain criteria. The authors summarize the features of the said terms, ways of their formation and the grounds for their classification according to their origin (native or borrowed), structure (simple, derivative, compound, word combinations, abbreviations), and the degree of their specialization (general science, interdomain and domain specific). The prospects of further research are outlined.

Key words. English language, classification criteria, linguodidactic terms, translation, Ukrainian language.

Актуальність статті пояснюється процесами глобалізації, які сприяють швидкому поширенню англомовної наукової літератури, зокрема тієї, що стосується навчання іноземних мов. Відповідно, виникає потреба у швидкому її перекладі для оперативного доступу до неї з боку українських фахівців. Задоволення такої потреби ускладняється відсутністю лінгводидактичного англо-українського термінологічного словника, що створює проблеми для перекладачів, спричиняючи масове утворення дублетних термінів.

Розв'язання цієї проблеми потребує проведення компаративних термінологічних досліджень практично у всіх галузях людської діяльності. І хоча ця робота вже ведеться, зокрема, у сферах медицини [5], економіки [6], права [14], зокрема й міжнародного [9] та інших, однак обсяг необхідних досліджень залишається значним. Це повною мірою стосується і галузі лінгводидактики.

Відповідно, метою нашого дослідження є вивчення особливостей перекладу українською мовою англомовної термінології у згаданій галузі, для чого, перш за все, необхідно відібрати репрезентативний її корпус для аналізу. Для цього, у свою чергу, потрібно визначити принципи такого відбору, зокрема, дослідивши наявні класифікації термінів, що й визначило мету цієї статті. Для її досягнення слід було розв'язати низку завдань: розглянути зміст понять «термін», «термінознавство» та «терміносистема»; визначити способи термінотворення; окреслити підходи до класифікації термінів за різними критеріями. Вирішення цих завдань і визначило послідовність викладу подальшого змісту.

На сьогоднішній день виокремлюють [2; 4; 11; 13] теоретичне термінознавство, що розглядає розвиток і функціонування спеціальної лексики та їхні закономірності, а також прикладне термінознавство, пов'язане з розробкою рекомендацій щодо утворення нових термінів. Деякі дослідники [6] розрізняють загальне термінознавство, спрямоване на вивчення властивостей, проблем і процесів, пов'язаних із спеціальною лексикою, та галузеве термінознавство, метою якого є дослідження лексики окремих галузей. Як зазначається в літературі [2; 13], іншими видами термінознавства є типологічне, що встановлює загальні й індивідуальні характеристики термінології на основі порівняльного дослідження, і порівняльне термінознавство, яке намагається встановити загальні характеристики термінології в

різних мовах. Семасіологічне термінознавство пов'язано з вивченням проблем значення спеціальних лексем, у той час як ономасіологічне – відноситься до структурних форм спеціальних лексем [11]. Іншими різновидами вважаються історичне термінознавство, що визначає тенденцію термінологічного планування на основі аналізу історичних змін, і функціональне термінознавство, яке аналізує функції термінів у різних професійних ситуаціях чи текстах і досліджує їх використання [2].

З поняттям «термінологія» пов'язано концепт «терміносистема», що відноситься до галузевої термінології. Системність термінології досягається за допомогою логічних і мовних зв'язків. Вважається [11], що терміносистема – це впорядкована сукупність термінів із зафіксованими взаємозв'язками між ними. Для формування терміносистеми вдалимими видаються такі параметри, як: історична характеристика, походження і замкненість, а також формальні ознаки (обсяг, структурний склад тощо) і семантичні характеристики [4].

В сучасному термінознавстві ведуться дискусії щодо тотожності понять «термінологія» та «терміносистема». Як зазначається [10], з одного боку, вони є тотожними, бо їхні лексичні одиниці створені для спеціальних цілей, а ділянки, які вони обслуговують, є системними, а з іншого – відмінними, бо «термінологія» розглядає спеціально-професійні поняття, а «терміносистеми» – сукупність термінів, що співвідносяться на різних рівнях (поняттєвий, дериваційний, семантичний і граматичний). Для перетворення термінології у терміносистему важливою вважається нормативна робота та систематизація [6]. Таким чином, поняття «термінологія» є ширшим, ніж «терміносистема», бо формується стихійно і включає термінологічні одиниці різних типів: як галузеві терміни, так і професіоналізми та терміноїди [10].

Існує ряд розбіжностей у визначенні поняття «термін» у лінгвістиці. За дефініцією О.С. Ахманової, термін – це «слово чи словосполучення спеціальної мови, яке створене, отримане чи запозичене для точного вираження спеціальних понять і позначення спеціальних предметів» [1, с. 95-96]. В інших джерелах (див. огляд у [2, с. 17-18]) термін визначається як мовний знак, що може репрезентувати поняття професійної галузі науки чи техніки; слово чи словесний комплекс, який можна співвіднести з поняттям певної галузі, він може мати системні відносини з іншими відповідними комплексами та утворювати закриту систему. У словниках термін визначається як «слова чи словосполучення, що означає чітко

окреслене спеціальне поняття якої небудь галузі науки, техніки, мистецтва, суспільного життя тощо» [3, с. 1241]. Термін може існувати лише як складова частина «терміносистеми» [2, с. 18].

Спираючись на результати досліджень [5, с. 69], можна припустити, що визначальними ознаками термінів у галузі методики навчання іноземних мов є:

1. Інтеграція, що відбувається завдяки тому, що дана сфера взаємодіє з багатьма іншими науками, наприклад, з психологією, антропологією, соціологією тощо.

2. Диференціація, що формується у місцях зіставлення власної термінології з термінами нових наук, таких як кібернетика, що розкрила нові закономірності керування складними динамічними системами.

3. Інтернаціоналізація, що реалізується за допомогою термінів з греко-латинською основою (наприклад, *bilingualism* – білінгвізм)

4. Уніфікація, що уможливлюється завдяки термінографії та стандартизації.

5. Економія, яка досягається завдяки аббревіації або скороченням, застосування символів, використання немовних засобів номінації (ІМ – іноземна мова).

За висновками дослідників [2, с. 25-26], термінологія поповнюється за допомогою різних способів її утворення (морфологічний та неморфологічний) на основі наявної фахової лексики. До морфологічних способів можна віднести ті, що використовують афіксальні морфеми, а всі інші – до неморфологічних.

Основною характеристикою морфологічного способу є його висока продуктивність. Серед моделей утворення термінів даним способом можна виділити: префіксальну (*de-sign*), суфіксальну (*lang-uage*), суфіксально-префіксальну (*pro-gres-sion*), що будуть розглянуті більш детально далі.

Основним засобом морфологічного способу словотворення є афікси, що додаються до основи (частини слова, що виражає його лексичне значення) терміна. Похідним словом називають утворене слово, а основу, з якої його утворили, – твірною [8].

Префіксальний метод словотворення, який реалізується за допомогою морфеми, що розміщується на початку слова і змінює його значення, відіграє суттєву роль у творенні лінгводидактичних термінів. Частотними є префікси, подані далі (*co-operation*), *de-compose*, *ex-change*, *inter-cultural*, *mis-understand*, *out-come*, *pre-determine*, *sub-component*, *trans-act*, *under-lie*) та інші.

Суфіксальний метод словотворення використовує морфему, що розміщується після основи, має лексично-семантичне значення, але не може вживатися відокремлено. Суфікси можуть бути субстантивними (*expres-sion, teach-er, accur-acy, assess-ment*), дієслівними (*visual-ize, dict-ate, spok-en*), ад'єктивними (*specif-ic, Engl-ish, success-ful*), адвербіальними (*clear-ly, for-ward, two-fold*), утворюючи у поєднанні з основою слова відповідних частин мови [7].

Суфіксальний спосіб творення українських термінів характеризується різноманітністю як питомих елементів (*компетент-ність, чин-ник, організатор-ськ-ий*), так і запозичених з греко-латинських коренів (*кваліф-ікація, білінгв-ізм*).

Префіксально-суфіксальний спосіб утворення лінгводидактичних термінів поєднує у собі описані вище способи шляхом додавання до основи слова двох або більше морфем (префікса та суфікса) [2] (*trans-act-ion, under-ly-ing*).

Продуктивними методами вважаються [2] основоскладання та словоскладання (*socio-linguistic*), в результаті чого утворюється складне слово – одиниця, якій властиві морфемні і дериваційні характеристики. У цьому випадку зв'язки між двома або більшими компонентами є складними, а значення при утворенні нового слова може змінюватися. Складні слова розрізняються за приналежністю до певних частин мови. Більшість таких слів – це поєднання прикметника та іменника (*soft-ware*) або двох іменників (*data-base*).

Невід'ємною частиною терміносистем є номенклатурні найменування [9, с. 222], більша частина яких створюється за допомогою аббревіації (*CA (Contrastive analysis), CALL (Computer assisted language learning)*).

Іншим способом є конверсія – процес утворення нових лексичних одиниць шляхом переходу слова з одного класу частини мови в іншу. Цей засіб словотвору є одним з важливих джерел поповнення лексики, при якому утворення нової частини відбувається на базі основи слова з подальшою внутрішньою зміною лексичної одиниці без залучення афіксів (*to target – a target, a question – to question*) [8].

За походженням терміни можна поділити на питомі й запозичені. Найчастіше терміни утворюються на основі власних ресурсів мови методом вторинної номінації – використання наявного в мові слова чи словосполучення (синтаксичний метод), що називає наукове поняття [2, с. 34-38] (наприклад, неповні знання – *incomplete knowledge*). Запозиченням вважається надання науковому поняттю іншого імені (наприклад, *компетентність* (замість *здатність*),

лінгвістика (замість мовознавство) тощо). Серед причин запозичень можуть бути запозичення терміна з новим поняттям, паралельне використання питомого та запозиченого терміну, пошук досконалішого поняття та відсутність точного поняття у власній мові. Хоча запозичення визначається як об'єктивна реальність мовного життя, науковці зазначають важливість обмеження використання запозичення при наявності питомих термінів (наприклад, *білінгвізм* – *двомовність*) [13].

Враховуючи наявні підходи [2; 5; 9; 10; 12] і способи термінотворення (див. вище), за своєю структурою лінгводидактичні терміни можна поділити на групи, перелік яких подано далі.

1. Прості, які складаються з однієї основи і не мають у своєму складі жодних афіксів (наприклад, *test*).

2. Складні, які мають дві основи і пишуться разом або через дефіс (наприклад, *sociolinguistic*, *back-shift*).

3. Терміни-словосполучення, які складаються з декількох слів-компонентів (наприклад, *functional ability*). Залежно від кількості слів, терміни-словосполучення можуть бути двослівними (наприклад, *mother tongue*, *language teaching*), трислівними (наприклад, *language learning progression*, *isolated language curriculum*) тощо.

4. Похідні терміни, що включають в себе префіксальні (наприклад, *input*, *intake*), суфіксальні (наприклад, *social*, *lingual*) та префіксально-суфіксальні (наприклад, *intercultural*, *juxtaposition*).

5. Аббревіатури (наприклад, *CELT* (*continuing education for language teachers*)).

Спираючись на попередні дослідження [2; 14], за ступенем спеціалізації значень лінгводидактичні терміни можна також поділити на наступні категорії.

1. Загальнонаукові, що поширені та вживаються майже в усіх галузях. Наприклад, *phenomenon*, *evaluation*, *control*. Варто зазначити, що, в залежності від галузі, термін може конкретизувати своє значення.

2. Міжгалузеві, що є актуальними для двох або кількох сфер, які можуть бути як суміжними, так і віддаленими. Наприклад, лінгводидактична термінологія має терміни, спільні із соціологією (наприклад, *intercultural interaction*), лінгвістикою (*linguistic diversification*), культурологією (*pluricultural competence*) логікою (*balanced dichotomy*) тощо.

3. Вузькоспеціальні, що притаманні тільки певній галузі, у нашому випадку – методиці навчання мов, наприклад, *linguistic curriculum*, *linguistic communicative proficiency*, *language skills*.

У свою чергу, використовуючи напрацювання інших авторів [5], словосполучення останньої групи, які є зазвичай найчисельнішими серед усіх термінів відповідної сфери, забезпечуючи чітку інтерпретацію фахових понять (наприклад, *customary approach* – традиційний підхід), можна далі поділити на низку підгруп: 1) терміни-словосполучення, складники яких є самостійними словами, що можуть вживатись окремо і зберігають своє значення (наприклад, *long term*); 2) терміни-словосполучення, один інгредієнт яких є галузевим терміном, інший – загальнонавчальним словом (наприклад, *communicative needs*); 3) терміни-словосполучення, де кожен елемент є терміном (наприклад, *integrated curriculum*); 4) терміни-словосполучення, у яких кожен складник є загальнонавчальним словом, але їх сполучення утворює термін (наприклад, *mother tongue*).

Таким чином, розглянувши термінознавчі аспекти проблеми нашої роботи, можна переходити до формування термінологічного корпусу дослідження, в чому і вбачаємо перспективу подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Ахманова О. С. Очерки по общей и русской лексикологии / О. С. Ахманова. – М. : Учпедгиз, 1957. – 157 с.
2. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад / Л. П. Білозерська, Н. В. Возненко, С. В. Радецька. – Вінниця : Нова книга, 2010. – 232 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – Київ-Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
4. Гринев С. В. Введение в терминоведение / С. В. Гринев. – М.: Московский лицей, 1993. – 309 с.
5. Косенко А. В. Основні характеристики англійської медичної термінології / А. В. Косенко. – Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер: Філологія. – 2015. – № 18. – том 2. – С. 68-70.
6. Михайлевич О. М. Інтерпретація понять «термін», «економічний термін», «економічна терміносистема» в сучасному мовознавстві / О. М. Михайлевич. – Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. – 2010. – № 2. – С. 86-89.

7. Михальчук Н. О. Морфологічні способи словотвору в сучасній англійській мові / Михальчук Н. О. – Наукові записки. Серія «Філологічна». Рівненський державний гуманітарний університет. – 2013. – Вип. 39. – С. 69-73.
8. Михальчук Н. О. Словотвір як основне джерело поповнення словника сучасної англійської мови / Михальчук Н. О. – Наукові записки. Серія «Філологічна». Рівненський державний гуманітарний університет. – 2013. – Вип. 38. – С. 94-98.
9. Разбегіна Н. В. Сучасні способи поповнення термінології й термінотворчі процеси в українській мові (на прикладі терміносистеми міжнародного права) / Н. В. Разбегіна. – Харків : лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. – 2014. – Вип. № 38. – С. 219-224.
10. Ротко С. І. Словотвір і сучасна мова / С. І. Ротко. – Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. – 2013. – № 10. – С. 234-239.
11. Ситдигов П. Г. Кореляція та диференціація лінгвістичних понять «термінологія» та «терміносистема» / П. Г. Ситдигов. – Вісник Київського лінгв. ун-ту. – 2009. – № 15. – С. 433-440.
12. Ткачик О. В. Шляхи поповнення лексичного складу сучасної англійської мови / О. В. Ткачик, Н. В. Роговська. – Вісник нац. техн. ун-ту України «Київ. політех. ін-т» імені Ігоря Сікорського. – 2017. – № 9. – С. 36-40.
13. Шевчук С. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підруч. для студ. вищ. навч. закладів / С. В. Шевчук, І. В. Клименко. – Київ : Алтера, 2014. – 696 с.
14. Шеремета Н. П. Правнича термінологія української мови та процеси її творення / Н. П. Шеремета. – Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми української термінології. – 2013. – № 765. – С. 120-123.

Стойка А.С.

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз економічної термінології сучасної англійської мови. Розкрито основні семантичні особливості економічних термінів. Визначені лексико-тематичні групи

економічної термінології, здійснено аналіз наявних лексико-семантичних зв'язків.

Ключові слова: термін, термінологія, лексико-тематична група, лексико-семантичні зв'язки.

Summary. The article highlights the complex analysis of modern English economic terms. The main semantic peculiarities of economical terms are pointed out. Lexical-semantic groups of the economical terms are established. The analysis of lexical-semantic correlation is fulfilled.

Keywords: term, terminology, lexical-semantic group, lexical-semantic correlation.

Розвиток цивілізації супроводжується появою численних термінів у різних галузях науки та техніки. Особливого значення лінгвісти надають дослідженню структурно-лексико-семантичних особливостей терміна, оскільки переважно більшу частину лінгвістичного фонду складає фахова лексика.

На сьогодні сучасні українські термінологи глибше, ніж їхні попередники, опрацьовують теорію термінології як підсистеми літературної мови, теорію терміна як мовного знака, формулюють вимоги, які слід ставити до окремого терміна та й до «ідеальної» (якщо така можлива) термінології [1, с. 56].

Основною ознакою терміна є його кореляція з поняттям відповідної галузі знань. Більш того, терміну притаманні такі ознаки, які мають за мету майже ізолювати його від загального лексичного складу певної мови [3, с. 145]. Враховуючи цю відмінність терміна, важливо простежити його семантичні смислові зв'язки із загальновживаним словом.

Економічний термін – це слово або словосполучення, що позначає певне поняття суспільно-виробничих відносин, які характеризують економічний лад суспільства.

Система економічних понять, що є об'єктом нашої статті, пройшла довгий шлях розвитку, але процес творення понять у ній відзначається певною стихійністю. Такий перебіг подій зумовлювався рядом як лінгвістичних, тобто розвитком мови, міжмовними процесами, зникненням певних понять і виникненням нових, так і екстралінгвальних чинників [4, с. 24], під якими маємо на увазі розвиток економіки.

Мета цієї статті полягає у виявленні основних лексико-семантичних особливостей економічних термінів сучасної англійської мови.

Об'єктом дослідження виступають англійські терміни економічної галузі.

Предметом дослідження є лексичні та семантичні особливості економічної термінології сучасної англійської мови.

Матеріал дослідження представлений 150 економічними термінами отриманими у результаті суцільної вибірки з Електронного словника Мультитран, Оксфордський словник економічних термінів.

На сучасному етапі розвитку економічну термінологію можна поділити на такі лексико-тематичні групи:

а) назви осіб, що займаються економічною діяльністю: shareholder – акціонер, broker – маклер, manager – менеджер, broker – брокер, helper – хелпер, hedgerator – хеджер, charterer – чартист, financier – фінансист, lender – чекодавець, check holder – чеко тримач, assigner – цедент, forfaiter – форфейтер, trader – трейдер, investor – інвестор, lender – кредитор, salesman – комівояжер;

б) назви математичних показників: Factor suitability of fixed assets – коефіцієнт придатності основних фондів, Coverage ratio – коефіцієнт покриття, utilization rate of equipment – коефіцієнт використання обладнання, Bank liquidity ratio – коефіцієнт ліквідності банків, Living cost index – індекс вартості життя, Wage index – індекс заробітної плати, Parity index – індекс паритету, Price index – індекс цін, Human-hour – людино-година, Human-day – людино-день, Dow-Jones index – індекс Доу-Джонса, Factor valute – валютний коефіцієнт;

в) назви організацій, що займаються фінансово-економічною діяльністю: International Bank for Reconstruction and Development + International Development Association = The World Bank – Міжнародний банк реконструкції та розвитку + Міжнародна асоціація розвитку = Світовий банк, State Commission on Securities and Stock Market – Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку, European Investment Bank – Європейський інвестиційний банк, International Credit Insurance Association – Міжнародна асоціація зі страхування кредитів, International Monetary Fund – Міжнародний валютний фонд, Central Clearing House – Центральна розрахункова палата, holding company – холдинг-компанія;

г) назви нормативних документів і законів: the bill of exchange of foreign currency – бюлетень курсу іноземної валюти, the law of money circulation – закон грошового обігу, the law of holidays – закон святкових днів, the law of Copernicus-Gresham – закон Коперника-Грешема, the law of economy of time – закон економії часу, the law of growth of needs – закон зростання потреб, the law of demand and supply

– закон попиту та пропозиції, the law of population – закон народонаселення, the law of uneven economic development – закон нерівномірності економічного розвитку;

Властивими економічній термінології є такі явища, як полісемія, омонімія, антонімія, синонімія. Поряд із логічними прийомами дефініції та класифікації останнім часом згадані явища розглядаються в сукупності як внутрішньо єдиний мовний механізм, що забезпечує людині вільне володіння словниковим складом мови [2, с. 19]. Поява та розвиток відношень синонімії одних термінів та антонімії інших є результатом процесу семантичного розвитку знаку.

Економічні терміни, як і загальноживані слова, розвиваються й можуть поступово набувати нових значень, одне з яких залишається первинним, а на його основі створюються інші значення – переносні.

Явище омонімії трапляється дуже рідко. Наприклад, омонімами є терміни credit (кредит) – права сторона бухгалтерського рахунку і кредит, як передача на строк грошей та матеріальних цінностей з умовою їх повернення [6].

Антонімами є такі слова, як debit (дебет) та credit (кредит). Дебет означає ліву сторону бухгалтерського розрахунку, а кредит, у свою чергу, позначає ліву сторону бухгалтерського розрахунку. Або такі антонімічні пари, як import (імпорт) – export (експорт), cash payment (готівковий розрахунок) – non-cash payment (безготівковий розрахунок), «cheap» money («дешеві гроші») – «squeeze» («дорогі гроші») [6].

Синонімія виникає найчастіше таким шляхом, до терміна іншомовного походження із часом добирається відповідник, утворений на рідно мовному ґрунті, так, наприклад, терміни на позначення прожиткового мінімуму – minimum subsistence level, poverty level, living level; заповіту – last will, testament, precept, death wish, will; проценти – per cent, interest; знижки – discount, concession, reduction in the price, tare, abatement, allowance, rebate, take-off; підприємця – employer, owner, entrepreneur, enterpriser, industrialist, businessman, venturer; авансу – advance, subsist, subsistence, payment on account, down payment, payment in advance; банкрутства – bankruptcy, failure, crash, inefficiency, insolvency, business failure, bankcy, smash; кредитора – creditor, mortgagee, lender, Claimholder, loanor, debt holder, principal holder, oblige, creancer, moneylender, tenderer, тощо [6].

Отже, термінам, що позначають один і той самий предмет або явище, притаманна концептуальна цілісність як основний

самостійний прошарок лексики літературної мови. Багатозначність терміна у процесі його формування, розвитку та функціонування є природною з огляду на те, що одна і та сама форма може пристосовуватися до позначення різних об'єктів та виконувати різні функції [5, с.68].

Аналіз лексико-семантичних зв'язків термінів показує, що ці зв'язки можуть бути внутрішньо системними та міжсистемними. Так, внутрішньо системним семантичним явищем вважається багатозначність одного і того самого терміна у межах однієї і тієї самої термінологічної системи, як, скажімо, в лексикології і семасіології – «значення», «лексема», «слово». Семантичні явища міжсистемного характеру представлені такими термінознаками, які одночасно використовуються як для номінації понять однієї галузі, так і для номінації понять суміжних дисциплін.

Значення багатозначного терміна міжсистемного функціонування входить складовою частиною в обсяг термінологічного словосполучення і виконує при цьому роль семантичного ядра інваріанта, який конкретизує і деталізує значення, уточнює інформацію на основі диференційної ознаки поняття.

Системно-структурні ознаки є основними критеріями визначення терміна у системі мови. У жодній системі мови немає абсолютно тотожних ознак, отже, немає і абсолютних синонімів, бо в жодній системі понять немає двох і більше різних ознак, які б називалися одним і тим самим терміном.

Висновок. Отже, економічним термінам сучасної англійської мови притаманні такі лексичні явища як синонімія, омонімія, антонімія та полісемія. В рамках проведеного нами семантичного аналізу нам вдалось виокремити наступні лексико-тематичні групи назви осіб, що займаються економічною діяльністю; назви математичних показників; назви нормативних документів.

Перспективою дослідження є аналіз особливостей відтворення англійської економічної лексики українською мовою.

Список використаних джерел

1. Вознюк Г. Л. Термінологічна лексика в системі професійного мовлення : методичні вказівки та завдання / Г.Л. Вознюк. – Л. : Львівська політехніка, 2013. – 92 с.
2. Денисов П. Н. Полисемия и классификация лексики / П. Н. Денисов. // Словарные категории. – М.: Наука, 1988. – С. 15-23.

3. Д'яков А. С. Основи термінотворення : семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К. : вид дім «КМ Academia», 2000. – 218 с.
4. Панько Т. І. Українське термінознавство : [підручник для студ. вищ. навч. закл.] / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Л. : Світ, 1994. – 216 с.
5. Ціхоцький І., Левчук О. Лексикологія сучасної української літературної мови (Практикум): Навчальнометодичний посібник для студентів І курсу філологічного факультету / Іван Ціхоцький, Оксана Левчук. – Львів, 2014. – 258 с.
6. Oxford dictionary of Economics / John Black, NigarHashimzade, Gareth Myles. – Oxford University Press, 2009. – 657 p.

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Бобешко М.О.

Рівненський державний гуманітарний університет

ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ РОМАНІВ НІКОЛАСА СПАРКСА

Анотація. Неспівпадання смислової та семантичної структури слова в англійській мові та українських мовах обумовило використання трансформації. Переклад характеризується рядом стилістично маркованих граматичних, морфологічних, лексичних і синтаксичних одиниць. Стилiстично марковані одиниці культурно-специфічні, що передбачає розбіжності між мовами в способах і рівнях передачі одного й того ж змісту.

Ключові слова: перекладацька трансформація, еквівалентність, епістолярний жанр, лексична трансформація.

Summary The discrepancy between the semantic structure of the word in English and Ukrainian languages led to the use of transformation. The translation is characterized by a number of stylistically marked grammatical, morphological, lexical and syntactical units. Stylistically marked units are cultural-specific, which suggests differences between languages in the ways and levels of transmission of the same content.

Key words: translation transformation, equivalence, epistolary genre, lexical transformation.

Завдання нашого дослідження полягає у необхідності дати цілісну інтерпретацію поняття трансформацій, виокремити основні її види, розглянути причини, що викликають трансформації і проаналізувати застосування перекладацьких трансформацій, дослідивши, яким чином вони реалізуються у художніх текстах.

Переклад – діяльність, що полягає в передачі змісту тексту на одній мові засобами іншої мови, а також результат такої діяльності. Головна мета перекладу – досягнення адекватності. Адекватний, або як його ще називають, еквівалентний переклад – це такий переклад, який здійснюється на рівні, необхідному і достатньому для передачі незмінного плану змісту при дотриманні відповідного плану

вираження, тобто норм мови перекладу. Саме для цього при перекладі використовуються перекладацькі трансформації.

Епістолярний текст володіє всіма категоріями тексту, виділеними В. Р. Гальперінім: він інформативний, ділиться на чіткі частини (абзаци), які в свою чергу володіють відносною автосемантиєю, завершені і логічно пов'язані за допомогою засобів когезії. Разом з тим епістолярний текст має ряд характерних для нього особливостей. Ступінь його інформативності різний, він володіє чіткою структурою, обов'язковою об'єктивною модальністю, його час і простір реальний, а категорії перспекції і ретроспекції носять особливий характер, викликаний тим, що лист є частиною діалогу, віддаленого в часі і в просторі [3].

Також спірним залишається питання перекладу розмовно-маркованих слів, які максимально своєрідні і національно самобутні. З можливих варіантів перекладу іноді доводиться надавати перевагу не розмовній відповідності, а нейтральному слову, коли це викликає розбіжність конотативних сем. При ідентичності основного понятійного ядра можуть виявитися розбіжності в сфері застосування, оцінки, ступеня ознаки, в характері способу, в чисто національних асоціаціях і всього того, що перешкоджає ідентифікації ззовні ніби співпадаючих розмовних слів порівнюваних мов. Підміна перекладу розмовного нейтральним не бажана, але припустима [5, с. 95].

Очевидним є той факт, що адаптація тексту з урахуванням стилістичних невідповідностей в оригіналі і перекладі, зумовлена розбіжністю екстралінгвістичних знань культурно-історичного характеру у читачів оригіналу і перекладу, що може призвести до емоційної заниженості і нейтралізації розмовності. «Не знаходячи потрібного смислового еквівалента, перекладач нерідко користується транслітерацією або передає тільки фактологічний зміст, опускаючи емотивний. Відбувається нейтралізація інформації» [9, с. 140]. Таким чином, прагнення до еквівалентної передачі змісту не може не накладати обмежень на використання засобів мови, на яку перекладають [10, с. 13]. Однак, з іншого боку, «характеристика мовної одиниці за її приналежності до певного стилістичного шару (просторічного, розмовного, книжного, поетичного та ін.) являє собою важливий компонент її смислової структури і її відтворення може бути обов'язковою умовою комунікативної рівноцінності перекладу» [7, с. 130].

«У процесі перекладу в ім'я передачі функціональних домінант тексту (тобто його функціональних параметрів, які здаються найбільш актуальними в даному комунікативному контексті) нерідко доводиться

йти на деякі жертви. Більш того, в процесі перекладу часом модифікується і сама мета комунікації, на яку відомий вплив надає установка на іншого одержувача, що тягне за собою певні відступи від повної еквівалентності вихідного і кінцевого текстів» [9, с. 55].

Невідповідності в структурі різних мов призводять до труднощів, пов'язаних зі збереженням і передачею значень слів при їх перекладі іншою мовою. Слово, як лексична одиниця, є частиною лексичної системи мови. Смислова, або семантична структура слова унікальна для кожної конкретної мови, а тому може не співпадати в лексичних системах іноземної мови та мови перекладу. Тут на перший план виходять так звані лексичні трансформації, які можна визначити як «відхилення від словникових відповідностей» [2, с. 57]. Вибір теми зумовлений тим, що у сучасній лінгвістиці поняття *трансформації* використовується як важливий засіб досягнення адекватності перекладу. Трансформації допомагають подолати ті чи інші існуючі лексичні труднощі у перекладі. Трансформація полягає у зміні формальних або семантичних компонентів при збереженні інформації.

За своєю структурою «Записник» являє собою роман, побудований на письменних джерелах.

У романі «Записник» Н. Спаркс вибудовує лінію особистісно-побутового листування головних персонажів. Причому листи наводяться без урахування хронологічної послідовності, а у відповідності з розвитком сюжету, як того вимагає авторський задум. Кожен окремо взятий лист починається зі звертання до героя. Слідуючи загальноновизнаній структурі, наводяться звернення і кінцівка, за різними варіантами яких можна судити про ступінь близькості людей, що знаходяться в листуванні:

“I will always be yours. And, my darling, you will always be mine.” [12].

“Завжди буду твоїм. А ти, моя кохана, завжди будеш моєю.” [8, с. 183].

Основна частина наведених у романі листів орієнтована на діалогічну форму спілкування, листи написані в оповідній формі:

“The porch is silent except for the sounds that float from the shadows, and for once I am at a loss for words. It is a strange experience for me, for when I think of you and the life we have shared, there is much to remember.” [12].

Найпростішими лексичними трансформаціями є опущення та додавання. Лексичні, трансформації нерідко вимагають внесення додаткових слів чи навпаки опущення деяких елементів. Введення

додаткових слів обумовлюється рядом причин: розходженнями в структурі речення і тим, що більш стислі англійські речення вимагають в українській мові більш розгорнутого вираження думки. Відсутність відповідного слова чи відповідного лексико-семантичного варіанта даного слова теж є причиною введення додаткових слів при перекладі [1, с. 76].

В даному випадку прослідковується трансформація додавання:

“And maybe, for a brief moment, you'll feel it too, and you'll smile back and savour the memories we will always share.” [12].

“І можливо, на якусь коротку мить ти теж усе це відчуєш, і всміхнешся мені у відповідь, і ми обоє смакуватимемо спогади, які раніше ділили на двох.” [8, с. 158].

Для англійської мови характерна максимальна конкретність. Українській мові така тенденція не характерна і перекладач англійський варіант спрощує. В даному прикладі використовується трансформація опущення.

“... and without a word I sat myself beside them at the table and held their hands.” [12].

“тож просто мовчки сів поруч із ними за стіл та взяв дівчат за руки.” [8, с. 181].

Антонімічний переклад – це лексична трансформація, при якій створюється заміна ствердної форми в оригіналі на негативну форму в перекладі або, навпаки, негативної на ствердну супроводжується заміною лексичної одиниці вихідної мови, на одиницю мови перекладу, з протилежним значенням. У англо-українських перекладах ця трансформація застосовується особливо часто, коли в оригіналі негативна форма спожита із словом, що має негативний префікс. Необхідність в антонімічному перекладі виникає тоді, коли виникає необхідність в комплексній лексико-граматичній заміні певного речення, з метою надання перекладу більшої благозвучності.

“I don't want you ever to forget that.” [12].

“Я хочу, щоб ти про це пам'ятала.” [8, с. 158].

Для передачі емотивної складової в перекладі використані питальні конструкції:

“I saw they'd been crying, and without a word I sat myself beside them at the table and held, their hands. And when I looked at them, I saw you from so long-ago, the day we said goodbye.” [10].

“Я помітив, що вони плакали, тож просто мовчки сів поруч із ними за стіл та взяв дівчат за руки. Знаєш, що я побачив, коли

дивився їм у вічі? Я побачив тебе у той день, коли ми прощалися.” [6, с. 182].

В останньому листі порядок речень і навіть абзаців при перекладі змінений, але зміст та думка автора передана дуже вдало:

“We had a wonderful life together, and I think about it a lot now. I close my eyes sometimes and see you with speckles of grey in your hair, sitting on the porch and playing your guitar while little ones play and clap to the music you create.” [12].

“Ми прожили з тобою чудове життя, і я часто тепер про це думаю. Іноді я заплющую очі й бачу, як ти сидиш на ганку, у твоєму волоссі пробивається перша сивина, ти граєш на гітарі, а наші малюки танцюють довкола і плескають у такт музиці.” [8, с. 213].

Аналіз лексичних трансформацій на прикладі перекладу роману Н. Спаркса «Записник», зробленого О. Постранською, дає підстави стверджувати, що у процесі зіставлення тексту оригіналу та тексту перекладу українською було виявлено такі види лексичних трансформацій, як додавання, конкретизація, антонімічний переклад та опущення. Як бачимо, переклад творів епістолярного жанру являє собою досить складну задачу. Складність визначається не тільки різницею в граматичному і лексичному ладі, а й в передачі емоційної складової думки.

Список використаних джерел

1. Алексеев А. Я. Художественный образ и перевод / А. Я. Алексеев // Вісник СумДУ. – 2006. – Т. 1. – № 11 (95). – С. 126–130.
2. Антрушина Г.Б. Лексикология английского языка / Г.Б. Антрушина, О. В. Афанасьева, Н. Н. Морозова. – М.: Дрофа, 2000. – 288 с.
3. Бусоргина, Н.Ю. Эпистолярный текст как составляющая ритуального и этикетного дискурса [Електронний ресурс] / Н.Ю.Бусоргина. – Режим доступу:<http://cheloveknauka.com/epistolarynyy-tekst-kak-sostavlyayuscha-ya-ritualnogo-i-etiketnogo-diskursa>
4. Гальперин, И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Издание второе. Текст. / И.Р. Гальперин. М.: Едиториал УРСС, 2004. – 139 с.
5. Девкин В.Д. Очерки по лексикографии / В.Д. Девкин. – М.: Прометей, 2000. – 395 с.
6. Козлова Л.Н., Демидова М.М. Особенности перевода на английский язык средств личного битового письма в романе Л. Улицкой «Даниэль Штайн» [Електронний ресурс] / Л.Н. Козлова, М.М. Демидова. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-perevoda->

na-angliyskiy-yazyk-sredstv-razgovornosti-lichnostno-bytovogo-pisma-v-romane-l-ulitskoy-daniel-shtayn-perevodchik

7. Комиссаров В.Н. Лингвистика перевода / В.Н. Комиссаров. – М.: Международные отношения, 1980. – 167 с.
8. Спакрс Н. Записник. Сторінки нашого кохання / Ніколас Спаркс; пер. з англ. О.Постранської. – Х. : Віват, 2016. – 224 с.
9. Шаховский В.И. О переводимости эмотивных смыслов художественного текста / В.И. Шаховский // Перевод и коммуникация / РАН. Ин-т языкознания. – М., 1997. – С. 139-152.
10. Утробина А.А. Основы теории перевода. Конспект лекций / А.А. Утробина. – М.: Приор. 2006. – 114 с.
11. Швейцер А.Д. Эквивалентность и адекватность / А.Д. Швейцер // Коммуникативный инвариант перевода в текстах различных жанров: Сб. науч. трудов. – М.: Моск. гос. ин-т ин. яз. им. М. Тореца, 1989. – Вып. 343. – С. 52-58.
12. Sparks N. The Notebook [Електронний ресурс] / N. Sparks. – Режим доступу: <https://visaldiary.files.wordpress.com/2011/05/the-notebook.pdf>

Бурковська І.О.

Рівненський державний гуманітарний університет

ЛЕКСИЧНІ ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ ТВОРУ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «ДИМ»

Анотація: Статтю присвячено застосуванню лексичних трансформацій при перекладі лексичних одиниць у віршованому творі Лесі Українки «Дим».

Ключові слова: перекладацькі трансформації, лексична трансформація, переклад віршованих творів, лексичні одиниці.

Summary. The article deals with lexical translation transformations and their use in the translation of Lesya Ukrainka's poem "Smoke".

Key words: translation transformations, lexical transformation, poetry translation, lexical units.

Постановка проблеми та її значення. Мистецтво художнього, зокрема віршованого, перекладу полягає в передачі задуму автора, системи образів твору, комунікативного впливу на читача. Теоретики перекладознавства наголошують на тому, що художньому перекладу, на відміну від спеціалізованого, притаманна установка на читача

(реципієнта), і їх цікавить питання, наскільки повноправною є заміна тексту оригіналу текстом перекладу. Для позначення якості та ступеня взаємовідношення між вихідним текстом та цільовим текстом вживаються терміни «еквівалентність» і «адекватність». Ці поняття досі не отримали однозначного тлумачення [9], але здебільшого вважається що «еквівалентність» – максимально точна передача оригіналу – можлива лише на окремих мовних рівнях; задля передачі смислу і функціонально-стилістичної інформації твору перекладачеві доводиться жертвувати формальними елементами тексту, і таке взаємовідношення між оригіналом та перекладом називають «адекватністю» [2; 8]. Деякі мовознавці [5; 6; 9] вважають, що терміни «еквівалентність» – «адекватність» позначають тотожні поняття; у цій системі установка на реципієнта називається «прагматична еквівалентність» [5, с. 117-118]. Поширеним є розуміння еквівалентності як націленості на ідеальний результат, а адекватності як процесу, стратегії тлумача задля досягнення цього результату [9, с. 449]. Задля досягнення певного комунікативного впливу на читача перекладач має володіти умінням здійснювати трансформації на різних рівнях мови, що на лексичному рівні часто вимагає відмови від прямих словникових відповідностей.

Метою нашої статті є вивчити поняття перекладацької трансформації, виокремити види лексичних трансформацій та проаналізувати їх застосування у перекладі твору Лесі Українки «Дим», здійсненому Гледіс Еванс.

Виклад основного матеріалу. Перекладацькі трансформації традиційно поділяються на стилістичні, морфологічні, синтаксичні, семантичні, лексичні та граматичні в залежності від характеру одиниць мови оригіналу, що зазнають перетворень. Вивчення й опис перекладацьких трансформацій у залежності від мовних рівнів започатковано у період становлення перекладознавства як лінгвістичної галузі у працях Л.С. Бархударова, Я.Й. Рецкера, О.В. Федорова.

Так, Л.С. Бархударов виокремлює чотири типи перекладацьких трансформацій: перестановки, заміни, випущення та додавання. До перестановок лінгвіст відносить зміну розташування мовних елементів у тексті перекладу порівняно з текстом оригіналу, тобто слів, словосполучень, частин складного речення. До замін відносяться: граматичні заміни, наприклад, заміни форми слова, частин мови, членів речення, синтаксичні заміни в складному реченні, заміни простого речення на складне, складного речення на просте, підрядного

речення на головне, головного речення на підрядне, сурядності на підрядність, підрядності на сурядність, сполучникового типу зв'язку на безсполучниковий, безсполучникового типу зв'язку на сполучниковий; лексичні заміни, до яких можна віднести конкретизацію, генералізацію і заміну, на основі причинно-наслідкових зв'язків; лексико-граматичні заміни, такі як антонімічний переклад і прийом компенсації. Під додаванням Бархударов розуміє додавання лексичних елементів в якості компенсації втрати граматичних засобів вираження тих чи інших значень для забезпечення зрозумілості перекладу. Випущення частіше за все застосовується для слів, які є семантично надмірними, тобто такими, що виражають значення, яке можна зрозуміти з тексту і без їхньої допомоги [2].

Я.Й. Рецкер описує трансформації як прийоми логічного мислення, адже саме за допомогою них перекладач розкриває значення іноземного слова в контексті та підбирає йому відповідник. Він виділяє дві групи перекладацьких трансформацій: лексичні та граматичні. До першої категорії вчений відносить конкретизацію, генералізацію, диференціацію значень, смисловий розвиток, компенсацію втрат, що виникають у процесі перекладу. До другої категорії належать заміни частин мови або членів речення [8].

Із розвитком мовознавчої науки і появою нових наукових напрямів у лінгвістиці розуміння перекладацької трансформації поглибилося і розширилося в роботах В.Г. Гака, Р.П. Зорівчак, Л.К. Латишева, В.І. Карабана, В.Н. Комісарова, І.В. Корунця, А. Поповича, О.І. Чередниченка та багатьох інших. З'являється поняття комплексних або змішаних перекладацьких трансформацій – лексико-граматичних, лексико-семантичних, синтактико-морфологічних, стилістичних.

Вважаємо, що будь-яке перетворення як форми так і змісту тексту в процесі перекодування його іншою мовою є перекладацькою трансформацією. Часто доволі складно виділити лексичні трансформації в чистому вигляді, вони завжди супроводжуються граматичними, синтаксичними або стилістичними перетвореннями оригіналу. Вважатимемо лексичними трансформаціями будь-які способи і прийоми перекладу різноманітних лексичних одиниць: транслітерацію, транскрипцію, калькування, лексико-семантичні заміни – конкретизацію, генералізацію, модуляцію або смисловий розвиток, комплексні лексико-граматичні трансформації – прийом антонімічного перекладу, прийом описового перекладу (експлікація), прийом компенсації.

Розглянемо застосування деяких лексичних трансформацій у перекладі поезії Лесі Українки «Дим» британською перекладачкою Гледіс Еванс [7, с. 108-113].

Насамперед слід зазначити, що перекладачка намагалася дотримуватися певної мелодики й ритмики віршованого тексту, що, на нашу думку, зумовило вибір багатьох перекладних відповідників наряду з іншими чинниками. Розглянемо наступний приклад:

«Для нас у ріднім краю навіть дим | Солодкий та **коханий...**»
Без упину | Я думала собі оці слова, | Простуючи в країну
італьянську. |

«*The smoke that hovers in our native land | is even sweet to us and
loved most dearly.» | *These words I pondered over without end |
through all my journey down to **Italy.*** |*

У наведеному прикладі спостерігаємо лексико-граматичні трансформації: прикметник *італьянську* передано іменником *Italy*, і дещо непрямий опис замінено прямим називанням країни, причому ця назва римується з елементом фрази *loved most dearly*, – саме її перекладачка вважає відповідником прикметника *коханий* у цьому контексті.

Гледіс Еванс часто застосовує спосіб описового перекладу, коли не вдається дібрати однослівні відповідники до питомих українських слів. Цей спосіб дозволяє відтворення значень лексичних одиниць оригіналу за допомогою розгорнутих словосполучень, що розкривають істотні ознаки явищ, які позначаються цими лексичними одиницями імпліцитно, такі як зовнішній вигляд, розмір, спосіб дії, соціальна приналежність, наприклад:

«**Дівчата** йдуть співаючи з ланів...» – «*...the peasant girls with
song from fields returning*»; «Якісь бліді, **невільницькі** обличчя» –
«*faces only seen on slaves*»; «...А **нишком** поглядають на димок» –
«*casting furtive glance upward at the smoke...*»; «...що в'ється понад
камином **низеньким...**» – «*that curls above the **squat-like** chimneys...*».

Еванс намагається якомога точніше передати українські етнокультурні реалії, змальовані у вірші, оскільки вони відіграють дуже важливу роль у спогадах ліричного героя, і перекладачці навіть вдається ввести у віршований текст багатослівні розгорнуті пояснення безеквівалентних слів. Розглянемо наступний уривок та його переклад:

Але **ночліжники** собі співають, | Простуючи до лісу на димок,
– *But they that watch the herds by night still sing | while making
for the forest, towards the smoke-haze – |*

Українська реалія *ночліжник* позначає ‘людину, яка залишається на ніч на пасовищі, аби стерегти худобу’; як бачимо, Еванс намагається передати всю повноту значення реалії через експлікацію її внутрішньої форми. Подібний метод застосовано для розкриття значення таких українських реалій як *курна хата* (‘будівля, що не має димової труби, і дим виходить через двері, вузькі прорізи у верхній частині стіни або спеціальні отвори у стелі і даху’) – *smoke-filled cottage*; *дружки весільні* – *the guests at weddings* (хоча в Україні весільні дружки – це подружки нареченої, а не усі гості загалом); «*Стрічаючи отару та черідку...*» – «*...to meet the flocks from pastures driven...*»

Метод передачі реалій зовнішніх, тобто чужих як мові оригіналу, так і мові перекладу, відрізняється від описаних вище. Згадувані Лесею Українкою італійські реалії перенесено в англійський текст способами транскрипції та транслітерації – фактично, відтворено їхнє італійське написання. Перекладачка майже не розкриває внутрішньої форми цих одиниць, підкреслюючи тим самим контраст «рідного, милого серцю» і «чужини». Наприклад:

I я дивилась | На ті бездимні села італьянські | (Вогню й малого для «поленти» досить), | на рижові поля, страшні «різайї», | Де невидимкою малярія літає, | Не боячись ні диму, ні вогню, – | I слово «чужина» бриніло в думці | За кожним стуком поїзду прудкого.

And I regarded | Italian villages without a trace of smoke | (one needs but little fire to cook «polenta»), | rice fields of paddies, those terrible «risaia», | where, like a ghost unseen, malaria flies | without the slightest fear of smoke or fire – | And every rhythmic clack of the speeding train | sets «foreign land» vibrating in my mind.

Навіть такий стислий аналіз застосування перекладацьких трансформацій у віршованому перекладі дає змогу зробити висновки про те, що досягнення адекватності художнього перекладу можливе лише завдяки глибокому розумінню всіх відтінків значень оригіналу та вільному володінню виразними засобами мови перекладу. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні комплексних перекладацьких трансформацій при перекладі художніх творів та у порівняльному аналізі перекладацьких рішень, застосованих різними перекладачами в перекладі одного художнього твору.

Список використаних джерел

1. Академічний тлумачний словник української мови: в 11 томах. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/>
2. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода. / Л. С. Бархударов. – М.: Международные отношения, 1975. – 324 с.
3. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. – М.: Высшая школа, 1986. – 416 с.
4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 576 с.
5. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. / В. Н. Комиссаров – М.: Изд-во “ЭТС”, 2004. – 424 с.
6. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2001. – 448 с.
7. Леся Українка. Надія. Lesya Ukrainka. Hope. – К.: Дніпро, 1975. – 144 с.
8. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика / Я. И. Рецкер – М.: Международные отношения, 1974. – 216 с.
9. Шевцова О. Співвідношення перекладознавчих феноменів «адекватність» та «еквівалентність» / О. Шевцова // «Мовні і концептуальні картини світу». – 2012. – № 42. – С.443-450.
10. Oxford Learner's Dictionaries. Режим доступу: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>

Буткевич Д.С.

Рівненський державний гуманітарний університет

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО КОМПОНЕНТУ В СЕМАНТИЧНІЙ СТРУКТУРІ НІМЕЦЬКИХ ФО

У розвідці описуються способи перекладу національно-культурних компонентів в структурі німецьких фразеологічних одиниць. Доведено, що фразеологічні одиниці містять в основі внутрішньої форми інформацію про культуру, звичаї та традиції народу. Основними принципами їх перекладу є формальність міжмовних відповідників, обумовлених спільністю понятійних систем у представників різних мов, де частина таких відповідників склалася

історично в процесі контактів між народами. Зміст фразеологізму пов'язаний із доцільністю того чи іншого способу перекладу, який розкриває ті чи інші самобутні риси національної культури, що закодовані у фразеологізмі.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, спосіб, еквівалент, калька, аналог, описовий переклад, антонімічний переклад, комбінований переклад.

The article describes ways of translating national-cultural components in the structure of German phraseological units. It has been proved that the phraseological units contain in their internal form the information about the culture, customs and traditions of the people. The basic principles of the phraseological units are translationality and the formality of interlanguage correspondences due to the commonality of conceptual systems in the representatives of different languages, where some of these correspondences have historically formed in the process by contact between peoples. The content of phraseology is related to the expediency of this or that method of translation, which reveals certain features of the national culture that are encoded in phraseology.

Keywords: phraseological unit, method, equivalent, tracing, analogue, descriptive translation, antonymic translation, combined translation.

Фразеологія німецької мови – це система фразеологічних одиниць (далі – ФО), у значення яких вкладено культуру, звичаї, традиції та вірування. Історія, культура народу відбивається у мові, яка відображає у семантиці знаків життєвий досвід, національний характер, менталітет. Адже різні народи по-різному тлумачать своє бачення об'єктивної дійсності, яке пов'язано з подіями чи фактами історичного, географічного та духовного характеру.

Національна своєрідність мови найкраще висвітлюється у фразеології, де закарбовано усі підвалини дійсності. Так, Є. М. Верещагін та В. Г. Костомаров зазначають, що національна-культурна семантика мови – продукт історії: чим багатша історія народу, тим яскравіші та змістовніші одиниці мови [2].

Хоча, поняття фразеології як мовне явище є універсальною, в кожній мові вона має свої особливі способи вираження. Це пояснюється тим, що ФО – має складну лексико-граматичну і смислову форму. Процес формування й подальший розвиток ФО та фразеологічного значення зумовлений екстралінгвістичними та етнолінгвістичними чинниками, які обумовлюють їх національний

колерит. За словником лінгвістичних термінів А. Ахманової, ФО – це словосполучення, яке в своїй синтаксичній та семантичній структурі має специфічні та неповторні в жодній іншій мові особливості [1].

ФО, які є яскравим фундаментом національної культури, дуже цікаві та водночас складні одиниці для відтворення їх при перекладі. К. Шеффнер виокремлює два типи ФО: універсальні, відомі багатьом культурам (*kulturübergreifend*) та культурно специфічні (*kulturspezifisch*). Дослідниця стверджує, що «людський досвід в багатьох випадках є універсальним або відомим багатьом культурам, а отже культурно залежною часто є не сама концептуальна метафора, а її мовна реалізація» [13]. Хоча створення таких відповідників загалом не вирішує проблеми перекладу, адже необхідно передати не тільки його зміст і відобразити його образність, знайшовши аналогічний вислів, а й відтворити смислову функцію не випустивши при цьому милозвучність і художньо-естетичне забарвлення. При відсутності в мові ідентичного образу перекладач змушений вдаватися до пошуку «приблизної відповідності» [4, с. 23]. Для досягнення максимальної адекватності при передачі національно-культурного компоненту семантики ФО з німецької на українську перекладач повинен вміти користуватися різними «видами перекладу», які на нашу думку є найоптимальнішими способами передачі семантики вираженої дійсності [9]:

1. Еквівалент, тобто наявний в українській мові адекватний фразеологічний зворот, що збігається з німецьким зворотом за змістом і образною основою.

2. Аналог – український усталений зворот, що за значенням адекватний німецькому, але за образною основою відрізняється від нього повністю або частково.

3. Описовий переклад – переклад шляхом передачі змісту німецького звороту вільним словосполученням. Описовий переклад застосовується тоді, коли в українській мові відсутні еквіваленти й аналоги.

4. Антонімічний переклад – передача негативного значення за допомогою стверджувальної конструкції або навпаки.

5. Калькування. Цей метод застосовується в тих випадках, коли перекладач хоче виокремити образну основу ФО, або коли німецький зворот не може бути перекладений за допомогою інших видів перекладу.

6. Комбінований переклад. Використовується у тих випадках,

коли український аналог не повністю передає значення німецької ФО або ж має інший специфічний колорит місця й часу. Тому використовується калькований переклад, а потім описовий переклад та український аналог для порівняння.

При перекладі ФО потрібно вибрати найкращий спосіб перекладу, перекладач не повинен допустити будь-яку можливість використання буквалізмів, що не відповідають нормам сучасної української мови.

Виходячи з цього, **мета** запропонованої розвідки полягає у виокремленні доцільного способу перекладу національно-культурних компонентів в структурі німецьких ФО українськими відповідниками.

Актуальність проведеного дослідження зумовлена необхідністю поглиблювати, розширювати знання в галузі дослідження фразеології та перекладу німецьких ФО українською мовою, а також пошуків найоптимальніших способів перекладу ФО із національним колоритом мови. Як підкреслює Д.А. Долгополова: «Однією з найактуальніших проблем у сучасній теорії фразеології є виявлення подібностей і відмінностей фразеологічних систем споріднених і неспоріднених мов» [6, с. 37]. Підсумок розв'язання таких питань, за словами А.В. Вурм, «... дасть змогу проникнути в таємниці фразотворчих закономірностей і встановити фразеологічні універсалиї, що в свою чергу цінне як для загальної теорії семантики, так і для всебічного вивчення проблеми взаємозв'язків мови й мислення» [3, с.113].

Способи перекладу ФО – одне з важливих питань сучасної фразеології, в контексті якого лежить якість перекладу іншомовною мовою. Сумарні зв'язки між цими мовами представлені різними понятійними системами, що склалися історично. Але як кожна мова має свої відмінні так і спільні риси в національному осередку різних держав, так і ФО можуть мати семантичні відношення, а не тільки бути безеквівалентними.

Національно-культурні елементи семантики ФО, які необхідно враховувати при виборі способу перекладу тої чи іншої ФО, виявляються на трьох рівнях [5]:

1. В ідіоматичному значенні стійкого словесного комплексу (за допомогою метафоризації, семантичного переміщення): *Alter Hase* – 'кваліфікована, досвідчена людина'.

2. В значенні лексичного елементу ФО. Це можуть бути архісемантика, безеквівалентна лексика, етнічно-культурні реалії, знаки невербальної комунікації: *Nach Adam Riese* – 'точно

перетворення', 'точно як у аптеці'. В основі ідіоми лежать численні народні традиції, звичаї, ігри, наприклад: *einen ins Bockshorn jagen* – 'когось налякати'.

3. У прямому значенні вислову-прототипу, який змінив своє значення. В

основі ідіоми лежать численні народні традиції, звичаї, ігри.

У процесі дослідження ФО німецької мови з національно-культурною семантикою ми виокремлюємо наступні групи за ономасіологічним портретом в основі яких лежать артефакти, звичаї та традиції :

1. ФО, які відображають історичні фрагменти, соціальні явища та факти, побут і культуру. Ця група найбільша і найяскравіше демонструє національно-маркований сегмент мовних компонентів. При перекладі вони здебільшого не мають прямих відповідників у національних культурах інших країн, що утруднює вибір способу перекладу ФО. Ми пояснюємо це тим, що чим більш затемнена мотивація значення, тим важче знайти правильний спосіб перекладу. Наприклад : *bei jmdm. in der Kreide stehen* – 'заборгувати кому-небудь, бути належним кому-небудь'; (перен.) 'бути в боргу перед ким-небудь' [7]. ФО нагадує про звичай власників невеликих пивних ресторанчиків, записувати крейдою на чорній дошці скільки той чи інший відвідувач випив за вечір кухлів пива і скільки він заборгував. Цей звичай ліг в основу ФО, який відсутній в українській культурі. Дослівний спосіб перекладу не передає відповідного значення українською мовою, але є аналог: *бути у чорному списку* – 'заборгувати, бути винним'.

Der deutsche Michel – 1) розм. дурень, простак 2) німець [10]. В середні віки в німецькій культурі ім'я *Michel* було дуже поширеним. Вираз *der deutsche Michel* зустрічається вперше в 1541 році, його значення змінювалось протягом століть. В XVII ст. воно мало ще позитивне значення та нагадувало про походження імені *Michel*: *Erzengel Michael, Schutzheiliger des deutschen Volkes* (архангел Михаїл, покровитель німецького народу). До кінця XVIII ст. за виразом закріплюється значення *ein gutmütiger, doch geistig unbeweglicher, ungebildeter Mensch, eine Schlafmütze* – 'сонько; повільний, неуважний' (про людину). В період між визвольними війнами і революцією 1848 року в Німеччині вираз *deutscher Michel* став синонімом національно-обмеженого німецького бюргера, що втілював в собі типові риси національної відсталості і провінціальності. Переклад цієї ФО зумовлений екскурсом в історію середньовіччя та передбачає вибір

описового способу перекладу, тому що ім'я Міхаель в українському мовному середовищі ні про що не говорить.

Щодо спільного підґрунтя для формування ФО в українській та німецькій мовах можна віднести мореплавство та полювання. Що стосується торгівлі, судочинства чи військової справи, то в процесі творення німецьких ФО вони здебільшого виступають екстралінгвальним чинником.

Відомим джерелом творення ФО були рицарські турніри, правила поведінки рицарів тощо. Наприклад: *Durch die Blumen sprechen* – 1) (досл.) говорити квітами (*рознарядка наша*); 2) говорити натяками. Походить з давньої історії, епохи Середньовіччя. Виникнення ФО відноситься до так званої квіткової мови, згідно з якою кожна квітка має певне зашифроване значення: коли леді не цікавив дворянин, в знак цього замість слів, вона давала солом'яну квітку. Потім популяризувалася мова квітів, тобто вживати у своїх висловах певні рослини, які мають прихований зміст, що не кожен зможе зрозуміти [11]. На цій підставі вважаємо доцільним вибрати описовий спосіб перекладу.

У наступній ФО *goldene Sporen verdienen* – ‘заробити золоті шпори’ (*рознарядка наша*), простежуємо дослівний переклад. З розвитком феодального суспільства острога, крім свого прямого призначення, були ще й знаком лицарського гідності, яким володіли тільки ті, хто мав право і обов'язок воювати в сідлі, на противагу воїнам низького походження [10]. В українській мові існує ФО – *давати острога (шпори)* – ‘пришвидшити біг коня вдаривши його в бік’. Але значення цього ФО не збігається з німецьким, хоч має подібну зовнішню форму, тому вибираємо комбінований спосіб перекладу.

ФО *unter die Arme greifen* – ‘подати руку’, ‘підтримати у складному становищі’, тобто у значенні допомагати, має прозору мотивацію значення, хоча походить з XVII ст. Коли воїну загрожувала небезпека впасти, інший підтримував його під руки [11]. В українській мові є еквівалент: *руку подати/ підставити плече* – ‘допомогти, підтримати’.

ФО *einen Korb bekommen* сягає витоків прадавньої історії. Ономазіологічний портрет ФО повертає нас до старого звичаю, коли дами жили у замках і якщо лицар сподобався вони спускати з вікна міцний кошик нареченому, але тому якому хочуть відмовити – з поганим дном, через який наречений обов'язково повинен був провалитися, якщо б його стали підтягувати наверх у цьому кошику.

У XVII-XVIII століттях цей звичай трохи змінився: наречена просто посидала небажаному нареченому кошик без дна. У сучасній німецькій мові вираз вживається в самому широкому значенні: 'відмовити кому-небудь', 'відмовитися від чого-небудь', 'одержати відмову' [11]. В українській фразеосистемі є широковживана ФО 'дати/ піднести гарбуза'. Попри різну образну основу (німецький кошик – український гарбуз) німецька ФО *einen Korb bekommen* та українська ФО 'дати/ піднести гарбуза' вважаємо семантичними еквівалентами.

Традиційний побут німецьких бюргерів виражають такі ФО: *den Laufpaß bekommen*, або *blauen Brief bekommen* – 'отримати повідомлення про звільнення', 'отримати неприємну звістку' [11]. Цей вираз пов'язаний з блакитними конвертами службових повідомлень у Пруссії, які отримували офіцери, покидаючи службу. У цьому випадку ФО не має еквівалента, передаємо зміст описовим способом перекладу.

Досить поширеними є ФО, що характеризують фінансове становище у різні періоди розвитку країни. Значна їх частина складається з назв німецьких монет: *jeden Pfennig umdrehen* – 'тремтіти над кожною копійкою'. В українській мові теж можна віднайти повні відповідники німецьким ФО: з копійки жити – 'жити дуже бідно'; *auf den Pfennig sehen* – 'бути ощадливим'; *keinen Dreier wert sein* – 'не коштувати ломаної копійчини', в укр. щербата копійка – 'дуже малі, мізерні гроші'; *keinen Sechser wert sein* – 'незначний' [7]. Ці монети "Pfennig", "Dreier", "Sechster" мали в Німеччині найменшу вартість. У деяких випадках доцільний дослівний переклад, наприклад *Ihr ohne Groschen bleibt* – 'зоставити без копійки'. Цей приклад є ілюстрацією дослівного перекладу з частковою заміною. Українське слово копійка (Копеке) передано за допомогою слова *Groschen* (гріш, гроша). У німецькій мові існує вислів *keinen roten Heller* (іст. дрібна монета Австрії та Німеччини, пізніше існувала у країнах колишньої Чехословаччини) *besitzen*, що у перекладі німецькою означає – 'не мати ні копійки' [10]. В українській мові теж історично склалася велика база ФО пов'язаних з назвами грошей, тому частина ФО переплітається еквівалентами.

Як бачимо, соціальні та економічні чинники значною мірою впливають на формування фразеологічного фонду, де труднощі перекладу зазначених ФО можуть виникнути і у зв'язку з тим, що в німецьких текстах згадуються ті чи інші явища, які відсутні в культурі мови перекладу, яких не можна замінити іншими явищами. Тому при перекладі можна застосовувати авторський оказіоналізм – власний,

неповторний, фразеологічний еквівалент, який повинен виконати функцію функціонально-емоційного забарвлення оригіналу [9].

2. ФО, які відображають назви рослин, тварин та природи.

Ця група має більшою мірою спільні риси з українською мовою, але є присутній власний національний сегмент. Тому пропонуємо декілька типів перекладу. Виокремлюємо частковий фразеологічний еквівалент – це тип перекладацького відповідника в якому образна основа, метафоричність відрізняється від оригіналу, наприклад *das ist für den ein Klacks* - ‘постав хату з лободи, а в чужую не веди’ [7]. Знаходить своє місце також комбінований переклад: *Mir ist ein Hase über den Weg gelaufen* – 1) мені завжди не щастить, мене переслідує невдача; 2) (досл.) мені заєць дорогу перебіг [7]. Це забобон. За народним повір'ям заєць, що зустрівся ранком нібито приносить нещастя. Це марновірство дуже сильне, і сьогодні мисливець може повернути назад, якщо йому зранку заєць «перебіжить» дорогу. Аналогічна роль приділяється кішці, якщо вона перебіжить дорогу, особливо в темряві з ліва на право (в Україні говорять у цьому випадку, чорна кішка перейшла мені дорогу). Раніше вважалося, що відьма може перевтілюватися в зайця чи в кішку. Недоліком цього способу перекладу є те, що відмінності компонентного складу еквівалентів цього типу можуть спричинити відмінності емоційно-експресивної конотації. Німецька ФО може мати декілька еквівалентів у мові перекладу. За допомогою вибірових фразеологічних еквівалентів перекладач має можливість вибрати оптимальний варіант і передати стилістичну різноплановість ФО.

Описовий спосіб теж займає визначне місце у цій групі. Переклад у цьому випадку зводиться не до перекладу самої ФО, а до її тлумачення: *Das nenne ich Schwein* – ‘це – щастя’; *Schwein haben* – ‘мати успіх/ удачу/ везіння’ [11]. В українському побуті неможливо провести паралель між свинею і успіхом, тому немає мовного еквівалента. Свинарство є найдавнішим видом тваринництва на території західної Німеччини. Свиня (*das Schwein*) була в Німеччині символом багатства, тому низка ФО із назвою цієї тварини у структурі володіють переважно позитивним значенням. В українській мові ФО із лексичним компонентом *свиня* транслують здебільшого негативне значення, наприклад: *підкласти комусь свиню, поводитися як свиня, виглядати як свиня* тощо.

Можна використовувати спосіб калькування ФО: *ein Kalb darf kein Kalb bleiben* – ‘не увесь час теляті телятком бути’ [11]. Хоча, на нашу думку, калькування повинно бути зведено до мінімуму. Адже

завдання перекладача не постає у дослівному перекладі, тобто кальки, а й у передачі усіх національно-історичних шарів історії народу, що є закодованими у ту чи іншу ФО.

Широко розповсюджений і буквальний переклад: *Spielen stets Katz und Maus* – ‘грати в кішку-мишку’ [7]. Даний переклад є мовним відповідником і в українській мові. *Verschwinden sie, wie Schafe im Schlachthof* – ‘зникають, як вівці на бойні’ [11]. Як бачимо, український фразеологізм передано німецькою мовою за допомогою повного відповідника. *Daran ergötzen sich, wie die Wölfe am Blöken der Schafe* – ‘втішатися, як вовки овечим криком’ [7]. Цей фразеологізм з метою передачі стилістичного забарвлення перекладено дослівно. *Bin so eingedeckt, wie sirko mit seinem Fell* – ‘обріс, як Сірко шерстю’. Тут ми бачимо дослівний переклад. При чому, собаче прізвисько – сірко, подане з маленької літери, а у перекладі з великої літери – **Sirko**.

Дуже важливо підібрати правильний спосіб перекладу, віднайти відповідник, що не змінить внутрішню форму ФО. Але без знання фразеології неможливо оцінити яскравість і виразність мовлення, зрозуміти жарт, гру слів, культуру країни, а іноді просто й зміст усього висловлювання.

3) ФО, які передають духовний характер народу. Матеріал нашого дослідження виявив ФО біблійного походження. Вони утворилися на основі біблійних сюжетів та представлені в українській мові стилістично-типовими відповідниками: *ein Stein des Anstoßes* – ‘камінь спотикання’; *sein Kreuz tragen* – ‘нести свій хрест’ [7]. Але є і такі, що перекладаються описовим способом. У німецькому календарі релігійні свята займають значне місце. Назви цих свят є складовою частиною багатьох ФО: *wenn Ostern und Pfingsten zusammenfallen* – 1) (досл.) коли Великдень та Трійця відбудуться в один день; 2) ніколи. *Zu Pfingsten auf dem Eis* – 1) коли рак свисне; 2) ніколи [11]. Трійця святкується влітку, через 50 днів після Великодня, тому крига (Eis) просто неможлива.

Am Hungertuch nagen – ‘голодувати’[10]. У давнину під час посту вівтар завішували особливим сукном (das Hungertuch). На ньому було багато зображень, які нагадували всім віруючим про цю подію. Один незвичайний екземпляр зберігся у кафедральному соборі Австрії (Кернтен). Він містить 99 зображень. Вже у X столітті з’явився цей вираз у переносному значенні.

Біблія – це важливий інструмент творення в історії існування цивілізації. Такі ФО відрізняються від інших наявністю застарілих слів та образністю думки. Таким чином, духовний світ відбиває свої

риси на культурі, визначає спільні та відмінні національні компоненти у народів різних етнічних груп.

Отже, ми можемо зробити висновок, що спосіб перекладу національно-культурного компоненту семантики ФО залежить від мотивації значення. Чим прозоріша мотивація значення, тим простіше перекласти ФО, відповідно більш затемнена мотивація значення ускладнює вибір способу перекладу.

Досліджено, що найчастотніше (близько 35%) вживається описовий вид перекладу. На це впливає розбіжність між становленням культур, панування унікальних національних самобутніх рис народу, тому відповідно еквівалента немає, або ж лише одиниці. Друге місце посідає (понад 25%) еквівалент. Він забезпечує цілісність картини світу народу, тобто дозволяє уникнути втрати емоційно-експресивного забарвлення перекладеної ФО. Щодо способів перекладу аналогу виявлено менше 20%, калькування – приблизно 10% . Вони є менш популярними, але забезпечують доступний і достовірний переклад з огляду на усі історичні перепони. Комбінований переклад (більше 10%) має свій колорит, але застосовується рідко, проводить паралель між калькою і описовим перекладом.

Важливим є те, що способи перекладу ФО вимагають глибокого та детального аналізу тексту, культурної специфіки та етимології ФО, і лише тоді уможливорюється доцільний вибір конкретного виду перекладу.

У перспективі подальших розвідок вбачаємо дослідження способів перекладу та зіставлення ФО на різних історичних етапах та аналіз їх змін у плані національно-культурного становлення.

Список використаних джерел

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – 2-е изд., стер. – М : УРСС : Едиториал УРСС, 2004. – 571 с.
2. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М. : Русский язык, 1983. – 288 с.
3. Вурм А.Ф. Сходство и различия русской и чешской фразеологии // Русская речь. – 1976. – №5. – С.113-117.
4. Давиденко Л.Б. Синтаксичні функції і структурносемантичні модифікації фразеологічних одиниць / Київськ. держ. пед. ін-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 1992. – 23 с.
5. Добровольський Д.О. Национально-культурная специфика во фразеологии // Вопросы языкознания. – 1997. – № 6.

6. Долгополов Д.А. Сопоставительный анализ соматической фразеологии. – К., 1973. – 41 с.
7. Німецько-український фразеологічний словник / [авт.-уклад. В. І. Гаврись, О. П. Пророченко]. – К. : Рад. школа, 1981. – Т. 1. – 416 с.
8. Чернышева И.И. В динамике фразеологической системы / на материале немецкого языка // ФН. – 1993. – № 1.
9. Шмелев Д.Н. Современный язык. Лексика / Д.Н. Шмелев. – М.: Наука, 1977. – 407 с.
10. Duden Redensarten. Herkunft und Bedeutung / von R. Köster.- Mannheim, Leipzig, Zürich, 1999.
11. Redewendungen : Wörterbuch der deutschen Idiomatik 3., überarbeitete und aktualisierte Auflage / [Hrsg. vom Wissenschaftlichen Rat der Dudenredaktion : M. Wermke, K. Kunkel-Razum, W. Scholze-Stubenrecht]. – Mannheim ; Leipzig ; Wien ; Zürich : Dudenverlag, 2008. – B. 11. – 959 s.
12. Schäffner Ch. Metaphern / Ch. Schäffner // Handbuch Translation. – Tübingen : Stauffenburg Verlag, 1998. – S. 280–285.

Дворник І.В.

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

ЗНАЧЕННЯ СТАЛИХ ТА ЗМІННИХ ЕЛЕМЕНТІВ У ПОЕТИЧНИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Анотація. У статті розглядаються актуальні проблеми художнього перекладу у контексті поезії. В роботі окреслено види перекладацьких трансформацій та їх значення. Стаття характеризує поняття категорії константності та варіативності перекладу, визначає важливість сталих та змінних елементів у перекладах поетичних творів.

Ключові слова: поетичний переклад, сталість перекладу, варіативність перекладу, перекладацькі трансформації.

Summary. The article examines topical issues of literary translation within the framework of poetry. The study describes different kinds of translation transformations and its importance. The article characterizes notions of constancy and variability, designates the importance of constant and changeable elements in translations of poetical works.

Key words: poetical translation, constancy of translation, variability of translation, translation transformations.

Постановка проблеми. Проблема перекладу художніх творів та поезії зокрема вже протягом довгого часу хвилює не тільки людей мистецтва, а й вчених-лінгвістів. Теоретичні перекладознавчі дослідження переконливо свідчать про те, що навіть найкращий, найдосконаліший, високо оцінений переклад не забезпечує повної адекватності оригіналу. Виходячи з цього, можна стверджувати, що питання перекладу поетичних творів залишається не до кінця вивченим. Тому **завдання** статті такі: визначити особливості перекладу поетичного тексту; окреслити, які бувають перекладацькі трансформації та яке їх значення у віршах; з'ясувати, які мовні одиниці та вирази підлягають видозміні або ж повній їх заміні еквівалентами, а які залишаються сталими та незмінними при перекладі; дослідити константні та варіативні елементи в україномовних перекладах віршів Г. Гейне.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основою численних робіт на цю тему, які отримали міжнародне визнання, є дослідження російських науковців: перекладача та літературного критика В.Я. Брюсова і літературознавця А. Білого. Теоретичні аспекти поетичного перекладу також розглядали Л.С. Бархударов, С.Ф. Гончаренко, Ю.М. Караулов, А.В. Федоров. Не менш важливий внесок в розвиток цього питання зробили такі лінгвісти як Б.М. Ейхенбаум, Б.В. Томашевський, М.П. Штокмар, , Л.І. Тимофеев, Ю.М. Тинянов, Г. Шенгелі, , С.М. Бонди, В.М. Жирмунський. Всі вони відзначають особливу специфіку поетичних творів, яка значною мірою ускладнює роботу перекладача. Десятки дискусій розгортаються на тему, чи зберегти форму твору, чи передати мелодійність вірша і настрій героїв.

Виклад основного матеріалу. Абсолютно будь-який художній текст, тим паче поетичний, характеризується принциповою відмінністю від інших видів текстів: він виконує естетичну функцію. Тексти цього функціонального стилю мають специфічні особливості, які викликають труднощі при перекладі. Такі фахівці як С. Влахов і С. Флорін навіть зазначають у своїх працях про неможливість перекладу поетичних текстів, але з огляду на сучасні підходи до перекладу кількість труднощів можна мінімізувати. Взагалі, переклад поезії істотно відрізняється від перекладу прози, оскільки сама природа поетичного твору має чимало відмінностей від природи твору прозового (значно більша вага окремого слова, широке використання фонетичних засобів організації тексту (рима, милозвучність близько розташованих

звукових комбінацій...), ритміко-інтонаційна своєрідність, незначний обсяг і т. ін.).

Поетичний переклад передає думки оригіналу згідно з правилами літературної мови та викликає чимало розбіжностей у науковій сфері. Справа в тому, що багато вчених-лінгвістів дотримуються думки, що якість та адекватність перекладу поезії залежить не стільки від лексичних і синтаксичних відповідностей, скільки від творчого підходу перекладача, підбору еквівалентів слів і виразів, побудови логічного зв'язку між текстом та підтекстом, збереженням ідеї автора та своєрідного стилю [5, с. 63-65]. У процесі художнього перекладу відбувається творча взаємодія індивідуальностей автора оригіналу та перекладача. Це реально існуючий процес, який потребує теоретичного осмислення. Такому осмисленню перешкоджають дві крайності: об'єктивне уявлення про переклад як про копію оригіналу та суб'єктивна концепція перекладу як процесу, тотожного оригінальній творчості [2, с. 44]. Втім, завжди потрібно пам'ятати, що будь-який переклад має бути творчим в міру, не виходячи за рамки думок автора вихідного тексту, адже навіть незначне доповнення може викривити зміст оригіналу.

Згідно з класифікацією В.Н. Комісарова поетичний переклад має відповідати таким основним вимогам як точність, ясність, стислість та літературність на всіх структурних рівнях [1, с. 121-122]. Перед перекладачем постає нелегка задача передати художній образ максимально наближено до авторського оригіналу за допомогою еквівалентних засобів. Таким чином, потрібно постійно звертатися до перекладацьких трансформацій, щоб уникнути міжмовних та міжкультурних непорозумінь. Значимість використання трансформацій полягає в тому, щоб логічно і природно відтворити у перекладі всі ланки системи оригіналу, щоб мова перекладу відповідала мовним звичкам носіїв, долаючи при цьому труднощі, викликані відмінностями мов і національних літературних традицій.

Наразі існує велика кількість класифікацій, які упорядковують перекладацькі прийоми залежно від характерних ознак. Найвідоміша трансформаційна модель була запропонована такими вченими як Л.К. Латишев, В.Н. Комісаров та Я.І. Рецкер. Відповідно до цієї моделі процес перекладу здійснюється в три етапи. На першому етапі похідна структура в оригіналі зводиться до її ядра структури на мові оригіналу. На другому етапі відбувається перехід від ядра структури мови оригіналу до аналогічного ядра структури мови перекладу.

Третій етап передбачає перехід у похідну аналогічну структуру відповідно до норми певної мови.

Вчені поділяють перекладацькі трансформації на лексичні та граматичні, хоча вони можуть і поєднуватися одна з одною, утворюючи при цьому складні комплексні трансформації [4, с. 31-32]. Наприклад, вчена З.Д. Львовська зазначає, що різні типи перекладацьких трансформацій не мають чіткої межі і їх інколи можна віднести одночасно до різних типів [3, с. 54].

Лексичні трансформації передають формальні і змістовні відносини між словами і словосполученнями в оригіналі та перекладі. Серед формальних перетворень основними прийомами перекладу є перекладацька транскрипція/транслітерація та калькування. Прийом транскрипції в перекладі відтворює звучання слова оригіналу, на відміну від транслітерації, яка передає його графічну форму. Цей прийом широко застосовується при перекладі власних імен, географічних назв, назв фірм, друкованих видань, термінів і т.д. В основі калькування лежить переклад складових елементів слова або словосполучення та подальше об'єднання цих частини в єдине ціле, напр.: *Professor Unrat* – *професор Гнус*.

Наступна група лексичних трансформацій представлена лексико-семантичними замінами, застосування яких невід'ємно пов'язане з модифікацією значень лексичних одиниць. До основних прийомів цієї групи відносять конкретизацію, генералізацію і модуляцію. Конкретизація полягає у виборі слова для перекладу з більш конкретним значенням ніж у мові оригіналу, напр., *kommen* – *приходити, прибувати, приїжджати, прибігти, походити*; *Sache* – *річ, одяг, предмет, питання, діло, справа, робота, властивість*. Прийом генералізації позначає заміну одиниці вихідної мови, що має більш вузьке значення, одиницею мови перекладу з більш широким значенням. Застосування такого методу може бути вимушеним або факультативним, пор.: *Postimplantationszustand* – *післяопераційний стан*. Модуляція (смісловий розвиток) - це заміна слова або словосполучення одиницею мови перекладу, значення якої логічно впливає із значення вихідної одиниці. Найчастіше співвіднесення таких елементів в оригіналі та перекладі пов'язані причинно-наслідковими відносинами у контексті.

До граматичних трансформацій належать дослівний переклад, членування та об'єднання речень і граматичні заміни. Дослівний переклад (нульова трансформація) – це спосіб перекладу, при якому синтаксична структура іноземної мов замінюється аналогічною

структурою. Прийом досить простий, але заслуговує на увагу з двох причин: по-перше, у початківців перекладачів іноді виявляється прагнення змінювати синтаксичну структуру навіть там, де кращим вибором був би дослівний переклад; по-друге, треба чітко відрізнити цей прийом від нам буквального перекладу, який передає оригінал «слово в слово», але при цьому спотворює його зміст або порушує норми мови перекладу. Прийом членування речення полягає в тому, що одне речення оригіналу ділиться на два-три у перекладі. Застосування цього прийому може бути викликано семантичними або стилістичними причинами. Об'єднання речень протилежне вищезазначеному прийому – два або три речення оригіналу передають одним у перекладі. Його можуть застосовувати вимушено через неповноту одного з речень оригіналу. Перехід від оригіналу до перекладу часто виконують за допомогою різних граматичних заміни. Мається на увазі відмова від використання у перекладі аналогічних граматичних форм. Заміні підлягають граматичні категорії, частини мови, члени речення, речення певного типу. Так, наприклад, при перекладі з німецької мови часто здійснюються заміни роду та числа іменників, що зумовлюється невідповідністю категорій роду та числа німецьких іменників у порівнянні з українськими, пор.: *Frisches Obst liegt immer auf dem Tisch.* – *На столі завжди є свіжі фрукти.*

Особливу групу перекладацьких трансформацій становлять лексико-граматичні прийоми. З їх допомогою у перекладі змінюється як лексика, так і синтаксичні структури оригіналу. Найбільш поширені – це прийом антонімічного перекладу, описового перекладу і прийом компенсації. Антонімічний переклад передбачає заміну стверджувальної форми в оригіналі на заперечну в перекладі і навпаки, наприклад: *Es ist **nicht einfach** diese Sache zu lösen.* – **Важко** вирішити це питання. Описовий переклад описує заміну вихідної лексичної одиниці словосполученням, яке розкриває її значення. Недолік описового перекладу полягає в його багатослівності. Тому найбільш успішно цей спосіб перекладу застосовується там, де можна обійтися порівняно коротким поясненням, напр.: *Seniorenmarkt* – *ринок для людей похилого віку.* Компенсація передає втрачені при перекладі елементи будь-яким іншим способом, причому не обов'язково у тому ж самому місці тексту, що в оригіналі, напр.: *“Wie stehst du in der Schule? – Ich stehe nicht, ich sitze!”* - *“Як у школі? – Ну, як у школі...”* [1, с. 165-171].

Загалом, переклад віршів підпорядковується загальній методологічній основі теорії художнього перекладу – збереження

важливого та суттєвого й еквівалентна заміна тих чи інших елементів відповідно до художньої реальності оригіналу. Головним завданням залишається визначити, які елементи та категорії у поетичних текстах при перекладі залишаються непохитними, а які зазнають змін.

З цього випливає, що у поетичних перекладах завжди є сталі та змінні елементи. Таким чином можна виокремити категорії константності та варіативності, які і зумовлюють кінцевий результат роботи над перекладом поезії. Що можна залишити незмінним, а що трансформувати залежить від мовних особливостей тексту, його побудови та від того, яку ціль перед собою ставить перекладач.

Категорія константності виражає все те, що залишається незмінним та постійним, тим самим максимально наближає переклад до оригіналу. Як правило, однозначно змінам не піддається зміст поезії та його головна ідея, адже змінивши смисл тексту, отримаємо абсолютно новий твір. Константність може бути виражена на всіх структурних рівнях. Перекладач на свій розсуд вирішує, які саме елементи можна залишити «первозданими», але все рівно більшість явищ потрібно трансформувати з лінгво-культурологічних причин, відсутності еквівалентів та ін.

Мовна варіативність перекладу розглядається лінгвістами як об'єктивна іманентна властивість мовної системи, що охоплює всі виділені в мові підсистеми й одиниці в плані форми й змісту. Термін варіативність визначається вченими по-різному: часткова мінливість, здатність до видозміни, процес видозміни і т. п. Неодмінною основою варіативності є деякий інваріант, який зберігає тотожність самому собі в серії видозмін об'єкта (предмета, явища або відносини) і поєднує цю серію в тотожність більш високого рангу. Явища мовних змін пронизують всю систему перекладу. У будь-якому перекладі постійно відбуваються видозміни при збереженні головного (загального, константного). Іншими словами, категорія варіативності знаходить своє відтворення у зазначених вище перекладацьких трансформаціях.

Розглянемо сталі та змінні елементи на прикладі німецької поезії Г.Гейне та оригінал віршу «Ein Fichtenbaum steht einsam» та його україномовні переклади М. Старицького «Сосна» та Л. Первомайського «Самотній кедр»:

Ein Fichtenbaum steht einsam

Ein Fichtenbaum steht einsam
Im Norden auf kahler Höh.

І марить та сосна про сонце
блискуче,
Їй сниться південь-сторона,
Де теж в самотині, на скелі

Ihn schläfert; mit weißer Decke
Umhüllen ihn Eis und Schnee.
Er träumt von einer Palme,
Die, fern im Morgenland,
Einsam und schweigend trauert
Auf brennender Felsenwand.

Сосна

На півночі млавій в заметах, у
кризі
Самотня соснина дріма;
Куня, похилившись, і в білії ризи
Вдягла її пишно зима;

пекучій,
Красується пальма сумна.

Самотній кедр

Самотній кедр на стромині
В північній стоїть стороні,
І кригою, й снігом укритий,
Дрімає і мріє вві сні.

І бачить він сон про пальму,

Що десь у південній землі
Сумує в німій самотині
На спаленій сонцем скалі.

Відразу помічаємо розбіжності в заголовках перекладу. Справа в тому, що слово «ein Fichtenbaum» у німецькій мові чоловічого роду, в той час як в українській – жіночого. Для Г. Гейне це важливо, адже, персоніфікуючи дерево, він через образ-символ зображує почуття самотності чоловіка, який мріє та сумує за пальмою (...Er träumt von einer Palme...) М. Старицький у своєму перекладі зберігає образ «сосни», але змінюючи при цьому почуття ліричного героя на жіночі. У такому разі змінюється початковий задум твору та емоції, які викликає поетичний твір у читача. Натомість у перекладі Л. Первомайського використано образ «кедра». Таким чином письменник наближає смисл перекладу до його оригіналу, але при цьому змінює образ-символ. Знайдена заміна виправдана, адже використання іменника чоловічого роду допомагає перекладачу зберегти любовну колізію, наявну в оригіналі віршу.

Наведений приклад демонструє денотативну субституцію (уподібнення), один із видів лексичної трансформації, що ґрунтується на використанні іншомовного когіпоніма. Таким чином перекладач, як в даному випадку, використовує іншомовний подібний термін, що підпорядкований спільному родовому поняттю.

Висновки і перспективи дослідження.

Проблема перекладу поезії актуальна у всі часи, адже неможливо створити ідеальний переклад, відтворивши при цьому всі ознаки авторського оригіналу. Однак, можливо зробити його адекватним, щоб він передавав думку автора та відповідав мовним та культурним звичкам носіїв мови, на яку перекладають поетичний

твір, за допомогою різноманітних перекладацьких трансформацій. Збалансоване використання категорій константності і варіативності дає змогу найточніше відтворити смисл віршу та його настрій.

Перспективним вбачається поглиблене вивчення сталих та змінних елементів перекладу поезії зі збереженням їх лінгвокультурного компонента та особливостей форми, змісту та плану вираження.

Список використаних джерел

1. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение / В.Н. Комиссаров. Учебное пособие. – М.: ЭТС, 2004. – 424 с.
2. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу / В.В. Коптілов. – К. : Юніверс, 2003. – 280 с.
3. Львовская З.Д. Современные проблемы перевода / З.Д. Львовская. – М.: Изд-во URSS, 2007. – 220 с.
4. Рецкер Я. И. Пособие по переводу с английского языка на русский / Яков Иосифович Рецкер. – М.: Просвещение, 1982. – 160 с.
5. Grossman E. Why Translation matters / E. Grossman // the USA, 2010. – 137 p.

Лопанчук Ю.В.

Рівненський державний гуманітарний університет

СПОСОБИ ПЕРЕДАЧІ ЕПІТЕТІВ В АНГЛІЙСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ЦИКЛУ ПОЕЗІЙ «СІМ СТРУН» ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Анотація. Статтю присвячено особливостям передачі епітетів з української мови на англійську в циклі поезій «Сім струн». У дослідженні виявлено та проаналізовано різні типи епітетів та варіанти їх передачі перекладачем Гледіс Еванс.

Ключові слова: переклад, художній текст, епітет.

Annotation: The article deals with the peculiarities of epithets translation from Ukrainian into English in the cycle of poems “Seven Strings” by a Ukrainian writer Lesia Ukrainka. The study identifies and analyzes various types of epithet and the means of their rendering in translation by Gladys Evans.

Key words: translation, belles lettres, epithet.

Постановка проблеми та її значення. Епітети мають важливе значення для творення мовної картини світу окремого письменника,

оскільки здатні передати та увиразнити мовні традиції певної епохи. На сучасному етапі розвитку філологічних наук існує багато досліджень епітетів, у яких детально аналізуються їх види, стилістичні функції та способи вираження. Однак, особливості перекладу епітетів та питання їх стилістичної еквівалентності продовжують привертати увагу дослідників.

Актуальність статті зумовлена необхідністю дослідження способів перекладу різних видів епітетів у тексті художнього твору.

Метою статті є визначити різні види епітетів у циклі поезій «Сім струн» Лесі Українки та прослідкувати особливості їх перекладу англійською мовою.

Для поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

- розглянути трактування епітету;
- розглянути види епітетів та особливості їх граматичного вираження;
- провести аналіз епітетів у циклі поезій «Сім струн» Лесі Українки;
- з'ясувати, які прийоми застосувала Гледіс Еванс при перекладі епітетів з української мови на англійську.

Виклад основного матеріалу. Епітет – один з найуживаніших поетичних прийомів. В художньому тексті епітети сприяють реалізації естетичної функції художнього тексту. Різноманітні аспекти цієї лінгвістичної універсальності розкрито на матеріалі різних мов у працях таких філологів як І. Р. Гальперін, В. А. Кухаренко, І. В. Арнольд, О. М. Мороховський, В. В. Виноградов та ін.

Попри на те, що над дослідженням лінгвостилістичної природи епітета працюють вже протягом багатьох століть, на сьогоднішній не існує єдиної точки зору щодо його сутності.

Більшість вітчизняних вчених при визначенні сутності епітетів розділяють погляд Селіванової О.О., яка у своїй праці «Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія» зазначає, що епітет — це стилістична фігура, троп, що є означенням чи обставиною в реченні як атрибут предмета, дії, стану та характеризується високою емотивно-експресивною зарядженістю, оцінністю й образністю. Образність епітета як виражального засобу також може мати метонімічну або метафоричну основу, через що іноді важко чітко розмежувати ці стилістичні прийоми. У широкому розумінні епітет є не лише метафорою чи метонімією, а й будь-яким емоційно-оціночним та експресивним атрибутом предмета [4].

Більшість дослідників головною характеристикою епітета вважають його семантичні особливості, інші дослідники вважають необхідним приєднати до семантичної характеристики ще одну значну характеристику властиву епітету - синтаксичну функцію.

Для досягнення поставленої нами мети необхідно визначити характерні структурні особливості епітетів в англійській та українській мовах.

Розглядаючи структуру епітетів в англійській мові в нашій статті доцільно буде спитатися на їх класифікацію, запропоновану Кухаренко В. А. Вона виділяє такі структурні моделі епітета, характерні для сучасної англійської мови:

- найпоширеніша модель, в якій епітет виражений прикметником *A+N*: *mysterious river* - таємнича річка;
- поширеним також є епітет, виражений якісним прислівником *Adv.+N*: *he looked triumphantly* - він виглядав триумфально;
- поширеною також є модель, в якій епітет виражений дієприкметником, *Participle+N*: *crackling fire* - потріскуючий вогонь;
- парні епітети являють собою два епітети поєднаних на основі взаємозв'язків: *a tired old town*;
- ще однією моделлю епітета, характерної для сучасної англійської мови, являється так званий двоступеневий епітет. Такі епітети характеризують предмет і одночасно кваліфікують характеристику предмета: *a pompously majestic female*. Двоступеневі епітети мають фіксовану структуру моделі *Ad+Adj*.
- поширеним також є фразовий епітет, в якості якого можуть вживатися словосполучення і цілі речення, які поєднуються за допомогою дефісів: *He had dark spectacles, puffy cheeks and a tell-me-my-good-man way talking* [2].

Серед праць, присвячених дослідженням структурних особливостей епітетів в українській мові особливої уваги заслуговує праця Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. «Стилістика української мови». В якій дослідники виділяють такі граматичні категорії формування і вираження епітетів:

- прикметник є основним категоріальним засобом вираження епітетів: *холодний день, німа душа*;
- епітети, виражені дієприкметниками, які здебільшого мають негативну семантику: *загублене ім'я, зневірена душа*;
- епітети-прислівники виконують образну функцію епітета: *журно дивитися, важко дихати*;

- епітети, виражені іменником-прикладкою, зосереджені переважно у денотивному просторі сфери природи, почуттів, казкової уяви: *лебідь-місяць, циган-вечір*;
- епітетні предикативні конструкції: *душа моя - дно безджерельне й сухе* [3].

У циклі поезій «Сім струн» методом суцільної вибірки дібрано епітети, загальною кількістю 100 одиниць та проаналізовано граматичні особливості їх перекладу. При перекладі дібраних епітетів перекладач застосував різні прийоми.

Більшість дібраних епітетів виражені прикметниками в тексті оригіналу. Перекладаючи такі епітети як «світ **широкий**» - «*wide world*», «надія **кохана**»- «*fond hope*», де епітет виражений одиничним прикметником, перекладач зміг підібрати як граматичні, так і стилістичні еквіваленти. Випадки підбору повного еквівалента нерідко зустрічаються в перекладі всього твору.

Для перекладу епітета *бездольная*, вираженого прикметником, у фразі «До тебе, Україно, наша **бездольная** мати..» перекладач застосовує експлікацію і тому в переклад було введено ціле словосполучення : «*To you, our dear Mother Ukraine **wracked with misery boundless...***», в якому епітет **wracked**, виражений діеприкметником, характеризує *Mother Ukraine*, а епітет **boundless**, виражений прикметником є ознакою іменника **misery**. Очевидно, що завдяки застосування цього прийому перекладач досяг семантичної еквівалентності даних фраз. Приклади такого прийому перекладу українських епітетів зустрічається досить часто.

При перекладі строфи

«Тяжка годинонько!

Гірка хвилинонько!»

«Hard times are not sunny!

Moments far from honey!»

семантична еквівалентність досягається так само завдяки поясненню значення епітета. Тобто, епітет, виражений прикметником, як і в попередньому прикладі перекладений словосполученням. Але помітним є те, що втрачається емоційне забарвлення строфи.

При перекладі епітетів «*місяць ясенький*»- «*moonlight **brightly shining***», «*промінь тухесенький*» - «*softly rays **untwining***», які в оригіналі виражені прикметниками і мають ще й зменшувально-пестливе значення, перекладач підібрав так звані двоступеневі епітети, що дозволило йому одночасно вказати ознаку іменника і охарактеризувати її . Варто також сказати, що завдяки повторенню голосного *і* перекладач зміг забарвити дану строфу таким же емоційним відтінком, що й автор оригіналу.

Нерідко зустрічаються приклади перекладу епітетів, виражених прикметниками в оригіналі, епітетами, вираженими дієприкметниками в тексті перекладу: «доля **незнана**» - «*fortune unknown*»; «безталанна **матуся**» - «*ill-fated mother*».

Також є випадок використання фразового епітету, компоненти в якому поєднані за допомогою дефісу:

«зустрінеться пісня моя
самотная, у світі з ташками-
піснями»

У тексті оригіналу епітет виражений прикметником, при перекладі перекладач поєднує прикметник та дієприкметник теперішнього часу, компенсуючи ним ознаку яка описана в наступній строфі поезії.

З наведених прикладів очевидним стає те, що основні труднощі перекладу полягають саме в передачі фігурального компонента образного вислову. Від перекладача вимагається розуміння підтексту, уміння бачити в образному вислові прихований смисл.

Висновки: Для перекладу реалій Гледіс Еванс застосовує різні способи перекладу, згідно з яким епітети з можуть передаватися на англійську як прикметники, прислівники, дієприкметники, цілі словосполучення, або навіть фразові епітети. Але найчастіше епітет перекладається прикметником.

Ґрунтовний аналіз тесту перекладу циклу поезій «Сім струн» дозволяє зробити висновки, що у більшості випадків художньо-естетична функція, поетичний потенціал епітетів оригіналу твору передані при перекладі англійською мовою адекватно.

Отже, у процесі перекладу Гледіс Еванс намагалася вірно передати не тільки зміст оригіналу, але й образність, емоційне забарвлення та структуру епітетів. Перекладачеві вдалося зробити поетичний твір таким же музичним і багатозвучним, як оригінал.

Список використаних джерел

1. Українка Л. Надія: Вибрані поезії (Укр. та англ. мовами). – Перекл. з укр. Г Еванс. – К.: Дніпро, 1981. – 135 с.
2. Кухаренко В. А. Практикум по стилистике английского языка: Учеб. пособие для студентов филол. фак. ун-тов, ин-тов и фак. ин. яз. – М.: Высш. шк., 1986. – 144 с. – На англ. яз.
3. Стилiстика української мови: Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. – К.: Вища шк., 2003. – 462 с.

4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля. К. 2006 – 716 с.
5. Cambridge Dictionary. Режим доступу: <https://dictionary.cambridge.org/ru/>

Мельник О.Ю.

Рівненський державний гуманітарний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ КАТЕГОРІЇ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Анотація. У роботі схарактеризовано граматичну категорію детермінації (означеності / неозначеності) в перекладознавчому аспекті. Встановлено ізоморфні та аломорфні характеристики категорії детермінації в англійській та українській мовах. Представлено аналіз особливостей відтворення категорії детермінації при перекладі з англійської на українську мову.

Ключові слова: категорія детермінації, артикль, означеність, неозначеність, переклад.

Summary. The paper focuses on the grammatical category of determination (definiteness and indefiniteness) in a translational aspect. The isomorphic and allomorphic features of the category of determination in the English and Ukrainian languages have been established. The analysis ascertains the ways the category of determination is expressed and rendered in English and Ukrainian.

Key words: category of determination, article, definiteness, indefiniteness, translation.

Постановка проблеми. Граматична категорія детермінації – це категорія, грамами якої вказують на спосіб ототожнення референта певної іменної групи [2, с. 237]. Іншими словами, це категорія, зміст якої вказує на те, чи мислиться ім'я предмета як єдине в описуваній ситуації (означеність), чи як таке, що належить до класу подібних до нього феноменів (неозначеність). Її ще називають категорією означеності / неозначеності.

В аналітичних мовах (зокрема, англійській) основним засобом вираження категорії детермінації є (означений / неозначений) артикль. У синтетичних мовах (зокрема, українській) названа категорія здебільшого виражається через займенникові форми (вказівні й неозначені займенники). Проте, такі форми не завжди

можуть слугувати повноцінними перекладними відповідниками артиклів. Тим більше, що артиклі можуть впливати на лексико-семантичне значення словосполучень та надавати у певному контекстуальному оточенні експресивного оцінного значення денотату, реалізуючи деякі стилістичні функції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки опубліковано чимало розвідок, присвячених дослідженню артикля та його перекладу [3; 4; 5], однак вивчення артикля у зв'язку із граматичною категорією детермінації, в аспекті вихідного та цільового текстів не входило до завдань цих авторів.

Метою нашої розвідки є аналіз засобів реалізації категорії детермінації в англійській та українській мовах, встановлення особливостей відтворення цієї категорії при перекладі з англійської на українську мову.

Мета дослідження зумовлює необхідність розв'язання таких **завдань**:

- схарактеризувати засоби вираження категорії детермінації в англійській та українській мовах;
- з'ясувати, як засоби реалізації категорії детермінації, використані при перекладі з англійської мови на українську, зберігають і змінюють структуру й зміст вихідного та цільового текстів;
- визначити лексичні перекладацькі трансформації, які застосовують при перекладі артикля на українську мову.

Об'єктом дослідження є категорія детермінації та засоби її вираження в англійській та українській мовах.

Предметом дослідження є особливості відтворення категорії детермінації при перекладі з англійської мови на українську.

Матеріалом для дослідження слугували 50 англійських речень з означеними та неозначеними артиклями та їх українські еквіваленти. Приклади отримано з англomовних творів та їх перекладів українською мовою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якщо схарактеризувати план змісту категорії детермінації загалом, то можна констатувати, що вона звичайно виражає співвідносні грами (граматичні значення) означеності і неозначеності, які реалізуються тільки в конкретному висловленні і зумовлені обставинами спілкування або контекстом і передусім тим, чи відомий або невідомий слухачеві позначений іменником предмет. Саме такий зміст має категорія детермінації в англійській мові.

Грамема 'означеність' виконує дві основні функції: 1) індивідуалізації об'єкта (коли кажуть *the table*, то мають на увазі конкретний стіл, який у цей момент є єдиним столом, наявним у свідомості співбесідників); 2) узагальнення, тобто співвідношення з цілим класом певних об'єктів (*The wolf is a wild animal* «Вовк – дика тварина»). Грамемі 'неозначеність' також властиві дві функції: 1) вказує на об'єкт, який має індивідуальні ознаки, але ще не ідентифікований співрозмовниками (*A man came into the room* «До кімнати увійшов якийсь чоловік»); 2) виступає у значенні «який-небудь, байдуже (однаково, немає значення) який».

В українській мові, як і в більшості слов'янських, означеність / неозначеність виражається: 1) вказівними займенниками *цей, ця, це, ці, той, та, те, ті* (*цей учень, та книжка*); 2) неозначеними займенниками *якийсь, якась, якась, якісь*; 3) прикметниками *невідомий, незнайомий, певний, особливий, цілий* (неозначеність): *Один хлопчик сказав...*; 4) частками *тільки, ще*: *Тільки мати нічого не знала* (означеність); *Ще чашку!* (неозначеність); 5) сполучником *і*: *Ось і місток* (означеність: «той місток, про який йшлося»); 6) родовим (неозначеність) і знахідним (означеність) відмінками: *купити хліба – купити хліб, принести паперу – принести папір*, порівняймо, ще: *Я тільки не любив Людмилу* (означеність) – *Я тільки не любив Людмили* (неозначеність); 7) порядком слів. Якщо іменник стоїть перед присудком – означеність: *Хлопчик вийшов на вулицю*, якщо після присудка – неозначеність: *На вулицю вийшов хлопчик*; 8) фразовим наголосом: *Ось книжка* (означеність), *Ось книжка* (неозначеність), див. [6].

Позатим, категорія детермінації в обох мовах пов'язана з актуальним членуванням речення, тобто з вираженням даного, відомого (теми) і нової інформації (реми), заради якої й створюється висловлення. Називаючи предмет, мовець має зважати на те, відомий співбесідникові чи невідомий цей предмет. В англійській мові тема виражається іменниками з означеним артиклем, а рема – з неозначеним артиклем, а в українській мові – переліченими вище засобами. В англійській мові для цього використовуються також лексичні засоби, так звані детермінативи, в ролі яких найчастіше виступають вказівні, присвійні й неозначені займенники *this, these, all, many, much* тощо.

Отже, в англійській мові категорія детермінації має центр (ядро) і периферію. Центром, ядром виступають морфологічні засоби вираження (артиклі), які є тими одиницями, що творять граматичну

категорію детермінації. Усі інші засоби є периферійними. Вони ніби примикають до морфологічного ядра і служать допоміжним засобом вираження семантичної (поняттєвої) категорії детермінації. В українській мові немає формальних (морфологічних) засобів вираження означеності / неозначеності; вона виражена факультативно лексично, синтаксично й інтонаційно. Тому в ній немає граматичної категорії детермінації, а є лише поняттєва категорія детермінації.

Щодо перекладу артикаля з точки зору лексичних трансформацій можна виокремити декілька аспектів.

1. Розглядаючи трансформацію додавання, можна простежити тенденцію появи в українському реченні додаткових слів у той час, як в англійському залишається лише артикль. Як і з точки зору граматики, додаткові лексичні одиниці можуть бути виражені різними частинами мови: числівниками, займенниками, частками, прикметниками, прислівниками. Наприклад:

*«That's something,» Jonathan said, rolling to glide inverted **for a while**.* – «Оце вже дещо», – сказав Джонатан, перевернувся через крило і **деякий час** ковзав по повітрю лапами догори [9].

***The food** showed up about then, but Sanders continued as we ate.* – *Подали **наш сніданок**, але Сендерс продовжував...* [11].

Але додаткові лексичні одиниці у перекладі можуть і не мати місця:

*There's more **in the frying pan**, sweetums...* – *Візьми **зі сковорідки**, кицюню...* [12].

2. Внаслідок контекстуальної заміни замість одного слова при перекладі з'являється зовсім інше слово, що є відсутнім у тексті оригіналу:

*A mile from shore a fishing boat chummed the water, and **the word** for Breakfast Flock flashed through the air...* – *У милі від берега з рибальського судна закинули мережі із принадою, **звістка про це** миттєво донеслася до Зграї, що очікувала сніданку...* [9].

***The figure** glared.* «*Ne avevo paura. I was afraid of that*» – «*Ne avevo paura*, – *проскреготів його мучитель*. – Цього я й боявся» [10].

Але контекстуальну заміну, як багато інших перекладацьких трансформацій, застосовують не завжди, отже часто цільовий текст не вимагає додавання допоміжних лексичних одиниць:

*To stall **in the air** is for them disgrace and it is dishonor.* – *Зупинитися **в повітрі** – для чайки безчестя, для чайки це – ганьба* [9].

3. Іноді при перекладі виникає необхідність пояснення певного лінгвістичного явища через його відсутність в іншій мові, а отже нерозуміння його читачем. У такому разі застосовується описовий переклад, який також призводить до зміни лексики вихідного тексту. Іноді артикль відіграє певну роль при використанні цього перекладацького прийому:

Mrs. Mason screamed like a banshee and ran from the house shouting about lunatics [12]. Артикль перед словом *banshee* вказує на те, що лемент, який видавала пані Мейсон, може бути порівняний із лементом не конкретної істоти *banshee*, а будь якого представника цих істот. Взагалі це слово перекладається як *банши* і представляє собою істоту-примару Ірландії. Коли банши з'являлась у місті – це означало, що незабаром настане смерть кого-небудь із членів родини. Банши в ірландській міфології відомі своїми вогненно-червоними очима. Такий колір вони набули через те, що сторіччями оплакували тих, кого вони любили й по кому носили жалобу. Банши звичайно представляють у вигляді кістлявої жінки з білим волоссям. Вона одягнена в стару зелену сукню й сірий плащ із каптуром. Вважалося, що банши супроводжували тільки дуже древні клани, чийми предками були легендарні ірландські герої раннього Середньовіччя. Як правило, це були ті клани, чий прізвища починалися із префіксу «О'» або «Мак». Банши завжди й усюди супроводжували членів того чи іншого клану. Вона не стільки істота, що має вигляд, скільки лиховісне виття, що наповнює жахом ночі Ірландії та нагір'я Шотландії [1].

Е. Сетон-Томпсон також використовує цього персонажа у своєму творі «Маленькі дикуни»:

*This was the **Banshee** that did the wailing that had scared them all – all but the Dog* [14].

Цікавим є те, що в російському перекладі твору, зробленому Н. Темчиною, використано прийом транскрипції:

*Это и был тот **банши**, которого боялись все, кроме Турка* [8].

Щодо українського перекладу Л. Солонька, персонаж взагалі змінено:

*Оце й був той самий **лісовик**, що своїм завиванням налякав їх усіх – всіх, окрім Турка* [7].

Отже, можливі варіанти перекладу – *банши* та *лісовик*, але якщо скористатися першим, читачеві стає незрозумілим, хто є цей персонаж, а якщо другим, – цілком втрачається первинна інформація про нього. Тому можна запропонувати описовий варіант перекладу. Неозначений артикль вказує на те, що пані Мейсон лементувала так, як це властиво

не конкретній банши, а усім, отже, оскільки усі вони лементують моторошно, в українській мові є цілком можливою така інтерпретація англійського речення:

Пані Мейсон моторошно скрикнула і вибігла з будинку з лементами: "Дурдом! Дурдом!"

До описового перекладу звертаються не завжди, тож у літературі є вельми багато прикладів, коли артикль не потребує додавання лексичних одиниць для пояснення певного явища в перекладі:

And he also happened to be a wizard. – А ще він був **чарівником** [13].

Чарівники відомі українському читачеві, тому потреби пояснювати, ким вони є, не виникає.

Таким чином, оскільки артикль є власне граматичною категорією, то кількість лексичних особливостей його перекладу менша за кількість граматичних особливостей, але в обох випадках було встановлено як відмінні, так і спільні риси.

Список використаних джерел

1. Александрова А. Мифологическая энциклопедия [Електронний ресурс] / А. Александрова. – Режим доступу до ресурсу : // mythology.narod.ru.
2. Беляева М.А. Грамматика английского языка / М.А. Беляева. – М. : Высшая школа, 1965. – 336 с.
3. Голикова Ж.А. Перевод с английского на русский / Ж.А. Голикова. – М. : Новое знание, 2003. – 286 с.
4. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В.І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2002. – 564 с.
5. Коваленко А.Я. Загальний курс науково-технічного перекладу / А.Я. Коваленко. – К. : Фірма "ІНКІОС", 2002. – 320 с.
6. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства / М.П. Кочерган. – К. : Видавничий центр «Академія», 2006. – 424 с. – (Альма-матер).
7. Сетон-Томпсон Е. Маленькі дикуни / Е. Сетон-Томпсон. – К. : Державне видавництво дитячої літератури УРСР, 1958. – 498 с.
8. Сетон-Томпсон Э. Маленькие дикари / Е. Сетон-Томпсон. – М. : Студия-Л, 1992. – 223 с.
9. Bach R. Jonathan Livingston Seagull [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : www.franklang.ru // www.ukrcenter.com
10. Brown D. Angels & Demons [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : www.franklang.ru // www.ukrcenter.com

11. Martin G.R.R. With Morning Comes Mistfall [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : www.franklang.ru
12. Rowlings J.K. Harry Potter and the Chamber of Secrets [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : www.franklang.ru // www.ukrcenter.com
13. Rowlings J.K. Harry Potter and the Prisoner of Azkaban [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : www.franklang.ru // www.ukrcenter.com
14. Seton-Thompson E. Two Little Savages [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : www.authorama.com

Портяник А.В.

Рівненський державний гуманітарний університет

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

Анотація. У статті розглянуто деякі аспекти та актуальні проблеми художнього перекладу як основного механізму міжкультурної комунікації, що зближує і збагачує культури народів. Проаналізовано основні проблеми художнього перекладу та способи їх подолання перекладачем. Розглянуто естетичну, інформативну й творчу функції перекладу.

Ключові слова: художній переклад, актуальні проблеми, міжкультурна комунікація, культура народу, функції перекладу.

Summary. The article deals with some aspects and actual problems of literary translation as a basic mechanism of intercultural communication which enriches and brings nations culture together. The main problems of the literary translation and the ways of their overcoming by the translator are analysed. The aesthetic, creative and informative functions of literary translation are described.

Key words: literary translation, actual problems, inter-cultural communication, culture of people, functions of the translation.

Проблема перекладності художнього тексту завжди була і лишається однією з найбільш актуальних для різних галузей гуманітарного знання: теорії та практики перекладу, мовознавства, літературознавства.

Цілком зрозуміло, що людина, яка займається перекладацькою діяльністю, повинна прискіпливо добирати відповідні стилістичні засоби, щоб якомога ближче передати ідіолектні особливості вихідного

тексту, наблизити переклад до специфіки національної ментальності того письменника, чий твір перекладається, та читачів, для яких він призначений. Проблема індивідуально-художнього стилю, область між лінгвістикою і літературознавством, завжди цікавила дослідників. Її детальний розгляд веде до отримання багатої і різноманітної інформації, що міститься у художньому тексті. Беззаперечним видається той факт, що індивідуально-творче використання засобів мови несе на собі відбиток авторської індивідуальності, сукупності рис, властивих творцеві того чи іншого твору.

Проблеми художнього перекладу досліджували М. Алексєєв, О. Білецький, М. Драгоманов, В. Коптілов, Ю. Левін, О. Потебня, М. Рильський, А. Федоров, І. Франко, О. Чередниченко та ін. Деякі аспекти даної проблеми знайшли відображення в дослідженнях А. Волкова, В. Жирмунського, Н. Конрада, Д. Лихачова, В. Матвіїшина, М. Храпченка та ін. Незважаючи на все це певні сторони перекладу залишаються мало дослідженими.

Метою статті є аналіз основних проблем перекладу художнього тексту. Розгляд естетичної, інформативної та творчої функцій перекладу.

Художній переклад – це завжди взаємодія і взаємовплив культур, до яких належить текст оригіналу й текст перекладу. Цей вплив не можна звести тільки до мовної взаємодії, він охоплює всі сторони життя, відображені в художньому творі, особливий національний колорит, йому притаманний, національну своєрідність оригінального твору.

Спробуємо охарактеризувати й згрупувати основні труднощі, які підстерігають перекладача.

1. Відмінність релігій. Відсутність спільної духовної основи у двох культур, що належать до різних ареалів. Під поняттям «Світові релігії» зазвичай розуміють основні релігії світу і окрім трьох основних, таких як буддизм, християнство та іслам, також виділяють Даосизм, індуїзм, юдаїзм, конфуціанство, синтаїзм та ін.

У широкому сенсі, як суспільний інститут, релігія – це сукупність вірувань, наявних у суспільстві. Вона включає до свого складу сукупність звичаїв, обрядів, правил життя і поведінки людей. Усе це накладає додаткові зобов'язання на перекладача: він має не тільки перекласти конкретний твір, а й представити належним чином новим читачам невідому їм культуру [1, с. 86].

2. Відмінність між культурою, менталітетом та духовними цінностями носіїв різних мов. Наприклад, у японській культурі

існує кілька ступенів ввічливості залежно від соціального становища людини до якої звертаються. Відтворити їх у перекладі – річ майже неможлива [2, с.45].

3. Екзотичні реалії – звичаї, одяг, страви, напої, житло, посуд. Колорит – це та забарвленість слова, якої воно набуває, завдяки належності до певного народу, країни або місцевості, конкретної історичної епохи [5, с. 173].

Певні труднощі, наприклад, викликає опис традиційного японського житла, назви елементів мусульманського одягу або назви національних страв та делікатесів. Наприклад, кожному відомо що Німеччина славиться найсмачнішим пивом та ковбасами, а чи кожному відомо, що німці мають близько 5000 сортів пива та 1500 видів ковбас. Що скажуть українському читачеві такі слова як «шейла» (елемент гардеробу мусульманської жінки. Довгий прямокутний шарф, який обертають навколо голови) чи «pretzel» (німецький крендель посипаний сіллю), чи слово «siesta» (важлива складова дня будь-якого італійця. Це час з 13:00 до 16:00, коли зачиняються всі заклади, магазини, офіси та кожен італієць може відпочити, пообідати, поспати або довго насолоджуватись кавою сидячи на балконі. Час сієсти вважається майже святом – не прийнято телефонувати, приходити в гості, або будь-яким чином відволікати італійця від відпочинку, що зовсім не знайоме, наприклад, українцю, або росіянину).

Є кілька шляхів вирішення цієї проблеми: залишити ці слова у тексті, один раз пояснивши їх у примітках або ж дати описовий переклад. Більш сприятливим для художнього осмислення тексту є другий спосіб [3, с. 67].

4. Діалекти. Передача територіальних діалектів мови оригіналу неможлива за допомогою територіальних діалектів мови перекладу. Використання елементів того чи іншого територіального діалекту мови, на яку виконується переклад неминуче вступає в суперечку з реальним змістом оригіналу, з місцем дії, його обставинами, належністю діючих осіб і навіть автора до певної національності.

5. Відмінні принципи побудови моделі словотвору, структури літературного твору. Наприклад, ні в якій мові, крім німецької, ми не зустрінемо таку кількість композитів, тобто складних слів: Gebrauchtwagenausstellung (виставка автомобілів), Oberflacheformation (формування поверхні). Як і німецька, кожна мова відрізняється від всіх інших мов тільки для неї властивою системою словотвору.

Інша проблема художнього перекладу – співвідношення контексту автора і контексту перекладача. У художньому перекладі контекст останнього дуже наближається до контексту першого. Критерієм співпадіння, або, навпаки, розходження обох контекстів є міра співвідношення даних дійсності і даних, взятих з літератури. Письменник іде від дійсності і свого сприйняття її до закріпленого словами образу. Іншими словами, якщо переважають дані дійсності, то йдеться про авторську діяльність. Перекладач іде від існуючого тексту і відтворюваної в уяві дійсності через її “вторинне”, “наведене” сприйняття до нового образного втілення, закріпленого в тексті перекладу. Тобто, якщо переважають дані літературного походження, то йдеться про контекст перекладача. Таким чином, художній переклад обумовлений не лише об’єктивними факторами (конкретно-історичним літературним каноном, нормативним ужитком), але й суб’єктивними (поетикою перекладача). Жоден переклад не може бути абсолютно точним, оскільки сама мовна система приймаючої літератури за своїми об’єктивними даними не може досконало передати зміст оригіналу, що неминуче призводить до втрати певного об’єму інформації.

Ще одна проблема художнього перекладу – проблема точності і вірності, особливо це помітно у поезії. При перекладі прози перед перекладачем постає проблема неспівпадіння у смисловому навантаженні і стилістичній виразності слів та зворотів різних мов. Але у прозі слово несе перш за все змістове навантаження і є виразником стилістичного тону, а в поезії слово стоїть в ритмічному ряді поетичного твору, і це призводить до певної зміни його якостей. Спроба відтворити у поетичному творі усі конструктивні елементи неодмінно призведе до втрати гармонії твору, тому необхідно визначити, які елементи в даному творі є головними і відтворити їх з усією можливою точністю, не звертаючи, або звертаючи неістотно, увагу на інші. Як зазначають науковці, переклад повинен звучати як оригінальні вірші і це один з елементів точності чи вірності. Але через призму приймаючої мови повинні чітко відчуватись національний дух та національна форма оригіналу, а також індивідуальний стиль поета. Перекладач поетичних творів повинен пропонувати своїм читачам з кожним новим перекладом нові образи, нові форми, нові стилі, і в кожному перекладі повинен вгадуватися його особистий стиль [7].

Основні вимоги до перекладу художньої літератури, яким має слідувати перекладач:

1) **Точність.** Перекладач повинен донести до читача всі думки, висловлені автором. При цьому важливо зберегти не тільки основні положення, але також нюанси і відтінки вислову. Піклуючись про повноту передачі вислову, перекладач разом з тим не повинен нічого додавати від себе, не повинен доповнювати і пояснювати автора. Це також було б спотворенням тексту оригіналу. При перекладі прози перед перекладачем постає проблема неспівпадіння у смисловому навантаженні і стилістичній виразності слів та зворотів різних мов. Але у прозі слово несе перш за все змістове навантаження і є виразником стилістичного тону, а в поезії слово стоїть в ритмічному ряді поетичного твору, і це призводить до певної зміни його якостей. Спроба відтворити у поетичному творі усі конструктивні елементи неодмінно призведе до втрати гармонії твору, тому необхідно визначити, які елементи в даному творі є головними і відтворити їх з усією можливою точністю, не звертаючи, або звертаючи неістотно, увагу на інші. Як зазначають науковці, переклад повинен звучати як оригінальні вірші і це один з елементів точності чи вірності. Але через призму приймаючої мови повинні чітко відчуватись національний дух та національна форма оригіналу, а також індивідуальний стиль поета. Перекладач поетичних творів повинен пропонувати своїм читачам з кожним новим перекладом нові образи, нові форми, нові стилі, і в кожному перекладі повинен вгадуватися його особистий стиль [7].

2) **Лаконічність.** Перекладач не повинен бути багатослівним, думки повинні бути викладені в максимально стислій і лаконічній формі.

3) **Ясність.** Думка має бути викладена простою і зрозумілою мовою.

Слід уникати складних і двозначних оборотів, що ускладнюють сприйняття.

4) **Літературність.** Як уже зазначалося, переклад повинен повністю відповідати загальноприйнятим нормам літературної мови. Кожна фраза повинна звучати влучно і природно, не зберігаючи ніяких слідів синтаксичних конструкцій оригінального тексту [7].

На основі виконаного дослідження можна зробити висновок, що художній переклад має двосторонній характер: з одного боку він є результатом міжлітературної комунікації, в той же час він багато в чому обумовлює і визначає її. Традиційно вважається, що основна функція перекладу – інформативна, оскільки теорія художнього перекладу не виходила за рамки національно-літературного процесу, або розуміла його надто односторонньо. Проте нині переклад виконує

дві основні функції: інформативну і творчу. Отже, художній переклад – це відтворення засобами рідної мови особливостей чужоземного літературного тексту в нерозривній діалектичній єдності його змісту і форми. Переклад є одним з важливих елементів сприйняття літератури іноземною мовою.

Список використаних джерел :

1. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высш. шк., 1990. – 253 с.
2. Коптілов В. В. Актуальні питання українського художнього перекладу. – К. : Дніпро, 1971. – 246 с.
3. Латышев Л. К. Курс перевода (эквивалентность перевода и способы ее достижения). – М., 1981. – 281 с.
4. Мірам Г. Е., Дейнеко В. В. Основи перекладу. – К: Ніка-Центр, 2002. – 237 с.
5. <http://perekladach.kiev.ua/ukr/article/hudozhny-pereklad>
6. Казакова Т. А. Практические основы перевода. – СПб: Лениздат; Изд-во “Союз”, 2003. – 320 с.
7. Воловик О. О., Погрібна В. Я. Актуальні проблеми художнього перекладу // Филологические науки / 6. Актуальные проблемы перевода [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/10_NPE_2009/Philologia/44108.doc.htm

Урбанович Г.Р.

Рівненський державний гуманітарний університет

**ПЕРЕКЛАД РЕАЛІЙ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ В ПОЕМІ
ІВАНА КОТЛЯРЕВСЬКОГО «ЕНЕЇДА»**

Анотація. Стаття присвячена дослідженню способів перекладу реалій з української мови на англійську у поемі Івана Котляревського «Енеїда». У роботі розглянуто поняття реалії у перекладознавстві та проаналізовано шляхи передачі національно-забарвленої лексики використані перекладачем Богданом Мельником.

Ключові слова: реалія, безеквівалентна лексика, спосіб передачі реалій, переклад, транскрипція.

Annotation. The article is devoted to the methods of rendering realia from Ukrainian into English in the poem «Aeneid» by Ivan Kotliarevskyi. The study considers the concept of realia and analyzes the ways of rendering nationally biased words by translator Bohdan Melnyk.

Key words: realia, non-equivalent vocabulary, ways of realia rendering, translation, transcription.

Постановка проблеми та її значення. Практично у всіх творах ми зустрічаємо слова-реалії, які є носіями національного та історичного колориту певної країни, а оскільки кожен народ має свою неповторну культуру зі специфічними обрядами, звичаями та предметами побуду, то досить часто такі поняття є нам невідомими і значно ускладнюють сприйняття тексту. Тому переклад національно-забарвленої лексики є надзвичайно важливим та актуальним у сьогоденні і виконує функцію посередника між народами.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що шляхи передачі реалій у художньому творі є недостатньо вивченими.

Метою статті є розглянути способи передачі національно-забарвленої лексики та дослідити, до яких перекладацьких прийомів вдався Богдан Мельник для досягнення адекватності перекладу.

Мета дослідження зумовлює необхідність розв'язання наступних завдань:

- дослідити поняття реалії;
- розглянути способи їх перекладу;
- проаналізувати реалії у поемі Івана Котляревського «Енеїда»;
- визначити до яких перекладацьких прийомів вдався Богдан Мельник.

Виклад основного матеріалу. Як казав Теодор Сейворі: «Завдання, яке стоїть перед перекладачем, значно важче ніж те, що стоїть перед автором оригіналу». Адже перекладач має бути компетентним у багатьох галузях та розумітися на культурі й побуті країни мови оригіналу. Досить часто твори просякнуті словами, які мають яскраво виражену національну специфіку, що і зумовлює неабиякі труднощі при перекладі. Саме до таких слів і відносять реалії. Їхню роль важко переоцінити, адже саме вони додають колориту, дозволяють глибше зануритись у культуру, але водночас часто стають каменем спотикання для перекладача. Можливо саме тому до них завжди була посилена увага з боку науковців. Зокрема В.Г. Костомаров, Р. Зорівчак, В. Карабан, В. Комісаров, А. Федоров, С. Влахов та С. Флорін у своїх працях досліджували проблеми перекладу та визначення самого терміну «реалія», адже на сьогоднішній день не існує єдиного пояснення даному поняттю, кожен інтерпретує його по-своєму.

Перше визначення терміну «реалія» дав Л. Соболев у 1952 році зазначивши, що терміном «реалія» позначають побутові і специфічно національні слова і звороти, що не мають еквівалентів у побуті, а отже і в мовах інших народів [4, с. 281]. О. Чередниченко вказує на хронологічну обмеженість поняття, уточнюючи, що було б правильніше говорити про реалію як носія етнокультурної інформації, не властивої для об'єктивної дійсності мови-сприймача в даний історичний момент. А от В.Г. Костомаров і Е.М. Верещагін у книзі «Язык и культура» використовують термін «безеквівалентна лексика» замість «реалія». На думку С. Влахова і С. Флорина, реалії – це слова і словосполучення народної мови, які являють собою найменування предметів, понять, явищ, характерних для географічного середовища, культури, матеріального побуту або суспільно-історичних особливостей народу, нації, країни, племен і які, таким чином, постають носіями національного, місцевого або історичного колориту; точних відповідностей в інших мовах такі слова не мають, а отже, не можуть бути перекладені «на загальних підставах, тому що вимагають особливого підходу» [1, ст. 438]. Також варто наголосити на тому, що реалія – це завжди лише лексична одиниця, а не позначуваний нею об'єкт [2, с. 7-8]. На цьому акцентував і А. Федоров: мова має йти саме про переклад назв реалій, а не про «переклад» самих реалій, бо реалія – поняття екстралінгвістичне і не може перекладатись [5, с. 170-171].

Адекватно перекласти реалію досить складно, недарма Л. Соболев зазначав, що якщо говорити про неперекладність, то саме реалії, як правило, і є неперекладними [4, с. 270], проте все ж не існує такого слова чи словосполучення, яке не можна було б передати хоча б описово [5, с. 182]. І дійсно, сьогодні завдяки дослідникам, які пропонують свої прийоми, існує чимало способів перекладу.

Дана стаття базується на класифікації лексичних реалій С. Влахова та С. Флорина, оскільки саме вона на думку багатьох учених є найповнішою. Вони поділяють прийоми передачі реалій на два види: транскрипція і переклад.

Транскрипція передбачає механічне перенесення реалії з мови оригіналу на мову перекладу графічними засобами останньої з максимальним наближенням до форми оригіналу [1, с. 87]. До перекладу лінгвісти відносять декілька способів передачі значення: введення неологізму (калька; напівкалька; освоєння; семантичний неологізм), приблизний переклад (родо-видова заміна; функціональний аналог; опис, пояснення, тлумачення) і контекстуальний переклад.

Завдяки твору «Енеїда» Івана Котляревського, у якому налічується величезна кількість реалій, ми можемо простежити шляхи вирішення проблеми перекладу слів із національною специфікою з української мови на англійську.

У статті досліджено переклад 50 етнографічних реалій, дібраних шляхом суцільної вибірки із твору Івана Котляревського «Енеїда» та його перекладу у виконанні Богдана Мельника.

При перекладі назв більшості алкогольних напоїв перекладач вдався до способу освоєння, або як його ще називають адаптації. Наприклад:

Горілка – brandy, брага – whisky.

«І брагу кухликом тягли;
Та і горілочку хлистали.»

«And washed them down with
whisky.

They sipped some brandy, too»

Часто цей же спосіб використовується при перекладі закусок і випічки. Наприклад:

Сало – bacon

«На закуску наклали **сала**,
Лежала ковбаса чимала
І хліба повне решето.»
«They served some **bacon** as a
snack,

There was of sausage a neat
stack,
A heap of bread was there as
well.»

Пашкети – tarts

«Тут зараз підняли бенкети,
Замурмотали, як коти.
І в кахлях понесли **пашкети**
І киселю їм до сити.»

«Big parties started right away.
The people purred like cats,
Enjoying **tarts** all day,
And fruit soup and some spats;»

Потапці – sweet biscuits

«І послі б з мирною душею
Лигав **потапці** і книші.»

«His soul at peace, he would
just chaw
Sweet biscuits and an
omelet.»

Трапляються випадки використання родо-видової заміни, коли використовує більш широке родове поняття замість видового [2, с. 90]. Варто підкреслити, що даний принцип допомагає лише приблизно передати зміст реалії. Наприклад:

Хрін – sauce

«Свинячу голову до **хріну**.»
«A pig's head with a **sauce** to lap»
Лемішка і куліш- cornmeal pap.

«Тут з салом галушки лигали
Лемішку і куліш глитали.»

«They gobbled dumplings with
hog's grease,
And swallowed **cornmeal pap**
with ease.»

Зовсім не часто ми можемо побачити переклад за допомогою функціонального відповідника. Наприклад:

Чикилдиha – booze

«В сей день його отець опрягся,
Як **чикилдиhi** обіжрався, -
Анхіз з горілочки умер.»

«The day his father croaked,
He guzzled too much **booze** and
choked;»

Пампухи – cream puffs.

«Гарячую, м'яку бухинку,
Зразову до ріжків печінку,
Гречаних з часником **пампух**»

«They ate hot rolls,
And roasted liver and full bowls
Of garlic buckwheat **cream**
puffs, fried»

Також досить рідко у досліджуваному перекладі зустрічається транслітерація, переважно для передачі назв перших страв. Наприклад:

Борщ – borshch

«Не поцурайтеся хліба-солі,
Борщу скуштуйте, галушок.»

«Do not reject my bread and
salt,
Try our **borshch** and
dumplings, too.»

Юшка – yushka

«Просігне з ушками, з грінками
І **юшка** з хляками, з кищками.»

«They ate: a soup with ushka,
A broth with tripe, called
yushka.»

Рідше при перекладі назв напоїв:

«Пили **сикизку, деренівку**

І кримську вкусную **дулівку**.»

«But, anyway, they drank **SYKYZKU, DERENIVKU**,
As well, the heavenly **DULIVKU**.»

Незважаючи на те, що С. Влахов та С. Флорін вважають транскрипцію найкращим способом передачі реалій, вона не розкриває внутрішньої форми слова та не несе жодної інформації для англомовного читача, мабуть, саме тому більшість реалій у даному творі перекладено за допомогою опису, пояснення або тлумачення. І хоча цей спосіб є найлегшим для сприйняття і допомагає досягнути

більшій прозорості змісту поняття, проте при його використанні зникає весь колорит та самобутність. Наприклад:

варенуха – brandy with stewed fruits

«А послі танців **варенухи**
По філіжанці піднесли.»

«And when the dance was up,
They drank more **brandy with
stewed fruit**»

кулешик – boiled corn flour,

«Поодаль був малий Телешик,
Він плакав і лигав **кулешик**.»

«Another scene: a little guy
Eats **boiled corn flour** and
continues to cry.»

пшенична варяниця – boiled round wheat dough.

«Уже світовая зірниця
Була на небі, як п'ятак
Або **пшенична варяниця**.»

«The morning star was in the
sky quite low,
Big as a five-cent piece, indeed,
Like some **boiled round
wheat dough**.»

У цьому, мабуть, і полягає найбільша проблема передачі реалій, адже перекладачу в більшості випадків доводиться жертвувати або змістом або формою. Також слід зауважити, що на переклад неабияк впливає віршована форма твору, диктуючи свої правила та значно ускладнюючи процес, тому що потрібно враховувати як зміст, так і ритм, розмір, інтонацію і різноманітні стилістичні особливості.

Висновки. Отже переклад реалій – це справжнє мистецтво, яке потребує величезної кількості знань, і попри усі складнощі є чи не найосновнішим містком між культурами та епохами. Варто зазначити, що задля адекватного перекладу слід застосовувати уже відомі способи передачі реалій, при цьому максимально зберігаючи автентичність, національне забарвлення та не перевантажувати текст неологізмами й іншомовними словами. Що і демонструє Богдан Мельник. Він майстерно передає назви українських страв, надаючи перевагу способу освоєння та опису і поясненню, що і дозволяє анголомовному читачеві максимально зрозуміти твір навіть будучи не знайомим з українською культурою.

Список використаних джерел

1. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе (реалии) // Мастерство перевода. – М., 1970.
2. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. – М.: Международные отношения, 1980. – 340 с.

3. Енеїда : поема / І.П. Котляревський. – Київ : Радянська школа, 1989. – 311с.
4. Соболев М.Н. Пособие по переводу с русского языка на французский. – М.: Изд. лит. на иностр. яз., 1952. – 324 с.
5. Федоров А.В. Основы общей теории перевода (Лингвистические проблемы) / Андрей Венедиктович Федоров. – М.: Высшая школа, 1983. – 303 с.
6. Чередниченко О.І. Про мову і переклад / О.І. Чередниченко. – Київ: Либідь, 2007.
7. Ivan Kotliarevsky. Aeneid. Translated into English from Ukrainian by Bohdan Melnyk. Toronto: The Basilian Press, 2004. – 278 p.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Возняк Ю.В.

Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки

ВПЛИВ АМЕРИКАНСЬКОГО СОЦІУМУ НА РОЗВИТОК ПОСТМОДЕРНІЗМУ В США ТА ЙОГО ВИЗНАЧАЛЬНІ РИСИ

Анотація: У статті досліджено виникнення поняття “постмодернізм”. Визначаються засади американського соціуму, які вплинули на його розвиток у США. Здійснюється аналіз його характерних рис.

Ключові слова: постмодернізм, плюралізм, еклектизм, філософія, американський постмодернізм.

Summary: The article investigates the emergence of the concept of "postmodernism". The foundations of the American society, which influenced its development in the USA, are determined. An analysis of its characteristic features is carried out.

Key words: postmodernism, pluralism, eclecticism, philosophy, American postmodernism.

Постановка проблеми. Феномен постмодернізму з’явився наприкінці ХХ ст. та як самостійне явище почав поширюватися саме із західного мистецтва. Соціокультурна основа США вважається певним поштовхом для його виникнення, тим самим роблячи країну характерно постмодерністською.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема постмодернізму висвітлювалась низкою зарубіжних науковців (Р. Барт, Ж. Дерріда, У. Еко, М. Фуко). У вітчизняних дослідників ця тема не є популярною. На цю тематику писали такі науковці як О.О. Задорожна [5], А.А. Постол [9], М.О. Гірняк [3].

Актуальність обраної теми визначається недостатнім поширенням і вивченням поняття “американський постмодернізм” в українському науковому та літературному сегменті. Своїм виникненням він завдячує саме американському суспільству. Основою для цього наряду послугували ідеологічна, політична, громадянська свідомість Америки, яка установила його характерні риси.

Мета статті. Проаналізувати категорію “американського постмодернізму” і відстежити певні зв’язки його виникнення та розвитку з соціальним станом тогочасної Америки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Постмодернізм – течія, що з’явилася наприкінці ХХ ст. і охоплює безліч напрямів: філософію, літературу, мистецтво, гуманітарні науки.

Як самостійне і повноцінне явище постмодернізм зародився в США в 1950х роках. Тоді ж розпочалася його перша фаза, яка і встановила основну домінанту – іронічний синтез минулого і теперішнього, а також установка на полігамність естетичних смаків [5].

Також, вважається, що постмодернізм є певною мірою синтезом високого та низького мистецтва, об’єднанням елітарності та масовості.

Як вважає французький соціолог і культуролог Ж.Бодрійяр, постмодерн – це стадія суспільного розвитку, в умовах якої соціальне розчиняється, розріджується в масі: такі соціальні реалії, як клас або етнос просто розчиняються при створенні величезної, недиференційованої маси, яка скоріше є статистичною категорією, а не соціальною спільністю [2].

Друга фаза постмодернізму з’явилася в 70-х роках 20 століття. Пліуралізм та еклектизм були його характерними рисами.

Пліуралізм є результатом постіндустріальної епохи. Поштовхом до виникнення пліуралізму стала епоха розпаду цілісного погляду на світ. В постмодернізмі наявні такі риси пліуралізму як:

- іронічність;
- незалежна особистість;
- потяг до колективного позасвідомого;
- намагання взаємодоповнити істини (дуже часто – протилежні)

багатьох людей;

- переплетення різних стилів оповіді, а також спеціально підкреслений ігровий стиль, для того, щоб зосередити увагу на несправжності оповіді і ненормальності ситуації в реальному житті. [1]

Постмодернізм – це епоха, що увінчала в собі естетичні надбання різних культур [4, с.8]. Він показує перехід від застарілих традицій і уособлює новий етап розвитку соціуму в історії. [9] Разом з тим, тут зображується хаос, близький катастрофічний стан суспільства. Але у невизначеності та розпаді представники цього напрямку бачать безліч можливостей – це є основні умови існування цієї системи.

Постмодернізм широко поширюється від мистецтва до філософії, його риси можна спостерігати в різних гуманітарних науках, а також в

сфері політики та економіки. Багато західних філософів пов'язують постмодернізм з ядерною епохою та ситуацією кінця світу. [5]

В творах постмодернізму можна побачити певні реакції на соціальні експерименти, а також те, як їхні наслідки впливають на суспільство. Це стало причиною для початку експериментів із текстом, використовуючи елементи різних течій та напрямів.

Поняття “постмодерн” (або “постмодернізм”), що позначає сучасний цивілізаційний злам, “не стільки виявляється новою історичною епохою, скільки часом інтенсивного прояву суспільних та природних проблем нової якості” [7].

Е. Гідденс обґрунтував появу постмодерну як “втома від прогресу”. Характерними рисами постмодерну є:

- принцип “подвійного кодування”, що полягає в одночасній орієнтації на масу та еліту;
- звернення до забутих художніх традицій;
- звернення до гротескних типів художньої образності, іронії, ілюзії;
- художній експансіонізм, який розширює і ототожнює розуміння мистецтва з поза художніми сферами діяльності (наприклад, екологія, медицина, політика тощо);
- стильовий плюралізм. [8]

Для постмодерністського сприйняття тексту характерним є тлумачення автора як “як коду, неособистості, аноніма” й визнання стадії автора в тексті “стадією нуля, заперечення та вилучення” (Ю.Лотман) [6]. Автор став скриптором, щонайбільше – функцією, позбавленою індивідуальних психологічних особливостей [3, с. 168].

Характерний герой постмодернізму – особа, що втратила своє Я, загубилась у внутрішньому світі. На думку постмодерністів, віртуальність поглинула реалії. Це було спричинене численними війнами і революціями, що змінило світогляд багатьох людей, що, власне, і спричинило появу постмодернізму. Тут висвітлюється питання раптової переоцінки моральних питань людства. Загальне незадоволення становищем культури і філософії сприяло поширенню постмодернізму (табл.1).

Таблиця 1

Герой у творах постмодернізму
Людина, що перебуває на перехресті різних часів, культурних епох.
Людина, що загубилася у повсякденності, втратила зв'язок із Всесвітом.

Людина , що гостро відчуває власну відчуженість і втрату духовних орієнтирів.
Людина , що не знає куди йти, у що вірити, про що думати, де сенс буття.
Людина емоційно вразлива, гостро відчуває духовну атмосферу світу.
<i>Продукт кризи буття, що позначилась на його внутрішньому світі.</i>

Досліджуючи питання американського постмодернізму, було виявлено, що його змістом стали абсурдність суспільного життя та історії. Тут література розглядала такі поняття, як демократія, свобода, американський спосіб життя, розвінчувала політичні, релігійні, соціальні аспекти. Це було ключовими засадами постмодернізму в США в 60-70х роках.

Основний заклик постмодернізму, і не лише американського, - це відмова від стереотипного мислення та штампів, які нав'язує суспільство. Повна свобода у виборі, акцент на самовираженні – в Америці це не просто слова, а повернення до сутності, до американської традиції. Це протест проти редукування особистості, проти індивідуальності, яку хочуть вмонтувати в певну систему.

Висновки. Батьківщиною постмодерністської літератури дослідники називають США. Американські засади виявилися найбільш придатним для сприйняття нового внаслідок декількох аспектів. Тут була масштабна потреба в осмисленні тих тенденцій розвитку культури та літератури, які виникли на початку 1950х.

Важливою рисою американського постмодернізму визначають внутрішній світ героя, його намагання втекти від жорстокої реальності.

Також простежується розмивання будь-яких внутрішньо-культурних та літературних меж.

Однією з особливостей літератури постмодерну є нівелювання авторської думки, переважання анонімності та до власної інтерпретації прочитаного реципієнтом.

Перспективи подальших розвідок у визначеному напрямі. Ідеї хаосу, розпаду, невизначеності суспільства, що сколихнули соціум за останнє століття, стали ключовими свідомості. Вони повністю перевернули напрямок розвитку літератури, змінили базові аспекти на яких ґрунтуються основні принципи, якими керуються сучасні автори при створенні своїх творів. Соціальні, громадські, політичні

ситуації значно впливають на літературні зміни, що і потребує подальшого дослідження, аналізу та висвітлення.

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс] – Режим доступу – <https://www.ukrlib.com.ua/encycl/techii/printout.php?number=16>. – Дата доступу: 02.03.2019;
2. Бодрійяр Ж. До критики політичної економії знака. М., 2003;
3. Гірняк М.О. Поняття автора й авторської свідомості в контексті термінологічних проблем сучасного літературознавства / М.О. Гірняк // Вісник ЖДУ ім. Івана Франка. – Вип. 22.
4. Данильчук О.М. Постмодернізм: характерні особливості та проблеми розвитку. – М., 2008;
5. Задорожна, О. Постмодернізм як культурне та літературне явище кінця ХХ – початку ХХІ століть. Теоретичні засади постмодернізму / О. Задорожна // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – 2011.
6. Лотман Ю.М. Автокомунікація: «Я» и «Другой» как адресаты (О двух моделях коммуникации в системе культуры) / Ю.М. Лотман // Лотман Ю.М. Семиосфера. Культура и взрыв внутри мыслящих миров / Ю.М. Лотман. – СПб. : Искусство – СПб, 2000. – С. 159–165.
7. Мартинов А. Футурологічні сценарії глобальної перспективи // Нова парадигма: Альманах наукових праць. Запоріжжя, 2002. Вип. 28.
8. Никифорова Л.А. Курс лекцій “Культурологія, етика, естетика» [Електронний ресурс] / Никифорова Л.А. – Донецьк 2012. – Режим доступу – <https://lektsii.org/3-102791.html>. – Дата доступу: 02.03.2019
9. Постол А. А. Постмодернізм як сучасна суспільно-політична реальність / А. А. Постол // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2010. – Вип. 42.

Гаврилюк С.В.

*Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки*

ЖАНР «МОТИВАЦІЙНА КНИГА» В СУЧАСНІЙ АМЕРИКАНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Анотація. У статті представлено коротка історія жанру мотиваційної літератури в американському суспільстві, обґрунтовано безпосередню взаємозалежність між бестселерами серед книг про «Бізнес і саморозвиток» та бажаннями американців. Подано короткий зміст творів, написаних у жанрі «Мотиваційна книга», і розкрито їхні

змістовні характеристики. Здійснено порівняльний аналіз чотирьох бестселерів сучасної Америки.

Ключові слова: книги про «Бізнес та саморозвиток», жанр «Мотиваційна книга», сучасна американська література, американське суспільство.

Summary. The article presents a brief history of the self-help genre in the American society, and substantiates the direct interdependence between the bestsellers among the "business motivation and self-development" books and the desires of the Americans. The summary of the works written in the "self-help book" genre is presented and their meaningful characteristics are revealed. A comparative analysis of the four bestsellers of the modern American literature has been conducted.

Key words: "Business motivation and self-improvement" books, a "self-help" genre, the modern American literature, the American society.

Постановка наукової проблеми та її визначення. У сучасній американській літературі особливої популярності набувають твори, що засновані на власному досвіді або вивченні певної сфери життя, а отже вони можуть надати певні поради чи настанови для подальшого розвитку та самореалізації у житті. До такого жанру належить і мотиваційна література, що розрахована на вплив та сприяння змін у житті читача.

Аналіз дослідження із цієї проблеми. Недостатнє вивчення жанру «Мотиваційна книга» як одного із найпопулярніших у сучасній літературі США, відсутність досліджень цієї теми та її впливу на життя читачів зумовили актуальність представленого дослідження.

Мета статті полягає у виявленні особливостей мотиваційної літератури та її відмінності від інших жанрів у сучасній американській літературі.

Відповідно до сформульованої мети окреслено такі **завдання**:

- розкрити поняття «Мотиваційна книга» у сучасній американській літературі;
- здійснити порівняльний аналіз книг з жанру «Бізнес та саморозвиток».

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. «Мотиваційна книга» є досить молодим жанром у літературі. Прийнято вважати, що книга «Самопоміч» Семюела Смайльза 1859 року є офіційно першою у даній галузі. А тому і досі немає чіткого українського визначення, що пояснить межі мотиваційної літератури. Згідно з англійською дефініцією

«Мотиваційна книга – це книга, написана з метою навчання читачів вирішувати особисті проблеми» [5]. У перспективі сьогодення це формулювання можна розширити з вирішування проблем до певних порад та настанов, що можуть знадобитися читачам у певній галузі власної діяльності, за умови, якщо і автор книги, і читач мають спільне захоплення чи роботу. Також автори мотиваційних книг можуть давати певні настанови на основі певних аспектів біографії життя.

Щастя, успіх, кохання та мрії є головними темами написання мотиваційного твору в цьому жанрі. Тоні Шей – автор книги «Доставка щастя. Шлях до прибутку, задоволення і мрії» та американський інтернет-підприємець, є одним із представників даного жанру. «Доставка щастя» – це його власна історія успіху. Книга описує історію про щастя, великі гроші, дружбу і про те, що родина не обмежена лише сімейними вузами, а що працівники, клієнти і конкуренти є частиною сім'ї також. Одним із найголовніших спостережень у книзі Тоні Шея є «Я думав над тим, наскільки нам промиває мозок наше суспільство та культура, що ми не можемо припинити думати за замовчуванням, що більше грошей – це більше успіху та щастя, коли зрештою щастя полягає у тому, щоб насолоджуватись життям» [3].

Наступний американський автор, що протягом свого життя намагається допомогти та надихнути читачів, є Крістін Гесслер. Наразі вона є відомим лайф-коучем зі США. У віці 25 років вона вирішила покинути посаду агента у Голлівуді для того, щоб почати займатися улюбленою справою, а саме змусити читачів прагнути до найкращого.

Як тільки Крістін перетнула рубіж 30 років, вона вирішила написати книгу «Маніфест двадцятирічних». Ця книга об'єднує велику кількість важливих факторів для 20-річних осіб, а саме: складність вибору, бажання особистої незалежності, прагнення до ідеалу як у стосунках, так і в кар'єрі, розчарування та втрату ілюзій.

Англomовний словник визначає, що «маніфест – це письмове твердження, що публічно проголошує наміри, мотиви чи погляди того, хто його видає» [6]. Але Крістін Гесслер наголошує, що «...ця книжка не тільки мій маніфест, а й твій, це колективний голос двадцятизчимосьрічних. Це нагода для тих, кому від двадцяти до тридцяти, відкинути репутацію та стереотипи, які суспільство має щодо них, і описати своє життя таким, яким воно є насправді» [2].

«Маніфест двадцятирічних» є так званим «посібником» двадцятирічних перемог, невдач, осмислень та усвідомлень, що світ

лише починає відкриватися для наполегливих, цілеспрямованих та амбіційних, і ніщо не може стати їм на заваді.

Маркетолог 26 років з Колорадо зазначила, що «Найважче у двадцять з чимось – це не знати, чи ти «встиг на поїзд», тобто чи пішов у тому напрямку, куди ти хочеш дістатися за десять чи двадцять років. Мені просто здається, що я пропустив щось із того, про що говорили в університеті, і всі почули, окрім мене» [2]. Гесслер відповіла, що це нормально відчувати себе розгубленим, адже це життя. Необхідно лише розслабитися, набратися терпіння, витримки та ризикнути знайти своє місце під сонцем.

Іще один із найкращих мотиваційних письменників є Бодо Шефер, який до того ж є і фінансовим консультантом із тайм-менеджменту та управління фінансами. У своїй книзі «Шлях до фінансової свободи. Ваш перший мільйон за сім років» поєднав щастя, успіх, бізнес, оточення, борги, інвестиції, благочинність та мрії. Дехто заперечує те, що гроші не роблять людей щасливими, і автор стверджує, що «Звичайно, ні. Це й не є завданням грошей. Їхня місія – давати нам безпеку. Свободу» [4]. Він констатує факт, що з грошима лише легше стати щасливими, адже вони гарантують можливість життя із власних мрій.

Бодо Шефер каже, що «Якщо обставини повинні стати кращими для вас, то спочатку кращими мусите стати ви самі» [4]. І це є лише невелика частина того, чим він намагається допомогти цією книгою.

Також у книзі є багато повчальних історій, біблійних оповідей та міфів. У одній із таких оповідей про двох садівників, які є протилежностями, та дитину є два взаємопов'язаних вислови : «Єдиний спосіб перемогти темряву – дозволити проникнути світлу. Ти не зможеш відгорнути її вбік чи боротися з нею», та «Страх – неначе темрява. Ми не можемо його викорчувати чи відгорнути вбік, але цілком спроможні «затмарити» страх подякою, наче сонцем темряву» [4].

Також у жанрі «Бізнес та саморозвиток» публікується талановитий Ден Аріелі, поведінковий економіст, що займається дослідженнями впливу певних психологічних факторів на економічні рішення.

Вже давно є не секрет те, що люди не можуть повністю контролювати власне життя, адже бажання виникають хаотично та за певних обставин. У книзі автор спростовує впорядкованість людської поведінки та на фактах наводить приклади людської недосконалості.

Ден Аріелі зазначає, що «Можливо, немає такої речі, як повністю цілісна людина. Насправді, ми можемо виявитись сукупністю кількох

«я». Ми нічого не можемо вдіяти, щоб наш доктор Джекіл повністю оцінив силу нашого містера Гайда. Проте усвідомлення того, що ми схильні до неправильних рішень у розпал шалених емоцій, може певним чином допомогти нам розуміти свого «Гайда» й використовувати його в щоденних справах» [1].

До того ж, автор намагається розширити поняття ефекту володіння та додає той факт, що «він [ефект володіння] також може стосуватися точок зору. Як тільки ми маємо власне бачення – щодо політики чи спорту, що стається? Ми любимо його більше, ніж варто. Ми підносимо його вище, ніж воно того вартує. І зазвичай нам складно це бачення відпустити, тому що нам складно пережити його втрату. І, як результат, з чим ми залишаємось? Із власною ідеологією – жорсткою і непохитною» [1].

На основі опису попередніх творів можна дійти певного висновку. А саме: книги із серії «Бізнес та саморозвиток» є досить схожими і не важливо чи це про фінанси, бізнес чи щастя, адже за кожною з них приховується історія видатної людини, і не важливо, чи це психолог, чи лайф-коуч. Усі вони з неймовірним задоволенням діляться власними знаннями з тим, хто бажає досягти професійних вершин та бути успішним і щасливим.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Хоча на даний момент жанр «Мотиваційна книга» є неймовірно популярним у сучасній літературі, є надзвичайно мало досліджень та статей щодо цього феномену. На просторах української наукової спільноти є лише декілька статей щодо мотивації персоналу на підприємстві чи підвищення мотивації до навчання у школах, але жодної в літературному аспекті. Тоді чому мільйони читачів надають перевагу книзі із мотиваційної серії, а не новинці у детективному жанрі?

У сучасній американській літературі мотиваційні книги мають один спільний фактор – це саме зв'язок щастя та роботи, а отже американці бажають знайти ту золоту середину та почати насолоджуватися життям. Вони хочуть усвідомити, що щастя – це їхнє вроджене право, і що робота може допомогти з цим.

Список використаних джерел

1. Аріелі Д. Передбачувана ірраціональність; переклад з англ. Дзвінки Завалій. Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. 296 с.
2. Гесслер К. Маніфест двадцятирічних. Маніфест для тих, хто прожив чверть життя: двадцятилітні про те, хто вони, чого хочуть і як це

отримати; переклад з англ. Анастасії Любас. Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. 424 с.

3. Шей Т. Доставка щастя. Шлях до прибутку, задоволення і мрії; переклад з англ. Анатолія Саган. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 304 с.

4. Шефер Б. Шлях до фінансової свободи. Ваш перший мільйон за сім років; переклад з нім. Анастасії Коник. Львів: Видавництво Старого Лева, 2018. 344 с.

5. A Self-help book : Wikipedia, the free encyclopedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://en.wikipedia.org/wiki/Self-help_book.

6. Dictionary by Merriam-Webster: America's most-trusted online dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/manifesto>.

Гладун І.В.

*Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки*

СУЧАСНА АНГЛІЙСЬКА ПІДЛІТКОВА ЛІТЕРАТУРА

Анотація. У статті розглядається сучасна англійська література, спрямована на підлітків. У ході дослідження розглянуто та проаналізовано творчість британських сучасних письменниць Zoella Sugg та Kate Fox. На кожну із книг представлено характеристику та проаналізовано висвітлені теми. З'ясовано, який зв'язок існує між антропологією як наукою і підлітковою літературою Великої Британії.

Ключові слова: сучасна англійська література, підлітковий вік, блогер, онлайн, антропологія.

Summary. The article deals with the contemporary English literature directed at teenagers. Works of modern British writers Zoella Sugg and Kate Fox have been reviewed and analyzed. Each book has been given characteristics to and the main topics have been made analysis of. It has been clarified what link exists between Anthropology as a science and English literature for teenagers.

Key words: contemporary English literature, adolescence, blogger, online, anthropology.

Читання – це найкращий спосіб проведення свого дозвілля. Воно підвищує рівень знань, збільшує словниковий запас, розвиває уяву, розширює кругозір та збагачує наше мовлення. Кіт Оатлі (професор в

галузі когнітивної психології університету Торонто) зазначає, що, якщо ми читаємо про генетику, ми дізнаємося щось про гени. Якщо ми читаємо художню літературу – ми вивчаємо людей, інших та самого себе [1]. Але, на жаль, не всі так вважають. Підлітки впевнені, що читати у наш час непотрібно, це безглуздо і не в моді, й вся ця справа не приносить ніякої користі.

Взагалі, підлітковий вік – це непростий час і багато хто вважає його найважливішим, саме в цей момент дитина самостверджується та обирає власні пріоритети. Підлітки марнують свій час, просиджуючи в інтернеті, навіть не помічаючи, скільки всього можна знайти цікавого у книгах.

Метою нашого дослідження є аналіз сучасної підліткової літератури та на його основі формування образу сучасного підлітка, його життя, проблем, інтересів та захоплень.

Актуальність нашої розвідки вбачається у невивченості теми, недостатній сформованості думки і поглядів критиків на сучасну англійську підліткову літературу.

Якщо інтернет та соціальні мережі дійсно займають досить значне місце у житті сучасного підлітка, то варто приділити увагу авторам книг, що стали популярними завдяки Інтернету, зокрема загальновідомому відеохостингу YouTube. Саме тому, мабуть, книга британки Зої Сагг «Дівчина онлайн» дуже швидко стала популярною та побила рекорд за перший тиждень виходу в продаж. Зої Елізабет Сагг (в інтернеті відома як Zoella) – британська фешн-блогерка, ютуб-блогерка та авторка книг. Проста дівчина з передмість Британії в дитинстві навіть не здогадувалась, що стане популярною на весь світ та почне писати книги. Про популярність вона навіть і не думала, адже страждала на тривожний розлад. Коли вона перебувала серед великої кількості людей, її руки починали тремтіти, в голові паморочилось, серце билось все швидше і швидше. Зої довго не могла опанувати себе та впоратись з цією недугою, навіть зараз вона нерідко страждає від її наслідків.

На сьогодні дівчина написала 3 книги: «Дівчина онлайн», «Дівчина онлайн. У турне», «Дівчина онлайн. Статус: вільна». Впродовж усіх трьох книг головна героїня переживає проблеми типові для підлітків та проблеми популярної інтернет-персони. Вона знаходить нових друзів, терпить знущання, переживає перше кохання та перший поцілунок, наживає ворогів та ділиться подіями у житті та порадами у своєму інтернет блозі.

У книжці розповідається про шістнадцятирічну дівчину, яку звати Пенні. Через прикру подію у минулому, вона страждає від постійних нападів паніки та на допомогу завжди приходять вірний друг – Еліот, адже з іншими однолітками вона не в змозі порозумітися. Про всі свої проблеми, конфузи та розчарування дівчинка пише у своєму онлайн блозі. Туди вона постить анонімно, від імені Дівчини Онлайн, адже не хоче, щоб її рідні чи однокласники дізнались про її таємницю. Про її секрет знає лише Еліот. Та одного разу в інтернеті хтось виклав неприємний для Пенні відео ролик і він швидко стає популярним.

Щоб забути про цю та інші проблеми батьки дівчинки відправляються у подорож в Нью-Йорк, де проводять чудові вихідні. Там дівчинка вперше закохується у хлопця, який потім виявився відомим музикантом в Сполучених Штатах Америки. Та, на жаль, головна героїня не здогадувалась про це. Через всі ці події у житті дівчина опиняється у центрі мережевого скандалу, її блог в Інтернеті стає популярним. І одного дня всі дізнаються, хто насправді є Дівчиною онлайн.

Особливу увагу автор приділяє проблемі дружби. У книзі описується дружба головної героїні та дівчинки однолітка. Зараз же вони не можуть ніяк знайти спільної мови та перестають спілкуватися. Пенні у всьому звинувачувала себе: *“Everything she says feels mean and hurtful. Everything she does feels selfish and immature. At first I blamed myself. I thought that maybe I was saying or doing something wrong”* [2, с.87]. Та згодом, все зваживши, вона зрозуміла, що проблема не тільки в ній. Дівчина приходять до висновку, що своїх друзів можна перерости. *“At the moment, when I’m with one of my best friend, it’s like we don’t fit anymore”* [2, с.87]. Вона порівнює дружбу з своїм улюбленим червоним «пальтечком» з блискучими чорними гудзиками у формі трояндочок. Пенні його дуже любила, одягаючи пальто, вона відчувала себе принцесою казкового королівства. Носила його навіть коли було вже тепло. Та одного разу гудзики не застібалися на «пальтечку» і це дуже засмучувало. Мама купила дівчині ще одне пальто і воно їй сподобалось. З цього Пенні зробила висновок: *“But then I wondered if sometimes our friendship are a bit like clothes and when they start feeling uncomfortable it’s not because we’ve done anything wrong. It just means that we’ve outgrown them. I’ve decided that I’m not going to try to squeeze myself into a friendship that hurts me anymore. I’m going to let her go and just be friends with people who make me feel good about myself”*. [2, с. 88]

Випадок, описаний у книзі, можна зустріти і у реальному житті. Багато підлітків створюють свої блоги або YouTube канали, щоб реалізувати себе та показати свої здібності. Так вони можуть отримати підтримку та знайти людей зі спільними інтересами. Та часто так буває, що оточуючі не завжди розуміють навіщо розповідати всьому світу про себе і своє життя. На нашу думку це відбувається тому що окремим підліткам і навіть дорослим важко висловити свою думку в реальному світі, вони можуть почуватися самим собою тільки в інтернеті. Як показує досвід, пізніше ці люди стають успішними та все-таки виходять у світ. Адже зараз відеоблогинг стає популярним, можливо не в Україні але в багатьох країнах Європи та Америки. Блогери стають успішними та цікавими широкому загалу, пишуть свої книги та знімаються у фільмах.

Проаналізувавши декілька пізнавальних книг для підлітків, можна виділити книгу антропологині Кейт Фокс «Спостерігаючи за англієцями». Кожна дівчина якщо не зараз, то в дитинстві завжди мріяла вийти заміж за принца. А де ще можна знайти ідеального принца, як не в Великій Британії. Це одна з країн, де живе королева, де дуже багато замків з принцями. З першого погляду можна подумала, що ми вже все знаємо про жителів туманного Альбіону, але насправді це тільки стереотипи. Щоб дізнатися хто такі ці британці і як вони живуть, варто прочитати цю книгу.

Але хто такі антропологи та що то за наука – антропологія? Антропологія (від грец. *anthropos* – людина і *logos* – слово, вчення) – це наука про походження й еволюцію людини, про виникнення культури та її роль в історичному розвитку людини як представника біологічного виду і як члена суспільства. Антропологія також вивчає мінливість структури та чисельності людських популяцій у часі та просторі, варіації фізичної будови і разових особливостей людини. [3, с. 46] Якщо говорити простими словами, то це спостереження за групою людей чи культур та опис їхніх характерних рис та особливостей. У нашому випадку це спостереження ведеться англійкою за англієцями.

Вагоме місце відводиться дозвіллю британців. Одним з них є різноманітні кафе та інші заїгайлівки. Паби – це центр життя англієців, вони туди ходять за розкладом, як на роботу. У всіх англієських пабах присутнє самообслуговування. Причиною цього є знову ж таки закритість та небажання починати розмови з незнайомцями. Туристам ця традиція здається дивною та незрозумілою і часто можна спостерігати як якийсь турист з Америки чи з іншої європейської країни сидить за столиком та чекає на

офіціанта. Кейт Фокс навіть брала секундомір та засікала за скільки часу вони зрозуміють, що ніхто не підійде до них і не прийме замовлення. *“The fastest time – two minutes, twenty-four seconds – was achieved by a sharp-eyed American couple; the slowest – forty-five minutes, thirteen seconds – was a group of young Italians, although to be fair, they were engrossed in an animated debate about football and did not appear much concerned about the apparent lack of service. A French couple marched out of the pub, muttering bitterly about the poor service and les Anglais in general”* [4, с. 147].

Ще однією досить цікавою темою, присутньою в книзі, є тема дрес-коду. Як і всі інші країни вони піддаються модним навіюванням стилю у Америки. Та у Британії присутня і своя дивна та химерна мода субкультур. Їх можна часто зустріти на вулицях Лондона та інших містечках. Самі ж британці вдягаються невимушено та строго. *“The most truly eccentric dresser in this country is the Queen, who plays no attention whatsoever to fashion, mainstream or otherwise, continuing to wear the same highly idiosyncratic style of clothing with no regard for anyone else’s opinion”* [4, с. 392]. Англійські чоловіки, загалом, не слідкують за модою і притримуються «правила вдової байдужості» і будь-який прояв інтересу до моди чи зовнішнього вигляду вважають ознакою фемінності. Дівчата ж намагаються бути схожими на дівчат з обкладинки глянцевого журналу та часто ведуть розмови про все що пов’язано з модою.

Тож, читаючи книгу, можна самому стати британцем, позичити у них деякі дивацтва та особливості їхнього менталітету.

Висновки. Отже, на основі досліджуваного матеріалу було виявлено, що підліткова література набуває популярності. З кожним роком друкується все більше книг, які миттєво стають бестселерами.

Перспективи подальшого дослідження полягають у вивченні більшої кількості британських книг для підлітків і порівнянні їх з книгами інших країн.

Список використаних джерел

1. Поправко О. В. Антропологія: навчальний посібник – Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2016. – 285 с.
2. Fox K. Watching The English – Great Britain: Hodder and Stoughton Copyright, 2014. – 608 p.
3. Oatley K. Such Stuff as Dreams: The Psychology of Fiction. – United Kingdom: Wiley-Blackwell, 2011. – 290 p.
4. Zoe Sugg Girl Online. – London: Penguin Books Ltd, 2014. – 423 p.

Головащук А.О.
*Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

**ПОГЛЯДИ М. ЕТВУД
НА РОЛЬ ЖІНКИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ-ДИСТОПІЇ «РОЗПОВІДЬ
СЛУЖНИЦЬ»)**

Анотація. У статті здійснено аналіз роману М. Етвуд «Розповідь Служниці». Визначено жанр та ідейно-тематичний зміст твору. Проаналізовано роль та місце жінки в жорсткому суспільстві, обґрунтовано трагізм її існування.

Ключові слова: роман-дистопія, антиутопія, жанр, роль жінки, суспільство.

Summary. The article analyzes M. Etvud's novel «The Servant's Story». The genre and the ideological-thematic content of the work are determined. The role and place of women in a violent society is analyzed, the tragedy of its existence is substantiated.

Key words: roman-dystopia, distopia, genre, role of woman, society.

М. Етвуд – відома канадська англомовна письменниця ХХ століття, поетеса, літературний критик, суспільний діяч, феміністка, автор складних романів постмодерністського спрямування, в яких акцентовано увагу на феміністській проблематиці. Героїня прозових творів автора – носій багатогранного спектру людських емоцій та почуттів, надзвичайно сильна жінка, яка прагне перебороти життєвий хаос і відчуження, знайти своє місце у складному суспільному житті, бути щасливою. Вона сублімує в собі ознаки індивідуальної та національної специфіки свідомості людини кінця ХХ століття.

Творча спадщина М. Етвуд є предметом наукового зацікавлення як зарубіжних учених-літературознавців (Ф. Толан, А. Малак, Дж. Сторей, К. Стайн, А. Вайс), так і вітчизняних науковців (Н. Овчаренко, М. Пальцев, І. Прохорова, О. Злобіна, Є. Калмановський). У їхніх літературознавчих розвідках детально розкрито умови формування творчого генію письменниці, висвітлено основні віхи її життя і творчості, здійснено загальний аналіз найвідоміших прозових творів, охарактеризовано внесок митця у розвиток сучасної світової літератури, досліджено гендерний та екологічний аспекти прози.

Мета статті – розкрити погляди канадської письменниці М. Етвуд на роль і місце жінки в суспільстві, спираючись на зміст роману «Розповідь Служниці», проаналізувати образ Оффред як носія феміністичних засад.

Роман «Розповідь Служниці» стає одним із найбільш відомих творів Маргарет Етвуд. Написаний у 1985 році, він майже відразу отримує міжнародний успіх і широкий резонанс у суспільстві. Тема твору – зображення технократичного, бездуховного суспільства та місця і ролі в ньому осіб жіночої статі. Авторка торкається ряду актуальних проблем: роль і місце жінки в суспільстві, соціальна функція жінки, взаємостосунки між жінками і чоловіками, життя і смерть, значення наукових інновацій у житті людей тощо.

Жанрову приналежність твору визначити непросто. Учені-літературознавці знаходять у ньому елементи детективної та фантастичної літератури, ознаки історичного твору, риси казки-попередження. Відтак науковці доводять, що твір «Розповідь Служниці» – осучаснена антиутопія, зокрема її новаторський різновид – феміністичний роман-дистопія. Дефініція «дистопія» апелює до поняття «антиутопія», розглядається як його синонімічний відповідник і тлумачиться як «зображення у художній літературі небезпечних наслідків, пов'язаних із експериментуванням над людством задля його «поліпшення», певних, часто припадних соціальних ідеалів»[4, с.48].

У романі М. Етвуд «Розповідь Служниці» виокремлюємо наступні жанрові ознаки дистопії:

- змалювання певного суспільства, його політичної структури «зсередини»;
- показ негативних явищ у житті суспільства, класової моралі, нівелювання особистості;
- використання фантастики, яка виконує дві функції: розкриття соціального абсурду і подання художнього прогнозу суспільству [2, с. 278].

Дія роману відбувається в Гілеаді – країні, створеній на території Сполучених Штатів. Нове незалежне суспільство виникає в результаті воєнного перевороту і стає прикладом войовничого християнського фундаменталізму (спільна ідеологія, всі закони, буденне життя співвіднесене з конкретними біблійними постулатами, оскільки засновники такого нового світлого майбутнього тільки в Біблії вбачали можливий вихід із аморальності та злочинності, у яких потонула країна). Релігійність нового суспільства доведена до абсурду. Політична система Гілеаду має всі ознаки реального тоталітарного

режиму. Сама М. Етвуд говорить про те, що дія твору перенесена «...в інший час і місце, та мотиви його залишилися історичними» [5, с. 47].

Кожному мешканцеві Гілеаду відводиться в суспільстві конкретна роль. Чоловіки здійснюють керівництво державою. Новий режим було створено таким чином, що традиційні права громадян значно звузилися. Найбільше при цьому страждають жінки. Військове керівництво, яке отримує владу в результаті масових демонстрацій, підриву дій в провінції, зростанню злочинності, випускає ряд жорстких законів, за якими жінкам заборонено працювати, мати якусь власність, користуватися грошима, проявляти свою ініціативу. Після екологічної катастрофи більшість місцевих мешканок не можуть народжувати дітей. Відтоді на кожну особу жіночої статі покладено певні суспільні обов'язки, які вона повинна чітко виконувати. Патріархальний уряд республіки розробляє своєрідну, доволі специфічну шкалу поділу жінок на сім класів: Дружини, Дочки, Вдови, Тітки, Марти, Служниці та Економ-дружини. З самих назв стає зрозумілою суспільна функція представниць кожного класу. Існує дві інші категорії жінок-порушниць порядку: Нежінки та повії Іезавель. Представниць кожної із означених соціальних категорій відрізняє між собою колір одягу, який вони носять.

Колористика у творі має символічне навантаження, вона свідчить про соціальну диференціацію в суспільстві. Наприклад, блакитний колір символізує зверхність, перемогу, байдужість, «блакитну кров». Ті жінки, які носять одяг блакитного кольору, є, за задумом автора, іншими, обраними, одруженими з Командорами. Значно знижується роль жінок-служниць у творі. Це ті жінки в суспільстві, які мають здоров'я і можуть народжувати дітей. Їхня суспільна функція у республіці – дарувати нащадків для Командорів. Вони щомісяця проходять ритуал запліднення доти, доки не завагітніють. Оточуючі люди до таких жінок ставляться по-різному негативно: їх зневажають, бояться, ненавидять, прагнуть позбутися, ігнорують. Відтак їхня роль у суспільстві засаднича – вони є фундаментом для продовження роду Командорів і функціонування державного ладу країни Гілеад узагалі.

Відповідальність за виховання підростаючого покоління лягає на плечі Дружин, які потім протягом тривалого часу і доглядають дітей. Дружини почувають себе дуже нещасливими, оскільки завжди пам'ятають про те, що не можуть виконувати свою природну функцію. Таким чином, роль жінки як продовжувачки роду людського, матері-

берегині, матері-дружини значно нівелюється в романі. Вона займає відокремлене місце, відведене їй письменницею.

Головна героїня роману Оффред – пересічна жінка, традиційна особистість антиутопічного суспільства, яка представляє групу людей, пригноблених у власній країні. Вона має те ім'я, яким її було названо в державі. Воно вказує на повну залежність його носія від свого господаря – Командора на ім'я Фред. Героїня проживає у невеликому містечку, обнесеному стіною, на яку регулярно вивішують свіжі трупи. «Я, – каже про себе героїня твору, – пародія на щось, якась казкова постать у червоній мантиї...Сестра-послушниця, що занурилась у кров»[3, с.155]. Героїня стає однією з тих жінок, на яких покладена відповідальна місія – дітонародження. Таким чином, М. Етвуд змальовує материнство як єдиний вихід для головної героїні, призначеної бути матір'ю в державі, де панує думка, що «жодна жінка при здоровому глузді не стане відвертати народження, раз їй поталанило зачати» [3, с. 162]. Відчути радість материнства ні Оффред, ні інші жінки не можуть, оскільки вони повинні відмовитися від дитини, як тільки припинять грудне годування. Почуття між жінками і чоловіками неприпустимі. Винятком стає Оффред, коли у її душі виникають почуття схожі на кохання до водія Ніка. Завагітнівши від нього, героїня вдається до втечі не лише з будинку Командора, але й з Гілеаду взагалі. Вона рятується, залишається живою, розповідає про своє життя в республіці. Під час сповіді жінка постійно хвилюється, боїться щось забути, відтворює в пам'яті певні події, хвилюється: «Я хотіла, аби ця розповідь була іншою. Більш цивілізованою. Я хотіла, щоб вона висвітлила мене з кращого боку, якщо й не щасливішою, то хоча б більш активною...Натомість я продовжую розповідати цю сумну, огидну й потворну історію, позаяк попри все хочу, щоб ви її почули» [3, с. 414].

Через 200 років учені-професори, ознайомившись із матеріалом дискети, розглядали історію Гілеарду на науковій конференції. Вони побіжно звернулися до історії Гілеаду і теж насміхаються з жінок, дозволяють собі негарні жарти на адресу Служниць. Зображуючи академічний світ 2195 року, письменниця значно посилює дистопічний характер роману.

Таким чином, канадська письменниця М. Етвуд у романі-дистопії «Розповідь Служниць» торкається важливих гендерних питань. Її героїня – жінка, на долю якої випало чимало випробувань. Подальші дослідження вбачаємо у більш детальному аналізі жіночих образів у романі.

Список використаних джерел

1. Воронцова М. Ю. Своєрідність романістики Маргарет Етвуд: автореф. дис....на здобуття ступеня канд. філ. Наук: спец. 10.01.04 «Література зарубіжних країн» / М. Ю. Воронцова. – Дніпропетровськ, 2005. – 27 с.
2. Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури ХХ століття: навч. посібник / Г. Й. Давиденко, Г. М. Стрельчук, Н. І. Гричаник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 504 с.
3. Этвуд М. Рассказ Служанки / М. Этвуд. – М.: Эскмо, 2006. – 414 с.
4. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. – К.: ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.
5. Овчаренко Н. Романи-антиутопії Маргарет Е. Етвуд // Слово і час. – 2006. – №2. – С.46-53.

Гудим М.С.

*Харківський національний університет
будівництва і архітектури*

УКРАЇНСЬКИЙ ПОСТМОДЕРНІЗМ

Анотація. У статті йдеться про розвиток українського постмодернізму, основні джерела його виникнення. Висвітлюється поняття «постмодернізм» та його риси, особливості на тенденції. Надано огляд актуальних творів популярних українських письменників і поетів.

Ключові слова: постмодернізм, модерн, світогляд, сучасна література.

Summary. The article deals with the development of Ukrainian postmodernism, the main source of its origin. The concept of "postmodernism" and its features, tendencies are highlighted. A review of current popular works of Ukrainian writers and poets is done.

Key words: postmodernism, modernism, worldview, modern literature.

Друга половина ХХ ст. та початок ХХІ ст. характеризується як доба постмодернізму нового періоду в розвитку культурно-історичного процесу. Постмодернізм можна назвати символом сучасної епохи, способом мислення у філософії, стилем, напрямком у мистецтві. Рецепти постмодернізму перетворюють життя в нашарування рівнів буття, які є рефлексорними і прозорими. Наприклад, Ч. Дженкс

розуміє постмодернізм як еклектизм, який є початком всезагальної культури наших днів. Чому? Тому, що ми слухаємо реггі, дивимося вестерн, обідаємо у «Макдональдсі», а ввечері користуємося послугами своєї національної кухні. У Токіо користуються паризькими парфумами, У Гонконзі одягаються в стилі ретро; знання є тим, про що ставлять запитання в телевізійних іграх.

Постмодернізм (фр. *postmodernisme* — після модернізму) — світоглядно-мистецький напрям, що в останні десятиліття 20 століття приходить на зміну модернізму. Цей напрям — продукт постіндустріальної епохи, епохи розпаду цілісного погляду на світ, руйнування систем — світоглядно-філософських, економічних, політичних.

На сьогодні термін «постмодернізм» освоєний кінематографом, театром, музикою, образотворчими мистецтвами, філософією, психоаналізом, теологією, й у сучасному розумінні постмодернізм — це тип мислення, тип свідомості людини ХХ-ХХІ ст. — світогляд, що відповідає вимогам сучасної культури.

Уперше термін «постмодернізм» згадується у 1917 році в роботі німецького філософа Рудольфа Панвінца «Криза європейської культури». Але поширився він лише наприкінці 1960-х років спочатку для означення стильових тенденцій в архітектурі, спрямованих проти безликої стандартизації, а пізніше — у літературі, малярстві та музиці. Першою термін «постмодернізм» ужила в Україні в 1991 р. Наталка Білоцерківець, охарактеризувавши літературні гурти «Бу-Ба-Бу», «Пропала грамота», музичні — «Брати Гадюкіни», «Сестричка Віка» як постмодерністські [3, 4].

Найпалкіше обстоював ідею постмодернізму в Україні і прищеплював її українській культурі критик із Австралії М. Павлишин («Українська культура з погляду постмодернізму», 1992). На його думку, саме постмодерний ідеал має бути корисним для нової України. Адже йдеться про плюралізм, толерантність, демократичність, порядок, які б мінімізували агресивність, насильство, прагнення домінувати, а кожному індивідууму давали б відчуття влаштованості у світі. Основними джерелами виникнення постмодернізму, за спостереженнями М. Павлишина, були:

1) поразка проекту модерності з його раціоналістською самовпевненістю, амбіцією рятівника людства, претензією на загальнолюдськість;

2) перебування суб'єкта вже після історії: «історія», „великі розповіді» закінчилися — людина має влаштовуватися в сучасному;

- 3) скептичність щодо будь-яких систем та ідеологій;
- 4) іронія, гра, цитування;
- 5) змішування жанрів, рівнів мовлення, високої і популярної культури;
- 6) деконструкція, тобто розвінчування ідеологій та ієрархій цінностей, розмаскування ідеологій задля дестабілізації ідеології взагалі [1, с. 4].

На думку М. Павлишина, українську культуру не можна назвати постмодерною, у ній продовжує переважати ідеологізований монолог, що заперечує попередній ідеологізований монолог. Та вже у статті «Що перетворюється у “Рекреації” (1993) він стверджує: «Постмодернізму час настав». Того самого року Т. Гундорова у статті «Постмодерністська фікція Андруховича з постколоніальним знаком питання» констатувала: «Постмодерна свідомість стукає у двері». Саме М. Павлишину належить ідея розрізнення понять «колоніальний», «антиколоніальний» і «постколоніальний». Він вважає, що постколоніальний дискурс (після здобуття незалежності) не такий заідеологізований, як антиколоніальний, менш монологічний порівняно з ним [1, с. 4].

На противагу М. Павлишину критик з діаспори О. Ільмицький висловив сумнів у доречності трансплантації постмодернізму в Україну: «Мої спостереження підштовхують мене до невтішного висновку, що постмодернізм... жодним чином не може бути узгоджений з українським культурним досвідом останнього сімдесятиліття... Я сумніваюся лише в тому, що Україна приходить чи наближається зараз до тих культурних умов, які домінують на Заході». У відповідь М. Павлишин написав репліку «Застереження як жанр», в якій відкинув прагнення встановлювати норми в новому українському літературознавстві, приписуючи певним думкам шкідливість, прагнення культивувати ізоляціонізм, абстрактну антипостмодерну критику, яка не є серйозно розробленою альтернативою.

Отже, українська дискусія довкола постмодернізму не була автономною в межах україномовного культурного простору. Адже її учасники реагували на тексти й ідеї європейського контексту. Унаслідок дискусії з'ясувалося, що український постмодернізм був передусім антитезою не модернізму, яким цікавився і з яким співіснував, а тоталітаризму і соцреалізму. Саме їх він заперечував, шукаючи опертя в українському протейстичному модернізмі. Більшість українських критиків зайняла в оцінюванні постмодернізму консервативну позицію: І. Фізер протиставив йому вагомий

філософський контекст, О. Пахльовська — контекст української культури, що знаходилася в опозиції до насилля «великих систем», Є. Баран як популяризатор українського слова виступив за збереження чистоти української традиції, С. Квіт з націоналістичної точки зору обстоює «високе» мистецтво, О. Яровий — із радянських позицій. Ці критики вимагали критичного ставлення до постмодернізму і навіть відмови від нього. Із тих, хто не поділяє таких позицій, вирізняються апологети і популяризатори постмодернізму (М. Павлишин, Т. Гундорова, Р. Семків, ранній І. Бондар-Терещенко), для яких рушієм культури є ревізія всіх цінностей з національними включно, і ті, хто визнає постмодернізм як даність (Т. Денисова, С. Андрусів, Ю. Андрухович) [4].

Двоскладниковий термін «постмодернізм» (буквально — після сучасний) визначає своєрідну межу двох епох: модерністської і тієї, що прийшла в культуру на зміну кризі ідей модернізму. Проте між модернізмом та постмодернізмом існує глибокий взаємозв'язок та спадкоємність як у загальній ірраціональній тенденції, відкиданні реалістичного відображення дійсності, класичних зразків та авторитетів, так й у відношенні певних художніх технік. Постмодернізм доходить висновку, що людина не тільки не в змозі змінити абсурдний світ, але й досягнути його як цілісну й закономірну систему [2].

Постмодернізм формує культурний простір, в якому панують:

- плюралістичність, поліваріантність, свідомий еклектизм, синтез мистецтв;
- діалог, комунікативні практики;
- модель світу як «синтезатора» усіх елементів національної культури;
- переривчастість «свідомого й несвідомого, що означає й означуваного, уявлюваного й символічного»;
- включення масової культури та кітчу у поле культурних досліджень;
- естетизація низького й потворного (згадаємо феномен Квентіна Тарантіно);
- інтерес до маргінальності й божевілля (М. Фуко, «Історія божевілля в класичну епоху»);
- розмивання традиційних культурних, соціальних, релігійних та гендерних опозицій;
- відкидання канону, догми, ієрархії;
- переосмислення біблійних образів і сюжетів в бік апокрифічності та неканонічності [2].

Уплив західноєвропейських постмодерних тенденцій на українську культуру був ускладнений перебуванням України на той час у складі Радянського Союзу та мінімізацією зовнішніх культурних зв'язків. Природно, що український постмодернізм реалізувався насамперед у літературі. Адже художня проза дозволяє експериментувати зі словом більш вільно, ніж це можливо, скажімо, у філософському тексті. З іншого боку, література дозволяє автору висловлювати свої думки опосередковано, приховано, або взагалі писати «у стіл», для наступних поколінь.

Ключовою фігурою всього українського постмодернізму став Юрій Андрухович (народ. 1960), поет, прозаїк, есеїст, перекладач, автор романів «Рекреації» (1992), «Московіада» (1993), «Перверзія» (1996), в яких він представив подеколи реальний або навіть натуралістичний, подеколи карнавальний, фантазмагоричний та химеричний світ на межі реальності та сну, побудований на контрасті, іронії, стилізації, переміні масок. Він же є найбільш відомим представником так званого станіславського феномену – визначного літературного та мистецького руху, який отримав назву від попередньої назви міста Іван-Франківська, що воно мало до перейменування у 1962 р. Саме поет-початківець, мешканець літературного гуртожитку, стає носієм авторської свідомості в найбільш карнавальному та кітчевому романі Андруховича «Московіада». Молодій людині властиві самоіронія, навіть глузування над взаємовідносинами з оточуючим середовищем, колегами, владою, а за великим рахунком байдужість до того, що відбувається. Він легко жонглює словами: «...тут неподалік є церква «Нечаянная Радость». Назва ніби в борделю»; «Риба – це перепустка до пивного причастя, сакральний і смердючий символ, ще, можливо, з часів раннього християнства». В епізоді про конференцію покійників про майбутнє перед нами постають карнавалізовані персонажі, що обговорюють химеричні плани переселення народів. У президії семеро – один замаскований під Івана Грозного, інший під Дзержинського; третій під Леніна, правда, з короною Російської імперії з пап'є-маше на голові, четвертий Мінін-і-Пожарський (двоголовий), п'ятий Суворов, шоста Катерина Друга, сьомий – один із скляним оком. Сам автор обирає маску блазня [2].

Найбільш відомі представники молодієї генерації українського постмодернізму – Сергій Жадан (народ. 1974) і Любо Дереш (народ. 1984). Перший із них автор поетичних збірок («Цитатник», «Пепсі», «Марадона»), прозових творів, в тому числі роману «Ворошиловград» (2010), есеїв, перекладів, учасник низки мистецьких проєктів, живе та працює у Харкові. Він віддає перевагу культурній моделі дитячості

перед правилами гри у дорослому суспільстві. В його творчості важливе місце займає мотив мандрування, подорожі, пошуку шляхів, а також епатаж та «лівизна». Молодший за Жадана Любо Дереш в своїх романах «Культ», «Поклоніння ящірці» (обидва 2002), «Архе» (2005), «Намір!» (2006), «Трохи п'ятьми» (2007) зображує світосприйняття, емоційний та містичний досвід підлітків. Світ дорослих майже не існує в цих творах, але завдяки талановитості автора та провокаційним сюжетам романи Дереша виявилися цікавими для різних поколінь та здобули міжнародне визнання. В «Культі» презентує світогляд тинейджерів із провінційного містечка поблизу Карпат через їх специфічну мову, багату на молодіжний сленг та нецензурну лексику, почуття та емоції, через їх намагання зазирнути по той бік реальності, що обертається небезпечною грою зі світом тіней та жахів. В романі «Архе» Дереш класифікує та каталогізує, грає шрифтами та ідеями, відкриває в історії про Вінні-Пуха теологічну тему, а в особі Карлсона апологію кібер-панка. Хоча послідовний сюжет тут відсутній, пізнання істини відбувається через текст, автора та слова [2].

Отже, український постмодернізм був передусім антитезою не модернізму, яким цікавився і з яким співіснував, а тоталітаризму і соцреалізму. Саме їх він заперечував, шукаючи опертя в українському протейстичному модернізмі. Також можна додати, що, з одного боку, умонастрій постмодерну несе в собі відбиток модерністського розчарування в результатах цивілізації, ідеалах класичної культури та гуманізму, з іншого, - авангардистським установкам на новаторство, відкидання та заперечення старого протистоїть намагання скористатись усім попереднім досвідом, включити його в широкую палітру сучасної культури.

Список використаних джерел

1. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодерн. – К.: Критика, 2005. – 258 с.
2. Історія української культури : навч. посіб. для студ усіх спеціальн / [Вандишева-Ребро Н.В., Голозубов О. В., Петутіна О. О. та ін.]. – Харків: НТУ «ХПІ», 2012. – 132 с.
3. Лебединцева Н.М. Сучасна українська література: навч. посіб. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – 104 с.
4. Хярчук Р. Б. Сучасна українська проза: Постмодерний період: навч. посіб. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – 248 с.

Калитка І.М.
*Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки*

**NON-FICTION МЕДИЧНОЇ ТЕМАТИКИ
У СУЧАСНІЙ БРИТАНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ
НА ОСНОВІ ЗБІРКИ ОЛІВЕРА САКСА
«ЧОЛОВІК, ЯКИЙ СПЛУТАВ ДРУЖИНУ З КАПЕЛЮХОМ, ТА
ІНШІ ІСТОРІЇ З ЛІКАРСЬКОЇ ПРАКТИКИ»**

Анотація. У статті досліджується жанр нон-фікшн, а особливо його форма – медичний нон-фікшн. Береться до уваги творчість Олівера Сакса у контексті впливу лікарських записок нейрофізіолога на свідомість читача. У ході роботи розглянуто термін «non-fiction» та його особливості. Проаналізовано основні риси медичного нон-фікшн на основі збірки Олівера Сакса. Визначено причину популярності документальної літератури на лікарську тематику. Досліджено специфіку побудови книги «Чоловік, який сплутав дружину з капелюхом».

Ключові слова: нон-фікшн, нейрофізіолог, документальна література, медицина, лікар-філософ.

Annotation. The article examines the genre of non-fiction, and especially its form – medical non-fiction. The book by Oliver Sacks is learnt in the context of neurophysiologist's medical notes' influence on the reader's consciousness. The term "non-fiction" is defined and its main features and peculiarities are described. The main features of medical non-fiction are analyzed on the basis of Oliver Sacks' book. The cause of popularity of documentary literature on medical topics is determined. It is investigated. The structure of the book "The Man Who Mistook His Wife for a Hat" is researched.

Key words: non-fiction, neurophysiologist, documentary literature, medicine, doctor-philosopher.

Постановка проблеми. Non-fiction – це художньо-публіцистичний жанр літератури, основними особливостями якого є суто реалістичне і документально точне зображення подій і персонажів, що становить невід'ємну частину літературного світу, служить корисним орієнтиром для читача в пошуках конкретного досвіду, який він прагне отримати. Ми можемо знайти досить багато творів різних жанрів на медичну тематику, але більшість з них –

вигадані і не дають читачеві правдивої та точної картини подій, які відбуваються за зачиненими дверима кабінету нейрофізіолога або інших лікарів. Проте саме така інформація часто необхідна для недосвідчених медичних працівників та людей, яких цікавлять реальні знання щодо рідкісних захворювань на конкретних прикладах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зацікавленість документальною літературою спостерігається в літературознавстві останніх років, вона дедалі частіше стає об'єктом досліджень у наукових працях І. Акіншина, М. Варикаша, Г. Грегуль, І. Данильченко, О. Дацюк, Н. Ігнатів, Б. Мельничук, Л. Мороз, І. Василенко, В. Галич, М. Коцюбинська, В. Кузьменко, Г. Сиваченко, Д. Стус, Н. Колошук та ін.

Завдання статті. Дослідити головні риси медичного non-fiction та його відображення на людській свідомості. Показати важливість зображення реальних рідкісних випадків захворювань пацієнтів Олівера Сакса.

Виклад основного матеріалу. Жанр нон-фікшн – це, як правило, відсутність вигаданих сюжетів і героїв, розповідь про події зазвичай зосереджена на особистому світосприйнятті автора. Для написання твору нон-фікшн необхідно дотримуватись важливих умов: автор повинен бути експертом з власної теми, для цього літературного жанру характерні стислість та висока ступінь щирості думок та подій, описаних автором. Найчастіше для того, щоб зібрати достовірний і цікавий матеріал, автор документального твору займається науковими дослідженнями або пошуком різних джерел, які підтверджують або спростовують його припущення. Також, якщо брати до уваги твори non-fiction про випадки з минулого, то письменнику потрібно займатися пошуком свідків і учасників цієї події, володіти мистецтвом інтерв'ювання для отримання автентичного, живого і достовірного матеріалу. Ми дослідили, що збірка Олівера Сакса побудована на абсолютно достовірних подіях, які відбувались під час його лікарської практики. Це дає змогу читачеві відчувати справжні переживання пацієнтів та отримати багато інформації щодо їхніх ментальних відхилень.

Наше дослідження показало, що найцікавіші книги в жанрі non-fiction сьогодні пишуть лікарі, вчені, біологи і гуру здорового способу життя. І пишуть вони так захоплююче, наче створюють пригодницькі романи. Організм людини – складна структура, що підкоряється складним, але логічним законам. Від безперервної роботи всіх систем

залежить наше самопочуття, настрої і якість життя. Здоров'я і хвороба, смерть і народження – сьогодні все це безпосередньо пов'язано з лікарським мистецтвом. Саме тому ця тема завжди привертала до себе увагу публіки. Медицина – простір, де наука перетинається з найбільш особистими питаннями, близькими до досвіду кожного. Як, наприклад, у розділі «Моряк, який заблукав» книги Сакса показано тяжке життя Містера Г., який через порушення ментального здоров'я ніби застряг у часі, в своїх молодих роках. В процесі знаходження правильної методики лікування свого пацієнта нейрофізіолог робить своє дослідження його життя та розуміє, що той залишився наодинці зі своєю хворобою. Саме факти біографії пацієнта і розчулюють читача, змушують невідривно спостерігати за тяжкою долею героя. Також привертає увагу суміш наукових термінів, енциклопедичних пояснень певних ментальних відхилень та історій, які певною мірою схожі на мелодрами.

Однією з основних рис нон-фікшну є те, що він особливо не відрізняється від курсової або дипломної роботи. Адже навіть у Сакса до кожного випадку з його лікарської практики є дуже багато посилань на відомих нейрофізіологів і не тільки. Після кожної історії ідуть ніби висновки, але автор дає їм свій заголовок: «Посткриптум». На початку книги є вступ, у якому лікар дає визначення та пояснення загальним поняттям нейрофізіології. В кінці збірки Сакс навіть зазначив список літератури, яким користувався під час написання своїх історій. Така структура дійсно привертає увагу як науковця, так і звичайного читача, якого цікавить доля ментально хворих.

Іншою рисою є висока достовірність творів жанру нон-фікшн. У збірці Олівера Сакса всі історії, хвороби та способи лікування пацієнтів є правдивими, але одну деталь нейрофізіолог все таки змінив. Для того, щоб дотриматися лікарської етики автор змінив імена пацієнтів, а від багатьох імен він залишив одну букву.

Важливо пояснити те, що потенційного читача цієї книги необхідно попередити: це не художній твір, хоча назва пробуджує нашу уяву і схиляє саме до такої думки. Взагалі жанр книги Олівера Сакса поєднує у собі і нон-фікшн, і медичний роман, бо глибина і серйозність описуваного схожа на лікарські драматичні історії, і записки в дусі Булгакова, де ми бачимо витончено виписане фіксування спостережень лікаря над своїми пацієнтами, міркування і філософські погляди з приводу того чи іншого медичного випадку. При цьому вкрай важливими виявляються почуття, які відчують

пацієнти, які вже і не зовсім пацієнти, а повноправні герої, які проживають унікальне життя, описане на сторінках збірки.

Є підстави вважати, що книга "Чоловік, який сплутав дружину з капелюхом" – це зошит спостережень в 4-х частинах. Тут можна знайти наукові обґрунтування, термінологію та безліч посилань на наукові праці видатних нейрофізіологів і не тільки. Розповідаючи про свої випадки лікарської практики, є незмінно присутнім в кожній історії. Адже це його пацієнти, його перемоги і невдачі, його біль і його потіха. Варто додати, що Олівер Сакс постає в дуже симпатичному образі лікаря-романтика. Він із тих людей, для кого професія – це і покликання, і все життя, хто живе ідеалами і безкінечно розмірковує.

Немає сумнівів щодо специфічної спрямованості, кожної людини. Проте це не робить їх не вартими увагу, а навпаки збільшує інтерес до читання. Причиною цього є те, що Олівер Сакс описує дуже актуальну проблему непостійності та нестійкості людського розуму. А разом з цим цей лікар-філософ пропонує задуматися, де починається особистість людини та де і коли вона закінчується. Автор ставить перед читачем питання про те, чи насправді те, що людина століттями виборювала (і продовжує це робити) – а саме особистість – не є міфом? Адже через мікроскопічний збій в головному мозку можна стати безмовним, бездушним організмом, або навпаки, – цей самий збій іноді допомагає людині знайти себе і своє призначення.

Автор переконливо доводить, що ті, кого ми звикли називати диваками в дійсності не є такими. Олівер Сакс показує нам цілу низку геніальних диваків, які вміють обчислювати довжелезні приклади, занурені у малювання, віртуозно грають на барабанах тощо. Читаючи книгу мимоволі задаєш собі питання: «А в якій площині лежить людський геній і талант? І чи є він нормальним сам по собі? Чи є геніальність неврологічним порушенням?». Зрозумілим є тільки те, що хвороба людини стає способом її буття, так як світ починає перетворюватися і розцвітати новими почуттями та відчуттями.

Доведено, що у фіналі Олівер Сакс постає особливо пронизливим. Його історії про захворювання перетворюються в історії про людей. Співчуття, захоплення, нерозуміння, болісні відчуття – ось та низка емоцій, які до фіналу книги досягають свого апогею.

Є підстави вважати, що дуже важливою рисою жанру нон-фікшн є дотримання інтриги. Адже, якщо твір – на наукову тематику, як у Олівера Сакса, то середньостатистичному читачу стане нудно через надмірність лікарської термінології та посилань на праці науковців.

Тому все це він поєднав разом із дотриманою інтригою у кожному розділі, яка захоплює та не дає змоги відірватись від прочитаного.

Висновки дослідження. Отже, головне завдання жанру медичний нон-фікшн – достовірно розкрити перед читачем частину життя автора. Причому зробити це так, щоб читач не просто зрозумів написане, але й не нудьгував, читаючи, як це часто трапляється під час роботи з навчальною літературою. Відтак можна стверджувати, що зростаюча популярність історій лікарської практики пояснюється бажанням людини дізнатись про життя ментально хворих, на перший погляд так званих людей-диваків. Також слід підсумувати, що свідомість читача змінюється після читання книги Олівера Сакса. Переглядаються погляди на професію нейрофізіолога. Дослідження рис медичного нон-фікшн показало те, що усі вони дотримані в збірці Сакса та те, що наукова література нон-фікшн не може бути нудною. Більше того, вона здатна змінювати людське світосприйняття. Таким чином, медицина – простір, де наука перетинається з найбільш особистими питаннями, близькими до досвіду кожного, що і доводить популярність лікарського нон-фікшн.

Перспективи подальших розвідок у визначеному напрямі вбачаються у подальшому вивченні нових жанрових форм нон-фікшн та розробці закономірностей поширення лікарської тематики на інші жанри літератури.

Список використаних джерел

1. Галич О. А. Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генеза, перспективи : [монографія]. – Луганськ : Знання, 2001. – 246 с.
2. Казакова Г. М. Нон-фикшн в современной книжной культуре / Г. М. Казакова // Вестник Челябинской государственной академии культуры и искусств. – 2016. – № 3 (47). – С. 7–12.
3. Колошук Н. Нефікційна література (документалістика) як маргінальне явище мультикультурного процесу сучасності: українська ситуація / Н. Колошук // Питання літературознавства : наук. зб. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. – Вип. 78. – С. 215–223.
4. Морозова Є. Ф. Документальна література // Українська літературна енциклопедія. – К., 1991. – Т. 2.
5. Несмелова О. О., Коновалова Ж. Г. Концепция творческой личности в литературе нон-фикшн / О. О. Несмелова, Ж. Г. Коновалова // Вестник Казанского федерального университета . – 2015. – №3 (41). – С. 238–241.

6. Сакс Олівер Чоловік, який сплутав дружину з капелюхом, та інші історії з лікарської практики / пер. З англ. Олена Опанасенко. – К. : Наш формат, 2017. – 288 с.

Ковлева О.В.

*Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки*

ЕВОЛЮЦІЯ ЖАНРУ АНТИУТОПІЇ У ЛІТЕРАТУРІ XX СТОЛІТТЯ

Анотація. Стаття присвячена становленню жанру антиутопії. Матеріалами дослідження слугували наукові розробки зарубіжних та вітчизняних літературознавців. Предметом дослідження є варіації рис жанру у часовому просторі.

Ключові слова: антиутопія, утопія, майбутнє, розвиток.

Summary. This paper deals with the formation of anti-utopian genre. The article is based upon the scientific research of the foreign and native literary critics. The objects of the study are the variation of the features of the genre in the time space.

Key words: anti-utopia, utopia, future, development.

Постановка проблеми. Антиутопія – це літературний жанр, який розвивається в спільності з історичними та соціальними змінами, вирізняючись прогностичним характером щодо технологічного прогресу та суспільних реформацій. Не безпідставно XX століття назване критиками «століттям антиутопії», зважаючи на різке збільшення кількості творів даного напрямку та реакцію соціуму. Проте традиція хронологічного дослідження розвитку цього жанру є ще недостатньо розробленою та усталеною у порівнянні з технікою розробки наукових теорій про дефініцію та генезис утопії, що є спорідненою ланкою літератури з вищезгаданим жанром.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Матеріалом дослідження слугували наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних літературознавців. Вчені звертаються як і до теоретичних питань (Є. Шацький, М. Шадурський, Е. Баталов, Б. Ланін та інші), так і до аналізу конкретних антиутопічних текстів, у першу чергу класичних зразків цього жанру: романів Є. Замятіна (З. Плех, С. Романова, Л. Ло та ін.), Дж. Оруела (Е. Фромм, М. Окс, А. Бартов та ін.), О. Хакслі (І. Головачова, М. Гнедовський, В. Рабинович), Р. Бредбері

(Я. Засурський, В. Скурлатов та ін.). У російському літературознавстві до жанру антиутопії звертаються: Н. Арсентьева, А. Бегалієв, Б. Ланін, Т. Чернишева, Є. Брандіс, В. Гаков, А. Братиков, Л. Геллер, В. Ревич. Серед праць останніх десятиліть варто зазначити наступні критичні праці "Дистопія: теорія і путівник" та "Дистопійний поштовх в сучасній літературі" М. Букера (М. Booker "The Dystopian Impulse in Modern Literature", "Dystopian Literature: A Theory and Research Guide", 1994), "Три обличчя утопії" Л. Сарджента (L. T. Sargent "Three Faces of Utopianism Revisited", 1994), "Антиутопічна традиція" Ш. Майєра (Stephan Meyer "Die anti-utopische Tradition", 2001), Е. Цайслер ("Темні світи. Дистопія на шляху у 21 століття" (Elena Zeißler "Dunkle Welten. Die Dystopie auf dem Weg ins 21. Jahrhundert", 2008).

Завдання нашої статті полягають у дослідженні попередніх наукових праць на тему становлення жанру, у виявленні на основі зібраних даних особливостей та рис таких творів та у створенні проєкції еволюційного розвитку антиутопії.

Виклад основного матеріалу. Основний розвиток жанру антиутопії припадає на ХХ століття, проте генезис цього терміну відноситься до часів зародження та існування утопії, так як він утворився на основі протиставлення та критики ідеальних уявлень про світ у порівнянні з реальністю. Вищезгадані жанри є спорідненими ланками літератури. Їх об'єднує практичне осмислення прогнозування майбутнього та система структурних образів, але ракурс опису утопічного суспільства переміщається внаслідок розчарування у технологічному прогресі та революційних змінах суспільного устрою. Основними відмінностями є характер конфліктів у сюжеті та цільові установки. Утопія базується на фантастиці та міфах, тому що апелює до вічних мрій людства про ідеальний світ та беззvadне суспільство, у той час як антиутопія ставить за мету виявлення справжніх протиріччя існуючого світу і звільнення від нездійснених надій, розвінчуючи нереальні абсурдні ідеї утопістів. Складні соціальні умови формують базисний конфлікт антиутопій. Сам термін «антиутопія» був введений в літературні кола Гленном Неглі та Максом Патріком через зібрану ними антологію утопій "У пошуках утопії" (Quest for Utopia, 1952) [5, с. 26]. Однак жанр все ще залишається дискусійним на основі наукового аналізу літератури, про що свідчить варіація дефініцій для назви цієї ланки літератури.

Початок ХХ століття ознаменувався становленням всесвітньої популярності літературного жанру антиутопії. Це стало логічним

наслідком різких змін у суспільному становищі розвинених країн та зміною форми правління, як реакція на науково-технічну революцію, масштабні Першу та Другу світові війни, колоніальні захоплення на початку XX століття. Варто зазначити, що такі явища, як виникнення фашизму та розповсюдження комуністичного тоталітаризму стали каталізаторами для літературної протидії у вигляді антиутопічних творів. Незважаючи на відверту гіперболізацію певних рис та соціальних тенденцій, що загострювалися для полеміки, авторами були створені реалістичні картини життя, що стали віддзеркаленнями тогочасного устрою. У розвитку даного жанру особливу роль відігравала Російська держава. Хоча літературні традиції антиутопії сформувалися на цій території пізніше у порівнянні із Західними країнами і до XVIII століття основним було християнське зображення Царства Божого, проте вже у XIX столітті літературні напрацювання утопії та антиутопії почали викристалізовуватися в реалістичні повідомлення чи фантастично-пригодницький сюжет, прикладом чого можуть послугувати твори М. Чернишевського «Що робити?», О. Сенковського «Вчені-мандрівники до Ведмежого острова» тощо. Але логічним є те, що найбільший розквіт жанру припадає саме на період революційних змін та суспільних рухів початку XX століття. Перед авторами того часу утворилися проблеми, що були пов'язані з мистецьким переосмисленням кризи соціуму, винаходом нових форм для якісного віддзеркалення кризового стану суспільства та пошуком шляхів досягнення поставлених завдань. Тому критики надають права основоположників та ґрунтовних розробників жанру антиутопії російським письменникам.

Розглядаючи вищезгаданий тип літератури через призму еволюційного розвитку, не можливо не звернути увагу на вклад найпершого і найбільш визначного представника даного руху Є. Замятіна та його роман «Ми». «Ми» – це картина майбутнього, створена художніми засобами і є правдивим романом-попередженням. Написаний в 1920 твір увібрав у себе навколишні реалії, такі як тотальна розруха, бідність, невинуватість методів військового комунізму, деперсоніфікація, насильство і марне очікування швидкої розбудови нововведеної системи. У романі автор використовує утопічну модель побудови сюжету, описуючи майбутнє, де вирішені всі матеріальні проблеми і створений шляхом заборони свободи, власної думки та індивідуальності алгоритм вселенського щастя. Завдяки авторському таланту давно визнана форма

перетворюється на іронію, а явище «прозріння» протагоніста від керуючих масами небезпечних ілюзій стає універсальною рисою схожих творів.

Роман Замятіна «Ми» став схематичною моделлю для подальших творів у цьому жанрі, започаткувавши потужну літературну традицію. Дана форма була поширена іншими авторами у наступні роки ХХ століття. Найбільша популяризація антиутопії спостерігається з кінця попереднього століття, де відбувається синтез з фантастикою та постмодернізмом. Такий літературний жанр є зручною платформою для самовираження автора, його політичних, філософських поглядів та загального світобачення, тому що твори даного напрямку об'єднанні лише загальною схемою, де допускаються будь-які зміни та доповнення.

Одним з найяскравіших представників літературного жанру антиутопії є роман Джорджа Оруела «1984». У період перших публікацій твору критики припускали, що як літературний жанр антиутопія повністю вичерпала себе, повністю викристалізувавшись як жанр, тому подальші мистецькі зразки тяжіють до взаємодії з іншими напрямками літератури. Через неймовірну популярність роману його назва, термінологія на навіть ім'я автора стали базисами дефініцій для опису устрою тоталітарних режимів. Така всесвітня відомість надала жанру антиутопії канонічності і ролі у виборі вектору розвитку суспільства інтелектуальним бомондом Заходу.

В. Новіков вважає, що сучасна антиутопія все частіше є продуктом взаємодії з іншими жанрами. Л. Саржент, аналізуючи різновиди антиутопії в англо-американській літературі другої половини ХХ століття, виділяє твори інтелектуально-іронічного, гротескносаатиричного та філософсько-психологічного спрямування [16, с. 58]. На основі розвитку жанру та збереження класичних традицій сучасна антиутопія вирізняється такими рисами: 1) набагато вищий ступінь антропоцентризму. Носій ідеї та реформ, протагоніст, зображений в динаміці розвитку, з більш розкритим внутрішнім світом особистості. 2) мінімізована відстороненість від реального часу. Межі антиутопій другої половини ХХ століття та реальності розмиті, тому вони звернені однаково як до майбутнього, так і сьогодення. Тобто твори є вже не проекцією майбутнього, а своєрідною хронікою дійсності. 3) пануюча відносно оптимістична атмосфера у порівнянні з безвихідністю антиутопій початку століття. У більшості творів цього жанру прослідковується надія на успішний кінець визвольної боротьби проти тоталітарної системи, де героєві вдається вижити, а

ситуація з тотальним контролем суспільства не здається повністю втраченою. 4) інтертекстуальність, що знаходить відклик у пародіюванні, подібності образів-функцій, сюжетних ходів і повторюваності мотивів. Тобто розвиток жанру в умовах літературного постмодернізму зумовлює руйнування трагічної тональності і атмосфери безвиході.

Антиутопії початку ХХ століття обрали деперсоніфікований шлях зображення героїв, без опису особистісних характеристик персонажа, зовнішнього вигляду чи почуттів, на противагу яким у другій половині століття відбувається зміщення акценту на індивідуалізацію особистості, чому сприяло розмивання меж між реальністю та художньо створеною дійсністю. Образ героя цього періоду відзначається особливою комбінацією естетичних рис романтизму (бунтарське начало та індивідуалізм), натуралізму (переосмислення проблеми спадковості на гендерному рівні, мотивація поведінки інстинктом самозбереження), модернізму (гендерний фактор образів, мотиви відчуження і самотності, самооцінка власної особистості та внутрішнього світу), екзистенціалізму (наявність граничних ситуацій, пошук сенсу існування та внутрішньої свободи, можливість здолати шляхом бунту та втечі абсурдність буття). Зміни соціального протесту на особистісний зумовили появу героя нового типу, що націлений на здобуття власної свободи та ідентичності. Незавершений тип героя (за визначенням М. Бахтіна) замінює закриту структуру схематичності образів-персонажів класичної антиутопії на відкриту форму, якій характерний відносно оптимістичний фінал, де героєві вдається при звичаїтися до життя поза тоталітарним суспільством та побудувати власне майбутнє.

Висновки дослідження. Отже у ході дослідження ми висвітлили складність та дискусійність дефініції «антиутопії». Кожен історичний період та суспільний лад направляють розвиток даного жанру у специфічних рамках на основі навикишніх умов. Ми дослідили, що для класичного зразку антиутопії характерна наявність тоталітарного устрою соціуму, антропоцентричність, конфлікт на основі відносин суб'єкту та держави тощо. В останні десятиліття ХХ століття до переліку рис також додаються акцентоване дослідження внутрішнього світу протагоніста, неподільність з реальним світом та сучасними процесами, використання постмодерністських прийомів. Ми виявили, що для сучасних антиутопій притаманно зображення незавершеного типу героя, що вирізняється особистим протестом та пошуком філософського змісту власної ідентичності.

Перспективи подальших розвідок у визначеному напрямі ми вбачаємо в структурованому дослідженні та аналізі антиутопічного жанру сьогодення та розвитку нових моделей цієї літературної традиції.

Список використаної літератури

1. Баталов Э. Я. В мире утопии: Пять диалогов об утопии, утопическом сознании и утопических экспериментах. Москва : Политиздат, 1989. 319 с.
2. Безчотнікова С. В. Російська літературна антиутопія межі ХХ– ХХІ століть: динаміка розвитку, вектори модифікацій, типологія : автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 23.03.08. Київ, 2008. 40 с.
3. Давиденко Г. Й., Чайка О. М., Гричаник Н. І., Кушнарєва М. О. Історія новітньої зарубіжної літератури : навч. Посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 274 с.
4. Євченко О. В. Драма-антиутопія. Генезис. Поетика : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 17.04.01. Київ, 2002. 20 с.
5. Жаданов Ю. А. Антиутопия второй половины ХХ века: творческий поиск новых перспектив жанра. Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. Філологія. Севастополь, 2010. № 102. С. 26–31.
6. Іконнікова М. В. Антиутопічний дискурс в оцінці літературознавства ХХ століття. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Житомир, 2007. № 33. С. 142–145.
7. Кучер В. В. Поетика роману-антиутопії в рецепції сучасного літературознавства. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія "Філологічна". Острог : Вид-во Нац. ун-ту "Острозька академія", 2013. № 36. С. 184–187.
8. Сабат Г. П. У лабіринтах утопії та антиутопії. Дрогобич : Коло, 2002. 160 с.
9. Невский Б. И. Грезы и кошмары человечества. Утопия и антиутопия. Мир Фантастики и Фэнтези. Москва, 2007. № 49. 168 с.
10. Половцев Д. О. Личность и общество в романе Евгения Замятина "Мы". Витебск, 2014. 63 с.
11. Романчук Л. В. Утопии и антиутопии: их прошлое и будущее. Порог. – 2003. – № 2. – С. 49–53. – URL: <http://www.roman-chuk.narod.ru/1/Utopi.htm>. (дата звернення: 03.03.19).
12. Ханютин Ю. М. Реальность фантастического мира. Москва : Искусство, 1977. 303 с.
13. Чаликова В. А. Утопия и антиутопическое мышление. Москва, 1991. С. 3-9.

14. Чамеев А. А. На грани отчаяния и надежды (роман-дистопия Джорджа Оруэлла). Санкт-Петербург, 1995. С. 99–106.
15. Шишкина С. Г. Литературная антиутопия: к вопросу о границах жанра. URL: <http://www.isuct.ru/e-publ/vgf/sites/ru.e-publ.vgf/files/2007/vgf-2007-02199.pdf>. (дата звернення: 06.03.19).
16. Sargent, Lyman. 1981. Eutopias and Distopias in Science Fiction: 1950–1975. New York: Penguin.

Хороша О.М.

Рівненський державний гуманітарний університет

ТВОРЧИСТЬ ГЕРМАНА МЕЛВІЛЛА У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ПОПУЛЯРНОЇ КУЛЬТУРИ США ХІХ СТОЛІТТЯ

Анотація. В статті реалізоване текстуалізоване сприйняття творчого і життєвого шляху Мелвілла. Біографічні обставини його творчого становлення розглянуто у зв'язках із найважливішими дискурсивними практиками доби. Значення роману розглянуте як незмінна частина американської культури для наступних поколінь.

Ключові слова: біографія, північноамериканський романтизм, масова література, Г. Мелвілл.

Summary. A textual comprehension of the writer's creativity and personal life is realized in the article. Biographical circumstances of the process of his artistic maturation are reviewed in terms of their connections with the discursive practices of Melville's age. The significance of the novel is considered as an the *indispensable* part of the American culture for the future generations.

Key words: biography, North American Romanticism, massmarket literature, H. Melville.

У літературній історії Сполучених Штатів Америки творчість Германа Мелвілла є видатною і своєрідною. Письменник давно вже зарахований до класиків старої словесності, а його творіння "Мобі Дік або Білий Кит" небезпідставно вважається одним із шедеврів літератури.

Герман Мелвілл представляє американський романтизм ХІХ століття, що не просто відображає певні моменти тогочасної дійсності, а дає їм філософське тлумачення, показує глибокий зв'язок минулого, сучасного і майбутнього. Невипадково письменника називають філософом, а його роман "Мобі Дік" – Євангелієм від

Мелвілла. У своїх творах письменник порушує вічні проблеми добра і зла, життя і смерті, зображуючи сучасні йому події, він намагається з'ясувати, куди прямує історія взагалі, яке місце належить у ній особистості і народу і як співвідносяться індивідуальне і загальне буття. Романтична естетика, у тісному взаємозв'язку з якою розвивалась творчість Мелвілла, випрацювала певну традицію. Разом із Мелвіллом читач опиняється перед питаннями, що потребують вирішення тільки на самоті зі своєю совістю, перед лицем Бога.

Існують десятки біографій і монографій, сотні статей і публікацій, тематичні збірники та колективні праці, присвячені різним аспектам творчості письменника. Варто лише назвати такі імена, як М. Боуен, Д. Хоффман, Т. Вудсон, Р. Чейз, Н. Арвін, В. Гарсія. І все ж Мелвілл як особистість і як художник, прижиттєва і посмертна доля його книг продовжують залишатися загадкою, до кінця не розгаданою і незрозумілою.

Дана стаття зумовила наступні завдання:

- Визначити як творчість Германа Мелвілла вплинула на популярну культуру США XIX століття;
- Розглянути історію вивчення роману Г. Мелвілла «Мобі Дік», як знакової книги всього американського романтизму.
- Виокремити основні характеристики творчості Мелвілла, які вплинули на подальшу історію США.

Судження американських літературознавців часто спотворюють зміст його творів відповідно до смаків критика, а творчість письменника представляється в зміненому вигляді. Так, Лоуренс Томсон в книзі «Melville Quarrel with God» зображує письменника богоненависником, образ Білого Кита в його романі «Мобі Дік» визначає як символ бога, а його творця звинувачує в сатанізмі [9, с. 135]. Інший критик Д. Лоуренс в одній зі своїх статей проклинає Мелвілла, називає «величним провидцем, поетом моря», потім робить людиноненависником: «блакитноокий вікінг йде в море, рятуючись від людства», «Мелвілл ненавидів світ», море дало письменнику можливість почуватися поза часом, поза суспільством [8, с. 210].

Спотворення творчості і літературної манери письменника відбуваються різними шляхами. Так, Вілард Торп, який написав передмову до «Мобі Діку», зображує Мелвілла, як «природженого генія», який не виявляв жодних зусиль при написанні своїх книг і не піклувався про свою літературну майстерність [3, с. 296].

Але сьогодні навряд чи кому прийде в голову засумнівається в праві Мелвілла займати місце на американському літературному олімпі. Його ім'я називають в одному ряду з іменами По, Уітмена і Твена.

У творі «Мобі Дік» американцям зовсім не важко побачити свою природу. Мелвілл виразив тут американське, яким воно було перед самою Громадянською війною в США 1860-х років. Ідеали, які складали фундамент нації, стали тісно заставлені новими принципами, породженими гонитвою за наживою. Людина майже повною мірою стала залежною від грошей, що створювало нові й нові протиріччя в суспільному житті. Америка середини XIX століття була старим кораблем, який міг бути накритий кожною новою хвилею капіталістичних відносин. Куди рухатись далі американці не знали; суспільство опинилось в мертвому штилі, за яким обов'язково приходить шторм. Ніяку іншу книгу не міг написати моряк, який любить свою країну. В ній виражені цінності та орієнтири американського китолова, яких було сотні тисяч в найбільш морській державі тогочасного світу. Мобі Дік, шалений кит, стає недосяжною ціллю, а будь-яке прагнення її досягти – немислимо важке випробування [3, с. 301]. Капітан Ахав, центральний після кита персонаж, представляє, за Мелвіллом, завтрашню Америку: сміливу, вперту й відчайдушну в своєму безумному прагненні до ідеалу, в одержимому стремлінні загарпунити свою ціль.

Для кращого розуміння популярної літератури США XIX століття не можна не бачити іншого: була віддзеркалена загальна й надто тривала неувага академічного літературознавства Сполучених Штатів до масової складової частини в національному літературному контексті. Навіть побіжний огляд зв'язків роману «Мобі Дік» із творами американської сенсаційної літератури засвідчує їхню немалу конструктивну значущість для творчого мислення Германа Мелвілла. Митець постає не дуже схожим на свій респектабельний, канонічний образ, який десятиріччями створювала академічна наука, яка вперто не бажала зауважувати його прихильності до масової літератури. Йому, як видається, була властива надзвичайна відкритість до дискурсивних практик національного культурного середовища.

У 1899 році кореспондент «Нью-Йорк Таймс» у Лондоні Вільям Лівінгстон Алден, знаючи, як англійці поважають Мелвілла, докоряв співвітчизникам, що вони забули «найбільш оригінального генія, подібного до якого в Америці ще не було». Він навіть наполягав на необхідності негайно створити спілку шанувальників Мелвілла, яка могла б забезпечити письменникові репутацію, на яку він заслуговує

[2, с. 98]. У тому ж році молодий канадський професор Арчібалд Мак-Мечен, який встиг ще за життя Мелвілла висловити в особистому листі своє щире захоплення його творчістю, написав статтю, присвячену «Мобі Дікові». Мак-Мечен назвав роман «найкращою морською історією з усіх досі написаних» [3]. У своїй статті Мак-Мечен намагався довести, що Мелвілл має право посісти гідне місце серед літературних знаменитостей світу: «його місце у цьому братстві аж ніяк не низьке [3, с. 315 – 316]». Проте статтю, що з'явилася у Канаді американські науковці залишили поза увагою. Мелвілл уже ставав об'єктом академічної зацікавленості, проте місце йому ще відводили у другому ряду північноамериканських літераторів. Звісно ж, таке ставлення науковців до Мелвілла не стимулювало читацького інтересу до його роману.

Для того, аби ставлення американців до Мелвілла радикально змінилося, необхідний був принципово новий імпульс, приплив нових дослідницьких ідей, а також зміни у суспільстві, яке мало стати іншим, щоб, нарешті, досягнути справжнього Мелвілла. На початку ХХ сторіччя змінювався весь світ і Америка не була винятком. На хвилі змін почала зростати і нова репутація Германа Мелвілла. У повоєнні часи він піднісся як досі невідома постать національної літератури, сповнена такої величі, з якою в Америці не міг зрівнятися ніхто з його сучасників. Саме таким він постав з 1919 року, від сторіччя свого народження. Відтоді, власне, і розпочався процес його «відродження».

Сторіччя Мелвілла і в Англії, і в Америці було ознаменоване справжньою повинню публікацій, присвячених «Мобі Дікові». Важливою подією стала поява 1920 року нового дешевого видання «Мобі Діка» в Оксфордській серії «Світова класика». Захоплену передмову до роману написала англійська новелістка Віола Мейнелл [10, с. 99]. У газетах, журналах і книгах велась активна реклама, внаслідок чого ім'я Мелвілла і американська назва його шедевра (завдяки ще першому англійському виданню твір здебільшого був відомим у Сполученому Королівстві під назвою «Кит») стали по-справжньому знаменитими. Вперше після 1851 року «Мобі Дік» і його автор здобули дійсно масову аудиторію.

Реалізовано продуману митецьку стратегію, абсолютно неподібну до сповненого хаосу хронотопу масової сенсаційної літератури. Його «Мобі Дік» – твір, у якому домінує не хаос, а невирішувальні протиріччя, які набувають значущості всеосяжного міфу про нездоланну єдність та одвічне протистояння, нероздільність добра й

зла у бутті людини і всесвіту. Тому час і простір у їх концептуальному втіленні тяжіють у романі до неосязності та безмежності Вічності.

Загалом часопросторові ознаки роману забезпечують Мелвіллу можливість поєднувати в художньому світі реалії духовного життя своїх сучасників із незавершеністю вічного пошуку першооснов людського буття, досліджувати прадавні та незмінні протиріччя людського духу.

Американська література того періоду мала все ще опору в Біблії. Одна з головних тем літератури американського романтизму – протиборство двох прагнень: до земних благ і Раю. Більшість письменників-романтиків США вважали, що якщо людина навчиться правильно сприймати мирське життя, вона зможе побачити в ньому найпотаємніше, щось божественне – глибину справжнього моменту, відчуття глибини всього світу, занурення і пізнання глибини життя.

Людина приречена на вибір між добром і злом, але він посилює укладений в цьому трагізм свого існування ще й метання між різними розуміннями добра і зла. Цю збентеженість душі висвітлила американська художня література першої половини ХІХ століття, зробивши її головним предметом свого глибокого дослідження. Вона зуміла залучити читача до внутрішніх переживань, занурити його в глибини душі – все для того, щоб зрозуміти американський народ, зрозуміти себе, своє внутрішнє «Я».

Американець того часу бачить одну з головних своїх завдань - пошук Істини. Для Мелвілла як для типового романтика головний інтерес представляють філософські питання буття і абстрактні категорії етики. Міфологічна структура жертвопринесення може бути застосовна і до художнього відображення історичного досвіду, наприклад, пуританської концепції Америки як Нового світу. Апокаліптика фіналу «Мобі Діка» відкриває сумніву Мелвілла в здатності Америки стати Обітованою країною.

Звертаючись до «Мобі Діка», ми знаходимо в ньому багато образів і мотиви традиційної сміхової культури. Як і в карнавальному світі, смерть не є антитезою життя, а входить в неї як одна з ланок зміни та оновлення. Тема сміху у Мелвілла багатоаспектна: це і філософський сміх, і сатанинський сміх, і сміх-благо, і сміх-перемога. Але все ж сміх для письменника – ілюзія, що вкриває істину, тому він вибирає Соломонову премудрість скорботи.

Отже, маємо підстави стверджувати, що Мелвілл сьогодні – класик світової літератури. Він визнаний «американською іконою», і в цьому жоден інший письменник не може з ним зрівнятися. У себе на

Батьківщині Германа Мелвілла вважають справжнім художником слова, а його уславлений роман «Мобі Дік, або Білий Кит» – шедевром літератури і предметом постійної уваги літературознавців. У ній виразно проступають глибинні міфологічні архетипи і багатий культурологічний підтекст, позначаються ключові національні міфологеми США. Значення роману в тому, що в ньому представлена мітопоетична картина Америки XIX століття, пам'ять про яку стала незмінним супутником американської культури наступних епох. З «Мобі Діком» так чи інакше буде пов'язана вся подальша життя американської культури.

Очевидно, що даний напрямок вивчення творчості письменника потребує подальшого вивчення, тому що творчість Германа Мелвілла до сьогодні залишається не до кінця досліджена і зрозуміла, а проблеми, які він розглядав у своїх творах є провідними і засадничими для буття та розвитку людини.

Список використаних джерел

1. Михед Т. В. Пуританський дискурс в літературі американського романтизму : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філолог. наук : спец. 10.01.04 – «Література зарубіжних країн» / Тетяна Василівна Михед. – К., 2007. – 40 с.
2. Николюкин А. Американские писатели как критики: Из истории литературоведения США XVIII – XX веков / Александр Николюкин. – М. : ИНИОН РАН, 2000. – 98с.
3. Николюкин А. Н. Человек против Белого Кита // Николюкин Н. А. Американский романтизм и современность / Александр Николаевич Николюкин. – М. : Наука, 1968. – С. 295-355.
4. Осипова Э. Ф. Ральф Эмерсон и американский романтизм : дис. ...доктора филол. наук : 10.01.05 / Эльвира Федоровна Осипова – СПб., 1995. – 382 с.
5. Павличко С. Зарубіжна література : дослідження та критичні статті / Соломія Павличко ; передм. Д. Наливайка. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. – 559 с.
6. Пригодій С. М. Американський романтизм. Полікритика : [навч. посібник]. / С. М. Пригодій, О. П. Горенко. – К. : Либідь, 2006. – 440 с.
7. Checklist of Melville Reviews / [edited by Kevin J. Hayes and Hershel Parker]. – Evanston : Northwestern University Press, 1991. – 157 p.
8. Lawrence D. H. Herman Melville's Moby Dick / David Herbert Lawrence // Critical Essays on Herman Melville's Moby-Dick / [edited by

Brian Higgins and Hershel Parker]. – NY : G. K. Hall & Co., 1992. – (Critical Essays on American Literature). – P. 198 – 210.

9. Thomson J. Walt Whitman / James Thomson // Critical Essays on Herman Melville's Moby-Dick / [edited by Brian Higgins and Hershel Parker]. – NY : G. K. Hall & Co., 1992. – (Critical Essays on American Literature). – P. 135.

10. Meynell V. Herman Melville / Viola Meynell // Moby-Dick as Doubloon. Essays and Extracts (1851-1970) / [edited by Hershel Parker and Harrison Hayford]. – NY : W. W. Norton & Company, Inc., 1970. – P. 96-105.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

1	Артемович Карина Вадимівна , студентка 3 курсу Рівненського державного гуманітарного університету; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)
2	Бобешко Марія Олександрівна , магістрант 1 курсу Рівненського державного гуманітарного університету; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)
3	Бурковська Інна Олегівна , студентка 2 курсу Рівненського державного гуманітарного університету; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)
4	Буткевич Дарія Сергіївна , магістрант 1 курсу Рівненського державного гуманітарного університету; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)
5	Вейко Катерина Сергіївна , студентка 4 курсу Національного університету «Києво-Могилянська академія»; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Англійська мова та українська мова
6	Винарчик Марія Петрівна , кандидат педагогічних наук, доцент кафедри романської філології та компаративістики Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
7	Возняк Юлія Володимирівна , студентка 3 курсу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)
8	Гаврилюк Софія Володимирівна , студентка 3 курсу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)
9	Гладун Ірина Вікторівна , студентка 3 курсу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)
10	Головащук Аліна Олегівна , студентка 2 курсу Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка / спеціальність: Середня освіта. Українська мова і література

11	Григорчук Дарія Володимирівна , магістрант 1 курсу Рівненського державного гуманітарного університету; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Романські мови та літератури (переклад включно)
12	Гудим Мілена Станіславівна , студентка 1 курсу Харківського національного університету будівництва і архітектури; напрям підготовки / спеціальність: Архітектура
13	Дворник Ірина Володимирівна , магістрант 1 курсу Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)
14	Дребот Лілія Сергіївна , магістрант 1 курсу Дрогобицького державного педагогічного університету; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Англійська мова та література
15	Дулюк Світлана Андріївна , студентка 3 курсу Рівненського державного гуманітарного університету; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)
16	Івасюк Діана Петрівна , студентка 3 курсу Рівненського державного гуманітарного університету; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)
17	Калитка Ірина Михайлівна , студентка 3 курсу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та література (переклад включно)
18	Капусняк Марія Василівна , магістрант 1 курсу Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка; напрям підготовки / спеціальність: Середня освіта. Французька мова та література
19	Ковлева Олександра Володимирівна , студентка 3 курсу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Англійська мова та література
20	Колесник Юлія Олександрівна , студентка 3 курсу Рівненського державного гуманітарного університету; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)
21	Кравчук Аліна Олександрівна , магістрант 1 курсу Рівненського державного гуманітарного університету; напрям підготовки / спеціальність: Середня освіта. Англійська мова та література

22	Краснікова Карина Сергіївна , студентка 1 курсу Харківського національного університету будівництва і архітектури; напрям підготовки / спеціальність: Архітектура. Архітектура будівель і споруд
23	Кропива Тетяна Борисівна , магістрант 2 курсу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки; спеціальність: Середня освіта. Англійська мова і література
24	Литвин Ірина Василівна , магістрант 1 курсу Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка; напрям підготовки / спеціальність: Середня освіта. Мова і література (англійська, французька)
25	Лопанчук Юлія Вікторівна , студентка 2 курсу Рівненського державного гуманітарного університету; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)
26	Мельник Ольга Юріївна , студентка 4 курсу Рівненського державного гуманітарного університету; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Англійська мова і література
27	Новікова Ольга Юріївна , студентка 1 курсу Харківського національного університету будівництва та архітектури; напрям підготовки / спеціальність: Архітектура
28	Палій Василь Павлович , кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри практики німецької та французької мов Рівненського державного гуманітарного університету
29	Пасечник Анастасія Валентинівна , студентка 3 курсу Рівненського державного гуманітарного університету; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)
30	Паюк Владислав Леонідович , магістрант 1 курсу Рівненського державного гуманітарного університету; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)
31	Пелюхня Поліна Русланівна , магістрант 1 курсу Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна; напрям підготовки / спеціальність: Філологія
32	Підкуйко Валерія Андріївна , студентка 1 курсу Харківського національного університету будівництва і архітектури; напрям підготовки / спеціальність: Архітектура

33	Портяник Аліна Віталіївна , магістрант 1 курсу Рівненського державного гуманітарного університету; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)
34	Романюк Вероніка Валеріївна , студентка 3 курсу Рівненського державного гуманітарного університету; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)
35	Стойка Аліна Степанівна , студентка 4 курсу Львівського державного університету безпеки життєдіяльності; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови і літератури (переклад включно)
36	Урбанович Галина Русланівна , студентка 2 курсу Рівненського державного гуманітарного університету; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)
37	Феськова Інна Вікторівна , студентка 3 курсу Рівненського державного гуманітарного університету; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)
38	Хороша Ольга Миколаївна , магістрант 1 курсу Рівненського державного гуманітарного університету; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)
39	Черноватий Леонід Миколайович , д-р пед. наук, професор, професор кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.
40	Штефуца Оксана Михайлівна , студентка 4 курсу Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка; напрям підготовки / спеціальність: Середня освіта. Французька мова та література
41	Юрчук Валентина Іванівна , студентка 3 курсу Рівненського державного гуманітарного університету; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)
42	Ясінська Тетяна Андріївна , магістрант 1 курсу Рівненського державного гуманітарного університету; напрям підготовки / спеціальність: Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно)

Наукове видання

STUDIA PHILOLOGICA

Збірник
студентських наукових праць

ВИПУСК 3

The Collection of Students' Scientific Works

ISSUE 3

Формат 60x84^{1/16}.
Папір офсетний. Друк ризографічний.
Гарнітура Century Schoolbook.
Ум. др. арк. 13. Наклад 100.

Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету
м. Рівне, 33000, вул. Ст. Бандери, 12
тел.: (0362) 26-48-83

Друк: "ПараГраф+"
м. Рівне, 33000, вул. Гетьмана Мазепи, 6/8
тел.: (0362) 26-49-27